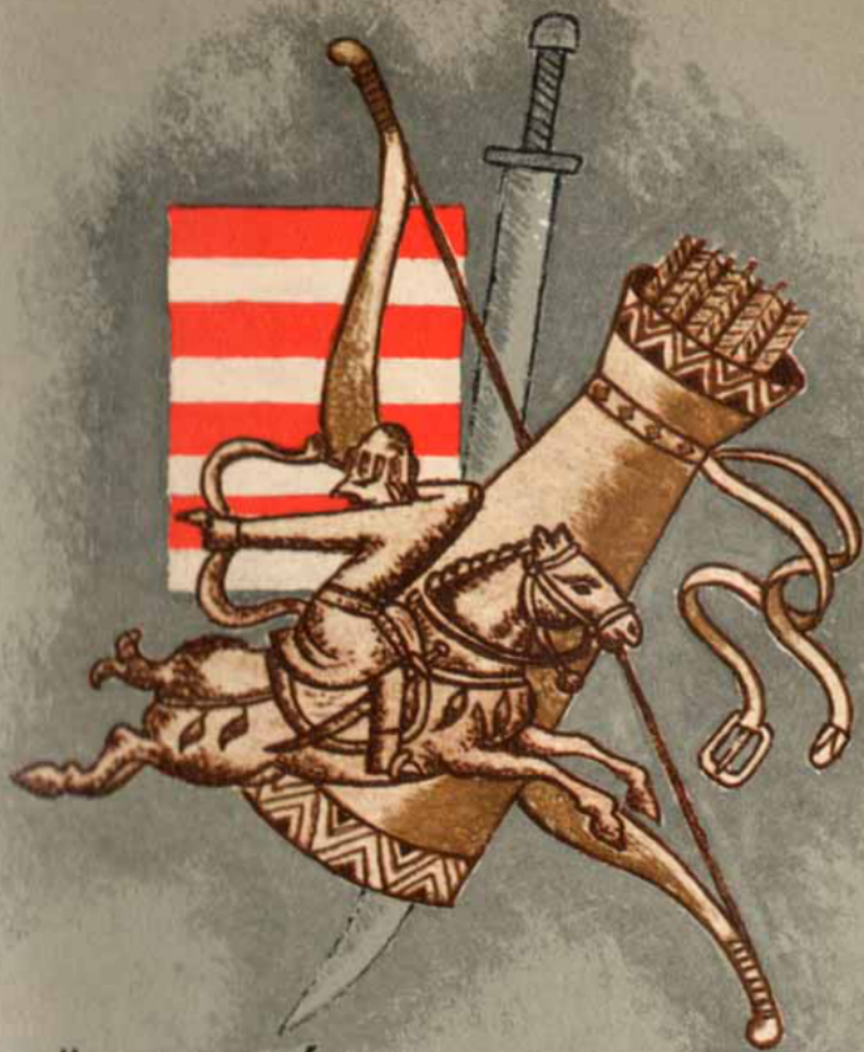

FÖLDES PÉTER

ÁRPÁD UTÁN

Földes Péter

ÁRPÁD UTÁN

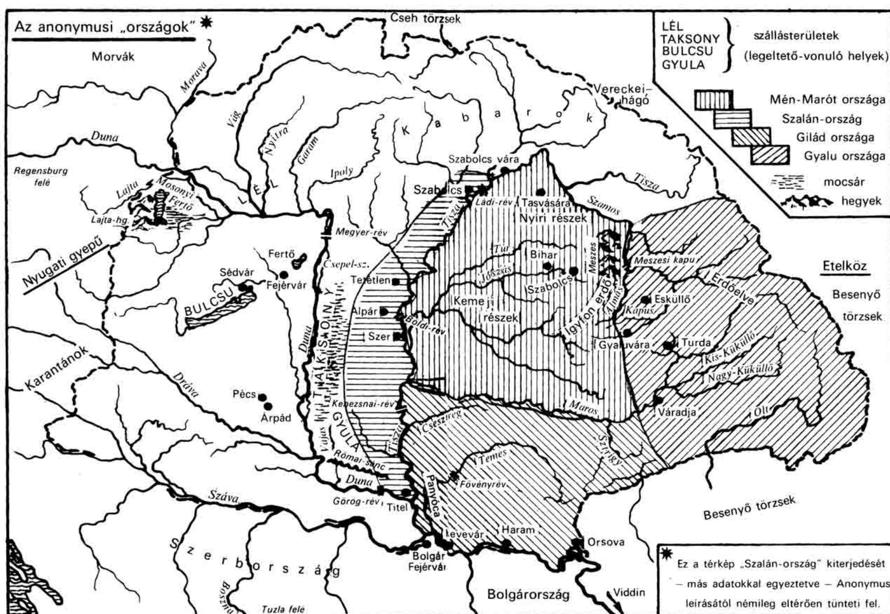
Zolta korának regénye

A fejedelmek kora regényciklus – 2. rész

Móra Ferenc Könyvkiadó Budapest, 1977
A fedél Győry Miklós munkája

ISBN 963 11 0624 1

A kiadásért felel a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Majtényi Zoltán
Történelmi szaklektor: D. Major Klára, Dr. Györffy György
Műszaki vezető: Gonda Pál
Képszerkesztő: Lengyel János
Műszaki szerkesztő: Supp Emilné
34 800 példány, 23 (A/5) ív
MSZ 5601-59. IF 2583 – e – 7678 1976-1040
Pécsi Szikra Nyomda – F. v.: Melles Rezső
A védőborítót az Offset és J. Nyomda készítette

Az anonymusi „országok" *
LÉL
TAKSONY
BULCSU
GYULA
szállásterületek
(legeltető-vonuló helyek)
Mén-Marót országa
Szalán-ország
Gilád országa
Gyalu országa
mocsár
hegyek
Cseh törzsek
Morvák
Morava
Vág
Nyitra
Garam
Ipoly
Kabarok
Vereckei-hágó
Duna
Regensburg felé
Lajta
Mosonyi
Fertő
Lajta-hg.
Nyugati gyepű
Szabolcs vára
Szabolcs
Ládi-rév
Tasvására
Nyíri részek
Tisza
Szamos
Megyer-rév
Fertő
Sédvár
Fejérvár
BULCSU
Csepel-sz.
Tetétlen
Alpár
Szer
Boldi-rév
Túr
Bihar
Jószás
Szabolcs
Keme
részek
Meszes
Igyfon erdő
Almás
Kapus
Meszesi kapu
Eskullő
Erdőelve
Etelköz
Besenyő törzsek
Gyaluvára
Turda
Kis-Küküllő
Nagy-Küküllő
Váradja
Olt
Karantánok
Dráva
Pécs
Árpád
TAKSONY
GYULA
Vajas
Kenezsnai-rév
Maros
Csesztreg
Temes
Szörény
Római sánc
Duna
Fövényrév
Panyóca
Száva
Görög-rév
Titel
Levevár
Haram
Orsova
Szerbország
Bolgár Fejérvár
Bolgárország
Viddin
Boszna
Tuzla felé
Besenyő törzsek
* Ez a térkép „Szalán-ország" kiterjedését – más adatokkal egyeztetve – Anonymus leírásától némileg eltérően tünteti fel.

Első rész

MÉN-MARÓT

ELJUTNI PANNÓNIÁBA

… S minthogy éppen úton voltál, ím, olvasd soraimból, minő szerencsében részesítette az Úr távollétedben a Te gyámolítottadat.

Cellámban annyi esztendő után, egészen váratlanul, legelső jótevőm embere keresett fel. A felette tisztelt Gabriél klérikosz, két ezüstkerationt is küldve útiköltségre, rendelt sürgősen magához! Ó, testvérem az Úrban, tudván, nagy feladat várhat reám, oly sebtében indultam el, hogy Neked való üzenethagyásról is megfeledkeztem. Agrosz Szent Életű Apátja, bocsásd meg vétkes hebehurgyaságom, és tudd meg: a fent említett ok miatt mondtam átmeneti búcsút a Rhündakosz partjának, monostorunknak és irányomban immár tizenhét esztendeje tanúsított áldásos jóindulatodnak.

S most hallgassa meg Kegyességed, mi minden történt velem alig néhány nap leforgása alatt.

Mindenekelőtt az, hogy átkelve a Márvány-tengeren, elém tárult Kónsztantinopolisz – Bizantion! Ismét megfordulhattam az annyira imádott császári városban, amelyet én sem győzök eléggé csodálni, aki pedig sátrak közt nőttem fel, és a városi élet szépségének, kellemetességének élvezésére kevéssé vagyok fogékony.

A felette tisztelt klérikoszt házában már útnak öltözve találtam. Vagyis ugyanolyan szőrcsuhában és fából való saruban, mint amilyent magam rendes viseletként hordok. Ebből is már sokat megtudhattam. Hiszen a magas állású egyházi férfiú a pogányok között szokott ilyen öltözetben járni, miként hajdan a besenyők földjén, ahol először találkoztunk.

Szeretettel üdvözölt, és nem hagyott szóhoz jutni, hanem hosszasan érdeklődött: mi történt velem az eltelt hosszú évek alatt?

No, hát meggyőződhetett róla, mennyit köszönhetek Kegyességed és a fráterek fáradozásainak. Hogy immár teljes folyékonysággal beszélem a görögöt, mégpedig e nyelv mindkét formáját, a köznapit és az előkelőt is. (Amely utóbbin írom e levelet, irántad való tiszteletből, Atyám.) De bármennyire is örvendeztem magamban, amiért e rejtett vizsga elismerést szerez Neked és lauránknak[1], úgy éreztem magam, mint a kínpadra feszítettek, annyira vágytam mihamarább megtudni feladatomat. Ő azonban egyáltalán nem sietett, hiszen tudod, milyen nyugodt és magabiztos. A hosszas kikérdezés után még hosszasabb, bár igen kegyes hangon tett szemrehányások következtek amiatt, hogy tizenhét esztendő elteltével még mindig laikus testvér vagyok, nem szenteltek pappá. Mondanom sem kell, kimentettem Kegyességedet. Erősen hangoztatva: nem azért történt, mintha Atyám nem szorgalmazta volna; saját hiányosságom miatt nem vehettem fel az egyházi rendet, mert jóllehet, szívem át van itatva az

egy igaz hittel, a szent tanok ágas-bogas magyarázataihoz barbár értelmem nem tudott felemelkedni. Így a szerény és áldozatos, de az Úr előtt hasonlóképpen megbecsült kódexmásoló munkában képeztettél ki engem. Ez aztán annyira megnyerte tetszését, hogy arról a szerfelett érdekes és bizonyára majd sok-sok évig tartó másoló-megbízásról is beszámoltam neki, amellyel legutóbb egy meg nem nevezett, rendkívül magas állású személyiség látta el monostorunkat. Gabriél nagyot bólintott rá, és mosolyogva jegyezte meg: e titkos megbízó monostorunk szent alapítójának – méghozzá nem is távoli – leszármazottja. Lám, Konstantinápoly városában – amint Szent Életű Testvérem, Te is mondogatni szoktad – csakugyan semmi nem marad titokban, és bizonyára még kevésbé a hallatlan tudású és nagy befolyású klérikosz előtt.

Végre azután mégiscsak elárulta, miért hívatott.

– Panteleémon testvér, holnap nagy útra indulunk! A Krisztus-szerető császár üzenetét viszem, és te leszel kísérőm, mivel éppen a türkök fejedelméhez látogatunk, Pannóniába.

Gondolhatod, Szent Életű Apát, szám elállt, és elakadt a lélegzetem. Hiszen van-e, lehet-e titkosabb s nagyobb vágyam, mint hogy viszontláthassam azokat, akiket ő türköknek nevez? Az én – harminc évvel ezelőtt szem elől vesztett – népemet! Amelyről sokáig azt hittem, nincs is többé, mind egy szálig ott veszett, avagy rabságba esett 6405-ben[2], a két oldalról reánk szakadt iszonyú szerencsétlenség idején! Emlékszel? Alig néhány esztendeje a Te füledbe jutott el mendemondaként, Atyám, hogy megvolnának, a népnek egy része megmenekült mégis, bejutván az óvó hegyektől övezett Pannóniába, ahová az összeszövetkezett bolgárok és besenyők rajtaütésekor éppen útban voltunk. S most kiderül: való igaz, ott vannak! Felkereshetem őket! Megismerhetem új hazájukat!

Térdre rogytam Gabriél klérikosz előtt, és megcsókoltam a kezét. Majd felállva, tisztelettudóan engedélyt kértem, hogy megjegyezzem: noha éppen tudósok között van elterjedve, aligha igazán tudományos megjelölés népemre a *türk.* A kazárok meg a keleti türk birodalom lakói valóban türkök, míg mi csak bizonyos tekintetben állunk rokonságban a türkökkel. Így hát sokkal inkább az *ungrosz* illik reánk, lévén, hogy ekképp más népet nem hívnak görögül, csupán a miénket.

– Éppen az effélékben való jártasságod miatt van szükségem reád – bólintott Gabriél. – Hát akkor… az ungroszok fejedelméhez megyünk…

– Az ifjúkorombelit, az etelközit, Álmosnak hívták. De ő már akkor is agg volt, kizárt dolog, hogy még mindig éljen.

– „Almutzesz” – próbálta a klérikosz görög módon utánam mondani hajdani fejedelmünk nevét. – A mostaniról én is csak annyit tudok, hogy valami „kán”.

– Kánja bolgárnak, kazárnak van – szabódtam megint.

– Rövid idő óta lakik az ungrosz nép Pannóniában. Zavarosak a róla való híreink – fordította ki tenyerét felette tisztelt jótevőm. – De útközben bizonyára megtudhatjuk majd mindazt, ami fontos.

– A kezesektől? – kérdeztem. Mert éppen nemrégiben másoltam egy, a császári megbízottaknak szóló utasítást, amely előírja, hogy ha barbárok közé mennek, mielőtt a határt átlépnék, a saját maguk és a vitt császári ajándékok bántatlanságának biztosítására túszokat követeljenek.

Az egyházi férfiú mosolygott, és melegen rám vetette olajbarna tekintetét.

– Mi mindent nem tudsz már, derék Panteleémon! Valóban ez a rendje a dolognak. Kivéve, ha a követség egyházi emberekből áll, kiknek mindig készen kell lenniük a mártíriumra…

– Az ungroszoknál aligha van kilátás vértanúságra, ők az idegen istenek szolgáival szemben is tisztelettel viseltetnek, habár nem meggyőződésből, hanem babonából.

– Akkor hát nem az Úrnak magának, hanem az Isten támogatta császárnak tesszük mégis a szolgálatot – mondta könnyed taglejtéssel Gabriél klérikosz.

Tudd meg, testvérem az Úrban, hogy másnap valóban elindultunk, mégpedig Filippopolisz felé, mert ez a város a Pannóniába vezető út kiindulópontja.

Mi ketten lóháton mentünk, mögöttünk öszvéreket hajtva kocogott két szolga. Az öszvérek hátán átvetett iszákok egy része a mi holmijainkat, másik része pedig a fejedelemnek és a főembereinek szánt császári ajándékokat rejtette.

Útközben a felette tisztelt férfiú kitanított. Nehogy népem nyelvére nyissam a számat! Lesz tolmácsunk; az én dolgom inkább az, hogy kihalgassam és elmondjam, mit beszélnek, hogyan vélekednek a hátunk megett az ungroszok. A besenyők nyelvén viszont megszólalhatok. Tüntessem fel úgy, mintha azt a besenyők országában hittérítőként járva sajátítottam volna el, és életemnek ez idejéből ismerném az ungroszoknak ott raboskodó maradékait.

– Ó – kiáltottam fel –, micsoda boldogság, hogy beszélhetek róluk! Hiszen amióta csak a pannóniaiakról tudomást szereztem, legfőbb reményem, hogy kiszabadítják azokat a szerencsétleneket, akik közé magam is tartoztam!

– Ösztönözd csak őket erre. Rázd fel szavaiddal volt népedet… – biztatott jótevőm.

Sejtheted, Szent Életű Apát, ezek után milyen nagy várakozással tekintettem küldetésünk elé.

És halljad… Filippopoliszban a karavánok számára kijelölt pihenőhelyen egy erős arccsontú, sarkatlan csizmát és csúcsos

süveget viselő férfi keresett meg minket, szakasztott hazámbéli: leendő tolmácsunk. Ugyancsak meglepődött, amikor négyszemközt már váratlanul saját nyelvünkön szóltam hozzá. De én is elképedtem, amikor kiderült, hogy a közelből, a Vardár völgyéből való. Mike – így hívják – nagyjában egykorú velem, s ő is növendék vitéz volt, amikor etelközi hazánkra rászakadt a pokol. Csakhogy ő azok közé tartozott, akik bejutottak Pannóniába. Ott is élt esztendőkön át az új haza földjén, míg egy sereggel el nem indult Bizánc területének dúlására. Mert – ahogy magyarázta – a zsákmányszerzés szándékával indultak, de aztán másképpen fordultak az események. Csaba, a portya vezére, anyai ágon a császári család rokona lévén, engedélyt kért és kapott a Vardár vidékén való letelepedésre, majd kineveztette magát ama föld helytartójául. Így azután itt ragadtak a birodalomban, családjaikat sem látták azóta.

– Vardariótáknak hívnak minket – mondotta Mike. – Mi meg magunkat: Csaba-magyaroknak.

– Megyeriek, magyariak, ti? Csaba révén? – csodálkoztam, mivel Etelközből én is ismertem azt a vezért. – De hiszen ő nem tartozott a Megyer törzshöz!

Mike azonban felvilágosított arról, amit nem tudhattam. Árpád úr, Álmos halála után való fejedelmünk, aki a menekült nép élén meghódította Pannóniát, azért, hogy elejét vegye a széthúzásnak, s a nép teljesen egy legyen, az új haza földjén mind a hét törzsünk vezérével vérszerződést kötött, úgyhogy valamennyi törzsünk képletesen vérrokona lett a fejedelmi törzsnek. Az új haza azóta a hétmagyar országa nevet viseli, és népünk minden fia „magyarinak” nevezi magát, miként azelőtt csak a Megyer törzsbeliek.

Mike szavai megérintették a szívemet, felújult bennem sok régi-régi emlék. Én születéstől magyari voltam: a Megyer törzsből származott, és Árpád úr belső testőreként élt apám. S ha a vészből Árpád úr megszabadult, akkor ő is bizonnyal megmenekedett. Egy pillanatig reménykedtem is benne, hogy viszontláthatom apámat. De ezt utunktól aligha várhatom, hiszen legkisebb gyermeke voltam, s mondták, jócskán deresedett már, amikor világra jöttem, ma pedig már magam is jócskán deres vagyok.

– Kemény fejedelem lett Árpádból – újságolta Mike. – Az új hazában más hatalmas nem is létezett rajta kívül, és mindenki főt hajtott neki. A nép keményebb, erősebb lett alatta, mint bármikor azelőtt!

Gondolhatod, Atyám, hogy örvendtem ennek. Hiszen a besenyők kezére kerülteket csak erős, kemény nép szabadíthatja ki.

S most halljad még tovább, Szent Életű Apát! Filippopoliszból egy nyugatnak tartó kereskedőkaravánnal folytattuk az utat. Lehettünk vagy kétszázan: gazdag kalmárok, fényes páncélzatot viselő kíséret,

szolgahad, töméntelen málhás állat. Ebben a tömegben mi szürke szerzetesek – amilyennek most Gabriél klérikosz is látszik – nem tűnhettünk fel senkinek. Utunk Serdicán, Nisszán és Barancson át vezetett Belgrád városáig. Ezt Mike Bolgárfejérvárnak nevezte. Időközben ugyanis a birodalomból bolgár területre értünk: az idáig való nyolc napi út alatt hármat Bizánc és ötöt a bolgárok földjén tettünk meg. Belgrád városában Szent Konstantin magas tornyából már láthattam Pannóniát!

Másnap a Duna partján embereket találtunk, akik elvezettek a gázlóhoz bennünket, és segítettek az átkelésben. Amint megjelentünk, a túlpart távolában egy lovas alakja suhant el, s átérve a folyó másik partjára, máris egy századnyi vitéz vett körül bennünket. Magyariak! Oly ismerősek voltak. Még a lószerszámuk szaga is szívfacsaróan ismerős! Mike nedvességet törült le bajszáról, én meg keresztet vetettem.

– Ímhol Hétmagyar-ország! – rikkantotta a Csaba-magyar.

– Nem a'! – pillantott rá a fövegén három tollat viselő parancsnok. – Hol élsz te, ember, hogy nem tudod? Ez itt káni föld! Ond fia Ete úr a kán. – Nyugat és északnyugat felé mutatott. – Ott, arra van a hétmagyar! Árpád úr legkisebb fia, Zolta a fejedelmük.

„Árpád már nem él!" – facsarodott össze a szívem.

Mike sehogy sem értette a dolgot. Ond? Magyari törzs feje volt Ond úr, Árpádnak hódolt!

– Ete úr, a fia, pedig a bizánci császárnak – válaszolta a parancsnok. – A bolgár nagykán meg a pártfogója neki, címét is tőle kapta.

– Zoltának nem hódol? – hüledezett Mike.

– Nem ő! – A parancsnok kelet felé bökött az ujjával. – Szomszédunk, a Tisza és a Maros közti föld fejedelme, az ifjú Gilád kán sem. Az egyedül a bolgár nagykánra tekint. Pedig Árpád alatt szintúgy magyari törzsfő volt az apja.

Elveszett népem egy részét így hát, Kegyes Apát, váratlanul az Isten támogatta császárnak alávetett földön találtam meg!

Gabriél klérikosz, hallván a dolog állását, a mellén lógó, fából való feszületet egyszeriben kicserélte egy ékkövesre, és büszkén előlépett. Ahogy a parancsnoknak felfedte küldetését, az azonnal igen készséges lett hozzánk. Tőlünk, bizánciaktól vámot se szedett, holott különben a karavánt erősen megvámolta. Sőt tekintélyes kíséretet adott mellénk, hogy elvezessen Ete kánhoz, aki egy Alpár nevű várban tartózkodott.

Mindezt ott írtam, Alpár homokos földjén, egy díszes sátorban. S ha egy Agrosz felé tartó görög kalmárral találkozom, Atyám, át fogom adni neki, hogy…

A szávaszentdemeteri bazilita monostor tudós frátere itt leeresztette kezéből a görög betűkkel sűrűn teleírt, erősen elszíneződött s repedezett pergamen lapot, abbahagyva a felolvasást. Mert a levélnek nemcsak bevezető sorai töredeztek le, hanem befejező része is hiányzott.

– A Magyarországba való bejövetel után egy emberöltővel írta volt ezt ama férfiú – jegyezte meg a fráter, elrévült mosollyal törülve kétfelé fekete szakállát.

– Közel háromszáz évvel ezelőtt! Tekintve, hogy most az Úr 1209-ik, esztendejét tapodjuk – toldotta meg külön asztal mellől a lúdtollait faragó íródeák.

– Hacsak nem falsum, hamisítvány! – csattant fel a peres felek hosszú tölgyfa asztalánál a görög hitű fráterekkel szemben ülő és vélük farkasszemet néző bíboros, aki királyi idézésre e tárgyalásra érkezett Rómából.

Az elnöklő országbíró a bazilita szerzetesek felé fordult.

– Király urunk, II. Endre, bízvást keresni fogja a protokollum szövegében, hogy honnan kerítettétek ezt az iratot.

A rendfőnök válaszolt:

– Jegyeztessék fel tehát. Egyik hívünk, a Maros menti Bélden élő Tente-Pentele nemzetség utolsó tagja, Tente nembéli Demeter hagyományozta örökül monostorunkra birtokát. A javak összeírásakor fent a béldi ház hiúján egy öreg, vaspántos ládában lelénk azokat a pergameneket, amelyek közül a legkorábbit felolvastuk. Igen, ott találtuk, nagy csodálkozásunkra és még nagyobb megilletődöttségünkre, amikor megismertük tartalmukat…

– Mohó örömötökre inkább, hogy tőkét kovácsolhattok belőle egy római hitű egyházfő személye ellen! – pattogott Kalán bíboros.

A rendfőnök vállat vont.

– Nem ez vezet minket. De természetesen jogot formálunk mindazon birtokokra, amelyek a lelt írások tanúsága szerint örökhagyó hívünket és elődeit is megillették volna. Ők nem voltak tudatában e pergamenek értékének. Úgy tetszik, hogy az itt Panteleémon barátnak, másutt Béld vitéznek nevezett személy utódai, noha hitüket megtartották, nem tudtak többé görögül, s talán írni-olvasni sem. Így hát az Úr akaratából mi kérjük király uruktól ez öröklött patrimoniumba való beiktatásunkat.

– Hosszú sora van még annak – dörmögte az országbíró. – Ámbár nem lehetetlen.

Kalán erre a szóra felpattant, mintha megcsípték volna.

– Absurdum! Amit itt felolvastak, semmit se bizonyít! Ondot és Ond fia Etét… ámbátor hogy kán lett volna, arról nem tudok… csakis az én családom mondhatja eleinek. Birtokuk a pergamen szerint is ott terült el, ahol mindmáig az én nemes famíliámé! Isten engem úgy segéljen!

Az országbíró prépost volt csupán, mégis átnézett a méltatlankodó bíboros feje felett.

– Ez még csak az első tekercs abból a ládából, főtisztelendőséged.

Kalán viaszszínű arccal ült vissza a helyére. „Uramisten – fohászkodott magában –, hát nem mindig az én véreim birtokolták volt ott azt a földet? Ne engedd, hogy a perlők felülkerekedjenek! Az igazság aligha, de az idő nagyon is kedvez nekik. Ellenségeim mind összeszövetkeztek! Bíbornoki kalapom idehaza annyit ér, hogy akár kotlóst ültethetnék benne. Ha a lábam kiteszem a királyi udvarból, bárki ledöfhet, azt kiáltva: III. Béla király bosszúja ez! Uram, ne veszejtsd el hű szolgádat!" S miközben ez futott végig az agyán, hangosan felcsattant:

– Tiltakozom a processus ellen!

Azonban az országbíró kezének rideg intésére folytatódott a tekercsek felolvasása.

KÁNI FÖLDÖN

…Panteleémon ír neked, Nikephorosz! Elhagyva azt, hogy „testvér” meg „szent életű” és a többi, csak úgy, ahogy egymás közt szoktunk tereferélni. Szívesebben is áll a szájam meg az íróecsetem az előkelők által lenézett koinéra[3]. Nekünk, Nikepho… de mit is: Lóbőr… ez a szívünk szerint való görög nyelv, ugye, ahogyan a halárusok, vízhordók, katonák, földművesek és a lókötők beszélnek.

Szóval, Lóbőr, hallod? Végre kiröppentem a Rhündakosz feletti meredély szélére épített, partifecskék fészeksorára emlékeztető monostorunkból! Eljött az alkalom! Ezért szorgoskodtam annyit, öltem szemem a másolómunkával, hizlaltam agyam a ti sokféle tudástokkal. Besenyőországban hét esztendőn át rabszolga voltam, azért nekem a szabad élet, a harc, a bosszú az álmom. E cél elérésére vállaltam mindent, amit vállalnom kellett.

Te persze másmilyen vagy, Lóbőr, aki adó sújtotta kisbirtokosként húzódtál a rendház védelmébe, midőn csak annyi földecskéd maradt, amennyit – mint mondogatod – egy ló bőrével is letakarhatsz. Te csak a jó éteknek, italnak, a semmittevésnek és múltbeli duhajkodásaid vidám emlékeinek élsz. De célod elérésének érdekében te is megtettél mindent. A „szemlélődő életet” választottad, a tétlen „elmélkedést”. Megtanultál ültőhelyedben nyitott szemmel aludni, meg ha hajdani kicsapongásaidra visszagondolva olykor felnevetsz, s a fráterek riadtan kérdik: „Csak nem világi gondolatok kísértik elmédet?”, azt válaszolni rá: „Dehogy! Az én lelkem Mihály arkangyallal örvend a Sátán legyőzetésén, és Szent Miklóssal az ariánus eretnekség tételeinek sárba tiprása felett!…” Hej, Lóbőr, ha mi ketten nagyon különbözők vagyunk is, azért lettünk cimborák, mert ha más-más úton, de egyaránt szemfülesen és kitartóan járunk el dolgainkban!

No, hát ide süss! Először is megfordultam Konstantinápolyban! Bizony, a Poliszban, vagy ahogy te és a magadfajták szeretik nevezni: „Isz-tim-Bolin”![4] Elcseppen a szád, mi? Habár egyetlen napot töltöttem csak Isztimbolban, sejtheted, hogy legalább az éjszakáját kihasználtam annak. Tudod, mi minden lapul az iszákomban; hát egy hosszú ing is, amilyenben a császári város legszegényebbjei járnak. Felette tisztelt vendéglátóm házának részemre kijelölt hálókamrájában a csuhát levetve, ezt öltöttem fel, és kisurrantam a sötét és izgalmas isztimboli éjbe.

Utam egyenesen a kikötőbe és ott a legelső csapszékbe vezetett. De csak éhes szememet elégíthettem ki valamelyest, mert a gyantával ízesített bort méregdrágán mérték, és a két keration maradványaiból alig egy pohárkára tellett. Különben szerencsémre, mert nem lett volna jó hajnalban részegen kerülnöm Gabriél éles szeme elé, többé aligha

bízott volna bennem. De erre csak most gondolok, az azóta történtek óta, akkor nagyon szerencsétlennek éreztem magam.

Ide-oda forgolódtam: talán valaki meghívna még egy kortyra. De itt nem úgy van, Lóbőr, mint a bithüniai kocsmákban, ahová olykor kettesben leszöktünk, és a jó borsos vagy csodás történetkékért, amelyeket az ujjunkból ráztunk ki, a derék mécsesgyártók meg sarukészítők kedvére itatták az embert. Itt lengén öltözött, vidám nőszemélyeket itatnak, akiknek bájaival még a te pogány időkből való legsikamlósabb történetkéd sem vetekedhet. Hanem ez a hiábavaló forgolódásom is szerencsésen esett. Mert amint körbe járok a helyiségben, egy ilyen hölgyike oldalán megpillantok egy ismerős öltözetet s benne igazi puszták fiát: a császári testőrség egyik besenyő íjásza szórakozott ott! De hát van olyan ember, aki a legledérebb mulatság közepette is fel ne figyelne a régen hallott hazai szóra? Ez is, amint magamat húsz esztendővel ezelőtt a bizánciak fogságába esett honfitársának mondva, besenyő nyelven üdvözöltem, rögtön felém fordult. Csuda beszédes lett.

– Szerencsétlen! – nevetett. – Mi egyik vezérünkkel kétszázan álltunk be a császár szolgálatába tíz esztendőre, s bár még csak két évünk telt le, egyszer hazatérünk, te meg itt fogsz meggebedni!

– Ha csak két esztendeje vagy itt, akkor még egészen friss híreket tudsz az otthoniakról! – kiáltottam fel örömmel, mert bizony volt valami, ami érdekelt onnan.

A hölgyike intett, hogy helyet foglalhatok a másik oldalán, s minthogy oly nagy kedvem támadt az italra, de meg a régen élvezett ölelésre is, amelyben talán szintén részesülhetek, a besenyő előtt tekintélyes származást akartam fitogtatni.

– Bilüdnek hívnak, az érdemes Erdim törzsből – vetettem oda, miközben elhelyezkedtem.

Az íjász azon mód lelökött a padról.

– Javdi aba csahosa! Coki innen! – riadt rám haraggal.

Hát a nyakalnivalónak meg az egyéb örömöknek, amit reméltem, ezzel befellegzett, s gyorsan el is pályáztam onnan, mert késéhez kapott. Mégis jót kacagtam magamban, mivel fogalma sem lehetett róla, hogy éppen arra felelt, amire kíváncsi voltam, és pompás titkot kötött az orromra.

Huszonhat esztendővel ezelőtt – beszéltem erről neked – harc támadt a besenyő törzsek között, s engem a döntő csatában elfogtak a Jula törzs harcosai; így lett rabszolga belőlem, és sohasem értesülhettem többé a küzdelem kimeneteléről. Most pedig, mivel a gyűlölség, úgy látszik, még mindig fennáll a besenyők csoportjai között, kiderült, hogy Javdi vezér, fogadott testvérem, se el nem esett, se fogságba nem került, sem alul nem maradt abban az ütközetben, hanem vidáman él, sőt, azóta törzsének feje, abája lett! S ha így van –

érted ezt, Lóbőr? –, akkor Erdim földjén én most is bej vagyok még!

Noha népem új hazájába tartva, eszem ágában sincsen, hogy Besenyőországba visszamenjek, azért igen jó volt ezt megtudnom.

No hát, holmi éhenkórász foltozóvargaként állítottam be a csapszékbe, és háromlófarkas bejként mentem el onnan (mégha iszkolva is), hogy a hálókamrába visszaosonva, mint szent életű barát, békés álomra hajtsam a fejem. Ilyen az én új életem, cimbora, s te biztosan nagyot kuncogsz rajta. Én meg máris úgy evickélek benne, mint a hal. Végre, végre, ez való énnekem!

És az is kedvemre lett volna, ha a Pannónia felé vezető úton a hírhedt hegyi rablók megrohanják a karavánunkat. De ügettünk, ügettünk folyópartok mentén, völgyeken és hágókon át, városról városra, s a legelhagyatottabb helyeken is hiába vártam a támadókat. Pedig mennyire viszketett a tenyerem, hogy a Filippopoliszban Gabriél pénzén vásárolt hadicsákányomat megforgathassam, vadonatúj íjam, nyilam – mindez a málha között elrejtve lapult – kipróbáljam. De hát az annyira óhajtott izgalom és gyakorlat elmaradt. Íjjal, nyíllal egészen másként, napok múlva történt találkozásom.

Ete kán, egy népemből való fejedelem, akihez elsőnek érkeztünk, tetszene neked. Meglett, jókötésű férfi, aranytól csillogó öltözetet visel, és megvan ám a magához való esze. Oly ügyesen játssza ki egymás ellen a birodalmakat, hogy a maga kis országának független urává tette magát. A távollevő császárnak hódol, és amennyi ajándékot küld neki, ugyanannyit kap a bolgároktól mint, azok szövetségese. No mármost, Bizánc bármely rendelkezése alól azzal bújik ki, hogy a bolgár nagykánnal nem mer ujjat húzni, a bolgárok előtt pedig a császár bosszújától való félelmével takarózik. Mivel pedig a Krisztus-szerető Romanosz Lekapénosz császárunknak érdeke, nehogy Simeon, Simeon bolgár nagykánnak meg, nehogy Romanosz vesse meg végleg a lábát azon a földön, mindkettő belenyugszik, hogy Ete kán a maga ura legyen. Ezt Gabriél magyarázta meg, aki a császár nevében szintén kénytelen jó arcot vágni a számunkra keserű tréfához.

De a fortélyos helyzetnek ez még csak egyik oldala. A másik az, hogy Ete kán a magyari Zolta fejedelemnek nem engedelmeskedik egyáltalán, ellenben ő beleszól a magyariak dolgába, mivel apja örököseként egyike annak a hét magyari vezérnek, akinek a szava nélkül a fejedelem semmiben sem dönthet. Ezek a vezérek a fejedelem parancsát csak egyetlenegy dologban fogadják el: ha külső ellenség támadása esetén a határfolyók védelmére rendelné őket. Ennyit Ete kán is vállal, annál inkább, mert a nyugati határnál is van szállásföldje.

Bizonyára Te most ugyanazt kérdezed, Lóbőr, amit én: hogy ezek szerint a többi magyari vezér szintén Ete kánhoz fogható önálló

fejedelem-e? Gabriél hangosan is feltette a kérdést. A válasz az volt: nem, azok a „magyari föld fejedelmei”… Most aztán ismerd ki magad. De talán jobban megértjük majd a dolgot, ha a hétmagyar országában megfordultunk.

Gabriél már ott van. Magam csak most indulok.

Hogy miért, hogyan maradtam el a klérikosztól, azt gyorsan elmondom még. Meglásd, fogadra való história…

– Keresztény szerzetes ilyeneket nem ír! – pattant fel a kardinális. – Aki ezt firkálta, sohasem volt semmiféle egyház kebelében!

Az országbíró bajuszát törölve rejtette el mosolyát.

– Pedig nem látszik hihetetlennek, főtisztelendő Kalán bíboros.

KULÁN LÁNYA

Cimborám, Lóbőr! A császár követe nem akart két napnál tovább időzni a Bizáncnak hódoló és a császárnak mégis oly kevéssé engedelmeskedő országocskában, nehogy a furfangos kánt túl nagy megtiszteltetésben részesítse. A továbbindulást harmadnap hajnalára tűzte ki.

Első napunk ajándékok kicserélése és kölcsönös udvariaskodás közepette telt el. Én tapodtat sem mozdulhattam a császári megbízott személye mellől. Másnap aztán ahány helyi vezér hírünkre a kán udvarába érkezett, és lecövekelte ott a sátrát, mind meghívott bennünket lakomára. A főbbeket Gabriél, a kisebbeket én látogattam végig. A klérikosz tolmácsa a Mike nevű vardarióta volt, engem meg Ete kán házi görögje kísért. Persze nélküle is értettem mindent. A vendéglátó, szíves kínálgatáson kívül a jóvérű, titkos tréfákat is, amelyeket a görögjük szépen kisimítva, afféle szertartásos kijelentésekként akart megétetni velem, úgyhogy kétszeres okból is majd megfúltam a visszafojtott nevetéstől.

– Idegen ember, kóstold meg a kumiszt, meglátjuk, milyen hamar fordulsz le a kerevetről – nyújtotta a kupát komoly arccal egyik vezérük.

A görög meg így fordította le:

– Szent ember… ezt mondja a vezér… tiszteld meg szerény pusztai italunkat, váljon vérré benned!

A kupát egyből felhajtottam, s még kértem belőle. Lett erre csodálkozás. Óriási becsületem támadt: nem láttak még olyan görögöt, aki az erjesztett kancatejet ne fancsali képpel kortyolgatta volna. Ujjongva vittek sátorról sátorra. Én meg egyszerre akartam sokéves szomjamat eloltani, kumisszal, borral, méhserrel, amit csak elibém tettek. Nem gondoltam rá, hogy ami magyari vitézként meg besenyő bejként meg sem kottyant nekem, annak most a fele is földhöz vághat.

De kemény, sokat próbált ember lévén, azért saját lábamon tértem meg sátramba, hanem ott aztán kitört rajtam – és belőlem – mindaz, ami ilyenkor ki szokott törni. Hajnalra megint nagy igyekezettel valamelyest összeszedtem magam, hogy lábra álljak, és gondolkodni tudjak: most aztán mitévő legyek? Hát kitaláltam. Megszurkáltam, és mérges bogyók levével addig dörzsöltem a szájam szélét, amíg óriásira duzzadt; felső ajkam az orrom tövéig kunkorodott, az alsó pedig az államra konyult. Gabriél figyelmét akartam ezzel elterelni, és elérni, hogy távol tartsa tőlem magát, ne érezhesse szeszes leheletemet. Sikerült is.

– Valami súlyos betegség vett elő téged, Panteleémon – méregetett a málhás állatok mögé húzódva, amikor indulni készültünk.

– Láz ez – rebegtem –, minden tíz évben egyszer megkínoz, de két nap elmúltával, ahogy jött, úgy száll ki tagjaimból.

Némi segítséggel fel tudtam ülni a lovamra, és amíg Ete és vezérei a káni szálláshely határáig elkísértek minket, óriási erőfeszítéssel sikerült a nyeregben megtartanom magam. De aztán elszállt az erőm, és lovam nyakára borultam.

– Az isten szerelmére, mit kezdjek veled, testvérem az Úrban? – kérdezte rászedett jótevőm, megállíttatva a lovakat.

Egy patakpartot értünk éppen s ott bokrokkal sűrűn körülkerített kis tisztást. Azt mondtam: hagyjon itt, ez jó hely, ismerem és megtalálom azokat a füveket, amelyek elmulasztják a lázamat, két nap múlva pedig egészségesen utána megyek. Nagy nehezen ráállt a dologra. Elrejtőztem a bokrok között, iszákomat mellém tették, lovamat pedig egy fához kötötték a sűrűben, aztán eltávoztak. Én pedig megnyugodva, részeg álomba merültem.

Nagy sokára riadtam fel. Arra, hogy valami igen szúrja a mellemet. Késő délután volt már, a nap ferde sugarai bevilágítottak a bokrok közé. Egy nyíl hegye szegeződött a mellkasomnak, s ott láttam magam körül iszákom kihányt tartalmát szanaszét a földön, a gyökerek között. A félig megfeszített íj, amelyre rámeredtem, saját, Filippopoliszban vásárolt fegyverem volt. Az pedig, aki a nyilat a mellemnek tartotta… no, az a valaki, Lóbőr…

Láthatod, eléggé kijózanodtam már, hogy annyi mindent fel tudtam fogni… Hanem ezt az egyet nem, sehogy sem – a támadóm személyét!

Pislogva újból és újból rátekintek. És végül eláll szemem-szám, mert istenuccse, ez nem lehet más, mint… a ti pogány Érószotok! A kis Erósz, akiről oly sok történetkét hallottam tetőled. Szép, kedves arcú gyermek, ragyog a tekintete, és belém akarja a nyilát ereszteni… De hát a szerelem nyilát? Csak nem fogok ettől megijedni!

Az éles nyílhegy kellemetlenül karcolta a bőrömet. Márpedig Erósz nyila nem ott és nem így szokott fájni. Ez elgondolkodtatott.

Egyszóval, még mindig kótyagos voltam. De még ha józan vagyok, akkor is mi másra gondolhattam volna a nyilazásra kész pucér gyermek láttán, aki mindössze egy pici pendelyt viselt. De ez az én nyilam, nem Erószé – töröm kínlódva a fejem. Aztán meg ennek az Erósznak szárnya sincsen. És inkább leány gyerekre formáz, mint fiúra. No, ha nem Erósz, akkor egy nyolc-kilenc éves kis fehérnép… De hogyan is merne egy lányka felnőtt férfira nyilat fogni?!

Még mindig tűnődöm, erőltetem tompa agyamat, amikor megszólal édes csengettyűszavú kislányhangon, rettentő felindultan:

– Megállj, te besenyő! Megállj! Megölhetlek! Jaj neked, besenyő!

Tulajdonképpen nem hozzám szólt, hanem önmagát győzködte.

– Tudom én, felismerlek! Mondják, hogy a besenyők lófarkat

hordanak a lándzsájukon!

Pillantását követve, ekkor láttam meg egy gallyra akasztva az iszákomban emlékként őrzött egykori méltóságjelvényemet, a bejt illető hármas fehér lófarokzászlót.

– Tőletek rettegünk folyvást. Hát itt vagy! De aludtál, a lelked nem volt nálad, és elfogtalak!

Az erős íjat csak kevéssé tudta megfeszíteni, ilyen közelből azonban a nyílvessző így is jól belém áll, ha elröppenti. Csak egy kicsit leköthessem a figyelmét, elernyednek az izmai, a húr meglazul, anélkül hogy észrevenné.

– A kán vendége voltam – szólaltam meg. – Héj, tudod, ki a kán? Fegyvert mersz fogni a kán vendégére?!

Elképedten meredt rám.

– Né… Jé! Beszélsz a nyelvünkön…

– Miért ne beszélnék? Látod, nem vagyok besenyő.

– Tegnap mutogattak téged, amikor a sátrak között lépkedtél, és azt mondták, görög vagy, a mi nyelvünkön nem értettél egy szót se. Görög vagy, az iszákodban besenyő varázseszközt tartasz, mégis úgy beszélsz, mint én! No, hát ki vagy? Ki vagy? Ki vagy?

– Kiraboltad a kán vendégét. Szörnyen elverhetnek ezért!

– Engem ugyan nem! Különben is csak kíváncsi voltam. A patakban fürödtem, idáig leúszva, megláttam a lábnyomodat. A holmidat azért szedtem szét, hogy megtréfáljalak, de kiderült, hogy besenyő vagy. Fürkésző! A fürkészők járnak hamis ruhában! Lelőlek.

Eddigre már engedett a fogása, a nyílvesszőt szépen kikaptam a kezéből, s hogy lássa, nem fordítom vissza reá, a hátam mögé dobtam. Váratlan lefegyverzésétől egészen elámult, majd felpattant, rémülten hátrált, és kétségbeesetten sírva fakadt.

A büszke, bátor kis Erósz, az incselkedő… és bőg… – dobbant meg a szívem. Gondolataim még ekkor is zavarosak voltak; rég nem érzett részvét és fájdalom vett elő.

Megnyugtattam, ne féljen tőlem, akarva se bánthatnám, hiszen levert lábamról az előző napi ital. A kislány még pityergett, de nem futott el.

– Azt kérded, ki vagyok? – kiáltottam fel mélyen megrendülve. – Magyari-e, görög, besenyő? Mindegyik vagyok, és egyik sem. Döntsd el magad!

Tudod, Lóbőr, hogy a pityókos vagy másnapos embert gyakran elragadja valami érzékenység, felkavarodik benne élete fájdalma. Velem is ez történt. Már nem a lánykát, hanem magamat sajnáltam. És elkezdtem neki megvallani a sorsomat. Azt az emlékemet, ami még mindig szorongatja a torkom, amit nem tudtam elmondani senkinek – neked se, Lóbőr.

Ezért itt most törlődjön le a kaján mosoly a szádról! Olvasd

megilletődötten a következőket! Az egykor osztályrészemül jutott szerencséről, amelynek nem tudok örvendeni, mert tízezrek temetőjéből még a megmenekülés is olyan keserű, akár a halál.

– Besenyő fürkésző? – meredtem a kislányra. – Én láttam olyat. Segítettem is elfogni párat. Csaknem harminc esztendeje annak. Etelközben családom Besenyőföld határában, Krarionnál lakott, ahol a fő átkelőhely volt a Dnyeperen. Növendék vitéz koromban éppen ilyenekre vadászott a századunk, és mi őriztük az elfogottakat. Beszédes siheder lévén, egykettőre rám ragadt a nyelvük; sok szavuk hasonlít a miénkhez. Egyszer egy fiatal besenyő vitéz került a kezünkbe, Javdi nevű. Parancsnokunk nagyon megharagudott rá, amiért nem vallott, s gúzsba köttette. Én azonban megsajnáltam… végtére vitézi erény titkunkat el nem árulni az ellenfélnek… meglazítottam a kötelékeit.

S ennek a tettemnek köszönhetem az életem.

Míg így dőlt a szó belőlem, a leányka abbahagyta a sírást, és szájtátva bámult rám. Amikor pedig egy pillanatra emlékeimen elmerengve elhallgattam, türelmetlenül toppantott.

– Mesélj!

Elmondtam, hát azt is, hogy néhány nappal később népünk felkerekedett. A vezérek parancsára nyugati törzseink Pannónia felé, mi keletiek meg az előbbiek helyére, Havasalföldre indultunk. A mi nemzetségünk – a határ őrzésére rendeltek kivételével – szintén útrakelt.

Még el sem jutottunk a Dnyeszterig, amikor a csapás bekövetkezett. Ki gondolta volna, hogy a besenyők éppen határaink felé tartó hadakkal készülnek ellenünk, s levágva a Krarionnál maradt csekély utóvédet, akadálytalanul és végeláthatatlan oszlopokban özönlenek át a Dnyeperen!

Egyszerre iszonytató helyzetbe kerültünk!

Mi vitézek – akkor már én is annak számítottam – alig pár százan voltunk, s velünk rengeteg asszony, gyerek, öregember, a családjaink, no meg a lábasjószág. Egy erdőben rejtőztünk, amíg vészt kiáltó kengyelfutóink segítséget hoznak. De nem jött vissza egyetlen futár sem, és segítség sem érkezett. Megértettük, hogy útra kelt törzseink a gyors és vad ellenség áradatában külön-külön vívják élethalálharcukat, semmiben sem reménykedhetünk. A besenyő nem ejt foglyul férfit, csak nőt és gyermeket, így nem tehettünk egyebet, mint hogy utolsó leheletünkig verekedtünk. Erdőszéli csatánk vége felé lovam nyíltól találva felbukott, én lezuhantam róla, és arra tértem magamhoz, hogy az elesett vitézek tetemeivel borított rét egyik fájához vagyok kötözve. Némán vártam az elkerülhetetlen halált. De másképpen történt. Mert csatavesztésünk folytán Javdi kiszabadult, s kiderült róla, hogy fiatal kora ellenére tekintélyes vezér a besenyők között.

Javdi vezér pedig megtett engem – mint mondta: nélkülözhetetlen tolmácsának. Halálra szánt fogoly vitéz helyett az ő kímélettel kezelt házi rabja lettem.

A jula, ki háború idején a besenyők fővezére, Javdit nevezte ki a foglyok őrségének parancsnokává. Az életben hagyott nőket, gyermekeket kötélre fűzték, és korbáccsal hajtották Besenyőföld felé. Nekem a vezér mögött kellett lovagolnom, hogy közvetítsem véreimnek a parancsait. Az éhségtől, fáradtságtól, ütlegektől rengetegen hulltak el az úton. Nem mintha – ezt tudnod kell, Lóbőr – a parancsnok különösen kegyetlen lett volna, hanem mert a pusztán ez a sorsuk az elfogottaknak; magunk is így teszünk, ha mi kerekedtünk volna felül. Anyám, Bíbor, az elsők között dőlt ki a sorból, de semmit sem tehettem az érdekében. Képzeld el, egyáltalán semmit! Elesett, nem tudott felállni, és az egyik besenyő lesújtott rá! Nyuszt, még „otthon" lévő, eladósorba való néném, valamelyest bírta erővel, hát mindent elkövettem, hogy legalább őt segítsem.

A menet az útba eső szálláshelyeken néhány napra meg-megállapodott. Odagyűltek a besenyő családok fejei, és mint egy piacon, az árut gondosan végigtapogatva, válogattak a foglyok között. A rabok árát a rabul ejtő vitézek velünk jött megbízottja szabta meg, mert hisz azoknak a zsákmánya voltunk. Ki valami jószágért, ki egy darab prémért kelt el. A vásárló, ha úgy tartotta kedve, megvette a gyereket, és az anyját otthagyta, vagy fordítva; a testvért elszakították a testvérétől.

A kislány szorosan mellém ülve, szájába kapta a hüvelykujját.

– Nyusztot is elszakították tetőled? – kérdezte riadtan.

– Nyuszt nem volt kemény munkára való lány, ellenben nagyon szép. Emiatt már a legelső napon kitaláltam, hogyan tudjam rövid időre elcsúfítani. Olyan hatalmas, duzzadt ajkai lettek, hogy nem kellett ő senkinek sem. Eleséggel is támogattam, mert én, a vezér rabja, jóval több élelmet kaptam, mint a foglyok.

Közben pedig a besenyők, akiknek az al-dunai bolgárok is segítségükre siették, egészen elfoglalták Etelközt. Erre aztán otthon-maradtjaik is elindultak nyugatnak, hogy áttelepüljenek a meghódított földre. Ugyanis azért támadtak meg minket, mert őket meg az oguzok fenyegették kelet felől. A rabokat így most visszafelé hajtották a dnyeperi átkelőig, ott megállapodtunk. Az áttelepülőknek mind itt kellett elvonulniuk. Ahogy nemzetségenként odaértek, megálltak a táborunk közelében, s a rabszolgapiac megint működésbe lépett.

Szerencsétlen csoportunkból már alig maradt valaki, de nyugat felől szüntelenül érkeztek az újabb fogolycsapatok. Majd minden törzsünkből valók akadtak közöttük, ezért úgy tetszett, hogy egész népünk a mienkkel egy sorsra jutott; határtalanul kétségbe estünk. Végül az Etelközbe tartó besenyő törzsek mind átkeltek a Dnyeperen,

s már csak maroknyi nő és gyermek lézengett a mi szomorú táborunkban.

Ekkor félrevont engem a becsületes Javdi vezér.

– Hallgass ide, Béld…

Itt azonban a kis Erósz közbeszólt:

– Hát téged nem Panteleémonnak hívnak? – a lányka nagyon csodálkozott.

– Hívnak engem többféleképp – legyintettem.

És folytattam történetemet.

– Szóval azt mondta Javdi vezér:

– Hallgass ide, Béld. Ezeket, akiket nem vásároltak meg, el kellene pusztítanom. Hanem én harcos vagyok, nem pedig hóhér…

Nagy várakozással tekintettem rá, mert már sok mindent tudtam felőle. Azt például, hogy Korkutáj, a jula, személyes ellensége neki, s éppen azért tette meg a fogolymenet parancsnokává, hogy a küzdelemben ne szerezhessen hadi dicsőséget. Javdi ugyanis Bajcsa abának, az Erdim törzs vezérének az unokaöccse, azaz – mivel a besenyőknél a méltóság oldalágon öröklődik – leendő utóda. Az Erdim törzs és a Jula törzs között pedig dühödt versengés folyt, már-már égig csapó gyűlölködés.

– Baskírföldön vannak véreitek – folytatta Javdi. – Hiszen tudod: a Volga menti Nagy-Bulgária határán élnek, és az ottani bolgárok szövetségesei. Aki hozzájuk eljut, szabad lesz megint. Én elmagyarázom az utat, te meg add tovább a tieidnek…

A lányka felpattant mellőlem, és az ölembe kérezkedett.

– Nyuszt megvolt még? Elmondtad neki?

– Őt választottam, hogy a megmaradt asszony- és gyereknépet oda vezesse…

A kislány elégedetten szusszantott, s miután az ölemben jól elhelyezkedett, ujjszopás közben nagyokat cuppogva, a nyakamba lehelt.

Én pedig meséltem neki tovább a régen volt dolgokat:

Aznap éjszaka az őrök részegen aludtak. Hajnalban egy keskeny folyó gázlójánál Javdi vezérrel együtt néztük, hogyan tűnik el az utolsó fogoly nő is a túlparti erdőben. Ekkor én lepattantam a lóról, és a vízbe vetettem magam.

– Állj, Béld! Te, állj meg! – kiáltott utánam a vezér, íját feszítve. – A rabom vagy! Nem mehetsz!

– Inkább lőj le, semmint hogy rab legyek – válaszoltam a hullámokból.

– Ha visszafordulsz, felszabadítlak, és a kíséretembe veszlek! – kiáltotta vissza.

Erre már szívesen engedelmeskedtem a derék vezérnek. S e naptól fogva hívtak engem éveken át Béld helyett a besenyő hangzású

Bilüd néven.

A kislányt ez nem nagyon érdekelte.

– Mi lett Nyuszttal? – sürgetett.

Hisz úgyis arról kellett beszélnem. Belefogtam.

Három évvel később Javdi vezér fegyverhordozójaként küzdöttem egy oguzok elleni hadjáratban, amelyben a Volga-menti nagybolgárok is résztvettek a mi oldalunkon. Győzelmünk után az ő országukon át indultunk vissza Besenyőföldre. Az egyik éjszakát egy olyan szálláson töltöttük, ahová én vezettem el a vezért.

– Milyen gyönyörű lány! – súgta nekem reggel, amikor vendéglátónkat nappali fénynél pillantotta meg. – Valahogy ismerős is!

– Nyuszt ez, a néném. Csakhogy az ajka most nincs mérges bogyók levével bedörzsölve…

Mire idáig jutottam az elbeszélésemmel, Lóbőr, régen besötétedett már, s a patak vize sűrű lódobogás hangját hozta, meg valaki meg-megismétlődő kiáltását.

– Hallod? – kérdeztem a lánykát kissé megriadva. – Kik lehetnek?

De ő rá se hederített.

– És elvette feleségül? – érdeklődött.

– Mátkájává tette. Mégsem lettek férj és feleség… Pedig nagyon szerette!

A lovak már a közelben dübörögtek, a bokrunkon túli tisztásra fáklyafény esett, és egy erőteljes férfihang messze hangzó szóval ismételgette: „Tükör! Tükör!”

– Ha úgy szerette, hogyan nem lettek férj és feleség? – suttogta a kislány szuszogva, elképedten.

– Szomorú történet ez. De mondd, nem téged hívnak Tükörnek?

– Engem. Gyorsan meséld el a végét!

Hanem mégsem beszélhettem el, hiszen hosszú história az, s mire elkezdhettem volna, a lovasok fényes öltözetű vezetője magasra emelt fáklyák között egyenesen ott tűnt fel a bokor túloldalán előttünk. A kislány felpattant, a besenyő jelvényt lekapta a gallyról, és az ölembe dobta, hogy dugjam el, aztán kibújt a tisztásra. Én pedig a lováról leszálló apában Ete kán fiát, Kulán herceget ismertem fel, a trónörököst. Amikor a bokrok közül előléptem, ő is megismert engem, és meglepetésemre hibátlan görög nyelven kiáltotta:

– Né csak, a császár megbízottja!

Egy szó, mint száz, Lóbőr, visszavittek a kán szállására. Tükör semmit sem árult el rólam. Én a lázra hivatkoztam, ami útközben levert a lábamról. Tükör meg azt füllentette, hogy fürdés közben véletlenül rám találván, nem tudott betelni a meséimmel. (Azt mondta: görögül meséltem. A kislány, Lóbőr, tud a nyelveteken!)

Egyébként nem szidták meg, amiért nem ment haza idejében. Sőt nagy tisztelettel bántak, beszéltek vele. Gondolnád, azért, mert a kán

unokája. Hát nem.

Tükörre úgy tekintsél, mondta Ete, hogy kán testvérem eljegyzett mátkája!

„Kán testvéremnek” a szomszéd országocska urát, a kislánynál tíz évvel idősebb Gilád kánt hívta.

Kánné lesz tehát az én kis Erószomból, Lóbőr. Nekik nagyon fontos lehet ez, nyilván, hogy a két kis ország jobban egymásnak vethesse a vállát.

Másnap folytatódott az eszem-iszom, de az italt ekkor már jobban bírtam. És jobban is vigyáztam magamra, hogy harmadnap valóban útnak indulhassak.

Hanem a kislány eltűnt anyja sátra mélyén, színét se láttam többé.

A FÖLDKISASSZONY

… Panteleémon görög barát írásban is köszöni szíves vendéglátásodat, valamint azt, hogy kíséretet adtál mellém, amely elvezetett Zolta úr udvarába.

De ha már levéllel fordulok hozzád, Kulán herceg, hadd könnyítsek a lelkemen. Adós maradtam szépséges leánykádnak egy mese befejezésével. Sürgősen pótolom a hiányt, nehogy vétkes legyek, amiért a jövendő kánnénak valami hiába furdalja az oldalát.

Mesét említettem? Csupán gyermek számára az, hogy kétségbe ne essen a szomorú histórián. Való történet! Tizenhét esztendővel ezelőtt Gabriél klérikosszal egyedül üdvözítő hitünket hirdetve, Besenyőországban találkoztam egy Bilüdnek nevezett rabszolgával, valójában a te néped véréből való, a besenyőknél azonban rabszolgasorsra jutott vitézzel, ő beszélte el.

De ott folytatom, ahol lányodnál abbahagytam.

– Javdi vezér – így adta elő Bilüd (s kérlek, olvasd fel Tükör hercegnőnek) – beleszeretett szép nénémbe, Nyusztba, ki az időben a Besenyőországból megmenekedett többi népünkből való lánnyal, asszonnyal és gyerekkel együtt Nagy-Bolgárország határvidékén élt, s ennek a szükség adta közösségnek („asszonynemzetségnek” nevezték) volt a „nemzetségfője”.

Javdi hazatérve Besenyőföldre, felkereste nagybátyját, Bajcsa abát, és kérte, járuljon hozzá a házasságkötéshez. Nem volt ez könnyű döntés az Erdim törzs fejedelmi hatalmú vezére számára. A kiszemelt menyasszony bízvást fiakat szülni képes, egészséges leány, de hát sem elég gazdag, sem elég előkelő. Hiába, hogy apja, Tente vitéz ezüstövet viselő, ezredvezéri rangban lévő fejedelmi ember volt, és jószágának számát tekintve a *bő* cím is megillette, ha egyszer fejedelmét, jószágait is elsöpörte az etelközi pusztulás. A fő gondnak mégis az tűnt, hogy Nyuszt idegen, hiszen az előkelő besenyők általában egymás között házasodnak. Végül Bajcsa abának éppen ez a körülmény nyerte meg a tetszését. Nem árt, gondolta, ha a leendő vezér a határokon túl szerez szövetségest, mivel az Erdim törzs egyre élesebb ellentétbe kerül a fejedelmi törzzsel. Márpedig a nagybulgárok uralkodója értésére adta, hogy igen jó néven venné ezt a házasságot.

Így történt, hogy Bajcsa aba végül ráállt a dologra. Ő maga indult Nagy-Bulgáriába, hogy unokaöccsének megkérje a menyasszony kezét, szülők híján s a lány nemzetségfői méltóságát tekintve, magától a Bulgár városában lakó fejedelemtől. Mondanom se kell, hogy eredményesen tért vissza. Minthogy azonban a menyasszony szálláshelye igen távol és idegen földön volt, Bajcsa aba Nyuszt egyik sátrát is elhozta magával, s felállította az Al-Dunánál, egynapi

járóföldre Javdi vezér szállásától. Ott helyezték el a vőlegény gazdag jegyajándékát, és berendezték a menyasszony nélkülözhetetlen holmijaival. Tervük szerint – amint az a besenyő házassági szertartáshoz hozzátartozik – a vőlegény innen fogja a menyasszonyt „elrabolni”. S hogy e jelképes elrablása valóban „szálláshelyéről” történhessen, úgy határoztak: ha Nyuszt Erdim földjére érkezett, még mátkaként három napra ebben a sátorban kell megszállnia.

Az előkészületek természetesen nagy érdeklődést keltettek, hírük bejárta az egész Besenyőföldet. Nem kis dolog, ha a legelső törzs leendő vezére megházasodik. Mert a besenyők – mint a neve is mutatja – Erdimet tartották a legérdemesebb törzsüknek, annak ellenére, hogy fejedelmeiket, a julákat egy másikból, Jula törzséből választották. A két törzs ellentétei éppen innen eredhettek.

A végzetes ellentét most is felszínre került. A Jula törzsbeliek gúnyolódtak: ugyan miféle vezéri menyasszony ez, hiszen a besenyők szökött foglya, akit, ha visszatér, bárki rablányává tehet… Gondolhatod, Tükör hercegnő, hogy Javdi vezér, Bajcsa aba meg a nénjéért aggódó Bilüd mennyire kétségbeesett és felháborodott ezen a híresztelésen. Az aba a besenyők papjaihoz fordult, akik nagyon hasonlóak a ti – mint hallottam – táltosoknak nevezett papjaitokhoz. Ezek három napon át áldoztak isteneiknek, a negyediken tanácskozni kezdtek, az ötödik napon pedig isteneik alábbi ítéletét hirdették ki: „Az idegen lányt tekintse mindenki méltó vezéri mátkának! De ha a házassági szertartás befejezése előtt kiragadnák a vőlegény embereinek a kezéből, szökött fogollyá vedlik vissza, és kézre kerítője rabnőjévé teheti!”

Az istenek ravasz ítélete tehát veszélyt rejtett magában, amelynek hírére felbolydult a törzs minden ifja, véne. Százával tódultak a vitézek Javdi vezér szálláshelyére, felajánlani, hogy akár életük feláldozásával is elhozzák a lányt Erdim biztonságos földjére, az Al-Duna melletti sátorba, ahol idegen törzsbeli többé nem emelheti rá a kezét. Javdi vezér és Bajcsa aba háromezret választott ki közülük, a legbátrabbakat, s aztán a vőlegény megüzente Nyusztnak, hogy a következő újholdkor elküld érte. A kíséret indulását azonban hosszas tanácskozások előzték meg. Azt kellett eldönteni, ki legyen a had vezére? Mígnem…

De hadd idézzem Bilüd szavait megint szó szerint:

„Javdi vezér, akinek ekkor már három esztendeje jaubegje, vagyis kísérője, sőt fegyverhordozója és immár meghitt barátja voltam, egy napon legtágasabb sátrába szólított, ahol rokonai és legbensőbb emberei gyűltek össze. Javdi a sátor közepére állított, s egy borral teli edény elé lépve, elővonta kését az övéből, köpenye és inge ujját pedig feltűrte.

– Bilüd, barátom – fordult hozzám –, mátkámnak, a te nénédnek

idehozatala felér egy hadjárattal. Olyan embert kell küldenem érte, akiben jobban megbízom, mint saját magamban. Te leszel az, menyasszonyom édestestvére. De hogy egészen megnyugodjak, légy testvérem énnekem is, azaz: kössünk testvérbarátságot! Ha ráállsz, amíg csak élünk, jóban-rosszban ki kell tartanunk egymás mellett, mert a fogadott testvéreket, tudod, az igaziakénál is százszorta szorosabb kapocs fűzi össze!

– Úgy legyen! – feleltem. – Egy az életem, egy a halálom a tiéddel! – mondtam el az ilyenkor szokásos fogadalmat.

Erre Javdi vezér késével megsebezte karján az eret, és pár csepp vért eresztett belőle az előtte álló borral telt kupába, én pedig a kést átvéve tőle – amint szokás ilyenkor – ugyanezt tettem. Valami táltos megkeverte az italt, miközben az istenekhez fohászkodott. Utána először Javdi, majd magam ittunk a mindkettőnk vérével vegyült borból. Ezzel Javdi vezér testvérbarátja lettem, és az Erdim törzsnek oly egyenrangú tagja, akárha: beleszülettem volna. Másnap seregvezérként kétlófarkas szürke zászlót köthettem lándzsámra, amikor a háromezer válogatott erdimbeli vitéz élén elindultam nénémért Nagy-Bulgárországba…”

Hogy fölöslegesen ne szaporítsam a szót, Tükör, Nagy-Bulgáriából az Al-Duna partjáig vezető útjukról csak annyit: a Jula törzsbeliek csapatai ott leselkedtek a Besenyőföld egész hosszában, amerre csak a menyasszony a kíséretével átvonulhatott. Szüntelen rajtaütöttek Bilüd hadán, úgyhogy szinte minden napra esett egy véres ütközet. Mindkét oldalon sokan elestek, sokan megsebesültek, csöppet sem kímélték egymás vérét a besenyők. De fivérének és vőlegénye testvérbarátjának – aki egy és ugyanazon személy volt –, Bilüdnek ravaszsága és bátorsága folytán a szegény szép Nyuszt épségben jutott el al-dunai sátrába.

Másnap reggel az erdimbeli háromezer vitéz maradéka szerteszéledt, ki-ki hazatért szálláshelyére. Bilüd a sátor őrzésére húszfőnyi böszörmény[5] kíséretet hagyott, Javdi vezér válogatott testőreit, ő maga pedig sietett a vőlegény nyári szállására, megjelenteni a szerencsés megérkezést. Ott, ahogyan ilyen hírre szokás, nagy áldomást csaptak. Javdi vezér boldog volt, de szomorú is, amiért három napig várakoznia kell, nem mehet azonnal mátkájáért. Ki gondolta volna, hogy e vágyakozó sóhajokat a negyedik napon a boldog megvalósulás helyett keserves jajongás és átkozódás követi majd.

Márpedig így történt. Mert amikor a negyedik nap hajnalán elindult a násznép, s a menyasszony sátrához vezető út nagy részét megtette, egyszerre egy zilált, vértől mocskos arcú, turbános alak imbolygott eléjük: a sátornál hagyott böszörmények egyike. Szörnyű hírt hozott. Előző este két, csengőkkel felszerszámozott lovú, virágokkal kidíszített

szekeret kísérve, nagyszámú lovas násznép érkezett a sátorhoz. A böszörmények azt hitték, a vőlegény jön. De ahogy a lakodalmi menetnek elébe siettek, a jövevények váratlanul rájuk törtek, s a testőrök felét levágták, másik felét pedig a sátor mögötti kis erdő fáihoz kötözték. A menyasszony ezalatt a sátrában tartózkodott, de azóta nyoma veszett.

– Elrabolták! – üvöltött fel Javdi.

– A julák! – Bajcsa aba a szakállába markolt. – Megfizetnek érte! Senki idegen törzs területére be nem törhet. A nyolc törzs vezéreinek a gyűlése kettéhasíttatja a bűnösöket!

– Mit ér az már, ha a menyasszonyomból mégis rableányt csináltak! – csikorgatta fogát Javdi vezér.

– Várj csak… – hunyorgatott Bajcsa. – Ki akarná magát kettéhasíttatni? Ha visszaadják Nyusztot, nem teszünk panaszt…

Úgy tetszett, a dolog még jóvátehető, és az elszomorodott násznép új reményre kapva, meggyorsította a menetét. Hiszen nem lesz nehéz megtalálni és alkura bírni a támadókat, a sátor körüli nyomok megmutatják, merrefelé távoztak el.

A hírt hozó böszörmény azáltal szabadult – igen nehezen –, hogy az esti jövevények egyike arcába csapott, amitől pár foga kiesett, s egyik kitört metszőfogát sikerült csuklójánál megkötözött keze tenyerébe köpnie, azzal aztán egész este és éjszaka nyiszálta a kötelékét, amíg feloldozhatta magát. A többi életben maradt jaubeg azonban most is ott senyvedt a sátor mögötti erdőben. Vezetőjük a tisztásra néző legelső fához kötözve kornyadozott. Ez besenyő volt, Javdi főlovásza.

A többit ő mondta el, és szavai nyomán az utolsó reménység is szertefoszlott.

– Földkisasszony lett belőle! – nyöszörgött a lovászmester, amikor megszabadították kínos helyzetéből, és néhány korty kumisszal lelket öntöttek beléje.

Lett erre kétségbeesés! Az ünnepien kiöltözött násznép leugrált a nyeregből, és futott a sátor felé, de el sem érve azt, megállt egy feltúrt földdarab előtt, s ott mintha egy szálig letarolták volna, leroskadva jajongani, üvölteni kezdett. Javdi vezér megszaggatta magán az aranyos díszruhát, aztán a késével összevagdalta az arcát. Őt követve valamennyien ugyanezt tették, ahogy más pogány népeknél – s mint hallom, Tükör hercegnő, a tieteknél is – a gyász jeleként szokás.

„Magam – mondta Bilüd –, idegen lévén, semmit sem értettem abból, hogy *földkisasszony.* Nem tudtam, mit jelentsen az a hevenyén felásott földdarab. Szívem a torkomban dobogott, bár nem is sejtettem, mi okuk van arra, hogy szegény nénémet meggyászolják.”

– Csabán törzsbeliek voltak, megismertem őket a beszédükről – magyarázta a kiszabadított lovászmester.

– Csak lassanként, itt-ott elejtett szavakból értem fel ésszel a történteket – folytatta elbeszélését Bilüd. – Ellenségeink egy régi szokást használtak fel arra, hogy nénémet rabnővé alacsonyítsák, majd eltegyék láb alól, s mindezzel Erdim törzsére határtalan szégyent hozzanak. E szokás alkalmazására a folyón túli Csabán törzs egyik nemzetsége adta rá a fejét, amelynek magasabban fekvő parti földjeit az elmúlt tavaszon nem érte el az áradás, a nyár folyamán pedig gyér füvét is leperzselte az aszály. Ennek a nemzetségnek a vitézei jöttek át a dúsan termő partra, hogy termékenységet lopjanak földjeikre, a hitük szerinti módon. Vagyis a következőképpen: lakodalmi menetben elindulnak a legközelebbi termő vidékre, s ott megkérik egy leány kezét. De ez nem igazi menyasszony lesz, hanem „földkisasszony”, és nemcsak őt hurcolják magukkal, hanem ásóval, kapával felszaggatják sátra mellett a földet, s ami gyepet, kalászt összeszedhetnek onnan, azt is elviszik. Hazajutva aztán a földkisasszony-mátkát leemelik a szekérről, feleségként üdvözlik, közben pedig a másik szekérről lelapátolják és a terméketlen földön szétterítik a rablott termést, fűkoloncokat, majd pedig… No, ezt, ami azután következik, csak szomorú legyintés jelezte, többet arról Javdi vezértől meg Bajcsa abától sem sikerült megtudnom; nagy fájdalommal tekintettek rám, s elterelték a szót. Csak napokkal később a tett végrehajtói vallották meg nekem.

A fához kötözött főlovász tehetetlen volt, de látott, hallott mindent. Látta az esti félhomályban a sátor elé kanyarodó „lakodalmas menetet”, és hogy egy vőfélynek öltözött daliás fiatal vitéz meg egy öreg, hajlott hátú nemzetségfő kihívta Nyusztot a sátorból. A nemzetségfő háromszor földig hajolt a lány előtt, a „vőfély” meg háromszor leborulva, megcsókolta a földet, s aztán fennszóval elmondta a leánykérő mondókát. Szegény Nyuszt teljesen gyanútlan lehetett. A lakodalmi menetet ő is saját násznépének gondolta. Ha hallott is rövid csatazajt, nem ismerve eléggé a besenyő lagzi szokásait, azt is a jelképes leányrabláshoz tartozónak vélte. Amikor a vőfény megragadta, és az elülső lakodalmi szekérre ültette, egyáltalán nem ellenkezett. A gyorsan elvágtató fogatról aligha látta, hogy háta mögött a „násznép” a másik szekér körül mit művel a földdel.

Szegényke – így mesélte Bilüd – valóban mindvégig igazi mennyegzőn érezhette magát, mert mint a tettesek elárulták, a túlparton a csabánok sátrai közé érkezve, vidáman mosolygott, s hogy a szekérről leemelték, kíváncsian tekintett körül, nyilván azt várva, mikor lép eléje ölelésre tárt karral Javdi vezér. A háta mögött kihúzott szablya suhanására sem neszelt fel, örömre váró arccal, gyanútlanul, egyetlen pillanat alatt jutott a másvilágra – nem sejtve, hogy a földkisasszony holtában ízekre szabdalt tagjait is odaszórják, oda ássák be az aszály égette gyepre szórt fű, föld közé!

A szegény Nyuszt ilyen szomorú véget ért. Ám hallgasd tovább, Tükör, az öccse, Béld-Bilüd életét…

Amit Bilüd nem értett meg azonnal, azt természetesen, a nászmenetből gyásznéppé változott erdimbeliek mind az első szempillantásra tudták.

– Aba! – suttogta fojtott hangon Bajcsának a törzs főtáltosa. – Földkisasszony szerzése nem tilos. Abban az esetben, ha nem a néphez tartozó leány, csupán rabnő. Ennyi a megkötés. És itt ez a megkötés… ennek a megkötésnek… – a táltos nehezen mondta ki – ravaszul eleget tettek…

A törzsfőnek szikrázott a szeme.

– Szemembe mondod még a szégyenünket?!

– Folytatni akarom – kötötte magát a főtáltos, aki szintén igen megbecsült ember volt, s különös díszt viselt: ezüstből való csík futott végig elöl a köntösén, a mellén egy másik, keresztben. – Olyan módon követték el gaztettüket, hogy a lány elrablása miatt nem fognak bűnhődni. Hanem jogos törzsünk bosszúja azért, amiért a föld termékenységét elrabolták tőlünk. Ennek megtorlása is ősi szokás, amibe a nyolc törzs tanácsa nem avatkozhat bele!

Lett erre megint – de most már dühös, fenekedő – tombolás: az emberek fegyverükhöz kaptak, s a násznép rögtön indulni akart a csabánok földjére. Bajcsa aba azonban útjukat állta, még a sebzett szívű Javdi vezérre is keményen ráripakodott:

– Egy lépést se, esztelenek! Hiszen felkészültek ők is a fogadtatásunkra. Éppen arra számítanak, hogy ez a pár száz ember tör rájuk, kerül szembe az egész nemzetség minden, állig felfegyverkezett, ia-fiával. Nem elég néhányat lekaszabolni közülük. Az utolsó emberig akarom kézre keríteni őket! Tanúkat akarok, minél több tanút, hogy a julák bujtották fel a csabánokat. Ha ez sikerül, a julák tettét a nyolc törzs gyűlése elé vihetem!

Hazaküldte a násznépet: három napon belül annyi felfegyverzett vitézzel térjenek vissza, ahányat csak hozni tudnak.

Három nap múlva kilencezren álltak ott, Nyuszt egykori sátra mellett, harcra készen. Bajcsa aba felosztotta a sereget.

– A derékhadat magam vezetem. A jobbszárnyat Javdi vezér. A balt pedig, ez az óhajom, erdimbeliek, Javdi testvérbarátjára, a gyalázatosan elveszejtett menyasszony fivérére bíznám. Válasszátok meg Bilüdöt bejnek, hogy a sereg balszárnyát vezérelhesse azzal a dühvel, ami a csontjaiban ég!

Az Erdim törzs vitézei egyetértően zúgták, hogy úgy legyen.

„S legott – számolt be Bilüd – kikiáltottak bejjé. Így lettem háromlófarkas vezér, méltóságban rögtön testvérbarátom, Javdi és a kereszt alakú jelvényt viselő főtáltos után való. Csakugyan iszonyú tűz égette csontjaimat, tombolt ereimben, nemcsak alamuszi módon

megölt nénémért, hanem rabmenetben meghalt anyámért, Bíborért is, s az egész elvesztett Etelközért! Átcsaptunk Csabánföldre, rárontottunk a túlparti bűnös nemzetségre. Felgyújtottuk a sátrakat, a kunyhókat összedöntöttük, legázoltuk az egyenként talpra ugró vitézeket, összetereltünk mindenkit, a nemzetség apraját-nagyját. Vezéreik éppen vidáman lakomáztak, mert három nap múltán már nem számítottak bosszúra. Tanúk nem is kellettek, mert az áldomási serlegek mellett ott találtuk a Jula törzs három küldöttét, azokat, akik a csabánokat a földkisasszony szerzésére felbiztatták, akik az aljas tervet kieszelték. Minden férfit kihallgattunk. A „lakodalmi menetben" részt vevőket egytől egyig levágtuk. A nemzetségfő kivételével. Azt a három julabelivel együtt fogolyként vittük magunkkal.

Másfél esztendeig éltem Erdim földjén bejként, Bajcsa abával és Javdi vezérrel meghitt barátságban, s az odavaló vitézek igen tiszteltek, mindenben engedelmeskedtek nekem. Díszes sátraim voltak és sok jószágom. A nyolc törzsfő tanácsa csak ennyi idő után ült össze, de meghallgatván az ügyet, s látva a bizonyítékokat, engedélyezte a vérbosszút a szegény menyasszonynak ravaszul tőrt vetett Jula törzse ellen. További fél esztendőn át harcra készülődtünk. Az Erdim törzs egész erejével nyomultunk Julaföldre. De azok is felkészültek ám. Havasalföld talaja csak úgy döngött a döntő csatában. Egy kockára volt feltéve minden. A balszárnyat akkor is én vezettem. Iszonyú lovasrohammal törtünk ellenségeinkre, ezeket maga Kabuksin bej, Korkutáj jula unokaöccse és leendő örököse vezérelte.

A lovas rajvonalak szörnyű dübörgésben rontottak egymásnak. Már a gyilkos közelharc folyt, lándzsával, szablyával. Úgy tetszett, mi kerekedünk felül. Legelöl küzdöttem. Háromlófarkas zászlómat a fegyverhordozóm lengette fejem felett, s besenyő vitézeim azt lesve törtettek előre. A julák erősítést kaptak, de éppen feltűntek a mi derékhadunk zászlai is, amikor – a legfontosabb pillanatban, a győzelem vagy vereség küszöbén – valami körém tekeredett, lerántott a nyeregből, és a földön húzott magával. Kabuksin vezér, jól tudván, ki vagyok, pányvát hajíttatott reám.

A letiport gyepen vonszolódva, miközben a ruha lefoszlott rólam, és a bőröm horzsolódott, kétségbeesetten és tehetetlenül láttam, miként kaszabolják össze a fegyverhordozómat, aki lepattant nyergéből, hogy levágjon a pányváról engem. Zászlóm lehanyatlott a földre. Közelben lévő vitézeim, észrevéve szerencsétlenségemet, hiába igyekeztek kiszabadításomra betörni az ellenséges lovasok sűrűjébe, a julabeliek tömör falat vontak körém. S aztán három Jula törzsbeli nekem esett, a pányvától megszabadítottak ugyan, de durván összekötöztek, egy lóra dobtak, és kivágtattak velem a csata forgatagából.

Utunk amellett a domb mellett vezetett el, amelyről Kabuksin vezér és kísérete figyelte az ütközetet.

– Vigyétek el Besenyőföld legtávolabbi végébe – rendelkezett Kabuksin. – Oda vigyétek, és adjátok el rabszolgának. De fel ne verjétek az árát. Sőt, zsugori gazdának adjátok, akinek az a híre, hogy kegyetlenül kihasználja a rabjait.

Ekkor foglyul ejtőim átadták Kabuksinnak a lándzsámról letépett lófarkat. Ő meg odadobta elém.

„– Őrizd meg, hogy nézegethesd, milyen magasból pottyantál le! Már Etelköz elfoglalásakor rabszolgának kellett volna lenned, de te felkapaszkodtál. Hát most a szellemek oda taszítottak, ahová való vagy!"

Szóról szóra így mondta ezt el Bilüd. S kedves és tisztelt Tükör, hadd tegyem hozzá, hogy manapság ez a Kabuksin – mint mindenki tudja – a besenyők julája már. És azt is elmondhatom, amit magam is csak nemrég tudtam meg, hogy Javdi vezér meg azóta az Erdim törzs abája lett.

No, de hadd folytatom a rabszolgává tett Bilüd történetét. Mert csakugyan eladták őt egy gonosz, vén nemzetségfőnek, aki bőrcserzésre fogta.

A tímárműhely a téli szálláson volt, a besenyő nemzetség tagjainak jól a szeme előtt. Mégis magányosan állott, a cserzőlevek bűze mindenkit távol tartott tőle. Csak négy másik rab és két kemény öklű vitéz – ők voltak a tímárok – tartózkodott ott. Nappal képtelenség lett volna a szökés, éjszakára pedig gondosan megkötözték a rabokat. Még Besenyőföldön sem sokan éltek az övékhez fogható rabsorsban!

S Bilüd hét egész esztendőn át élt így! A két tímár állandóan hajtotta és káromolta őket, a másik négy elkínzott rab csupán sóhajtozásra nyitotta a száját, meg hogy az ételt mohón befalja. Bilüd nemhogy hírt nem hallott itt soha, még emberi szót sem.

Hét év után jelent meg először a cserzőműhely kunyhójában egy idegen ember. Egészen idegen, más földről való. De tudott a besenyők nyelvén, és nagy volt a befolyása. Gabriél klérikosz látogatott oda, akinek a jula a bizánci császárral való barátság kedvéért országában szabad mozgást engedélyezett, azt is keményen meghagyva népének, hogy senki se akadályozza térítőmunkájában. Mivel pedig egy idő után kitűnt, hogy a besenyő vitézek nem hajlanak a szent igékre, Gabriél a legrosszabb sorú rabokat igyekezett megtalálni, azokat inkább megnyerhette. Bilüd rögtön megorrontotta a szabadulás lehetőségét, hiszen a klérikosz nem is titkolta, hogy a megtérőket a bizánci császár aranyain szabaddá teszi. Mint mondta: azért, hogy háborítatlanul szolgálhassák és hirdethessék új istenüket. Mindazonáltal a hittérítő és Bilüd között egy, a fogoly szerencséjére csak későn tisztázódott félreértés lappangott. Bilüd áhítattal hallgatta az új igéket, lelkesen ismételte őket, s már meg is kereszteltetett, sőt a zsugori nemzetségfő által fel is szabadíttatott, amikor kiderült, hogy nem besenyő születésű.

Vagyis hogy az ő példája és térítő szava a besenyőkre aligha fog hatni, mert ha már a rabot nem is, de mindenképpen az idegent látják benne. Mit volt mit tenni, Gabriél klérikosz úgy döntött, hogy pártfogoltját, a megtérített és szabaddá tett embert magával viszi Bizáncba. S Bilüd éppen erre vágyott mindennél jobban. Rabszolgaságának helyét háta mögött hagyni! Háta mögött hagyni népe kezéből kihullott és átok házává vált szülőföldjét, ahol szép nénjét is csúful elveszejtették! Ki, kivágyott a nagyvilágba. Talán azért is, hogy visszatérjen. De majd csak egyszer, s nem akárkiként, és nem akármiképp…

Íme, jövendő kánné, ez az ő története. Bilüdé, a besenyő bejé és rabszolgáé, vagyis Béldé, a magyari vitézé, Tente fiáé. Bizánci éveiről és ottani nevéről is beszélhetnék. De minek szaporítsam a szót fölöslegesen, amikor Te már így is értesz mindent, amit a patak partján még nem érthettél. Tartsd meg Bilüdöt, Béldet (s harmadik nevén is, bármi legyen az) – Panteleémon, görög barát, erre kér téged – jó emlékezetedben!

Tenéked pedig, Kulán herceg, még néhány szót, arról, ami Téged érdekel.

Gabriél klérikosz immár hét, magam pedig ötödnapja ülök itt, Csepel szigetén, ahol Zolta úr nyári udvarát tartja. Már azt is tudom, hogy akinek a nevét a Dunának ez a nagy szigete viseli, Árpád fejedelem főlovásza volt. Neked nem kell elmondanom, hogy az udvartartást itt most nem főlovász vezeti, hanem egy tagbaszakadt, szőke férfi, kinek címe „nadvor-supán”, ami nem a Ti nyelveteken való, és sokakban, úgy látom, bosszúságot és idegenséget keltő megszólítás. De ezt Neked fölösleges is megjegyeznem.

Amit Veled tudatni kívánok, az az, hogy a nadvor-supán eltüntette előlünk a fejedelmet! Gabriél mondja: alighogy ő a Duna bal partjáról az egyik révnél megérkezett a szigetre, Zolta fejedelem a másik réven át a jobb partra távozott. Bár a nadvor-supán szerint ez csak szerencsétlen véletlen: Zolta úr vadászni indult, mielőtt bármit hallott volna a császár küldöttjéről. Én úgy vélem, a fejedelem egérutat vett addig, amíg a vezérek tanácsa, amelytől függ, összegyűlik.

Érkeznek is napról napra nagy rangú emberek. Szemem-szám elállt, micsoda fényes kísérettel jött meg a gyula, a hétmagyar országának, úgymond: második fejedelme, s vonult be két nappal később – és alig kisebb fénnyel – a harmadik fejedelem, a horka.

Mielőtt eljöttem Tőletek, említetted: jó volna ismernetek a császár üzenetét, mert Ete kán váratlanul megbetegedett, s nem képes itt megjelenni, hogy azt saját fülével hallja. Hidd el, herceg, igazán szeretnék szolgálatodra lenni, de e fontos üzenet tartalmát még magam sem, most sem tudom. Mihelyt azonban a felette tisztelt Gabriél pap a fejedelem színe előtt – ami természetesen

jelenlétemben fog lefolyni – kihirdeti, én késedelem nélkül…

JELENTÉS PANNÓNIÁRÓL

E szép mívű ajándékot egyrészt tiszteletből, másrészt azért küldöm Neked, Agrosz Szent Életű Apátja, hogy segítségével bizalmas dolgokat hozhassak Kegyességed tudomására. Mostani levelemben – amelyet e díszes gyertyatartó tömörnek tetsző szárában bízvást megtalálsz, hiszen a titkos levelezésnek e módját Tőled lestem el – végre teljes őszinteséggel szólhatok.

Itt a távolban sem felejtettem el tanításaidat. Melyek közül az első az, hogy legfőbb mindenkor a lauránk érdeke. A második pedig – s emezzel összefüggő –, hogy a mi lauránk a Bíborteremben Született[6] valódi – bár jelenleg sajnos csak névlegesen uralkodó – Kónsztantinosz császár híve, bőkezű patrónusunké, nem pedig a hatalmat tőle elbitorló, háládatlan társcsászáré, Romanoszé.

Tisztelt és szeretett egykori megmentőm, Gabriél azonban fájdalom, igen határozottan áll a tényleges uralkodó oldalán. Nem tudom, szívből-e vagy csak kényszerűségből, amiért oly szorosan alá van rendelve a külügyek keménykezű és árgus szemű főkamarásának. Mint legelső, nyíltan küldött levelemből kivehetted, engem is próbára akart tenni. Azzal, hogy a számos évre szóló kódexmásoló feladatunk említésére megjegyezte: „titkos” megbízónk monostorunk szent alapítójának közeli leszármazottja. Vagyis azt várta, hogy kibököm: Tehát Kónsztantinosz! – Mert ekkor meggyőződött volna róla, valóban be vagyok avatva monostorunk legbizalmasabb ügyeibe. De én úgy tettem, mintha nem tudnám, hogy él, és hogy kicsoda Szent Theophanisz unokaöccse, s hogy milyen szerepet játszik lauránk életében, valamint a birodalomban. Mindhiába: nyilván Agroszhoz tartozásom miatt, Gabriél mégis gyanakszik rám, mert Romanosz üzenetének szövegét máig titkolja előlem. Alább majd kitetszik, mekkora kára ez itteni tevékenységemnek.

Pedig sejtem, mit tartalmazhat az üzenet, hiszen a klérikosz lelkemre kötötte, ragadjak itt meg minden alkalmat, hogy Besenyőföld magyari rabjainak sanyarú sorsával felizgassam a nép vezetőit. Mi másról lehet szó tehát, mint egy besenyők ellen indítandó hadjáratról? (Ami bűnös lelkemnek gyönyörű reménység! Emlékezhet rá Kegyességed, hányszor gyóntam meg a besenyők ellen bennem élő gonosz indulatot, a lelkemet szinte szétfeszítő bosszúvágyat, s Te, testvérem az Úrban, bár pogányok ellen irányul is, mértéktelennek, sátáninak tartottad azt, úgyhogy elkárhozással fenyegettél. Mégsem tudtam, nem is akarok úrrá lenni rajta!)

Boldoggá tesz tehát e küldetésem. És határtalan hálával tölt el az Úr iránt. Az ő különös kegyének kell tartanom, hogy ilyen terv megszülethetett, hiszen Romanosz császár eleddig a birodalmat

vámoló barbár népekkel szemben sohasem tett tanúságot katonás elszántságról. A leszámolás ezzel a megbízhatatlan, vad szomszédsággal még jelenlegi nagy visszavonultságában is örömére szolgálhat az igazi, Isten oltalmazta császárnak. A huszadik esztendejét most betöltő Kónsztantinosz őfelségéről nem állítható tovább, hogy gyámságra szorulna, s így az Úr kegyelméből bizonyára hamarosan eljövendő uralkodásában előnyére válik, ha legalább a besenyőkkel már nem kell vesződnie.

De, Atyám, reménykedés és aggodalom között hullámzik a kedvem. Itt a várva várt esély! Nem tudom azonban, esély-e igazán? Elég körültekintőek voltak-e Romanosz hivatalnokai a dolog előkészítésében?

Milyen nagy bölcsesség a valódi császár, Kónsztantinosz részéről – noha még ifjú –, hogy oly nagy súlyt helyez a pontos, hiteles értesülésekre. Magam is, sajnos, túlságosan hatása alá kerültem azoknak a jó híreknek, amelyeket derék vardarióta tolmácsunk, Mike szájából hallottam Árpád úr erélyes pannóniai uralmáról. Csodás álmokat szőttem a leendő hadjáratban való szerepemről, mivel nekem a besenyők földjén barátaim is vannak, egy egész törzs, sőt az ő törzseik legkülönbje, és kiismerem magam Besenyőország belső ellentéteinek szövevényében, nem is szólva hadi jártasságomról! Ámde amióta a magyariak földjén tartózkodom, azt kérdem magamban: nem alap nélkül való-e az én reménységem? Vajon mit sejt mindabból a külügyi főkamarás hivatala, amit én máris megtudtam itt? S ha nincsen tisztában annyi fontos körülménnyel, vajon mire építette a számításait?

Ete kán országában ugyanis alkalmas ürüggyel sikerült két napra elkülönítenem magam követségünk vezetőjétől, ami módot adott rá, hogy összebarátkozzam Kulán herceggel, a kán fiával, kitől igen fontos felvilágosításokat nyertem.

Jelen titkos levelemet tehát két részre osztom. Először is közlöm – rövidre fogva és pontokba foglalva – mindazt, amit megtudtam avagy tudni vélek az itteni helyzetről s annak kialakulásáról, majd pedig elmondom úti élményeimet Alpár földvárától a Csepel-szigetig.

Értesüléseim, Atyám, az alábbiak:

1. §. Árpád idején, való igaz, a magyariak új földjén egyetlen akarat uralkodott: a nagyfejedelemé! A nép összeszorított ökölként csaphatott le bármely ellenségre, amint meg is tette, mikor közvetlenül Árpád halála előtt földjére támadtak nyugati szomszédaik, a bajorok.

2. §. Úgy veszem ki, testvérem az úrban, hogy Árpád hatalma azért és annyiban volt nagyobb, mint atyjáé, Álmosé, mert az új hazába való beköltözéskor történt szerencsétlenség (a besenyők és bolgárok váratlan közös támadása) folytán a törzsek nagyobb része szétesvén, a megmaradt nemzetségek már nem törzsfőjük, hanem közvetlenül a

fejedelem körül tömörültek.

3. §. Kegyességednek ugyanis tudnia kell, hogy a nemzetségek közötti ügyeket ezelőtt a törzsfők, az „urak” intézték, s hét törzs volt. E hét törzs közös ügyeivel pedig eredetileg a *gyula* foglalkozott. Kivéve a törzsek közötti torzsalkodásokat, amelyek vérbosszúra vezethettek; ennek megelőzésére a *horka* békebírói tevékenysége szolgált. Álmos korától a hadi vállalkozások és a külügyek intézését az új, legfőbb méltóság, a *fejedelem* ragadta magához. Nomármost, hogy Árpád idején a pannóniai hazában hét törzs ügyei helyett száznyolc nemzetségét kellett intézni, a horka befolyása és tekintélye igen megnőtt. A gyula tiszténél csak azért nem következett be ugyanez, mert ennek feladatát Árpád látta el, a gyulát magát pedig Dáciába (ahogy itt mondják: Erdőelvére[7]) küldte, hogy országos méltóság helyett a keleti székelyek fejedelmi rangú helytartója legyen.

Ámde mi történt Árpád halála után?

1. §. A gyula (akit Téténynek hívnak), hallván az erőskezű fejedelem halálát, elhatározta, hogy visszaszerzi tisztének régi hatáskörét, s megtartva az újat is, maga lesz a hétmagyar országának nagyfejedelme. Ezért a székelyek kormányzását egy Gyalu nevű ifjú rokonára bízta, maga pedig fegyveres nemzetsége és nagyszámú kísérete élén visszatért a Duna partjára, ahol is felvonult Árpád kijelölt utóda, a még szinte gyereknyi Zolta ellen. A nagy tekintélyű horka (kinek neve: Kál), szintén megjelent ott hadával, de tétovázott, melyik félhez álljon. Hálával tartozott ugyanis Árpádnak, akitől méltóságát kapta, a gyula azonban fejedelmi címmel kecsegtette, ha maga elnyerheti a nagyfejedelemséget.

2. §. Három törzs volt, amely – a leghamarább érkezve Pannóniába – az etelközi csapást elkerülte, és teljesen épen maradt. Ezek egyike a Megyer, vagyis a fejedelem törzse. Ezt Tétény gyula támadásakor törzsfője, Tarhos – szintén Árpád fia –, a nagy hírű hadvezér vezette. Tarhos herceg lóra ültette a megyerieket, hogy mint apjának megfogadta, támogassa öccsét, az új nagyfejedelmet. A gyula erre megállította seregét, és tárgyalásba kezdett.

3. §. A türkökhöz és a kazárokhoz hasonlóan a magyariaknál is a trónörökös (akit ifjabb fejedelemnek hívnak) a csatlakozott népek ura. Véreimnek is van ilyen népe: a három emberöltő óta velük élő kabarság. Zolta tehát a kabarok ura lévén, ez a nép is megjelent a küzdőtéren, aminek folytán az új nagyfejedelem – hadára nézve – legalább olyan erőssé vált, mint Tétény gyula és Kál horka együtt. S most minden Tarhos hercegen múlott, ő lett a mérleg nyelve.

4. §. Tarhos ugyan betű szerint betartotta atyjának tett fogadalmát, ti. hogy nem engedi elütni Zoltát a nagyfejedelemségtől, de annak nagyfejedelmi hatalmát már nem védelmezte. Öccsének fiatal korára hivatkozva beleegyezett, hogy felélesszék az ún. „hét vezér tanácsát”,

méghozzá nem tanácsadásra, hanem az uralom valóságos gyakorlására! A fejedelmi törzs törzsfőjeként maga Tarhos herceg is tagja lett annak. Ugyanígy Kál horka, aki megkapta a fejedelmi címet, s ugyanígy Tétény gyula is, kinek le kellett mondania a vágyott nagyfejedelemségről, de visszakapta az országos gyula méltóságot (s hozzá a Duna partján azt a fejedelmi szállásterületet, amelyet Árpád a kende[8] intézmény megszüntetésekor a magáéhoz csatolt). A megnyirbált hatalmú Zolta fejedelem (többé nem nevezhette magát „nagyfejedelemnek”) szintén egyike lett a hétvezéreknek, semmivel sem több azoknál, csupán az első közülük. Az említetteken kívül még három nagy befolyású vezér került e testületbe.

Mindezt abból gondolom, Atyám, amit Ete kán udvarában Kulán barátsága révén összeszedtem, többnyire elejtett szavakból, mivel mindenki hallgatni igyekszik az akkor történtekről.

S tovább… A két kán-ország is az Árpád halála utáni zavaros időkben keletkezett.

Úgy vélem, a következőképpen:

1. §. Eredetileg ezek voltak szállásföldjei annak a másik két törzsnek, amely a Megyeren kívül az etelközi csapást érintetlenül vészelte át. Ezért aztán e két törzsre hárult, hogy a megtépázott nép hátát fedezze a vad és megátalkodott üldözők elől. Az egyik törzset tehát (ez ma Etéé) a bolgár ellenség távoltartására a Duna-Tisza könyökben telepítették le, a másikat pedig (az ma Giládé) vele közvetlen szomszédságban a Temes vidékén, hogy a Havasalföld felől támadó besenyőket verje vissza.

2. A törzsfők hatalma e két szállásterületen továbbra is töretlen lett volna, ha a nemzetségfők a többi ispán példájára nem igyekeznek szintén a nagyfejedelem szárnyai alá húzódni, azaz törzsfőjük parancsai helyett a fejedeleméit követni. Az erős törzsfők azonban ragaszkodtak ősi jogaikhoz, amit annál is inkább megtehettek, mert az alájuk tartozó nemzetségek egyszerű tagjai őket támogatták, minthogy nem volt ínyükre ispánjaik hatalmaskodása. Éppen ez, ti. hogy a nemzetségfők ne engedetlenkedhessenek többé az ő akaratukkal szemben, késztette Ete urat meg Gilád apját a fejedelmi hatalomnak Árpád halála utáni meggyengülését kihasználva, a hétmagyar országától való elszakadásra.

– A mi népünk meg kán testvérünké, Giládé is – mondotta nekem Kulán herceg – úgy akar élni, mint mindig azelőtt, mint Etelközben. S már csak e két kánságban élünk az ősi módon! Ezt éppen annak köszönhetjük, hogy visszavettük jobbunkat a magyari fejedelemtől, és másik szomszédnak nyújtottuk. Szerencsére a bolgárok már nem fenekednek ránk, s Bizánc sincsen innen nagyon messze… Hja – tette hozzá –, amelyik ló a ménes szélén vágtat, az oldalt húzódhat a karikás ostor csapásai elől! Hát mi oldalt húzódtunk…

Ezzel arra utalt, Atyám, hogy a fenti két törzs a határ mentén helyezkedvén el, az ország testéről könnyen leválhatott.

Közbevetettem Kulánnak azt, amit Mikétől hallottam – ki annak idején jelen volt ott –, hogy Árpád fejedelem a vérszerződést az ő atyáikkal is megkötötte. Szer, ahol ez létrejött, vagyis az a hely, amelyet erről a vérszerződésről neveznek így, éppen itt van, az ő kánságuk területén.

Kulán ezt válaszolta:

– Ugyan mit mondtak ki ott, amit a magunk felfogása szerint mi ne tartanánk be ma is? Az egész nép jelképes vérrokonságát? Bármely ellenséges támadás ellen vállaljuk véreink, a hétmagyar országa népének védelmét; ezért vagyunk a vezéri tanácsban. Hogy az újhaza javaiból mindenki egyformán részesüljön? Ez nálunk százszor inkább fennáll, mint odaát, ahol az ispánok ugyancsak gazdagodnak, s minél több ín szerzésével hovatovább a közös földek mind nagyobb részét saját tulajdonukká teszik! Hogy a hétmagyar országának fejedelme csak Árpád leszármazottja lehet? Mi is kiálltunk a gyula ellen Zolta érdekében, s ki fogunk állni máskor is azért, hogy odaát így legyen! Csupán kán testvérünk, Gilád szakított teljesen, mivel ő még fiatal, s a csikó nem ismeri a kötőféket.

Így hát, testvérem az Úrban, véreimnek most három fejedelmük van. De nem is három, hanem hét fő uralkodik, a hét vezér tanácsa. Két országrész pedig elszakadt. Ez már kilencféle akarat volna, s csak azért nyolc, mert a kánok egyike maga is a hét vezér közé tartozik. Egyszóval: nyolcféle szándékot, óhajt, érdeket kellene az ittenieknek eggyé tenniük ahhoz, hogy a besenyők elleni hadjáratot csakugyan elhatározzák, s utána minden nap ezt kellene újból megcselekedniük a hadvezetésben is. Félek, hogy Romanosz hivatalnokai mindezt kifelejtették számításaikból.

Kulán herceg alighanem az igazat mondotta el nekem. Olyan embernek érzem, aki csak akkor füllent, ha a hatalmi érdek kifejezetten megkívánja. Mint amikor búcsúzásunkkor a makkegészséges Ete kánról azt állította, hogy hirtelen megbetegedett. A kán ugyanis – azáltal, hogy a konstantinápolyi császár alattvalójának mondja magát – kénytelen volna parancsnak tekinteni a hétvezéri tanácsban kihirdetett császári üzenetet. Ha azonban ott nem lesz jelen, a parancsról mit sem tudhat, s nem kell engedelmeskednie. Ámbár talán szívesen is tenné, ha a császár kívánsága valamiképp az érdekében való. Ezért Kulán herceg titokban éntőlem szeretné megtudni, miről szól az üzenet. Minthogy pedig mindkét kán országába még ma is be-becsap az átkozott besenyő, szentül hiszem, ha csakugyan e fertelmes ellenség elleni háborút hirdeti meg a császár, a hét vezér tanácskozásán Ete kán személyében jelentős segítőtársra lelnénk! De hát, testvérem az Úrban, mondhatom-e Kulán

hercegnek azt, amit csupán sejtek? S még ha sejtésem alaposnak látszik is, ismerem-e a császár feltételeit? Így hát láthatod, Atyám, hogy a felette tisztelt Gabriél bizalmatlansága miatt végül is ügyünk egy fontos támogatójáról kell majd minden bizonnyal lemondanunk!

Ez tehát titkos jelentésem első része, amellyel Kegyességednek szeretném megszerezni azt az érdemet, hogy Kónsztantinosz császárunkkal tudathassa a mi pannóniai küldetésünk valóságos tényállásait. Magamnak meg annak esélyét, hogy bíborbanszületett és teljhatalmúvá leendő pártfogónk – felütve fejét saját kezűleg készített csodás festményei, kitűnően kezelt zeneszerszámai, valamint kedves kódexei közül – bölcsen elgondolkodik, miként segíthetne majdan e véreimet megosztó bajokon. Mert ő császári felsége bízvást belátja, hogy a türköknek is nevezett ungroszok életrevaló, derék népe ha Árpád idején volt egységét visszanyerné, a birodalomnak megbízható északi szövetségese, Bizánc védelmének éles kardja lehetne.

Egyébként Kulán herceg a legelső itteni barátom, Atyám. Mindent elkövetek, hogy szert tegyek megbízható emberekre, s Isten kegyelme ebben csodálatos véletlennel segített!

Hallgasd meg tehát a kán országából a fejedelem országába vezető utazásomat…

TALÁLKOZÁS TENTE ÖREG VITÉZZEL

Amikor Kulán hercegtől búcsút vettem, ez jóságosan mellém adta az útra tolmácsnak Ete kán görögjét, s kíséretül húsz jól felfegyverzett vitézt bocsátott rendelkezésemre.

A sárgás színű, szétterült Tisza folyótól a Duna felé haladtunk.

Sík vidék ez, de nem a gyerekkorombeli széles, magas füvű etelközi puszta. Alpár homokos térségét elhagyva, mocsár és sok dús, nedves erdőség váltogatja egymást, valósággal ősrengetegek. Embert alig látni, s ha a nád és sás világában egy bödönhajó véletlenül feltűnik, rögtön el is takarja a füzek lombja és a magasra nőtt gyékény.

Hal töméntelen lehet a vizekben. Madár szintén sok és sokféle van mindenfelé, még fajdot, sőt császármadarat is gyakorta láthatsz itt. A tisztások szélén dámszarvas figyel. A sűrűből odahallod a bölénycsordák robogását. Láthatod a vadkan túrta földet. Az idevalók mondják, hogy a fák közt farkas, hiúz, vadmacska leselkedik.

Sűrűn érsz patakot, tavat, folyók kacskaringózó holtágait, úgyhogy utad folytonosan élénkzöld, vagy a fölébe hajló fakoronáktól fekete, avagy pedig széles és az ég mélykékjét visszaverő víztükrök mellett vezet.

De hát utat mondtam? Zegzugos ösvényeken, a rengeteg alig látható csapásain vágtattunk egész nap. A vízi világ szigetein legelésző nagyszámú gulya, ménes rejtve maradt a szemünk elől, a lápok szélén lévő zsombékokról csak lustán kérődző vadtulkok meredtek ránk.

Ám tévednél, Atyám, ha azt hinnéd, hogy könnyű és csakis élvezetes szemlélni e tájék megkapó szépségét, gazdagságát. Sajna, szüntelen bögölyök és szúnyogok rajzanak körül, amelyektől sehogy sem szabadulhatsz. Ahol pedig megpihenni leszállsz a nyeregből, tanácsos gondosan körülnézned, nehogy kígyók közé telepedj.

Az esti sötétségben végre tágas szántóföld tűnt elénk, egy nemzetségfő szálláshelyéhez közeledtünk. A magunk mögött hagyott mocsárvidék és erdőség volt a határ (vagy ahogy véreimnél mondják, a *gyepű* – lakatlan avagy nehezen járható terület, ami a szomszéd váratlan rajtaütésének elejét veszi), s most azon túl a hétmagyar országába értünk. Fáklyák fényénél egy erősen dobogó fahídon át, falak árnyai között vezettek kísérőim egy nagy térségre, ahol sok különféle épület állt, és jól ismert félkaréjban néhány díszesebb sátor is.

Amikor leszálltunk lovunkról, a porond egyszerre megtelt fegyveresekkel. De bajunk nem történt! Az ispán, vendég érkezését hallva, rendkívül nagyszámú kíséretének felsorakoztatásával csupán a fogadtatás fényét akarta emelni.

Nekem, a császári megbízottnak és Isten emberének (bár idegen istenének) éjszakára az ispán egy külön díszsátrat bocsátott rendelkezésemre, a magáéba pedig meghívott lakomára. Az ételt népem szokása szerint némán fogyasztják, az ivás azonban élénk társalgással párosul. Úgy látszik, a lakomaasztal körül ültek néhányan a helybeli, leigázott szlávok közül, mert noha külsőleg, viseletre nézve mindenki magyarinak látszott, házigazdánk időnként ezek nyelvére fordította a szót, és vidáman válaszoltak neki.

Lakoma után ért a hír bennünket, hogy szálláshelyünk és a Duna között valami idegen portyázó csapat ólálkodik. Ete kán görögje azt mondta nekem, hogy a napokban a környéken pásztorok kifosztottak egy kíséretétől elszakadt kereskedőkaravánt, s most annak hoppon maradt fegyveresei – perzsák vagy khorezminek – szintén rablással szeretnék kárpótolni magukat, mielőtt hazatérnek. Egy vitéz hozta a híradást, kit kis híján rabságba ejtettek, s csak nehezen tudott idáig eljutni. Amikor kiderült, hogy ennek a Finta nevű, derekán bronzövet, fövegén tollat viselő embernek – ahogy Bizáncban mondanák: századosnak – másnap már vissza kell fordulnia, és hogy éppen Csepel szigetére, ahol Zolta testőrségében szolgál, felajánlottam, tartson velem, aki erős kísérettel utazom. Mivel pedig a fejedelmi testőrnek reggel fontos elintéznivalója volt az ispánnal, a továbbindulást délelőttre halasztottam. Nem bántam meg e késedelmet.

Hajnalban kelve, körülnéztem az ispán várában. Mert az volt, mégpedig földvár. Azt mondják, manapság a nemzetségfők többnyire ilyenben élnek. A fal, amelynek a nyílásán át este belovagoltunk, magas és széles homoksánc, tágas gyűrűben veszi körül a települést. A gyeptéglával fedett, s most már dús bozóttal benőtt sánc magja nyilván egymás mellé levert fatörzsekből áll. A földvárat délről és nyugatról láp övezte, észak és kelet felől pedig egy odavezetett patak vizével teli széles árok, ezen vitt át a kaput helyettesítő nyílásnál az a pallóhíd, amely este lovaink lába alatt döngött.

A földváron belül különben minden olyan volt, mint az én ifjúkoromban a nagyobb szálláshelyeken, csak jobban összeszorítva. A számtalan hombár, a sokféle csiszár, kézműves félig földbe ásott vagy fából épült műhelye, a kíséret tagjainak több utcát alkotó sátorsorai miatt inkább egy törzsfő udvarának tetszett, semmint nemzetségfő portájának.

Láttam, hogy az ispán nagyon gazdag lehet.

A nézelődést megelégelve, visszatértem a nekem kijelölt sátorba, s egy medvebőrön üldögélve, a sátornyíláson át szemléltem az udvar élénkségét. Az ispán, szép idő lévén, maga pedig nagyon vérbő, szüntelenül verítékező ember, díszsátra előtt egy párnára telepedve fogadta azokat, akik ügyes-bajos dolgaikkal jelentkeztek nála. A

várakozók sorában megpillantottam a fejedelmi testőrt és egy másik, hozzá nagyon hasonló fiatal vitézt, akin látszott, hogy pásztorember, mert köpeny helyett subát viselt. Gondoltam, testvérek lehetnek.

Azok is voltak. Rövidesen sor került rájuk, és én a sátornyíláson át minden szót hallottam. Finta testőr fivérét az ispán Nemvalónak szólította. Vagyis lefordítva nevük értelmét, Agrosz Szent Apátja, az egyik testvért úgy nevezik, hogy Kajla, a másikat, hogy Nincsis. Gyakori nevek ezen a földön. Ugyanis az itteni nép pogány tévelygésében az emberekre irigykedő ártó szellemeket tételez fel, s az *ártók* gonosz figyelmét – szerintük – olyan név adásával lehet a legalkalmasabban kijátszani, amely irigylésre egyáltalán nem méltónak tünteti fel a viselőjét.

Zolta fejedelem testőre, az udvari ember – aki szintén e nemzetségből való –, támogatni jött öccsét a család egy közös ügyében. Állatállományuk szerencsés megszaporodása folytán, panaszolták, kicsiny lett a család legelőterülete. Kérték a nemzetségfőt, szakítson ki nagyobb legelőt nekik. Kérelmüket, ahogy illik, drága ajándékokkal tették nyomatékosabbá.

– Derék dolog, hogy így megtollasodtatok. De honnan szakítsak? – kérdezte karját széttárva amaz. – Minden legelőt egyenlően elosztottunk, több nincs! Nemcsak a ti családotok panaszolja ezt. Mit tehetek? – A két legény közelebb hajolva magyarázott neki valamit. Az ispánnak kivillant a foga. – Dejsz az a szlávoké – legyintett. – Szántóterület van fölös is, és akkora darab szántó, mint a legelőtök, akár még öt családot eltart a tieteken kívül.

– Többet felszántani, mint amennyi úgyis jut – dörmögte Nemvaló –, már nem tudok. Legelőről beszélek, ispán. A szlávokéból kellene. Másképpen hogyan gyarapodjunk?

Az ispán izzadt.

– A szlávokéról szót se! Mondok mást. Ilyen keménykötésű vitéz kiadós portyákon gyarapodhat, ha beáll jobbágyomul. Ajándékot is kapnak a kísérőim bőven. Állataitokat pedig bízzátok ínekre, majd kerítek nektek alkalmas családot… Mit szóltok ehhez?

Jobbágynak, Atyám, az előkelők fegyveres kíséretének tagjait nevezik nálunk. Íneknek pedig az olyan elszegényedett szabad embereket, kik kényszerűségből valamely gazdagabb család földjét művelik, jószágát ápolják a termés, szaporulat szerény részének ellenében, s akikből aztán könnyen rab cselédek lesznek. De folytatom, mert most következett az a csudás, megkapó véletlen, amelyben az Úr kegye folytán részesültem.

– Fejedelmi jobbágynak kívánkoztam én – dörmögte Nemvaló. Sóhajtott. – De csak a bátyámnak sikerült az.

Finta meg így szólt:

– Sokan törekedtünk oda, akik ugyanannak az öregvitéznek, Álmos

és Árpád úr egykori testőrének a keze alatt növekedtünk. Fejedelmeinkről való elbeszéléseivel nem tudtunk betelni, szívesebben hallgattuk őt, mint a regösöket, és mind udvari szolgálatra áhítoztunk.

Mondanom sem kell, Atyám, hogy megremegtem… Hiszen szülőapám is Álmos és Árpád testőre volt, és… És az ispán máris élénken felelte:

– Emlékszem rá. Jó néhány tavasszal ezelőtt… még akkor nem választottak meg a nemzetség fejének… híre járt: „Tente öregvitéz, aki már olyan vén, hogy nem tud lóra szállni, mindenfele megfordul Megyer törzsében, hogy a felöveztetésükre készülő gyerkőcöket faragja, idejön”. Szekéren érkezett. Én is elébe lovagoltam.

– Két évvel ezelőtt részt vettem a temetésén, torán – jegyezte meg Finta. – A fejedelem az udvarba hozatta tetemét. Azt mondják, száz tavaszt élt meg. Etelközben elpusztult, de talán besenyő rabságban élő fiairól remélt hírt, az éltette.

„Egyik fia – gondoltam – csakugyan megélt, de jaj, elkésett!” összeszorult a szívem. Szemem meg könnybe lábadt, hogy erről hallok itt, s hogy két esztendőnek előtte még megvolt az apám… Krákognom kellett. Könnyem oly sós volt, hogy égette szemhéjamat, alig győztem letörülni.

Mire megint oda tudtam figyelni a beszélgetésükre, már arról volt szó, Nemvaló az ispán kíséretébe is örömest beáll. Nyeregben termett mindjárt, látszott, jól megüli a lovat, mindenféle lovasfortélyt ismer.

– Szállj le! – kiáltotta a nemzetségfő. – Tégy még próbát nyilazásból…

A továbbiak megértéséhez tudnia kell Kegyességednek, hogy az én véreim nagyon szeretik összemérni erejüket, mindenféle tudásukat.

Hogy gyakran még ütközet előtt vagy közvetlenül utána, a tábortűz fényénél is ölre mennek, bajvívást kezdenek, minden módon versengenek. Most egyszerre, úgy tetszett, felkerekedik mindenki. Ahány vitéz – vagyis hadjáratot viselt szabad ember – csak volt az ispánra várakozók között, részt akart venni a nyilazásban. Az egész várat felverték kiáltozásukkal, úgyhogy még számosan mások is csatlakoztak, így aztán Nemvalónak nem magában, hanem nyilazási versenyben kellett megmutatnia, mit tud.

Valóban majdnem mindenki kiözönlött a várból a hídon át a közeli erdőbe. Ki azért ment, hogy sorompóba álljon, ki meg, hogy nézze a vetélkedőket. A legelső pillanatban én is csak nézni indultam, a nagy felbuzdulásban azonban oly izgatott lettem, hogy elhatározva, jelentkezem a nyilazók közé, visszafordultam, és az íjat, nyílvesszőket tartalmazó iszákomat is magamhoz vettem. De aztán jobban meggondolva a dolgot, megint más jutott eszembe. Alkalmas tisztások kijelölése, ott a cél kitűzése, a versenyzők elhelyezése, a távolság kimérése meglehetősen hosszú ideig eltartott, és senki sem vetett

ügyet énrám. Azt se vették észre, amikor Finta háta mögött a sűrű bokrok között helyezkedtem el.

Az ispán egyik embere egymástól jókora távolságban lévő fatörzsekre egy-egy hosszú fűzlevelet tűzött, azt kellett még jobban odaszögezni kétszáz lépésről, arányosan elosztott három nyíllövéssel. Végre megszólalt a kürt, és a tőlem húsz lépésnyire álló testőr elröppentette első nyilát. Majd másodszor hangzott el a jel, és ismét lőtt. Harmadszorra ugyanez történt, de ekkor egyszerre két nyílvessző suhant a levegőben, s állt a célként odatűzött levél hegyénél egymás mellé a fa törzsébe.

Szerencsére a dolognak más tanúja nem volt, lévén a fejedelmi testőr már nem az itteni legénytársak közé tartozó. Finta nem akart hinni a szemének. Körülnézett, honnan jöhetett a másik lövés, de mert hamarjában nem látott senkit, odament a célhoz, és az idegen nyílvesszőt dühösen kirántotta onnan. Majd gyorsan a háta mögé rejtette, mert odaért az ispán, hogy ellenőrizze az eredményt. No, hát Finta jól lőtt, meg ami a fontos volt, Nemvaló is, és még vagy öten – míg másik tizenegy valami apróbb hibát követett el. Így hirdették ki végül, és Nemvaló belecsaphatott az ispán tenyerébe.

Fintán azonban látszott, tűkön ül. Arra várt, hogy a rejtegetett nyílvesszővel végre egyedül maradjon. Mert megmondom, milyen nyíl volt az, Agrosz Szent Apátja. „írott nyíl”. Rögtön megismerszik arról, hogy a hegye alatt és a tolla fölött zsinór tartja össze, ugyanis a nyílvessző kétfelé van vágva, s a két vágott élén hegyes késsel odavésve egy üzenet betűi sorjáznak türk rovásírással! Az írott nyilat levelezésre használják az én véreimnél s mindenfelé a tágas keleti pusztákon, ámbár csak ritkán lövés útján, többnyire kengyelfutókkal küldik. Az ősi rovásírást egyaránt ismerik a seregek vezérei és mind a kisebb csapatparancsnokok, mert ha megbízható emberrel szóban nem lehet, akkor így küldözik a parancsokat.

Egyszóval Finta félrevonult, s az írott nyilat kibontva, bízvást ezt olvashatta: *Itt vagyok köztetek, Tente Besenyőföldről szabadult fia, Béld. De hallgatni kell róla!* Láttam azután, hogy minden felbukkanó arcba belenézett. Amikor meg továbbindultunk Csepelnek, végigfürkészte kíséretem tagjait is, kivéve engem, aki tolmács útján érintkeztem mindenkivel. Így használtam ki a jó alkalmat, hogy bizalmas embert szerezzek, de előbb próbára kellett tennem, eléggé titoktartó-e. Mert hiszen, mint Gabriél megparancsolta, nem szabad, hogy híre terjedjen magyari voltomnak…

A földvárat elhagyva, messze futó barázdán, azaz inkább árkon keltünk át, s fülemnek új szóval magyarázták – az itteni szlávoktól tanulták, hogy micsoda az. Mezsgye – mondták. Némelyik meg így ejtette, lágyan: megye. Ilyen „megye” határolja manap a nemzetségek területét. De ezen a mezsgyén túl itt – mint kiderült – még nem egy

másik nemzetség földje kezdődött, hanem a meghódolt szlávok településéé, amely – világosított fel a görög révén Finta – földjével együtt a megismert ispán családjáé. A honfoglaláskor azokat az itt lakókat, akiket harcban vertek le, rabszolgáknak adták el a nép között. Az önként meghódolok másképp lettek rabok: együtt maradtak, saját knyázuk tulajdonában. S hogy a knyáz megfizesse a busás adókat, fiát, lányát kezesül vitték a szomszédos nemzetség fejének udvarába.

Ott ezek aranykalitkába kerültek, mert amikor megnőttek, összeházasították őket túszul tartójuk valamelyik gyermekével, és az új knyáz a magyari ispán fia lett, vagy ha az ispán lánya ment a knyáz fiához, ahogy a mi előkelőinknél szokás, a beházasodott férfit a család tagjává fogadták. Az idegen település népe, földje így is, úgy is a nemzetségfő családjának birtokába került. Azóta a nemzetségek tagjai nem látnak a meghódoltak adójából semmit, hiszen egy magyari család rabjaihoz ki másnak lehetne köze?

– Nálunk, káni földön – vetette gyorsan oda Ete kán egyik embere – valahány túszt szedtek, az mind a törzsfő udvarába került. S ma is ott vannak. A kánok családtagjaikat egymással vagy a szomszédos Bulgária előkelőivel házasítják össze. Nálunk most is léteznek a knyázok, most is fizetik a törzsnek az adót, de még a földvárainkat is az ő embereik hordják össze nekünk… Ezt a suskust itt a szlávokkal a hétmagyar népe nehezen veszi be. Zolta fejedelmet, mert maga is marót hercegnőt vett el, úgy hívja mindenki: „Marót Zolta”!

A mi nyelvünkön a morvákat hívják marótoknak, Atyám, vagyis azokat, akik az itt talált szlávok közül a leghatalmasabb, legerősebb nép voltak, kik ellen a legnagyobb erőfeszítéssel és legtovább kellett harcolniuk a honfoglalóknak.

„Marót Zolta!” Képzelheti Kegyességed, mit éreztem, amikor megtudtam, hogy a köznép gúnyolja a fejedelmet!

Finta testőr dühösen mordult:

– Nem úgy van… Egészen más dolog az!

Legalább a testőr védi Árpád fiát! Ezt a derék embert jól választottam…

Mostani jelentésemnek már a végén járok.

Csepel szigetére eljutván, mihelyt megérkezett, illő módon felkerestem a második fejedelmet, a már említett Tétény urat. Igen-igen öreg ember, rettentő szakállal, akire ifjúkoromból emlékszem Etelközből, mikor még horka volt. Fiának, azaz jövendő utódának, ki már szintén jócskán meglett ember, az is a neve: Horka. De apja után most már őbelőle szintén gyula lesz. Természetesen megvendégeltek. A lakoma után küldetésemnek megfelelően rátereltem a beszédet a besenyőkre és magyari rabjaik nyomorúságára. A gyula emberei elszomorodván, nagy haragra gerjedtek a véreinket tiprók ellen. Megértettem én tolmács nélkül is a sok fohászkodást, hogy: „Haj, rá

kén menni a besenyőre!…”, „Ha egyszer rájuk mehetnénk…!” De a vén gyula ezt nem fordíttatta le nekem a házi görögjével. Búcsúzáskor egészen mást kötött a lelkemre:

– Megemlítenéd-e császárodnak, hogy ha szót kíván váltani velünk, a magyariak „fejedelmeihez” vagy „vezéreihez” intézze az üzenetét, s ne úgy, hogy „Zolta fejedelemnek”?

Kál horka javakorabeli, nagyon erős, de nem vidám ember; mondják, valami bánat miatt sokáig asszony nélkül élt, s nemrégi házassága sem derítette fel kedélyét. Az ő lakomáján is haragra gyújtottam a szíveket a besenyőföldi magyariakról szóló beszédeimmel. „Rájuk! Aprítani a kurafiakat!” – hallottam a dühödt fogadkozást magam körül. De Kál úrnak sem ez volt a mondanivalója énnekem, hanem egészen más: – Aztán barátként szóljon hozzánk az urad, mert Árpád halála óta magunknál följebbvalót mi nem ismerünk! – ezzel bocsátott el.

Hát így!

Miközben Zolta fejedelemre várakozunk, annak jobbkeze, a nadvor-supán a mi sátraink elé mindennap díszőrséget, egy-egy testőrt állít. Az elé is, ahol Mikével szállásolok. A minap a sátornyílásban ismerősöm, Finta foglalta el az őrhelyet. Déltájban aztán – természetesen görög nyelven – valami ürüggyel elküldtem Mikét. Amint kiteszi a lábát, Finta – még mindig kifelé fordulva – egy fél lépéssel beljebb húzódik, és a szája sarkából, ám igen tisztelettudóan, beszélni kezd hozzám:

– Megbocsáss… De csak te lehetsz Béld bő, senki más! Korra is megfelelsz neki, apád beszélt arról, hogy Etelközben növendék vitéz voltál. Meg te vagy az, amint híre kelt, aki a gaz besenyők ellen izgatja az előkelőket! Hiába idegen a ruhád, a nyelved, aki a besenyőktől jött, és így érez a véreinkkel, csupán az onnan menekedett Béld lehet! Fedd fel magad! Te küldted a nyilat, pompás lövés volt, Tente fiához méltó! Ugye, te küldted?

Nem feleltem neki. Gyönyörűen kifestett imádságoskönyvemben lapozgattam, mintha nagyon el volnék merülve benne.

– Lám, meg tudtad nyerni a görög császár barátságát – folytatta Finta. – Nagy dologban járhatsz! Bizony, más a te helyedben nem vállalkoznék rá, hogy idegennek mondja magát, inkább jelentkezne a Tente öregvitézről rámaradt családi jószágáért. Annyi nyájnak lehetnél gazdája, hogy bőnek kell szólítsalak. Béld bő, kérlek, nyisd nyelvünkre a szádat.

Én azonban továbbra sem emeltem fel a szemem az imádságoskönyvből, csak amikor ezt mondta:

– Fogadom a szellemekre, hogy nem árullak el soha!

Megesküdött. Azt nem vehettem rossz néven, Atyám, hogy hamis hite szerint tette. Sőt, éppen azért lehetek bizonyos a hűségében,

mivel ő balgán a szellemeket félvén, őrájuk esküdött.
Szert tettem tehát egy emberre a fejedelem környezetéből.

ROMANOSZ RENDELETE

Ne tekints, testvérem az Úrban, a jóban mértéktelen, Isten színe előtt kérkedő embernek, amiért egy második díszes gyertyatartót is küldök ajándékba Neked, de a befejezettnek hitt titkos levelet folytatnom kell.

Négy nappal ezelőtt, éppen amikor soraimat zárni akartam, kürtharsogás közepette hazaérkezett a fejedelem!

Vadászata, ha csak ürügy volt is, hogy bennünket a vezérek megérkeztéig ne kelljen fogadnia, igen sikeres lehetett, mert két-két ember vállán hordott rudakra függesztve, hosszú menetben hozták előtte a sok elejtett őzet, szarvast, vaddisznót, hogy a Te gyengéd lelked bizonyára visszarettent volna a messze terjengő állatbűztől és vérszagtól, Atyám. A sok zsákmányolt apróvaddal – nyúllal, fácánnal – pedig egyenesen úgy bánt a kísérete, mintha azok semmit se érnének: az összesereglő népség közé dobálták. Mondják, hogy a fejedelem igen könnyűkezű, s ellenségei sokat köszörülik nyelvüket a pazarlásán.

Ez igaz lehet, de ha úgy van is, ők szoktatták reá. Mert aki arra kényszerült, hogy Árpád fejedelem töméntelen hatalmát szétosztogassa, ugyan mit törődjön többé holmi nyulakkal, fácánokkal, s miért ne mulasson könnyűvérű asszonynéppel, miért ne tartson országra szóló dínomdánomokat, vesztegethet-e el még egyszer ahhoz foghatót, amiről akarata ellenére kellett lemondania?

Zolta még ifjú ember, ma sincs harmincéves, pedig már tizennyolc esztendeje viseli a fejedelmi „nagyföveget”, azt a nép legfőbb urát megillető aranycsúcsú süveget, amely jóformán egyedül maradt meg neki az uralomból. Megvallom Kegyességednek, most hogy saját szememmel megpillanthattam őt, meghatottan és együttérzéssel tekintettem reá, lemondásokkal és megaláztatásokkal teli sorsa miatt.

Minden baja tulajdonképpen abból származott, hogy ő Árpádnak legkisebbik fia. Meglepő dolognak látszik, hogy a nagyfejedelem az idősebbekkel szemben éppen legfiatalabb magvát rendelte utódának, de az a magyarázata, hogy Zolta már az új haza földjén látta meg a napvilágot. Az itteni nép jámborul ama tévhitben él, hogy föld és jószág termékenységét, az emberek jólétét a helyi szellemekkel szövetséges fejedelem biztosítja, minek folytán Árpád fiai közül az itt született Zolta állhat leginkább a pannóniai szellemek kegyében. Így gondolta ezt a nép, kivéve a mindenben hitetlen nagy rangúakat, akiket a világon mindenütt csak az erély és tekintély fékezhet valamelyest; ők tizennyolc évvel ezelőtt a döntő pillanatban a szellemektől való félelem nélkül éltek vissza az új fejedelem zsenge korával.

Szóval végre megjött Zolta, és én megláttam őt. Etelközből

emlékszem Álmos úrra meg az akkor még csak ifjabb fejedelem Árpádra is. Az előbbi felhős tekintettel, kiismerhetetlen ábrázattal járt, az utóbbi rendkívüli méltósággal és szigorral tekintett maga elé. Zolta egészen más. Egykedvűséget láthatsz az arcán, amely olykor hirtelen megélénkülve, nyájas, szívélyes kifejezést ölt, hogy azután ugyanolyan váratlanul a teljes közöny petyhüdt vonásait mutassa. Ahogy a gyönyörű – az itteni kis lovakhoz képest hatalmas – fehér arab ménjén udvara felé léptetett, a nép elébe futott, és hangosan kiáltozta: „íme, Marót Zolta megjött! Íme, Marót Zolta itt vagyon!” De ez korántsem hangzott gúnyosan. A fehér ruhás fejedelem közelébe érve mindenki meghajtotta a fejét, és eltakarta arcát, ő meg paripája nyergéből bántódottság nélkül, szeretettel tekintett rájuk. Tudnia kell Kegyességednek, hogy ezt a tekintetét jóformán csak én leshettem el, mivel a pogány hitében tévelygő nép itt alig meri pillantását fejedelme arcára emelni, azt hívén, hogy urából olyan varázserő árad, amitől elveszítheti a szeme világát, vagyis hogy épp oly veszélynek van kitéve, mint ha a napba nézne… (Én is így gondolkodtam sok efféléről, Agrosz Szent Életű Apátja, mielőtt lauránkban a Te felügyeleted alatt eltöltött hosszú esztendők meg nem változtatták elmém.)

De hadd folytatom… Még az este, hogy e népét szerető, de sajna, csekély hatalmú fejedelem megérkezett vadászatáról, megjelent sátraink előtt az ő küldötte, egy magyari módra öltözött, haját is hátul hármas fonatú varkocsban viselő, fülei előtt csimbókot hordó nagy szál szőke férfi, előkelő kísérőivel. Az elöl haladó testőr magyari szóval, az annak oldalán lépkedő tolmács pedig görög nyelven hirdette a fejedelmi ember nevét és magas tisztét:

– Berchtold fia Marót, a fejedelem nadvor-supánja, Zolta úr képében!

Most hallottam először a nadvor-supán nevét, és meglepett, mert a „Berchtold” nem vall az én véreim közül valóra, a „Marót” pedig…

– Hát ez is Marót? – kérdeztem Fintát, akivel ekkor csak pár szót tudtam titkon váltani.

– Ez sem igazában az – rázta a fejét. – Nagy sora van nevének is meg hogy ő maga miként került a mi országunkba. Különben igen derék ember!

A fejedelem üzenetét maga a szőke óriás adta elő, és számomra nagyon különös volt, milyen idegen kiejtéssel beszéli a magyariak nyelvét. Azt jött bejelenteni, hogy Zolta úr reggelre kéri díszsátrába a császári követséget.

Végre tehát eljött a döntő pillanat!

Előbb azonban a nadvor-supánnak sok aprólékos dologban kellett intézkednie. Elmagyarázta nekünk, hogyan helyezkedjünk el, és miképp viselkedjünk a kihallgatás alatt, majd kiszámította, hány rabszolgát bocsásson rendelkezésünkre, akik bíborpárnán vigyék a

fejedelem díszsátrába a császári ajándékokat. Távozása után a klérikosszal és Mikével magunk láttunk azoknak az arany- és ezüsttárgyaknak, drága bizánci díszruháknak a kicsomagolásához, amelyeket Gabriél az öszvéreink hátára málházott durva iszákok mélyére rejtve hozott a császári udvarból.

Természetesen minden főember részesült az ajándékokból. De nem fárasztom Kegyességedet átadásuk hosszadalmas szertartásának elbeszélésével. Amikor e kötelező udvariassági aktus véget ért, a jelenlévő magyari előkelők a csodálatosan díszes sátor jobb oldalán tömörültek össze. A bal oldalon csak mi voltunk. Elöl főpapi palástban, mellén csillogó feszülettel a klérikosz, tőle bal kézre és egy lépéssel hátrább a szavait fordító Mike, az ittenieknéhez egészen hasonló vitézi öltözetében, amelyet csak az elöl csíkban végighúzódó, vardarióta asszonyok kezétől való színes hímzés különböztetett meg a véreimétől. Kettejük mögött én, az igaz Isten egyszerű szolgája álltam mindennapi szőrcsuhámban s magam sem ékesség híján, mert nyakamban a fából való dísztelen keresztet e szegény pogányok a legdíszesebb feszületnél is nagyobb becsben tartják, lévén hamis napistenük jelképeinek egyike, szintén sima kereszt. Az én hátam mögött már csak az ajándékhordozó rabszolgák tartózkodtak: leborulva, homlokukkal érintették a földet.

Mi többiek mélyen meghajtott fővel – a magyariak arcukat is elfedve tenyerükkel – a sátor fáklyákkal megvilágított mélye felé fordultunk, ahol Zolta úr egy hosszú és széles aranyozott kerevetnek a közepén foglalt helyet az itt szentnek tartott hófehér fejedelmi öltözetben, fején a mindenkiénél hosszabb aranycsúcsban végződő fövegével. Derekán három aranyöv csillogott, és a sátor nyílásban álló lándzsás testőrökön kívül egyes-egyedül őnála volt fegyver, egy arannyal bevont hüvelyű szablya, annak markolatán nyugtatta számtalan ékes gyűrűvel díszített kezét.

Zolta úr mellett jobb kézről a kereveten a vén Tétény gyula pompázott, aranydíszű köpenyben. De az ő vaskos derekán csak egyetlen aranyöv feszült. Kál horka a kerevet jobb szélén ült, vagyis a fejedelemtől balra. Ruháján fövege rövid aranycsúcsán kívül minden dísz ezüstből volt, és ezüstből való a két perzsiai ötvös remekelte öve is. A hétvezér fejedelmi címet nem viselő tagjai a kerevettől jobbra és balra a sátor padozatára helyezett bőrpárnákon helyezkedtek el. A gyulától jobbra Jutas herceg, Zolta úr bátyja, a Megyer törzs mostani feje, őmellette pedig egy sebforradásokkal ékes arcú fiatal férfi, Acsád fia Örsur. A horkától balra az első bőrpárnán az ősz Huba húzta ki magát, míg a mellette lévő, utolsó bőrpárna üresen maradt. Ez volt tehát a „váratlanul megbetegedett” Ete káné.

A felette tisztelt Gabriél a nadvor-supán intésére háromszoros mély meghajlás után belefogott a szóba. Kegyességed tudja, miképpen illik

császári követnek beszélnie egy barbár nép uralkodójához, hogy megtisztelje, egyben elkápráztassa őt. Egy egész reggelt és fél délelőttöt végigszónokol udvarias kitételekkel, mielőtt a fennforgó tárgyat távolról is érintené.

Én itt inkább arról világosítanám fel Atyámat, amit Fintától hallottam az előttünk nagy fényben helyet foglaló vezéri tanács összetételéről.

Tehát:

A fejedelmen és a fejedelmi törzsön – a nép összetartó erején – kívül az uralom tulajdonképpen azok kezében van, akik az ország határainak egy-egy darabját őrzik. Nyilván, hogy ezek legyenek minél erősebbek, s talán azért is, hogy ne akarjanak elszakadni az országtól. Erdőelve és az ottani székelyek uraként Tétény gyula védi a keleti szorosok bejáratait. A horkának, Kálnak, a bajor gyepű mentében húzódnak a szállásföldjei. Ete kán, tudjuk, a déli határ legfontosabb szakaszán áll őrt, s hogy egyébként függetlenítette magát, azért is elnézik neki, mert az ő szövetséges országa „kán testvéréjével", a kiszámíthatatlan szándékú Gilád kánéval szemben gátat jelent.

S akikről eddig még nem szóltam… Huba a Csallóköz ura. Tehát az északnyugati határt tartja a kezében, amelyen túl a hajdan veszedelmes morva birodalom területén osztozó cseh törzsek élnek a német király uralma alatt. Örsurnak a Duna-Tisza közétől északra letelepített kabarjai pedig Verecke kapuját tartják zárva a besenyők elől…

A kabarságról egyébként, Agrosz Szent Életű Apátja, tudnod kell, hogy három külön törzs az. Az egyik khorezmin (ezt véreim káliznak), a másik alán eredetű (ezt varsánynak hívják). A harmadik az egykori kazárföldi kabar lázadásba belekeveredett magyariak leszármazottaiból áll. Ez utóbbiakat Álmos fejedelem magához vette kíséretül, Árpád pedig az új hazában a határok és a meghódoltatott népek lakta területek körül telepítve le őket, őrségek láncát alakította belőlük, amely Őrláncnak természetesen az Árpád házából való fejedelem parancsol. A Vereckét védő kabarság a honfoglalás után azt a kiváltságot kapta jutalmul, hogy saját választott vezére alatt élhessen, így lett a vereckés kabar őrs urává Acsád fia, kit ezért és azóta neveznek Örsurnak.

Mindebből én arra következtetek, hogy Tarhos herceget nemcsak önérdek, hanem bölcs megfontolás is vezette, amikor beleegyezett a hétvezéri tanács létrejöttébe. Mert ha Árpád halála után a határok közelében élő hatalmasok mind úgy tesznek, mint Gilád kán, a hétmagyar országa szerteszakadt volna. Így meg a hét akarat az országot gyengíti ugyan, de legalább összetartja…

Még Jutas hercegről annyit, hogy ő Zoltánák immár egyedül életben lévő bátyja, a nemrég elhunyt Tarhos utóda itt. Sajnos, mihelyt elfoglalta helyét a vezéri bőrpárnán, összezördült fejedelmi öccsével.

Annak ugyanis eddig csak lányai születtek, így meglehet, majdan Jutasra vagy annak Fajsz nevű fiára esik az utódlás, ezért Jutas követelte, hogy öccse őt vagy Fajszot máris tegye meg „ifjabb fejedelemnek”, amit Zolta azzal hárított el: „Fogok én még fiat is nemzeni!” Kegyességed már tudja, hogy nálunk a trónörökös a kabarok személyes ura. (Bár ez szó szerint csak Etelközben volt így. Ma, mivel a vereckés kabaroknak immár saját vezérük van, az Őrlánccal pedig a fejedelem rendelkezik, az ifjabb fejedelemnek csak a bihari kabarság a jussa.) Jutas és fia tehát Biharországra, e szép kiterjedésű, a keleti kereskedőkaravánok meg a dáciai só útjába eső tiszántúli földre, valamint annak vakmerő vitézek hírében álló népére szeretné mielőbb rátenni a kezét. Zolta fejedelem azonban – lévén oly fiatal, hogy az utód kijelölésével joggal várhat még – trónörököskori országrészéről nem hajlandó lemondani!

Ezeken az értesüléseimen rágódtam magamban Gabriél klérikosz beszéde alatt, ki – mire felütöttem a fejem – már azt sorolgatta, hogy a „derék türkök” hol, mikor és milyen ellenség ellen voltak a bizánci birodalom hű szövetségesei. Előre tudtam azonban, hogy éppen a legutolsó közösen viselt háborúnkról mélyen hallgatni fog. Vagyis arról, amelyet egy esztendővel a honfoglalás előtt vívtunk a Konstantinápolyt szorongató bolgárok ellen. Leó császár inkább szem előtt tartva Bizánc, mint az őt segítő véreim érdekét, mihelyt a mieink győzelme megtörte a bolgárokat, tudtunkon kívül kiegyezett azokkal, kik aztán erőre kapva, bosszúéhesen az orvul népemre támadó besenyőkkel egyesültek ellenünk. Vagyis Leó császár a ravaszságával etelközi katasztrófánknak fő okozója lett. A felette tisztelt Gabriéltől tudom: Bizánc emiatt sokáig őrizkedett attól, hogy bárkit elküldjön az enyéimhez, nehogy megkérdezzék: Hová tettétek Levente vezért, Árpád fejedelem legidősebb fiát és diadalmas seregét, amely csalafintaságotok folytán végül is elpusztult?!

Így hát, bocsásson meg nekem az Úr, de a rétori művészettel összeállított és nagy méltósággal előadott, mégis szószátyár beszédnél az én figyelmemet jobban lekötötték a gyönyörűen kifaragott és élénk színekkel kifestett sátorkarók. Meg a magas és tágas díszsátor falait takaró, ősrégi csatajeleneteket ábrázoló színes szőnyegek. Nem beszélve a trónul szolgáló kerevet csodás vereteiről…

Gondold meg, Atyám, hogy én az itt látható jelképek értelmével mind tisztában vagyok. Hasonlóképpen jól ismerem a hősi énekekből azokat a régi vitézi küzdelmeket, amelyeknek egyes jelenetei e szőnyegeken láthatók. Ujjongtam a mi Urunk bölcsességén, amiért bizánci szerzetessé kellett lennem ahhoz, hogy betehessem a lábam a magyari fejedelem díszsátrába, megcsodálhassam ott mindazon szépségeket, amelyeket egyetlen idegen sem foghat fel annyira, mint

én, ki e nép fiának születtem…

De amikor kellőképpen kibámultam magam, mégis oda kellett figyelnem Gabriélre. Mégpedig kétkedő meglepetéssel.

Kegyességednek nem kell mondanom, egy bizáncinak felcsillan a szeme, ha valaki a római birodalom történetére utal. De mit mondhat ez véreimnek, akiknek orcáit legfeljebb a türk meg a kazár, avagy a hajdan volt meótiszi bolgár birodalom múltjának emlegetése pirosítja ki? S Gabriél mégis arról szónokolt: „Tudja minden értelmes ember, miként vetette uralma alá Róma a művelt világot, valamint a Barbaricum jelentős részét, míg oly kiterjedtté és áttekinthetetlenné nem vált, hogy megtartása érdekében I. Theodosius császár Arcadius és Honorius nevű fiai között nyugatrómai és keletrómai birodalomra osztotta fel. Bizánc a máig fennálló keletrómai birodalom – hangoztatta a felette tisztelt –, sőt a nyugatrómainak eleste óta maga a fényében és hatalmában tovább pompázó egyedüli és igazi Róma! Minthogy az eredeti Róma a barbársággal keveredett össze! Ezért, amit a közönséges nyelv bizánci birodalomnak nevez, az valójában és hivatalosan: római császárság! A bizánci császárok címe: „Bazileüsz Romaión”, a „rómaiak császára”! Mivel a bizánciak – bár görögül beszélnek – valójában „rómaiak…”

Sehogy sem értettem, miért kell a bölcs Gabriélnek ilyen részletekbe merülnie, csak hogy egy hivatalos formulára megtanítsa a magyari vezéreket? De máris kiderült. Borzadva hallgattam:

„Halljad, türkök kiváló fejedelme! Minthogy Róma egykori császárai Pannóniára és Dáciára is kiterjesztették hatalmukat, országod mindkét része az én császárom, az Isten támogatta római császár örökletes birtoka! Attila hunjainak ittléte, kik rövid időre erőszakkal bitorolták ezt a földet, csupán múlékony mozzanat volt. Az Úristen megbüntette őket, és eltüntette még a nyomukat is. Az utánuk ide özönlő keleti gótok letelepülésükkor tisztelettudóan Markianosz császár engedélyét kérték, a longobárdok pedig Justinianus császár kegyes hozzájárulásával költöztek be ide, aki ugyanerre engedelmet adott később az avarok vitéz pásztorkodó népének is, úgyhogy azokat e mezőkön és réteken a rómaiak pásztorainak tekintették. A jelenlegi Bazileüsz Romaión, azaz a mi istenfélő és Krisztus-szerető császárunk, Romanosz, szintén kegyesen megengedte volna itt-tartózkodástokat, ha azt a maga idején az ő elődjétől, vagy akár késve is, már csak őtőle magától, kértétek volna. Ti azonban nem kértetek semmit, úgy tettetek, mintha nem tudnátok, hogy ez a föld a római császáré! Mégis, a császár nem akarja haragját éreztetni, hanem ha parancsát teljesíteni fogjátok, úgy bánik veletek, mint jó embereivel, kikre uruk mindig számít s akik éppen ezért mindig számíthatnak jó uruk kegyére…”

Kegyességed sejtheti, mennyire kétségbeestem! Hát a klérikoszon

semmit sem fogott, amit a gyulánál és a horkánál tett látogatásaimról jelentettem neki? Mi következhet még? – rettegtem.

Tétény úr máris megmozdult, és halk szóval félbeszakította Gabriélt. Úgy beszélt, mintha a császár követét nem is látná, csak éppen eszébe jutott volna valami.

– A hajdan volt hatalmas Istemi türk kagánról azt mondta az egyszeri vándor: Bizonnyal nagy úr lehet, de Kankutól Hvarezmig magam tettem meg az utat a tágas pusztákon és sivatagokon át, és egyszer sem ittam a lábnyomából…

(Hiába fordították ezt le Gabriélnek, a puszta szavakból mit sem érthet az, aki az itteniek észjárását nem veszi figyelembe. Utóbb én magyaráztam meg neki a jelentését: „Saját erőnkből hódítottuk meg ezt a földet, és nyomát sem láttuk itt a te urad hatalmának”.)

Gabriélnek, mondom, fogalma sem volt róla, hogy máris túllőtt a célon, sőt egy kis – elégedett, sőt győzelmes – szünetet tartott, s méltóságteljes mozdulattal pergamentekercset vont ki a palástja alól. Amíg magabiztos lassúsággal bontogatta, észrevettem, hogy a sátornyílás függönye alatt belopózó fénysugár már a fejedelmi kerevet lábáig öltötte ki sárga nyelvét, tehát már dél is elmúlt… Most kell a követ fő mondanivalójának elhangoznia.

– Hallgassátok meg tehát – hangzott fel Gabriél erélyes hangja –, mit rendel el nektek a római császár, Romanosz őfelsége! – S ezt olvasta a pergamenről: – „Menjetek el, űzzétek ki a besenyőket lakhelyükről, és telepedjetek oda, hiszen korábban is azon a földön laktatok. Hogy közel legyetek császári felségünkhöz, s amikor csak akarok, küldök hozzátok, és hamar megtalállak benneteket!”

Ezzel Gabriél befejezte, háromszor földig hajolt, és egy fél lépéssel visszahúzódott.

Összeszorult a torkom. Ez a föld hát római föld, és az enyéim űzzék ki a besenyőket, menjenek vissza oda, ahonnan jöttek?! Így akar Konstantinápoly megszabadulni a besenyők kényelmetlen szomszédságától?!

Atyám, nem tudtam örvendeni annak, hogy véreimet a bitorló császár az új hazából való kiűzetéssel akarja rákényszeríteni a besenyők elleni háborúra, hogy aztán még Etelközben is a maga alattvalóivá tegye őket! (S most már értettem, Gabriél nem Agroszhoz, Kónsztantinosz császárhoz való tartozásom, hanem e miatt a csúf követelés miatt nem avatott be az üzenet tartalmába.)

Zolta fejedelem közönyös arcán kemény vonás jelent meg.

– Hallhattad, római: nem kellett engedély! Vérünkön vettük ezt a földet, és vérünkön fogjuk megőrizni! Kár erre több szót vesztegetni. De ami a besenyőket illeti… legfőbb ellenségeink valóban. Ha a te uradnak se tetszenek, halljuk, mit ád a császárod, hogy elűzzük őket? Pénzt a költségekhez? Nehézlovasságából néhány sereget? Mit?

Mennyit?

Tétény rosszallóan behunyta a szemét. A horka meg azt suttogta:

– Kínálja Ete kánnak! Ő az alattvalója, nem mi…

De Zolta tekintete már mohón kigyúlt.

– Beszéljen a római – ismételte. – Halljuk, milyen egyezséget ajánl a közös hadjáratra?

Gabriél most kezdte érteni, mennyire elvetette a sulykot, s hajlongva, sápadtan jelentette ki, hogy a császár nem ruházta fel egyéb közölnivalókkal.

Zolta hátradőlt a kerevet támlájához.

– Micsoda isten az, aki a mi tegzeinkben keresi a villámait?! – Elkacagta magát, s aztán lebiggyesztette a száját.

A támadt csendben a fullánkos szó sokáig visszhangzott.

Íme: az oktondi hivatalnokok rossz értesüléseinek és a bitorló császár gőgös rendeletének sikerült egyesítenie a széthúzó magyari vezéreket, de éppen az elérendő cél ellenében!

A fejedelem felegyenesedett. Erre a jelre az őrség széthúzta a sátornyílás függönyét, és az előkelők gyorsan elkezdtek kifelé hátrálni. Nekünk azonban tüntetően utat nyitottak, s a nadvor-supán is intett, hogy vége a kihallgatásnak.

– És a válasz? – hüledezett a felette tisztelt Gabriél odakint.

De már hüledezhetett, Atyám!

A MAGYARIAK VÁLASZA

Nem tudom, élvezeteken tűnődő cimborám, Nikephorosz-Lóbőr, szórakoztat-e majd az, amiről beszámolhatok.

Itt mindenki most perzsa kalmárok áruit csodálja, és azon bosszankodik, amit nem csodálhat. Indiai muzsikusokat is hoztak ugyanis magukkal, három hastáncosnővel, de amikor a fejedelem értesült erről, nem engedte a vásárban előadni a mutatványukat, hanem csak szűk körnek, a saját sátrai között, és ennek utána a három szép arcú indiai asszonyszemélyt magánál tartotta. Édes börtönük lehet azoknak. A vásárban így csak a muzsikusok szerepelnek vérforraló zenéjükkel, s mindenkinek – mint neked is – hiába csöppen el a nyála, amikor a táncoló köldökök elmulasztott látványára gondol.

Egyébként magam is a szórakoztató időtöltésnek adtam fejemet. Eleinte kockáztunk Mikével, de nemigen volt, amit elnyerhessünk egymástól, hát a magyari előkelőknél kezdtem buzgólkodni a sakkjátékban. Ebben igen erős vagyok, titkait még a krárioni őrség vezérétől tanultam növendék vitéz koromban, és tudásomat Javdi vezérrel folytatott játszmákban tökéletesítettem, amikor a jaubegje, majd pedig testvérbarátja lettem. No, hát az utóbbi időben nyertem sok szép és értékes tárgyat, ezüstkupákat, remek fegyvereket. S a magyari előkelők, bár csak taglejtésekkel érintkezünk, fortélyos játékomért igen megkedveltek, aminek folytán újabb névhez jutottam. Az ő nyelvük ugyanis nem jár rá a Panteleémonra, s így a maguk módján egyszerűsítve azt, Pentelének szólítgatnak.

Csúf dolog a várakozás. Méghozzá amikor az ember úgy érzi, hogy el van rontva az ügy, a szép, kedvemre és dühömhöz való besenyő hadjárat. Az a sok magtalan, asszonyhangú eunuch odafönt, akiknek gonosz rendeletei folytán te föld nélkül maradtál, a császári hivatalok magosából túlságosan foghegyről üzent az itteni uraknak.

Azokról a napokról beszélek, távoli jó cimborám, Lóbőr, derék fickó, amikor még nem kaptuk meg a választ a császár véreimnek küldött rendeletére…

Mike is megunta a rút helyzetet. Ő az ígért jutalomért jött velünk tolmácsnak, no meg a Vardar mellett házsártos, kivagyi asszonyra tett szert, akitől szívesen van távol. Most egyszeriben keresni kezdte a régi családját, amelyet vagy húsz esztendővel ezelőtt Dácia határában lévő sátraiban hagyott. Fűvel-fával üzengetett oda, hogy él, Csepel szigetéről nem mozdulhat, de látni szeretné az övéit. Megáll egy napon néhány lovas a sátrunk előtt. Csengő női hang mondja:

– Mikéhez jöttünk, a görög császári követ emberéhez, merre találjuk?

– A feleségem! A magyari feleségem! Megismerem a hangját! – pattan fel a medvebőrről Mike piros arccal, és rohan kifelé. Legott rohan vissza, ölében egy kicsattanó orcájú teremtéssel, ahogy egyenesen a nyeregből karjába kapta. – Rózsám! – becézi. – Gyöngy!

Nyomukban egy cserzett arcú fiatal vitéz ront be villámló szemmel.

– Dejsz az én feleségem! Hallod? Lányod ez neked!

– Szakasztott ilyen volt az enyém… – állítja talpra Mike a menyecskét, hebegve és elernyedve.

– Hát mert a feleségednek is a lánya – magyarázza a fiatal férj. – Ez még csecsemő volt, amikor elmentél. A tiéd, világ végéről idecseppent após, megöregedett azóta, meg is halt, mit gondolsz… – S bámul Mikére dühödt féltékenyen. – Ilyen kéne talán a vén fogadra, ilyen zsenge?

– Hát aztán? – tolja arrébb a férjét a menyecske leány. – Hiszen nem is vén a megjött apám – nevet, és pereg a nyelve. – Ott van nemrég megholt bátyád ifjú felesége. Pendelyben láttad még, apámuram, tíz tavasszal volt fiatalabb anyánál, ilyet vett a bátyád, mikor megözvegyült. Csinos fehérnép, és mint bátyád öccsének éppen neked van őhozzá jogod, hogy a családi vagyonból részt máshová ne vigyen. Még szülni is volna kedve; olyan az, ha ránézel, rögtön lebabázik…

– Magatokkal hoztátok? – pislog Mike.

Lánya kacéran megvonja a vállát.

– Hát ha megkerültél is, tudhattuk-e, hogy ilyen legényesen? Jöjj el magad. Jöjj velünk. – Aztán hirtelen összehúzta magát. – Bocsáss meg, hogy amiért ez közbejött, feledtem az illemet… Lesütöm a szemem, meghajtom a fejem apám előtt.

Egy szó, mint száz, Mike, aki Csaba vezérrel hosszú esztendőkkel ezelőtt Görögországba ment, de nem jószántából maradt ott, hanem mert Csaba erővel ott tartotta, másnap hajnalban szedelőzködött, nyergelt: indult a lányával meg a vejével meglátogatni a nemzetségét. Semmi módon nem lehetett visszatartani. Nem sokkal később hír érkezett róla. Mikének a mátkája jószágával máris annyi az ügyes-bajos dolga, hogy még búcsút mondani sem térhet vissza hozzánk; jutalma hadd vesszen, csak arra kéri Gabriélt, hogy hazatértekor üzenjen a Vardar völgyébe: Mike vitéz ott mindenét görög feleségére hagyja, két nagyobb fiát is, de a legkisebbet a görög asszony valahogy juttassa el őhozzá Dáciába, mert az nagyon hiányzik neki…

Láttad volna a máskor oly méltóságteljes Gabriélt! Bőszen szidalmazta a megbízhatatlan „barbárokat”, hiszen csak ez hiányzott, már tolmácsa sincsen! Én pedig hiába lehetnék az, ha egyszer nem lehetek. Most már hogyan szólalhassak meg magyari nyelven, ha eddig nem tudtam… Ki se tette a lábát többé a sátrából, legfeljebb sétára, s a várakozás hosszú napjait leginkább imádkozással töltötte.

Magányossága folytán egészen megváltozott irányomban. Míg idejövetelünkkor még a császár üzenetének tartalmát is titkolta előlem, most a legtitkosabb gondolataiba sem óvakodott beavatni.

Bár ne tette volna! Miért kell egy nagy ember kicsinységének kitárulkoznia? Az önfeláldozónak önzőként, a hősnek asszonylélekkel megmutatkozni?! Gabriél klérikosz úgy jött ide, hogy vértanúságra kész, szemrebbenés nélkül, hitét hirdetve állja, ha a pogányok széttépik, vadállatok elé vetik, át- meg átdöfködik lándzsáikkal, most pedig hogy csupán egy hivatalnoki kudarc árnyéka esett rá, sebzettebb lett, mint Szent Száva, amikor a pusztába vonult, mint Aranyszájú Szent János a méltatlan száműzetésben. Kétségbeesetten, dühödten lázadozott. Bizony, Lóbőr, a töviskoszorút nyugodtan tűrné, de magánkívül van, mert a pátriárka a besenyők elleni türk támadás esetére neki kínálta a külügyek főkamarásának székét a magasra tört eunuch helyett, akit majd valahogy bemártanának a császár előtt, most pedig mindez, úgy lehet, dugába dől… Mellét veri, fel-felzokog, hideg leli, hogy elmulaszthatja ezt a magas polcot. Felült az agyalágyult hivatalnokoknak, eszi magát, holott elindulása előtt azt tervezte, hogy az én segítségemmel saját tapasztalatai szerint jár el, de a döntő pillanatban, éppen a nagy tét miatt, mégsem mert változtatni a kapott utasításokon.

– Mit vétettem az Úrnak én, aki bármely pillanatban kész vagyok érette feláldozni magam, hogy így bánik velem?! – fakadt ki újra-újra, míg én, nem bírván hallgatni istenkáromló beszédét, azt nem feleltem neki:

– Hátha az Úristen éppen ezt az áldozatot kívánja tetőled?

Felhördült:

– Ilyet merészelsz mondani szomorú rabságodból kiváltó jótevődnek?! Háládatlan! – És dührohamában hozzám vágta csodálatos pásztorgyűrűjét, amely egy megszentelt szilánkot tartalmaz azon köveknek egyikéből, amelyekkel Szent Timotheuszt megkövezték.

Pedig való, hogy nagy ember ő, Lóbőr. De igazi bizánci, akit vagy a töviskoszorú, az Úrért való kínhalál elégít ki, vagy a magas állás a vele járó jóléttel és hatalommal. Az élet csúcsára kerülni! Vagy azáltal, hogy dicsőségesen eltemessék, vagy azáltal, hogy bármily dicstelenül felemeljék! A „Kürie eleizon”[9] az ő imáiban is azt jelenti „Uram, ne a bűneimmel törődj, hanem a vágyaimmal!”

Megszántam – hiszen a jótevőm –, és a hadjárat tervét sem akartam feladni, hát azt tanácsoltam neki: próbáljon alkudozni, ígérjen a fejedelemnek császári segítséget. Rám meredt. Hogyan tehetné? – Nagyon egyszerű – feleltem. – Ott a hajóhad, nem kerül külön költségébe a császárnak, hogy a gályái hova úsznak. Hát ajánlja fel, hogy a bizánci hajóhad egy magyari sereget elszállít a Dnyeper

torkolatához, a besenyők hátába…

Elámult, arcán megenyhült vonás jelent meg, a keze áldásra emelkedett, de igazi bizánci lévén, előbb megjegyezte:

– Pongyola beszéd, Panteleémon. A fejedelem előtt „római" hajóhadat kell mondanom… – S csak ezután tette fejemre a tenyerét. – Az Üdvözítő nevében megáldalak, mert a laurában töltött esztendők alatt megvilágosodott a te elméd. Bölcs lettél, fiam!

Stólát kerített magára, s kíséretemben felkereste a nadvor-supánt, akinek – miután az nagy sokára előkeríthette a fejedelem tolmácsát – bejelentette, hogy újabb kihallgatást kér a császár „legújabb üzenetének" átadására, és türelmetlenségében el is mondta ötletemet, mohón lesve a hatást. De a nagydarab Berchtold fia Marót arca mozdulatlan maradt. Másnap pedig a fejedelem görögje Zolta úr nevében ezt az üzenetet hozta:

– A sólyom repül, a farkas lopakodik. Ha a farkas repülne, rosszabb volna…

Hát ezt sokféle módon lehetett érteni. Úgy is, hogy furfangosoknak tart minket, és még rosszabb, ha a sunyi deréknek mutatja magát. És úgy is, hogy nem méltó a magyariakhoz az alattomos támadás, hát még ha az alamuszi besenyők tűnnének emiatt feddhetetlen vitézeknek. És úgy is, hogy: nincs alku, mindkét fél maradjon annál, ahogy kezdte… S még százféleképpen. Napokra bőséges alkalmat adott a fejtörésre. Egy azonban bizonyos volt: másképp nem lehet felfogni, csak visszautasításként. Gabriél végleg elvesztette a fejét.

Most bizonyosan olyasmit gondolsz, Lóbőr, hogy a fejedelem szavai hasonlítottak a ti egykori pogány jósdáitok homályos jövendöléseihez. Ez onnan van, hogy az én pusztai népem szereti kerülővel kifejezni magát. Kivált a kemény szót bugyolálja hasonlatba, ezzel enyhítve az élén. A hasonlatok kedvelése forrása vagy következménye a bennünk élő tréfaszeretetnek. Nincs bölcs szó nálunk tréfás íz nélkül, aminthogy tréfa sincs bölcsesség nélkül. A veretes beszédet bizánci tudákosság helyett – jobb szót nem tudok rá – poézisz lengi át. Távolról olyasféle játékosság, mint ami a ti felejthetetlen egykori pogány dalköltőitek, szavait igazítja. (Emlékszel, titokban hogyan bújtuk őket?)

Természetesen nálunk a gondolat nem kifinomult, a választékos szónak is pusztai íze van. De még csípősebb a tréfa, ha nem szavakban nyilvánul meg, hanem tettben…

Hát folytatom.

Egy napon Gabriél magányos sétájából verítékben úszva érkezett meg. Alig tudott beszélni. – Katonák! Sok… tengernyi! – lihegte. Ragadott magával a folyóhoz, kinyújtotta a kezét: nézzem! A széles Duna túlsó partján hadisátrak tömkelege… A gázlónál átúsztató lovasoszlopok. Odébb már a szigeten is állítják a sátrakat, paripák

nyerítenek, villognak a napfényben a fegyverek. A szél mindenütt a lovak patája alól bodorodó porfelhővel játszik, és tábortüzek szagát, pernyéjét hordozza.

– Hát?… – kérdezte Gabriél.

– Mégis?… – ámuldoztam én.

Másnap lóra ültünk a Felette Tisztelttel, és bejártuk a szigetet. Mindenütt fegyvercsörgés, sátor, kürtszó, lovak, sürgő-forgó vitézek.

– Hadsereg – mormogta Gabriél.

Nem akartunk hinni a szemünknek.

– Mit gondolsz, Panteleémon?

– Aligha a mi életünkre törnek – próbáltam tréfálkozni, miközben a gerincemet hideg, arcomat pedig forróság öntötte el.

– Neked tudnod kell, mi a jele annak, ha hadjáratra készülődnek! – toppantott jótevőm.

– Éppen ez, amit látsz, felette tisztelt Gabriél. Mindenütt nyilakat gyalulnak, tollaznak, élesítik a szablyát, lándzsát; húsport töltenek zacskókba tartalék hadiélelemnek…

Távolból figyeltük őket. Amikor azonban hazafelé ügettünk, mellettünk vágtázott el sok tucatnyi oszlop. Gabriélnek szeme-szája elállt, Besenyőföldön se látott ekkora pusztai sereget. Az egyes oszlopok vitézei egyforma színű lovakat ültek meg; patkányszőrű, egérszínű, vasderes, pej, szögsárga, fakó lovú ezredek egymás nyomában, verdeső kis zászlók a lándzsák erdején, oszloponként más-más ábrákkal… Etelközben éreztem magam. De hisz nem éppen oda tartanak?…

A klérikosz egészen felélénkült.

– Micsoda erő! Pompás felszerelés! Ki állhatna ellen nekik?!

Napokra katonai tábor lett a sziget. A nadvor-supán üzent: legyünk óvatosak, idegen öltözetünkben tartsuk távol magunkat a hadaktól, a harcba induló mindig dühödt, a haragos embertömkeleg aligha tudná felfogni, kik, mik vagyunk mi, legjobb, ha most egy ideig el se hagyjuk az udvart… Igen ám, de ott most csak szóra bírhatatlan testőrök és szolgálattevők tartózkodtak, az előkelők, akik ismertek, eltűntek sátorostul, pedig sakkjáték közben bizonyára hallhattam volna egyet s mást a hadi készülődés okáról, céljáról. Bizalmas emberem, Finta testőr nem mutatkozott, másutt lehetett fontos feladata. Egy alkalommal aztán az udvar sátrai között megpillantottam egy gyerkőcöt, amint vágyakozva bámulta a nem messze lovaikat csutakoló vitézeket, magamhoz intettem, és mert nem volt senki a közelben, magyari szóval kérdeztem, mit tud a hadról, hová készül.

Lehetett vagy kilencesztendős, még fel nem övezett fiú, és nagy szemet meresztett.

– Ki másra, mint besenyőre? – felelte.

Majd kiugrott a szívem a helyéből.

– Igaz, csak egy gyerek mondta… – jelentettem Gabriélnek.

– Egy gyerek is alkalmas rá, hogy Isten igazsága általa megnyilatkozzon… – felelte. A klérikosz erélyes és méltóságteljes lett ismét.

A vitézek ötödnapra eltisztultak Csepel szigetéről, de a túlparton újabb, más színű sátrak jelentek meg: újabb sereg… Ekkor magához rendelt bennünket a fejedelem.

– Tehát mégis sikerült, Panteleémon barát! – mondta Gabriél, amikor a hírt megkaptuk, és másnapra előkészítette díszes palástját. Diadalmasan tekintett rám.

S megint ott álltunk a díszsátorban. Minden olyan fényes volt ott, mint legelőször. Csak most az aranykereveten nem foglalt helyet senki, és a vezérek közül is egyes-egyedül Huba ült a maga bőrpárnáján.

A nadvor-supán megmagyarázta: a fejedelem nem jelenhetett meg saját személyében, a gyülekező táborban, vitézei között kell lennie, mivel maga fogja vezetni a készülő hadjáratot.

– Tehát ő maga! – Gabriél elégedetten bólintott, s elégedett mosollyal állt meg, hajtott főt Huba vezér előtt is, akiről Berchtold fia Marót bejelentette: a hét vezér képében van itt, hogy határozatukat kihirdesse.

Az ősz, szikár Huba nem szólalt meg azonnal, mert közben behoztak egy alacsony, díszesen faragott asztalt, ami könnyű kelmével volt letakarva, s amikor a nadvor-supán fellebbentette róla a leplet, csodaszép tárgyakat pillantottunk meg rajta. Megértettük: a fejedelem igen becses és megtisztelő ajándékokkal fog hazabocsátani minket.

– A hétmagyar országának vezérei pedig döntöttek – kezdte el végre magas fejhangon s maga elé, az üres levegőbe meredve az öreg vezér. – Jól jegyezzétek meg minden szavunkat, hogy hűen tudathassátok császárotokkal. Mondom tehát. „Mi nem kezdünk ki a besenyőkkel…”

Itt szünetet tartott. Gabriél pedig megtántorodva, riadtan pillantott rám, mintha azt kérdezné, vajon jól fordítja-e neki a fejedelem görögje. Magam sem akartam hinni a fülemnek.

– „Mi nem kezdünk ki a besenyőkkel… – ismételte Huba. – Mert nem bírunk velük harcolni, minthogy nagy ország az, nagyszámú nép és gonosz fickók.”

– De hisz nálatok annyi a vitéz, mint égen a csillag… – hebegte magáról megfeledkezve a klérikosz. – És nem készültök-e igenis hadjáratra?!

– Ez a döntés! – mondta Huba szárazon. – De van még egy szavunk a római császárnak, hogy átadjátok neki. Éspedig ez: „Többé ilyet ne üzenj nekünk, mert nem kedvünkre való!”

Magunkhoz sem térhettünk döbbenetünkből, amikor a nadvor-supán széles mosollyal két rabszolgát kísért hozzánk, akik súlyos léptekkel hoztak oda az előkészített ajándékok közül egy malomkerék nagyságú, csodálatosan ékített aranytálat, benne három hasonlóképpen csodás és ugyanolyan ékítésű aranykehellyel, mint a fejedelem „szerény" ajándékát a „fényesen tündöklő római császárnak". Gabriélt egy gyönyörűségesen tollászkodó nagy aranymadárral tüntették ki, nekem pedig Marót egy aranyágon ülő szépséges ezüstmadarat nyújtott át.

Azzal elbocsátottak minket.

Nem tudom, Lóbőr, éreztél már valaha hasonlót. Mintha egyszerre lettem volna önmagam meg önmagam ellenfele! Fejbevágásként ért a dédelgetett terv bukása, méghozzá éppen vélt megvalósulásakor! Közben pedig csaknem hahotára fakadtam a kárörömtől és a büszkeségtől, amiért véreim igazi szabad emberekként jól megleckéztettek minket, császári követséget. Az erőt mutató és gyengeséget mímelő, gúnyt és tiszteletet egybevegyítő fortélyos játékkal mégis ügyesen elkerülték, hogy az arcpirító rendeletküldés és vérrel szerzett földjüknek „római" birtokká nyilvánítását szó szerint kimondva is visszautasítsák, ami egy gőgös birodalmat nyílt ellenségükké tehetne…

Tüstént készülnünk kellett a hazatérésre. Lóra ülve, arra a Duna-parti rétre vágtattam, ahol hajcsáraink őrizték a magunkkal hozott öszvéreket; sátrainkhoz rendeltem őket. Amikor visszaérkeztem, Gabriél ezzel fogadott:

– Akárhogy is, Panteleémon, meg kell tudnod, hová készül a had, és meg kell majd írnod nekem!

Egy pergament tartott az orrom alá.

– A császár nevében kérem, hogy Panteleémon barát üdvözítő hitünk magyarázására és terjesztésére az országban maradhasson. Hisz te tudod legjobban, hogy a térítést még a besenyők sem tiltották meg nekünk. Itt maradsz tehát, és még egyébeknek is a végére jársz. Értesülésünk van arról, hogy a te türkjeid… akarom mondani: ezek az ungroszok… gyakorta indítanak hadjáratokat, nem is a szomszédba, hanem távoli vidékekre, s nem tudni, hogyan képesek saját földjüktől messze lévő országokban nemcsak győzedelmeskedni, hanem onnan még a zsákmányt, annyi ellenséges, földön át, háborítatlanul hazahozni is. – Majd hozzátette: – Ha a térítőmunkád itt-ott sikerrel járna, keríts valahonnan krisztiánus papot, hiszen te nem keresztelhetsz, mert nem vagy felszentelve…

Azt hittem, hogy a pergamennek, amellyel a nadvor-supánhoz fordultunk, nem lesz foganatja. De mégis volt. Sőt, Berchtold fia Marót úgy vélekedett, hogy ehhez még a fejedelem hozzájárulása sem szükséges, mivel a hétmagyar országában bárki hirdetheti bármilyen

isten igéjét, akadnak is erre vállalkozó muzulmán imámok meg karantán papok és szerzetesek. Csupán azt a megjegyzést fűzte hozzá, hogy a muzulmánoknak a türk, a karantánoknak pedig szláv beszédét sokan megértik, de mire megyek majd én, aki semmilyen itteni népek számára érthető nyelven nem tudok megszólalni?

– Chisszen tánnulom mágyáriák njelv! – feleltem erre én.

Így, amikor a felette tisztelt Gabriéllel búcsút vettünk egymástól, még össze is mosolyogtunk. Nekem pedig mosolyon kívül kacajra is lett volna okom, mivel ekkor már jövendő költségeimre a császár pénzéből egy csomó szolidosz kuncogott a szőrcsuhám alatt nyakamba kötött zacskóban. Márpedig aranypénzt én még háromlófarkas bej koromban sem mondhattam magaménak…

A klérikosz tehát eltávozott kétségbeesésével, sértett haragjával és nagy tekintélyével együtt. Én pedig itt maradtam tökéletes szabadságban!

A FEJEDELEM INDULÁSA

Ez sem kárpótlás azonban az annyira vágyott terv kudarcáért. De mint olyan ember, akit sorsa megtanított, hogy a legrosszabb, a legszerencsétlenebb helyzetbe jutva is hajszolja az életet, kihasználva a legcsekélyebb vagy legalantasabb élvezetet is, amit az éppen kínál, még aznap felkerestem a vásár elkerített helyét. A táborba vonult fejedelem ugyanis elengedte az indiai táncosnőket, akik – mint mondják – hitük szerinti hivatásként táncolnak, és árulják magukat, hazai templomuknak gyűjtve a kapott ajándékokat. Megtekintettem tehát mutatványukat, és pénznek bőviben lévén, azt az idegen istenházát pár napig jócskán istápoltam. Ezzel próbára is tettem magam, mert tapasztalhattam, hogy az apró, felszínes élvezetek nem altathatják el igazi sóvárgásomat. Nagy dologra áhítozom! S jó volt ezzel tisztába jönnöm éppen akkor… Végre előkerült ugyanis Finta, ki álló hónapig a fejedelem személye mellé rendelve, onnan nem mozdulhatott, és beszélgetésünkből szomorú, de sorsdöntő igazságra kellett ráébrednem.

Keserű gúnnyal fogadtam a derék embert.

– Hát nagy vitézek lettetek, véreim! Ennyire féltek a besenyőktől? A görög pap előtt könnyű volt úgy tenni, mintha a császárnak szóló üzenetetek csak szúrós tréfa volna, de én érzem, hogy csakugyan vacog a fogatok!

– Megfigyelted-e, Béld – felelte nyugodtan, – hogy az új hazában minden szálláshelyünk a folyók nyugati partján helyezkedik el? Bizony, a nyugatin. Mert keletről jő, ha jön a besenyő, hát a védekezésnél a folyó közöttünk legyen. A gyerekeket is senki mással, csak a besenyőkkel ijesztgetik. Hogy a bizánci császár itt nem lát szívesen minket, arra rá se hederítünk. Egyéb ellenfél, mint a besenyő, számba se jön. Minden más népet mi sarcolunk.

– S a besenyőt ne tudnánk? Hisz egymás ellen vannak azok maguk is…

– Ne feledd, mi is egymás ellen vagyunk. De tudod-e, Béld, hogyan fél az, aki valóban retteg? Mint amelyik gyerek félelmében ingerli a megkötött kutyát… Hát mi nem ingereljük az egymással meghasonlott besenyőket sem, mert nem rettegünk annyira, hogy ne tudnánk: a kötőfék elszakadhat, a meghasonlottak összefoghatnak. De a besenyők fölé nő lassan az egyre erősebb kijevi fejedelem meg az arabok szorongatta oguz nép. Etelköz pedig rosszul védhető terület, hegyek bástyája nem őrzi, mint mostani hazánkat. Mi az időre bízhatjuk a leszámolást. Ebben a véleményben nincsen közöttünk meghasonlás.

– Nincs-e?! Hiszen a fejedelem akarta a hadjáratot – kiáltottam fel,

érzékenyen érintve –, láttam!

– Ismerni kell Zolta urat. Heves. De csak egy pillanatra. Aztán lehűl és hidegen mérlegel.

– Azt is mérlegelnie kell, hogy a mi besenyőföldi véreinknek nincsen több idejük. Elhullnak, megöregszenek. Meg hogy ez a haza, éppen tőled tudom, szűk is, a nyájak már alig tudnak gyarapodni rajta. S a kazár birodalomra, annyi éven át hű szövetségesünkre, amelyre mindig számíthattunk, nem gondoltok?

Finta megcsóválta a fejét, megingó magas süvegét lejjebb ütötte.

– Ne a bosszúvágyadra gondolj, amely mindannyiunkat egyformán feszít. Tekints messzebbre, ahogy a fejedelmek. Az akkori fiúgyermekek, akiket a fogságba vetettek közül a besenyő életben hagyott, rabságban nőttek fel, fegyvert nem gyakorolhatott a kezük, igához alakult a lelkük. Aki elfelejtette a szabadságot, azt már nem lehet rá megtanítani, az ő gyerekeik pedig rabnak is születtek, tehát tökéletesen rabok. A szavuk talán még a mi nyelvünkön szól, de a szívük többé nem a mi szívünk, kihalt a bátorság, méltóság belőle. Micsoda magyariak lehetnének ők, mit kezdhetnénk velük? Aztán elfelejted, hogy Zolta úr ennek a földnek a szellemeivel van szövetségben. Mit neki már a távoli kazárok? Ő a szomszédos karantánokra épít…

Így ébredtem rá, Lóbőr, hogy sohasem foglaljuk vissza Etelközt, és sohasem szabadítjuk ki rabságából az ott meggyötört népet!

– S a hadjárat, Finta, amire a nép indul…?

– Nem a nép indul hadjáratra, Béld bő, csupán a fejedelem bihari kabarjaival. Azért vállalkozott erre ő maga, és azért készülődött a szemetek láttára, hogy császárotok követe megértse: bírnánk harcolni a besenyőkkel is, ha akarnánk…

– Ez a tenger vitéz mind onnan Biharból való?

– A kabarok jobban szeretik a hadat még a földnél, állatnál is. A hadizsákmányt jobban a legbővebb termésnél is. A fejedelmet jobban saját maguknál is… Ha ők hadjáratra mennek, csak a nők, vének, gyerekek maradnak hon, férfiember egy se. De hogy hová tartanak, annak csak a fejedelem maga, a hét vezér s legfeljebb Marót a tudója.

Most aztán, Lóbőr koma, hová legyek? Élhetek-e a véremben bizsergő bosszúnak, amikor céltalan? Vagy mi másért éljek? Szerethetem-e én, mint a kabarjai – s mint ahogy ennek előtte gondoltam, hogy szeretem – ezt az egészen másfelé tekintő fejedelmet? Vagy szolgálhatom-e Gabriélt és a külügyek herélt főkamarását, hipp-hopp célokért lézengve a nagyvilágban? Szökjek-e Javdi aba testvéremhez, hogy Erdim törzséért buzgólkodjak, amíg a halál ki nem nyújtóztatja a lábam?

Oda legalább a lelkembe ivódott táj vonz meg a barátság. Bár ide meg húznak a véreim s édes nyelvünk, amit anyám csócsált a

szájamba. Vagy menjek Agroszba vissza a kódexekhez, amelyek elmémet világossá és messzire hatolni tudóvá köszörülték, s a Névleges iránti hűségemben a Bitorló ellen fenekedjek? Magyari, besenyő vagy bizánci legyek-e, Lóbőr? Ha tudnám egyáltalán, melyik is vagyok a három közül…

Napokon át azt hittem, hogy Javdi abát választom. Aztán mégiscsak maradtam. Azt sem tudom, miért.

Ki se ismerem magam ebben az országban. Mert lásd, miután megtanultam, hogy a fejedelem hatalma úgyszólván semmi, most azt tapasztalom, hogy a tekintélye óriás! Mielőtt Zolta úr elindult a hadakkal, ismét megjött Tétény meg a valami betegségbe esett Kál horka helyett annak unokaöccse, Bogát és valamennyi vezér. Az udvar megtelt a mindenünnen idevágtató előkelőkkel. Egyetlen napra jöttek! A legnagyobb fáradsággal is, egyes-egyedül csak azért, hogy búcsút vegyenek Zolta úrtól, mielőtt az országon kívülre távozik.

Erre a szertartásra természetesen ő maga is idelátogatott a táborból. A táltosok dobolása közben az agg, vénségében elhájasodott Tétény, aki valaha magának akarta megszerezni a fejedelmi széket, segítette fel maradék erejével a nyeregbe őt, mert az atlétaizmú Bogát kisebb rangja folytán csupán a ló zabláját foghatta. A többi vezér meg csak simogatva csitíthatta a nyugtalan, jóvérű paripát. És esküszöm, Lóbőr, valódi könny csillogott a szemükben! Igaz, a nép oly őszintén zokogott, s kérlelte a szellemek támogatását, hogy egy pillanatra talán e nagy rangúak is elhitték, valóban mindennek termékenysége, az ország jóléte indul a fejedelem személyében a csaták kockázatába… Bizony kivételes dolog, hogy e jólét letéteményesének hitt fejedelem külországi hadjáratra menjen. Most azért teszi, nehogy Romanosz császár csakugyan elhiggye: ő és népe megijed bárkitől!

A vezérek között ezúttal megjelent Ete kán is. Én már megérkezésekor találkoztam vele.

Úgy történt, hogy reggel kilépve sátramból, egy közelgő lovas lándzsáján ismerős zászlócska tűnt a szemembe; egy oroszlán felső teste volt az ábra rajta, s erre rögtön elébe siettem az érkezőknek. A féloroszlános zászlajú vitézek között először az idős kánt pillantottam meg, majd mögötte a nyúlánk Kulán herceget, barátomat, annak oldalán pedig egy erős kis lovon még valakit, egy kicsiny, törékeny lovast. Mondanom sem kell neked: a kis Erósz volt az, a jövendő kánné. Én segítettem le a nyeregből Tükört, és képzeld, a csitri – még az sem, hiszen csak kilencéves – egészen elpirult. Ez alkalommal csak üdvözlések estek.

A búcsúünnepség utáni délben sátram nyílásában egy kis árnyék jelenik meg. A csöpp, csodaszép és csodásan öltözött kis hercegnő penderedett be hozzám, személyesen. Lecsücsült a medvebőrre, és csevegni kezdett. Megköszönni jött – úgymond – levelemet, amelyet

atyja híven felolvasott neki. Illetve: életem titkát köszöni, amiért nem maradtam vele adós, hanem ilyen ügyes formában mégis tudtára adtam.

– Remélem, te sem árultad el, hogy Bilüd én magam vagyok?

– Nem, dehogy! Pedig juj de nehéz volt magamban tartani! Mikor, képzeld, atyó azt mondja: kedvem volna ezt a Bilüd-Béldet látni, mert még sohasem hallottam olyan emberről, aki ennyire ismerheti a tüzet is meg a vizet is. Azt mondja: ha valaki magyari bő és besenyő bej egyszerre, s azóta alighanem a tudós Bizánc huncutságaiban is alaposan megmártózott, vagyis ha mindhárom országban odahaza van, csak jó sakkjátékos legyen… szó szerint így mondta atyó, jól odafigyeltem és megjegyeztem magamnak… csak jó sakkjátékos legyen, ujja köré tekerhet mindenkit, alig van polc, amit el nem érhet… – Tükör kíváncsian pillantott rám. – Hát akik jól játsszák azt a sakkot, attól nagy emberek lehetnek, Pentele?

Neki is erre a „Pentelére” talált a nyelve.

Az ő szájából olyan kedvesen hangzott, hogy majd megettem.

– Mit vigyorogsz? Talán nem hiszed? Pedig atyó még azt is mondta, hogy „ilyen emberhez szívesen adnám a lányomat”.

– Ne mondd? Hát nem Gilád kánhoz?

– Az engem vesz el. Van egy húgocskám is. Különben azt hiszed, nekem olyan nagy kedvem van ahhoz a Giládhoz? Volt nálunk a múltkor látogatóban. Vékony a nyaka, és fel-lejár az ádámcsutkája. És úgy nézett meg engem, mint amikor valaki nyársra való csirkét választ. „Még nagyon gyenge húsú, még jócskán várni kell!” Azt hiszem, inkább atyóhoz megyek, mert őt szeretem legjobban!

– Hát nem tudod, hogy az lehetetlen?

– Mindenki ezt mondja. De amikor meg azt is mondják, hogy ahhoz a legjobb férjhez menni, akit leginkább szeret az ember.

S hogy mindezt kecsesen elcsacsogta, sóhajtva felállt, és távozni készült. De még visszafordult.

– No hát, Pentele, tudsz-e a sakkjátékhoz csakugyan? Vagy nem tanulnád-e meg? Mert akkor mennék tehozzád is feleségül…

Kitört a hahota belőlem. Erre rám nyújtotta a nyelvét, és elszaladt.

És másnap elment ő is és mindenki. A fejedelem a seregével. Valamennyi előkelő. Megszűnt a vásár, a perzsa kalmárok karavánja is továbbhaladt. Csupán az udvar szolgáló népe maradt. Meg én. Nem tudom, hová legyek, tengek-lengek. A lovászok csak kockázni tudnak, és ha nyerek, én ajándékozom meg őket, mivel van pénzem.

Pénzem van, de nincs lelkem. Pedig telve vagyok erővel, ügyességgel. Tudnék cselekedni, de mit? Nem mertem Tükörnek megmondani, milyen jó sakkjátékos vagyok, mert még Kulán elé áll a csacsiságával, hogy hozzám jön, s ezzel leleplezi a kilétemet.

Egy káliz tegnap kakasviadalt rendezett. Néztük, hogyan tépázzák

egymást a feldühített baromfiak. Ez is szórakoztató.

MARÓT SUPÁN

– Hát latin nyelven beszélsz-e, te „római”? – kérdezte tőlem Berchtold fia Marót.

Mert tudnod kell, Felette Tisztelt Jótevőm, Gabriél, hogy ez a nadvor-supán igen szemfüles ember, és alighogy eltávoztál, magához hívatott, meg akart győződni róla, valóban hittérítőként maradtam-e itt.

Azt feleltem, hogy egy időben némely lauránkbeli testvérek segítségével tanulmányozni igyekezvén egyes apostoli atyák latin iratait, ahhoz is hozzászagoltam. Azazhogy – már bocsáss meg, hiszen most nem az ő közönséges koinét beszélő tolmácsának felelem, hanem Teneked írom, Klérikosz: – ragadt rám belőle.

– Valamennyit már tudsz magyari nyelven, a többit hát kipótoljuk latinnal – mondta erre. S ettől kezdve négyszemközt beszélgettünk ilyen keverék nyelven, amelynek pontos idézésével azonban Kiválóságodat nem fárasztom.

A magyari nyelvet – folytatta – egykettőre megtanulhatom, hiszen a besenyőkét is elsajátítottam, de miként birkózom meg az itteni nép között azon fogalmak megnevezésével, amelyek hitem megértéséhez és gyakorlásához nélkülözhetetlenek? Példaként sorolta: milyen isten szolgájának fogom mondani magam? A fehér gyolcslepellel letakart asztalt, amelyen a feszületet két gyertya közé állítom, miként nevezem majd? Vagy miként a felebarátnak nyújtandó könyörületes segítséget? És így tovább…

Elámultam hitünkbeli jártasságán, meg azon, amire ekkor ébredtem rá, hogy mindezen kifejezések az én véreim nyelvéből teljesen hiányoznak. Dadogtam, hogy eddigi famulusságom Tekegyélmességed mellett a követségben elvonta minderről figyelmemet, de szívesen veszem, ha Ő segítségemre lehet.

– Clericus clericum non decimat – idézte hunyorítva. Vagyis hogy az egyik pap nem vesz dézsmát a másikon. És magyarázni kezdte: „Kereszténynek” nevezed magad. „Oltár” előtt miséztek. „Alamizsna” adására buzdítod híveidet… A hétmagyar országában élnek keresztények: bolgárok, szlovének és morvák. Az utóbbiak egy része – leginkább előkelőik – most öltözetben, szokásokban, hitben egyaránt a magyariakat követi, akik pedig megmaradtak közülük kereszténynek, hitük terjesztésében nemigen buzgólkodnak. Ezt igazában a Dráva és Mura vidékén élő szlovének lelki atyái, a salzburgi érsek fennhatósága alá tartozó karantán papok teszik, s nem rajtuk múlik, ha kevés sikerrel. Mindazonáltal az ő nyelvükben használatos kifejezéseken keresztül vernek gyökeret némely magyariaknál a mi hitéletünk gyakorlásához szükséges szavak.

– Így hát karantán papoktól kell tanulnod – tette hozzá. – Láttál-e

már olyanokat? – s mert fejemet ráztam, bólintott. – Nemigen ismerheted fel őket, többnyire magyari süveget meg köpönyeget viselnek, nemcsak itt, hanem saját honukban is, ami miatt némely egyházi férfiaktól feddésben részesültek, de nem törődnek vele.

Tudnod kell, Felette Tisztelt, hogy fenti karantánok nyugati szomszédai a magyariaknak. Olyan szlovének ők, akiknek urai bajorok. Ez a két nép ugyanis keveredik azon a területen, amelyet régebben Ostmarknak hívtak, most pedig egy része Bajorföldnek.

– Magát az Urat, a Mindenhatót – kérdeztem kíváncsian – a karantán hittérítők hogyan nevezik az itteni nyelven?

– Úgy, ahogy a magyariak a legfelső égben lakozó napszellemüket: „Istennek”. Mivel ez Atyácskát jelent, így ugyanaz a Mennyei Atya, mint akit a keresztények tisztelnek. De az természetesen a pogányok tévelygése… – így mondják a páterek –, hogy őt a nappal hozzák kapcsolatba. A Diabolus meg a magyariak második istenségétől kapta a nevét, az Égi Embertől, Erdengtől. A páterek szerint e pogány kisebbik isten maga a Gonosz, amihez bizonyítékul már magában annyi is elég volna, hogy a pogányok jónak tartják és imádják, másodistenségkénti fellépése pedig végleg leleplezi a háromszemélyű, de lényegében egy igaz Isten mindenek feletti hatalmának csorbítására irányuló sátáni igyekezetét. Vagyis, Felette Tisztelt Gabriél, akit görögül Diabolosznak mondunk, az a magyariak nyelvén így hangzik: „Erdeng”.

– Kereszténynek kell lenned – néztem a szemébe –, ha mindezt így tudod. S az előbb céloztál rá latinul, hogy a papok összetartanak…

Nagyot nevetett.

– Magyari vagyok én már hitemben is és mindenképpen! Ám voltam keresztény szerzetes, pappá is felszenteltek, ezért egyházatok nézete szerint akaratom ellenére most is az vagyok, mivel az egyházi rendet nem lehet sem letenni, sem elveszíteni. Legfeljebb – nevette el magát újra – az egyház megbünteti a „hitében eltévelyedett” papot, ha módja van rá. De hát ettől itt a magyariak országában nem kell tartanom.

És elmondta élettörténetét.

Egy nagy kővárban látott napvilágot, Berchtold sváb gróf fattyaként. Ami kétes állapot, mivel fattyúnak törvényes jogai nincsenek, de atyja tekintélye azért kisugárzik rá, sőt ha atyjának törvényes utódai nem születnek, még jogokra is szert tehet. Tehát jó nevelésben részesítették, apródként nőtt fel atyja unokaöccse, a tekintélyes Arnulf mellett. Mielőtt azonban lovaggá lehetett volna, Berchtold grófnak törvényes fia születvén, őt kolostorba küldték. Így aztán a lovagi erények után most a tudományokkal ismerkedett, s mert jószívvel és eredménnyel tette, családja nem vette le róla a kezét.

Ez időben Ostmark élén még az a Luitpold őrgróf állt, aki

megtámadta Árpád fejedelem országát, s akit seregével együtt a magyariak a Dunába fullasztottak. Luitpold utóda azonban éppen az előbb említett Arnulf lett, s ez rövidesen hogy udvart tartott, maga mellé vette őt – szerzetessé lett apródját és rokonát – Regensburg vára palotagrófjának, „nadvor-supánnak”, ahogy ezt a tisztet a karantánok hívták. E nagy erélyű Arnulf ugyanis igen gyorsan Karantánia és Bajorföld hercegévé tette magát.

Arnulf herceg aztán jócskán kiterjesztve hatalmát, azon volt, hogy függetlenítse országrészét a német királytól. Közben pedig e királyság népének buzgó oltalmazójaként is működött, amennyiben bőszen ellenállt a földjüket gyakran dúló magyariaknak, rajta-rajtaütve azok portyázó csapatain, s egy ízben még komoly győzelmet is aratott felettük. A német király és a főpapok azonban ezzel az érdemével sem törődve, összefogtak ellene, és igen szorongatták. Arnulf hercegnek ekkor eszébe jutott annak az Arnulf német királynak, majd császárnak a példája, aki Árpád fejedelemnek a honfoglalás idején derék szövetségese volt, s most ezt a barátságot igyekezett felújítani Árpád utódával. Fenti ellenségei azonban rövidesen rátámadtak, úgyhogy családjával együtt el kellett menekülnie. Zolta fejedelem fogadta be a hétmagyar országába fiával, Eberharddal együtt. Természetesen velük jött az udvartartás is, a regensburgi palotagróffal, a „nadvor-supánnal” az élén.

Mindezen karantán és bajor urak két hosszú esztendőn át éltek itt teljes szabadságban, igen nagy vendégszeretetet élvezve, úgyhogy Arnulf megkedvelte a magyari fejedelmet, hasonlóképp Zolta úr is a nyíltszívű herceget. Mivel pedig ez özvegyemberként jött ide, Zolta a barátság és szövetség nyomatékául hozzáadta egy közeli nőrokonát, úgyhogy Arnulfnak később ettől a magyari – és Árpád családjából való – feleségétől (ki a keresztségben az Ágnes nevet kapta) született további két, Hermann és Arnulf nevű fia. A két esztendő elmúltával ez az Arnulf herceg – akiről itt a sok Arnulf közül elsősorban szó van –, szerencsésen visszahódította országát, és azóta egyfolytában uralkodik ott fényes hatalomban, a magyariak változatlan barátja- és szövetségeseként.

A herceg itt-tartózkodásakor Zolta úr jól megfigyelte a frankok mintájára szervezett karantán udvartartást, amely száműzetésbeli kicsiny méreteiben is sokkal különbnek és elmésebbnek mutatkozott az övénél, ahol is egyedül a főlovászra nehezedett minden ügy intézése. Amikor Arnulf hazaindult, a fejedelem megkérdezte barátjától: igen körültekintő és immár a magyariak nyelvét is beszélő nadvor-supánját nem engedné-e át őneki, hogy az az ő udvartartását is kellően megszervezné. Arnulf tehát itt hagyta kedvelt rokonát, mintegy ajándékban. Aminek az „ajándék” maga örvendett legjobban, lévén hogy a magyariak között végleg megszabadulhatott kényes

származásának nyűgétől, s az itteni előkelőkkel minden tekintetben egyenrangúvá válhatott. Ennek a kedvéért a csuhából is kivetkőzött, felvéve az itteni öltözetet, szokásokat és hitet, amely utóbbit, Felette Tisztelt Gabriél Klérikosz, Te bizonyára éppoly borzadállyal olvasod, mint amilyen szomorúsággal, és az „Erdeng” incselkedésének elűzésére sűrűn vetve a kereszteket, én leírom.

– Bizony mondom neked – így szólt hozzám élettörténetének e részéhez érve a hittagadó, elrugaszkodott barát –, Isten vagy mindenütt jelen van, vagy sehol sincs. Vagy a magyariaké is ugyanolyan isten, vagy a tiétek se az!

Amely kijelentését egyrészt papi hűtlenségének visszataszító bizonyítékaként kell tudtodra adnom, másrészt azért, mert igen jellemző a Zolta úr udvarában általánosan uralkodó és minden tekintetben való hitetlenségre. Már Álmos és Árpád úr sem hitt a magyari táltos vallásban, de mégsem lett sem keresztény, sem mohamedán, sem zsidó; Zolta ugyanígy van vele, s íme, kereszténynek született udvarnagya sem hisz most semmiben.

Zolta úr iránt viszont e hűtlen pap igen nagy hűséggel viseltetik, és egykettőre gondoskodott is mindenről, amiről kellett. A fejedelmi család kiterjedt földjei és számtalan jószága termésének és termékeinek számontartásáról, kiválasztván belőle mindazt a legkülönbet, ami a fejedelem konyhájára kerüljön. Ezt külön embere intézi. Ugyanígy gondoskodott arról is, hogy egy másik a szőlőtermelésre, borkészítésre, méz, méhser, valamint a kancatejből való kumisz előállítására, továbbá a fejedelmi pincék legjobb állapotára ügyeljen, alkalmas mennyiségben és minőségben gondoskodva az udvar számára édességekről, italokról és így tovább. Igen fontos, hogy egy „tovarnikot” is beállított, hogy a fejedelemhez befolyó adók, neki juttatott nagyszámú ajándékok értékét tudja, felhasználását irányítsa, a fejedelmi kincstár őrzéséről kellőképp gondoskodjon. E véreim közül való embernek, nem járván rá a szája a „tovarnikra”, azt „tárnokká” juhászította. Mert mindezen – nagyszámú – udvari tisztségekre Marót megfelelő magyari előkelőket választott ki, és tanított be.

Noha ezek – ismétlem – mind magyariak, a fejedelem irigyei és ellenségei nem röstellik azt a hírt terjeszteni, hogy Zolta úr, akinek a felesége morva, azaz marót, csupa idegennel veszi körül magát. S e marót úrasszony miatt – pedig hányuknak van marót, szlovén vagy bolgár feleségük! –, továbbá azért, mert a honfoglaláskor a marótok bizonyultak a legnyakasabb ellenfélnek, úgy tesznek, mintha e nadvor-supán, tárnok stb. karantán elnevezésű tisztségeket viselők mind valamiféle ellenséges „marótok” volnának. Így és emiatt akasztották a fejedelemre a „Marót Zolta” nevet. De ő maga csak mosolyog rajta, azon a véleményen lévén, hogy az alkalmatlanná vált régi

berendezkedést fel kell cserélni az alkalmasabb újjal, bármi legyen az ára annak. Sőt amikor nadvor-supánja a nevét is magyarira akarta változtatni, a fejedelem – ellenségei iránti gúnyból – rávette: válassza a Marót nevet…

Egy szó, mint száz, a szemfüles udvarnagy, bár hűtlen keresztény, ragaszkodott hozzá, hogy téríteni menjek, mivel ezen a címen maradtam itt.

Így hát egy karantán pap kíséretében megpróbálkoztam a dologgal, amelyről elmondhatom, hogy igen nehéz.

Az én keményfejű véreim – csakúgy, miként a besenyőknél tapasztaltad – nem akarják s nem is értik a mi hitünket. Mondod neki az Isten igéjét, például azt, hogy: „Szeresd felebarátodat…” – Aki egészen barátom – feleli –, azt szeretem, hogyne szeretném. De ha szerinted a „felebarát” az, aki sem nem rokonom, sem nem barátom, hanem idegen, hát azt mondhatom: tévedsz. Mert hogyan lenne félig barátom a besenyő? De többet mondok: saját rabom sem félig barátom, noha együtt dolgozunk, némelyikkel együtt nőttünk fel, sőt igen kedvelem is, de ő egyszerűen rab, én meg a parancsolója vagyok. Még inkább így van ez a szabad ínekkel, akik ha fegyveres kísérőim nem lennének a nyakukon, nem szolgáltatnák be azt, amivel tartoznak nekem, s az ingyenmunkát se végeznék el földemen, nyájam körül. Vagy talán jobbágyaimat, e hű fegyvereseket tekintsem felebarátaimnak? Ebben is tévedsz, idegen isten szolgája. Mert őket jobban kell szeretnem, mint enmagamat, s töméntelen ajándékkal elhalmoznom…

Ezt mondja a jómódban élő, a bő. A bőnek adózó ín így válaszol: Legjobban szeretem a családomat, nagyon szeretem a nemzetségemet, szeretem mind a magyariakat, és azután már nem szeretek, de ne is szeressek senkit! Ne mondj nekem olyat, hogy minden ember felebarátom, mert ha idegen falvakat nem dúlhatnék, ha nem szerezhetnék zsákmányt és foglyot, sohasem válthatnám ki magamat és családomat az ínségből, és enmagam ellensége lennék!

Itt is csak rabokat lehet megtéríteni, Felette Tisztelt Gabriél. A szabadok közül legfeljebb egyet-egyet, ha határtalanul gyűlöli a bőjét vagy az ispánját, s megkérdi, hogy a mi hitünk szerint szabad-e ezt. Ennek azt feleljük: Állítod-e, ember, hogy e bő (vagy ispán), akit megnevezel, annak az ügyét szolgálja, akit Szent Mihály arkangyal az égben legyőzött, és most a földön támad, vagyis az Erdengét? Mert ha ezt állíthatod, akkor Istenért való a te haragod, és lelkedben örökké küzdj is amaz ellen! – S ő azt hajtogatja: akit megnevez, maga a Gonosz!

Bármerre megyünk a karantán pappal, barátságosan fogadnak, megvendégelnek és szívesen meghallgatnak minket. Különösen télidőben, amikor kevesebb a dolguk. Az én véreim szeretik az

idegent, mert változatosságot hoz az életükbe. De erőfeszítéseinken többnyire mosolyognak, és azt válaszolják: nekik az, amit a táltosok mondanak, jobban megfelel.

Hanem szorgos térítő kísérleteimmel annyit elértem, hogy Marót supán megnyugodott szándékaim felől, sőt amennyiben ilyen világban forgott ember részéről egyáltalán lehetséges, bizalmába fogadott. Nevetve árulta el, hogy tudós szerzetes korában pompásan megtanult görögül. Így aztán már könnyedén társalogtunk. Sikerült kitudnom tőle egyikét annak is, ami Téged kiváltképp érdekel. Hogy hogyan van az a magyariak gyakori portyáival?

Felette Tisztelt Atya és Föllebbvalóm, az én véreim sem mohóbbak mások kincsére, mint más népek, mint Bizánc kalmárai például vagy nemesurai és – ne vedd rossz néven tőlem – gyakorta egyházi személyek. Csak itt a rabokon kívül minden embernek gyerekkorától gyakorlott mestersége a fegyverforgatás. Sokan jobbágyul szegődnek a bők, ispánok mellé vagy idegenbe, a kijevi nagyfejedelem, sőt a mi bizánci császárunk testőrségébe, hogy egész életükben ez legyen foglalkozásuk. Egy rész – s ugyanígy volt ez már Etelközben – csupán alkalmanként, hadjáratokban (azért is, hogy eddze bátorságát) igyekszik zsákmányt szerezni. Az ínek fiataljai azért, hogy sorukból kitörhessenek, aztán a kabarok – ők legfőképpen –, mert nekik csatlakozott népként szüntelenül védeniök kell az ország végeit, s egész életük harci kalandok közepette telik el. De szó sincs arról, hogy bármilyen külföldi kalandozásban az ország serege, s még kevésbé, hogy az egész felfegyverzett nép venne részt, hogy maga az ország viselne háborút. Egy-egy ilyen hadjáratra mindig valamelyik vezérségben jártas előkelő gyűjt össze sereget, s teszi ezt nemcsak azért, hogy meglévő kincseit szaporítsa, hanem elsősorban a dicsőségért, amivel idehaza öregbítheti tekintélyét. Ezért vezetett ilyen hadjáratokat Tarhos herceg, Árpád fia, akiből nem lehetett fejedelem, vagy Bogát, a későn házasodott Kál unokaöccse, meg akarván mutatni, hogy ha Kál gyermektelen marad, a családban ő a legalkalmasabb a horka méltóságra. Ezek az előkelők saját kíséretüket is elviszik a hadba, sőt az képezi a sereg derekát.

Tévhit az is, Felette Tisztelt, hogy e seregek mohóságtól hajtott vad farkasfalkaként a kincs szagára átabotában rontanak rá valamely idegen országra. Sőt, szigorú fegyelemben és gondos előkészítés után történik minden. Árpád idején kalandozó hadjáratra csakis a fejedelem adhatott engedélyt, most a hétvezéri tanács dönti el a parancsnok személyét. Az engedélyt nyerő szorgalmasan készül, összeszedi és gyakorlatoztatja a hadát, bár olykor még nem is tudja, mikor és hová indulhat el. Kalandozó sereg ugyanis nem indul hívó szó nélkül! A megtámadott keresztény országokban mindig kell legyen támasza, segítője.

Itáliába csaknem teljes nyíltsággal hívja a magyari kalandozókat ellenfelei elleni védelmül Berengár király. Csehföldön a német király parancsolgatása ellen küzdő szláv törzsek nemegyszer kívánják, hogy ellenségük feje felett a magyariak nyílvesszői homályosítsák el az eget. És így tovább… A hadjáratra érkező sereg vezére mellé a hívó (természetesen túszok ellenében) tolmácsokat meg úti vezetőket ád. E magyariaknak öltözött vezetők úgy ismerik azt a területet, amelyet a kalandozóknak fel kell dúlniuk, mint a tenyerüket, kémeik útközben hírt hoznak a várak készülődéséről, az ellenséges seregek mozdulatairól. Az ilyen hívó üzenet megjötte után tudja meg a kijelölt vezér a hét vezér tanácsától a feladatát. Más pedig nem tudja meg senki, amíg csak a had vissza nem tér, és maguk a vitézek el nem mondják, hol, merre jártak…

A legfőbb külországi szövetséges, a legbiztosabb támasz, a leggyakoribb hívó: Arnulf és országa. A herceg igyekszik gyengíteni a reá acsargó szász-, sváb- és frankföldi ellenségeit, de amennyire lehet, titokban tartja, hogy keresztény országok ellen e pogányokat használja fel. A magyari sereg úgy ront elő valahol Bajorföld túlsó határairól, mintha a föld alól bújt volna ki, legyező alakban szétvágtató oszlopai azokat is megzavarják, akik már tudni vélték, mely irányból támad. Váratlan megjelenésükkel, gyorsaságukkal, nyilaik felhőivel hihetetlenül megriasztván a lakosságot, a hadizsákmány szinte az ölükbe hull. A nehéz páncélzatú nyugati lovasseregek hiába próbálják elállni az útját, sőt rajtavesztenek, mert e könnyűfegyverzetű, a szélgyorsaságával száguldó lovasság félelmetesen és megfoghatatlanul dongja körül, kiismerhetetlen hadifortélyaival alkalmatlan terepre csalja őket. Vagy fellazítja a tömör vasfalat, avagy megkerüli, és hátulról támadja meg, de mindenképp szerteszórja azt, s így szabadon folytatja a kiszolgáltatott nép sarcolását. Amíg meg nem elégszik zsákmányával, mert akkor ahogy jött, úgy el is tűnik. „Visszazúdul” seregenként Bajorföldre, és ott nem bántva senkit – s hasonlóképp bántatlanul –, pihenőt tart, amíg a seregek mind megérkezve, újból egyesülnek. Ezután szétosztják a zsákmányt, és együtt hazatérnek. Így ne is csodálkozz, Gabriél Atya, Föllebbvalóm, azon, hogy még az irdatlan messzeségben lévő Óceán vize is áztatta a magyariak lovainak csüdjét, valamint hogy a Pireneusok havas csúcsai megbámulhatták véreim hasonló formájú fövegét…

Arra a másik kérdésedre, Felette Tisztelt Jótevőm, hogy hová vezette a fejedelem a hadjáratát, e nagy titoktartás miatt sokáig nem kaphattam feleletet. Végül is kiderült. De mielőtt arra rátérnék, Felette Tisztelt Kegyelmességeddel néhány fontos változást kell tudatnom, hogy kellően megérthesd azokat a még nagyobb és fontosabb, sőt elképesztő változásokat, amelyekre ennek a hadjáratnak váratlan körülményei vezettek. S amelyeknek legfontosabb mozzanatában az

Úr szerény szolgájának, Kiválóságod alázatos hívének, Panteleémonnak – azaz jómagamnak – is akadt szerepe…

A SZÁSZORSZÁGI KALAND

Tudnod kell tehát, hogy Tétény úr elhalálozott. Alighogy az idegen földre távozott fejedelmet elbúcsúztatta s hazatért, már jött a halálhíre. Csendesen elaludt, ahogy a nagyon agg emberek szoktak.

Fia, Horka úr lett a gyula. Ez maga is jócskán meglett ember már, úgy is mondhatnám: öreg. Miután atyja hosszú élete miatt tisztét oly sokáig nem foglalhatta el, a türelmetlenség vált egyéniségének kiemelkedő vonásává. Más jellemző tulajdonságai pedig – a dölyf és az akaratosság – talán onnan származnak, hogy nevében tulajdon rangjánál alacsonyabb méltóság elnevezését viseli. Szóval Horka gyula izgága és kegyetlen ember, hosszú tagokkal, szegletes mozdulatokkal. Rá még atyja tekintélye is csak árnyékot borít, mert annak okos óvatosságával s jól kilesett pillanatokban alkalmazott merészségével ellentétben, ő szüntelenül pattog, támad, követelőzik. A fejedelmi regösök Tétény úr tetteit zengve, nem rejtegetik többé a volt gyula rókaravaszságát, sem párducéhoz hasonló, rejtekből támadó szokását, ami még jobban kihívja Horka úr szüntelen sértődöttségét és bosszúságát.

A regösénekek legkedvesebb hőse azonban most Kál horka, akit nem sokkal Tétény után szintén eltemettek, őróla szólva, hősi csaták s kemény vagy furfangos tettek zajos dicsőítése helyett a gyengéd szerelem meg a balsors felett érzett szomorúság lágy, bánatos hangjai búgnak az énekmondók ajkán és a húrokon. A horka elmúlása, noha ami évei számát illeti, még sokáig élhetett volna, nem gyors volt, hanem lassú. E derék és bátor úr rég hordott szívfájdalmának súlya alatt fokról fokra roskadt össze.

Ifjúként Etelközben Kál éppen akkor küldött egy lányért háztűznézőket, amikor oly váratlanul elszabadult a pokol. Az új hazában még sokáig várakozott, kutatott, de soha többé nem látta viszont, sem az áhított mátkát, sem az érte küldött vőfélyeket. Kál nemzetsége a nagy tó, a Balaton északi partján telepedett meg. De Kál úr maga – az után, hogy horka lett – nem sok időt tudott otthon tölteni.

Egy alkalommal azonban mégis ott tartózkodván, a Balaton nádasában vadászott, s egy lelőtt, de vízbe hullott madár keresése közben csónakázó fiatal lányon akadt meg a szeme. Annak aztán oda is adta zsákmányát és sokkal többet is ennél: a szívét. A leányt Tindinek hívták; s megtudta, Adony lánya, most azonban nénjénél lakik, a tó szegletében szállásoló Csajág vezér feleségénél, minthogy a vállalkozó kedvű sógor éppen külországban van portyán. Kál horka megígérte Tindinek – ki iránt oly igen tüzet fogott, mint az új hazában még senkiért –, elküldi érte háztűznézőit, mert tőle szeretne fiakat.

Ámde ígéretét mégsem válthatta be rögtön, mivel két nemzetség között támadt viszály miatt érte jöttek, és sietve az ország másik felébe kellett útra kelnie. Onnan aztán nagy sokára hazafelé tartva, utolérte egy másik előkelő utazó menetét. Annak élén pedig szép paripán ülve ugyanazt a gyönyörűséges jelenséget pillantotta meg, aki annyira elbájolta már. Adony úrnak és a lányának szintén a Balatonhoz igyekvő csapata volt az, amelyikkel találkozott.

Kál hát odaugratott az elragadó lovashoz. Nem mentegette magát a késedelemért, hanem a szépséges teremtést újból elárasztotta szívéből jövő hódoló szavaival. Nem is tágított mellőle többé, úgyhogy a két menet együtt haladt tovább. Másnap útközben Kál horka részletesen megbeszélte Adonnyal a kérőküldés idejét és módját, a jegyajándékot meg a hozományt. Miután ez megtörtént, azt mondja Adony: – Nem gondoltam volna, hogy virágjában megözvegyült Szemerke leányom ilyen gyorsan megint férjhez menjen. Hiszen még csak most jártunk Árpád fejedelemnél igazságtevésért a portyán elesett vitéz Csajág utáni öröklés ágas-bogas dolgaiban, és sietünk Tindi lányomhoz, ki a gyászhír keltette zűrzavarban volt vőm szállásföldjén rekedt.

Elképzelhetni Kál úr meglepetését, majd kétségbeesését és szívfájdalmát, amikor e szavakból tudatára ébredt, hogy egy ugyanannak vélt, ugyanúgy megszeretett nőben másik feleséget kért meg, mint akinek elkötelezte magát! (Szerintem, Felette Tisztelt, a történtek arra vallanak, és a nevek is mutatják – Szemerke ugyanis „Csöppnyit”, Tindi pedig „Kicsinydedet” jelent hogy ikerpár lévén volt e két lány egymásnak oly pontos hasonmása.) A horka sápadozva meredt Adonyra meg a szépséges özvegyre, s mit volt mit tennie, nehéz szívvel megvallotta szomorú tévedését és azt, hogy most aztán nem tudja, mitévő legyen…

Szemerke arcát elöntötték a csalódás könnyei, egy időre elvágtatott a menetből, majd visszatért, s miután a magányos fontolgatásban testvéri szíve győzedelmeskedett, kijelentette: lemond szerelméről, Kál úrnak Tindiért kell háztűznézőket küldenie!

Így értek el nagyon lesújtva és fölöttébb zavarban a Balaton partjához, Tindi ott embereivel kémleltette türelmetlenül várt rokonai érkezését; hallván közeledésük hírét, eléjük indult, s hogy az öblön át az utat megrövidítse, gyanútlanul csónakra szállt.

A továbbit a regösök így mondják el: Szemerkén, húga alakját meglátva a vízen, egy pillanatra gonosz irigy érzés vett erőt, és bár rögtön magába szállt, forrón fohászkodni kezdett Tindi érdekében, a rossz szellemek mégis elsötétítették az eget, hatalmas hullám zúdult a csónakra, és a gyönyörű leányzót szeretteinek szeme láttára elnyelte. Hiába vetette magát a vízbe Kál horka, hiába úszott oda, vakmerően harcra kelve a dühödt habokkal, az összefonódott hínár közül csak a

törékeny testet téphette ki, a szívbéli mátka lelke már elszállt.

Jaj, ne menj a tóra,
szép Tindi kisasszony,
elveszejt ott téged
bűbájos Holdasszony.
Sötét hínárokban
rossz tündérek várják
a horka, Kál vezér
megsiratott párját.

Ekképp jajgat az ének a regösök ajkán, e pogányok szegényes felfogása szerint. Én bizony úgy hiszem, hogy kétségbeesésében és féltékenységében Tindi maga ölte vízbe magát, amikor az annyi időn át hiába várt kérőt hasonló szépségű ikertestvérének oldalán pillantotta meg. És így, ahogy én vélem, még inkább érthető, hogy ezek után Kál és Szemerke sem lehettek egymásé, hanem a horka örök bánatban csaknem élete végéig asszony nélkül maradt. Mert hiszen ha Tindit valóban Szemerke egyetlen gonosz gondolatára a rossz szellemek pusztították volna el, ezek a szép özvegynek még inkább rendelkezésére állnak abban, ami nemcsak pillanatnyi gondolata, hanem leghőbb vágyakozása volt, ti. hogy Kál úr felesége lehessen.

Kál úr csak alig néhány évvel ezelőtt házasodott meg, s egyedül azért, hogy örököse legyen. De ámbár hamarosan született fia, akinek a Vérbulcsú nevet adta (ez ugyanis „vérkeverőt” jelent, s a horka tisztét jelképezi, mivelhogy a nép e békéltető bírája a felek közötti egyezségeket vérszerződéssel pecsételték meg, s ő az, aki ünnepélyesen megkeveri a bort, amelybe a szerződők vércseppjeiket folyatták), ez még nem örökölhette méltóságát, mivel csak hároméves.

Így mégis – és ez a másik fontos változás, amelyről be kell számolnom – most Kál úr halálával a kemény Bogát lett a horka.

Bogát békebíróként legelső ténykedésével mégsem békét szerzett, hanem háborút.

Ez időben az udvar már a fejedelem téli szállásán tartózkodott, amelynek a közelében egy régi római város áll sok kőből való épület romjával s öt, többé-kevésbé ép keresztény templommal, mivel a környéken itt összekeveredve marótok, szlovének és keresztény avarok leszármazottai élnek. Véreim ezt a helyet Pécsnek nevezik. Ide jöttem én is térítési kísérleteim után. A fejedelmi tábor nagy kör alapú sátrait most vastag prémekkel vonták be a hideg ellen, és a közepükben lévő tűzhelyen nagy lánggal lobogtak a rabok által sűrűn odahordott fahasábok. Én Berchtold fia Marót sátrában ültem éppen, beszámolva térítőmunkám kudarcaitól, amelyeket a pogánnyá lett

egykori szerzetes látható elégtétellel hallgatott, amikor nagy robajt, döngést, majd kiáltozást hallottunk. Megszólalt a kürt, a testőrök riadója. Mi is kisiettünk, és a testősorfal mögül bámultunk a különös látványra.

Egy távozó lovasoszlop hátát lehetett látni, hófelhőbe burkolózva, a testőrök lábai előtt pedig mindenféle drága holmi hevert, szép mívű idegen páncélzatok, drágakővel ékített fegyverek, palástok, és – fájó szívvel írom le Felette Tisztelt Kegyelmességednek – aranyból és ezüstből való templomi kegyszerek! De máris robajlott nyugati irányból egy másik hadioszlop. A lándzsák kis zászlóin a fejedelem turulmadara; a lovasok csupasz képe és nagy csimbókjaik mutatják, hogy kabarok. „A bihariak" – dörmögi mellettem megrendülten Marót supán. Hirtelen megáll az oszlop, s ezek a vitézek ugyanolyan dolgokat szórnak le a nyereg mellől, mint ami az előbbi csapat után fekszik a havon. A testőrök vezére odaugrik az oszlop vezéréhez, lova zabláját megragadva kérdi:

– A hadjáratból? Idő előtt jöttetek meg! Mi hír?! És miért szórjátok le a zsákmányt?

A lovon ülő vezér hátra figyel a vitézeire, elkészült-e mind a drágaságok hajigálásával, aztán kiragadva a kantárszárat a testőrvezér kezéből, nagyot ugrat, s az egész oszlop vágtába kezd, már csak a pora látszik.

– Rossz jel. – A testőrök parancsnoka kiköp, és gyűrűjével tegzének faborítását kocogtatja, hogy elűzze az ártó szellemeket; olyan ez, mint nálunk a keresztvetés.

– Csak nem esett el Zolta úr?! – rémül meg Marót.

– Akkor a vitézek a gyász jelét viselnék, össze volna szabdalva a képük. Talán vereséget szenvedtek. De akkor hogyan térhettek meg ilyen sok zsákmánnyal? – felelte a testőr.

Nemsokára megérkezett a harmadik oszlop. Ez vagy száz kötélre fűzött rabot hajtott s hagyott ott – férfit, asszonyt, gyereket. Ennek vezéréből sem lehetett egyetlen szót kihúzni. A rabok meg csak észvesztőn jajgattak, nem tudtak, nem értettek semmit, pedig Marót saját nyelvükön kérdezgette őket. Jött oszlop oszlop után, s amikor már dombbá nőtt a hóhullástól mindjárt fehér takaróval fedőző sok drágaság, másfajta csapat érkezett. Bogát horka toppant ide váratlanul. Kíséretében három fényes öltözetű vitéz, a hadjáratra ment sereg három alvezére, akik együtt voltak a fejedelemmel: Gyula és Zombor, Tétény úr unokái, s Fajsz herceg, Jutas fia.

Marót izgatottan sietett köszöntésükre. A többiről én már csak Fintától, a testőrök között lévő bizalmasomtól értesültem.

Gyula, Horka gyula idősebbik fia és leendő utóda, magába húzódó, tépelődő ifjú, vagyis olyan, amilyen a nagyon erőszakos apák fia szokott lenni. Zombor, a fiatalabbik, nem lévén valószínű örököse a

családi méltóságnak, szabadabban nőtt fel, felszabadultabb is bátyjánál, vasöklű vitéz. Fajsz, Árpád unokája, szótlan és sótlan, erős tekintetű fiatal férfi. Ők elmondták a gyorsan összehívott hétvezéreknek, hogy mi történt a fejedelemmel odakint.

A had Henrik szász herceg, a német király országára csapott le. Magára Szászföldre. De ezúttal nem Bajorföldön keresztül, mert ez a Henrik néhány évvel ezelőtt kiegyezett Arnulf herceggel, s annak függetlenné vált országát békésen vonta újból királyi hatalma alá. A cseh herceg hívására mentek, a csehek és a dalaminciek földjén keresztül. Nagyobb seregnek Szászföldön színét se látták. A bezárkózott várak mellett elsuhanva, csak a megerősített kolostorokat vívták meg, dúlták fel, onnan szerezték ezt a rengeteg kincset és rabot. Egy hegység, a Harz lába felé közeledtek, amidőn a fürkészők azt jelentették, hogy az útjukba eső vár kapuja tárva áll, lakói a falakon kívül szabadon járnak-kelnek, nyilván semmit sem tudnak az ő közeledésükről.

– Werlaon vára ez – magyarázták a dalaminciek által adott úti vezető emberei. A fejedelem és alvezérei összenéztek a vezetővel, mert mindnyájan tudták és számon tartották, hogy a király abban a várban tartózkodik.

– Werlaon ne tudna semmiről? – képedt el Zolta úr. – Látni akarom saját szememmel! – S másnap hajnalban az előőrshöz csatlakozott. Óvatosan a vár közelébe érve, egy erdő széléről leselkedtek, éppen szemközt foglalva helyet a várárkon átvezető híddal és a vár kapujával.

A nagy, vaskos kapuszárnyak valóban tárva álltak, s a híd sem volt lerontva. A falak közé mélyen be lehetett látni: odabent éppen piac van! A fejedelem nem győzött csodálkozni. Igaz, a fősereg egyenesen északnak indult, csak tegnap fordult hirtelen nyugat felé, de hát miképp gondolhatná Henrik király, hogy éppen az ő környékét kerülik el?

Az előőrs ott lecövekelt. Száguldókkal küldött parancsra a derékhad csendben, lopadkodva érte be őket, s meghúzta magát az erdőben. A várőrség szolgálatban nem lévő zsoldosai a hídon innen, a mezőn gyakorlatoztak, de nem vették komolyan a dolgot. Páncél nélkül, csak sisakban voltak, és egy csapra vert hordóból jócskán iddogálva, egy részük karban kántált, más részük fenékreverőst játszott, vagy egy satnya tűzön ugrált át, bukfencezésben versengett. Majd nagy rikoltozással integettek egy szekérnek, amely kikocogott a várkapun, s a hídon át közeledett. Három szerzetes ült azon valami gondosan letakart holmi körül, ami nem akármilyen rakomány lehetett, minthogy öt páncélos lovas kísérte. A szekér éppen az erdei útra tért, az előőrs karjaiba. Kitűnt, hogy vadonatúj arany- meg ezüstkelyhekkel, drágakövekkel díszített feszületekkel meg miseruhákkal van

megrakva. A riadt szerzetesek azt vallották, hogy mindez Werlaon kézműveseinél éppen most készült el, az ő klastromuk megrendelésére.

Ha a várból ilyen kincseket engednek ki – vélte a fejedelem –, odabent csakugyan nem tudnak róla, hogy a nyakukon vagyunk! Elkészítette a haditervét. Egy csapatot fejszékkel fegyverzett fel. Amikor ő vitézei élén bevágtat a bástyák közé, a velük tartó fejszések megállnak a vár bejáratánál, nekiesnek, és szétszabdalják a kapu szárnyait, hogy ne lehessen becsukni azt a hátuk mögött, ha turpisság volna a dologban, a vár ne válhasson egérfogóvá. Így aztán egy hajtsra beveszik ezt a nagy erősséget, és rabul ejtik magát Henrik királyt!

Amikor a zsoldosok otthagyták a mezőt, Zolta úr hirtelen tört elő az erdőből, szélvészként rontott be a fahídon és a nyitott kapun keresztül a vár piacára. A fejszések a lóról leugorva, egykettőre szét is szedték a kapuszárnyakat. De amíg ezen erőlködtek, hirtelen egy sűrű, széles vasrostély indult meg a kapu kőboltozatába vágott résen lefelé, s zökkent alá, teljesen elzárva a bejáratot, azon pedig nem fogott a fejsze. A piaci tömeg lepleit félredobva páncélos lovagokká alakult át. Minden ablakból lándzsák meredeztek, dárdák és nyílvesszők záporoztak. Kongott a vészharang, rézkürtök recsegtek, és azok szavára a piacra vezető utcákból vértes lovasság ügetett elő.

Az a fortélyosan lebocsátott vasrács a fejedelmet nyomon követő előhad után egyetlen vitézt sem engedett be többé. Sőt, ahogy a befelé törekvő lovasoknak közibe zúdult, a hídon vágtatók eleje – megtorpanni nem tudva – odacsapódott annak, a hátrább lévők pedig ezekre zúdultak, úgyhogy mind egymás hegyén-hátán torlódtak össze, és az egész várhíd felfordult, legázolt lovak és lovasok garmadájának iszonytatóan nyögő, nyerítő, jajgató, vért fröcskölő, vonagló halmává változott, amelynek széleiről és tetejéről úgy zuhant, borult bele számtalan ló és vitéz a várárok éles nyársakkal kitűzdelt medrének vizébe, ahogy egy földre ejtett dús szőlőfürt szélső szemei potyognak, magasra ugorva, szerteszéjjel.

A híd előtt is összegabalyodtak a sorok, de a hátrább jövőknek már nem kellett legázolniuk őket, mivel a mezőn az oszlopoknak volt helyük szétnyílni. A sereg vitézei látva a szörnyűséget, lepattanva a nyeregből, a várárok széléhez rohantak, s onnan öntötték el nyilaik záporával a rideg bástyafalakat.

De annyit segített ez, mint amikor az ember belerúg a kőbe, amiben megbotlott, ha egyszer az odabent körülfogottak nem juthattak erősítéshez, és bármi ádázul vagdalkoztak is, sorra elhullottak. A fejedelmet azonban védte a ruháján csillogó arany. Mert Henrik király szigorúan megparancsolta, hogy a támadók vezérét mindenképpen kímélni kell.

– Az előhad az utolsó szálig elesett, a fejedelem pedig fogoly! – búslakodott Finta. – A kívül rekedt lovashad a nagy kővárral nem tudott mit kezdeni – folytatta ezután –, hát Gyula vezér békekövetet küldött Henrik királyhoz, felajánlva, ha szabadon engedi a foglyát, a had lemond a zsákmányolt kincsekről, és visszaadja a rabságba jutott szászokat. Henrik azonban – noha nincsen tisztában a magyariak viszonyaival, s azt hiszi, hogy a fogoly csak „egyik” fejedelmük – nem elégedett meg ennyivel. Nem kívánja kincseit, még elfogott alattvalóit se vissza, mert ennél is többet: kilenc évi békét követel!

Bogát horka, akit a sereggel rögtön hazaindult három alvezér Bajorföldről jövet a fejedelmek közül elsőnek ért útban, egyre azt hajtogatja:

– Zoltáért meg kell adnunk mindent. És úgy magasztosuljon, mint Álmos!

Ezt Finta kétségbeesetten és összeborzadva idézte.

Nem értettem miért, ha egyszer Bogát is minden áldozatot vállal, hogy a fejedelem kiszabaduljon. Álmos úrról én csak annyit tudtam, hogy mint a nép első és igen erőskezű fejedelme, mindvégig nagy gazdagságban, hatalomban élt, és az etelközi pusztulásból kimenekedve, igen öregen halt meg, már ezen a földön.

A félbeszakadt hadjáratról hazatért bihari kabarok tehát azért hordták a zsákmányukat a fejedelem udvarába, hogy az Zolta kiváltására szolgáljon. A következő napokban pedig, ahogy a szomorú hír elterjedt, a fejedelem udvara körül óriási sátortábor bújt ki a földből. Akkora, hogy elérte és körülfogta Pécs félig kihalt városát. Ugyanis ezrével gyűltek ide a magyari nemzetségek küldöttei, hogy váltságdíjul felajánlják a maguk kincseit. Marót nem győzte újabb és újabb sátrakban felhalmozni, őriztetni a töméntelen aranyholmit, drágaságot.

A kincsek hozói nem távoztak el, hanem tort ültek, jajveszékeltek és fájdalmasan óbégatva nótáztak a havon gyújtott ezernyi tábortűz körül. – Elfonnyad a nép, ha rab a fejedelme! – rivalltak fel-felzokogva. – Ártó szellemek vesznek erőt rajtunk! – kiáltozták. – Szabadítsátok ki a fejedelmet, különben mindannyian ínségre jutunk, ótvar lepi be testünket, szem nélküli kalászt terem a gabonánk, magtalanok lesznek állataink!

De ez még nem minden. A bihari kabarok és a nemzetségek küldöttei után harmadjára elözönlötték az udvart az ország minden részéből érkező táltosok. A sűrűn felvert sátrak közötti sikátorokban pergették dobjaikat, kitárt karral forogva maguk körül, csilingeltették hónuk aljára kötött csengőiket. Arcukat nem lehetett látni a táltosföveg széléről lelógó hosszú, hengeres pántlikáktól, s a ruhájukra hímzett csontvázvonalak folytán oly képzelgést támasztottak bennem, mintha az Apokalipszis elevenedne meg az Ötödik Angyal kürtszavára. Nem e világi hangon sziszegték, hörögték, üvöltötték: – Haj, vissza Zoltát!

Haj, vissza a nép fejedelmét! Haj! Haj! Haragszanak, pusztulással fenyegetőznek a szellemek!

E napokban csak Marót mosolygott bizakvón. Most látni, mennyire csügg a nép a fejedelmén! Tanulhatnak a példából az erőszakos vezérek! A nép így senki, de senki másért nem mozdulna meg! Különben – beszélte – Gyula meg Fajsz vezér már vissza is indult Henrikhez a bihariak egyik seregével, hogy Zolta úr szabadságáért annyi aranyat ígérjen, amennyivel a király akár kipadoztathatná egész tróntermét, mégis maradna belőle… Horka úr követelésére történt ez, aki nem tud belenyugodni a békekötés gondolatába. Mert a kilenc esztendei béke alatt a német király teleépítheti országát várakkal, és soha nem látott erejű hadsereget szerelhet fel, s akkor kilencévi adón túl többé semmit nem vehetünk meg a németen. A vezérek azonban úgy döntöttek: ha Henrik hajthatatlan marad, még ezt a kockázatot is vállalni kell a fejedelemért.

– De akkor úgy legyen, amint Bogát mondja – adta végül be a derekát Horka gyula. – Álmos módján magasztosuljon!

– Hogyan értette? – kérdeztem most már nyugtalanul. – Ez a nagy áldozat olyan magasztalás volna a számára, mint amilyen csak Álmos fejedelemnek jutott ki eddig?

Berchtold fia Marót szemöldökét vonogatta.

– Úgy hallatszott, mintha fenyegetően mondaná. De mi lehet fenyegető a magasztalásban?

Éjjel-nappal a tábortüzek pernyéje, a sátrak körül tébláboló emberek jajongása, a táltosok izgató dobszava, csilingelése töltötte be a levegőt. Jámborul minden nap elgyalogoltam Pécsnek valamelyik templomába, és hosszan imádkoztam a mi Urunkhoz, hogy tartsa távol a világtól a Sátánt. Finta arca hamuszürke volt, amikor az egyik alkalommal az ájtatosságról visszajövet a sátorerdőn átbotorkálva, összetalálkoztam vele.

– Hír jött? Rossz hír? – kérdeztem riadtan.

– Lehet-e rosszabb annál, mint amit eldöntöttek?!

– Kik? S mit? Zolta úr felől? Hiszen a magyariak úgy imádják fejedelem urukat, hogy semmilyen áldozat sem sok nekik.

– Gyere velem! – ragadta meg a karomat.

Saját szállására vitt el.

– Hát nem mondtam, hogy Álmos úr sorsát szánják neki? – nézett rám meredve, amikor egymással szemben guggoltunk a prémekkel bélelt alacsony sátorban. – Te ne tudnád, Tente fia Béld, hogy a nép csak a saját jólétéért reszket, és Zolta úr elvesztése annyit se érdekli, mint egy szem tarsolyukból kihullott tapló?

Értetlenül bámultam rá. Ezt látva, homlokára ütött.

– Hej, hiszen te Etelközbe szorultál akkor… és így nem tudhatod! – Fülemhez hajolt, s az iszonyattól kiszáradt torokkal suttogta: – Álmos

úr Erdőelvén, rögtön a bejövetel után, a kendék halálával halt meg!

Magam is eliszonyodtam, összeborzadtam ettől.

Véreim egykori pap-fejedelmeit, a kendéket ugyanis, Felette Tisztelt, vesztett háború és más balvégzet esetén a táltosok határozatára el szokták volt tenni láb alól, amit ők s az áldozat is magasztos dolognak tartottak. Titokban, ünnepélyes szertartás közepette hajtották ezt végre, selyemzsinórral szorítva össze a magas méltóságú férfiú torkát. Mivel e pogányok csúf babonája szerint, ha úgy pusztul el, hogy vére nem folyott, a vérében sejtett varázslatos erő átszáll utódára.

– Hogyan történhetett ez Álmossal? – csodálkoztam, jól ismervén e hagyományokat. – A tényleges fejedelemnek nincs átmenthető varázsereje. S a népnek akkor még kendéje is volt, Kurszán, kiről azt hallottam, hogy jóval később, ellenség vasától hunyt el. Hogyan cserélt helyet hát halálában Álmos a kendével?

– Mindnyájunknak rejtély, Béld. Okát senki se tudja. De így történt, és ugyanezt a felmagasztosulást kívánják Zoltának! Még inkább, hogy már nincs kendénk, akivel megtehessék, Bogát és Horka tán nem, de az előkelők nagy része bizonyára szentül hiszi, hogy Álmos óta a varázserő a fejedelemben él. S talán Árpád is hitte, vagy elhitetni akarta, amikor azt állította: Zolta az itteni szellemekkel áll szövetségben. Szellemekkel szövetségben lenni, az magában táltosdolog, kende dolga. Egy szó, mint száz, van-e ez a varázserő, vagy nincsen, azt mondják: Zoltában meggyengült, és csak így lehet átmenteni… A nép is ezt a „bűbájos” erőt félti, amelytől hite szerint a jóléte függ, s megnyugtatja majd, hogy „átmentették”… Mindenesetre Jutas hercegnek titokban varrják a fejedelmi fehér köntöst, és az aranyszablyát is megrendelte már.

– No hiszen, az elkényeztetett Jutas úr a vad Horkával és a kemény Bogáttal szemben…! Olyan háborúságba zuhan ez az ország, hogy…

– Engem csak egy érdekel – vágott szavamba Finta. – Testőre vagyok Zoltának, övé az életem! És az ő életét megvédelmezem bárki, akár a szellemek ellen is!

Ekkor elhívták, s én magamban maradtam ámulatommal.

Csodálkoztam a Zoltát fenyegető veszélyen, de magamon is nagyon. Azon, amit Neked köszönhetek, Jótevőm: keresztényi voltomon, amelynek folytán annyira elmosódtak bennem múltam babonái, hogy az itt történők igazi értelmére nem jöttem rá előbb.

SZABOLCS ÚR

De mondom tovább…

Ebben a szüntelen jövés-menésben, siránkozásban és tombolásban, ami immár hetek óta itt körülvett minket, az embereknek ebben a forgatagában alig vette észre valaki, hogy újabb csapat fegyveres érkezett, amely egy elöl kicsiny, hátul nagyobb kerekeken gördülő, színesbőr-ernyőjű, könnyű szekeret vett körül. A szekérderekat megtöltő szénából csak egy imbolygó emberfej látszott ki, s a mélyen fülbe és szemre húzott prémföveg miatt abból is kevés. De a fövegnek a csúcsa szikrázó aranyból volt, akár a hétvezéri tanács tagjaié.

A csapat Marót sátra előtt állt meg. A vitézek gyengéden kiemelték urukat a puha szénaágyból, és egy hordszékre tették. Így vitték a pár lépésnyi úton a sátor nyílásáig.

Amint Fintától megtudtam, Berchtold fia Marótnak sem volt fogalma róla, ki ez a kicsinyre aszott, reszketeg fejű, ritkás fehér szakállú vénember. Testőr barátom maga is csak hosszú pillanatok múltán ébredt rá, s akkor sem azért, mintha az udvarban valaha látta volna. Az lehet, akiről mindig csak rebesgetnek, de sohase mutatja magát…

Az aggot lesegítették a hordszékről, s szinte csodával határosnak látszott, hogy megáll a lábán. De nemcsak megállt rajta, hanem be is tipegett a sátor közepére.

– Szabolcs vezér?! – kiáltott fel Finta.

Amaz jobb kezét fülére ernyőzve fordult feléje.

– „Szabolcs, ez él?”, kérded? – A kelleténél hangosabban, a nagyothalló öregek furcsa, vékony hangján beszélt. – Hát él, íme! – S a kísérőihez fordult. – A szablyámat.

A vitézek odaadták neki a fényes szablyát, ámde hüvely nélkül, hogy annyival is könnyebb legyen. És Szabolcs úr, Álmos fejedelem fivére, Árpád fejedelem nagybátyja, egy faragott ruhásláda szélére ereszkedve leült, és a szablya keresztvasára támasztotta kicsiny, reszkető állát.

– Te főlovász – szólt Marótra. – Gyűjtsd ide a hét vezért. Parancsolom!

A mi népünknél, Kegyelmes Gabriél atya, Föllebbvalóm, rendkívül tisztelik az öregembereket. Szabolcs pedig olyan vén, hogy éveinek számára nem emlékszik senki, s talán ő maga se tudja már. A legtöbben valóban most döbbentek rá, hogy egyáltalán még a világon van, mert a honfoglalás csatáinak befejezése óta senki se látta. Azokban is már. aggastyánként vett részt. Hosszú hadvezérsége alatt egyetlen hadjáratán sem szenvedett vereséget, s Álmos idején mindig ott volt a hét vezér sorában. Arcának kiélesedett vonásaiban egyszerre

lehet ráismerni két egymástól különbözőnek vélt arcra: nagyhírű bátyjáéra és híres unokaöccséére, mintha ábrázata annak a kettőnek a képmásából volna összegyúrva. A sátorba betóduló gőgös vezérek lába e kettős arc váratlan megpillantására földbe gyökerezett.

Az aggastyán felemelte állát a szablya keresztvasáról.

– Mind itt vagytok? Íme, halljátok! Ha nem lesz többé bagoly a világon, nem huhog majd senki, s ha gólya nem lesz, senki se kelepel már. Ha nincs többé kende, hogy volna kendevégzet? Hát egy szót se többet erről! – Azzal visszahelyezte kis fejét a markolatra.

A vezérek csodálkozva néztek össze, hogy ez az isten tudja, honnan ide cseppent aggastyán tud a szándékukról. Milyen ravasz, a világtól elhúzódik, közben mindenütt ott vannak a kémei…

– Már megbocsáss, öreg vezér… – akart vitába kezdeni Horka gyula. A vénember azonban rögtön leintette.

– Megmondtam, amit megmondtam. Elég legyen! Szabolcs mondta ezt, akinek az atyja Előd… más néven Levedi… kende volt! Szabolcs mondotta, aki a levediföldi ősi házában született, az etelközi újhazában nemzett fiakat, ringatott unokákat, akinek itt, e legújabb hazában húsz felnőtt vitéz dédunokája van. Én, Szabolcs, ama nemzedékből, amelynek az ágyékából vagytok! Zolta fiú élni fog. És élni fog a nép, jólét napjai jönnek. Mert mindig rossz meg jó jön egymás után.

Horka hegyes karja, gazdájának szavait megelőzendő, ismét a levegőbe lendült, de a pergamenszerű arcbőrt most már a bosszúság pírja futotta be.

– Ne dühítsetek engem, mert megüt a guta! Ne vitázzatok velem, úgyis süket vagyok. Koromnál és véremnél fogva mindenki fölött állok, hát rendelkezem. Elég volt!

Azzal az aggastyán felemelve és közepén fogva meg bogos ízületű vékony ujjaival, könnyedén megpergette a szablyát. A pengén felszikrázó fény lángívet írt a levegőbe, vakító kört, mint a nap ábrázata. Márpedig e babonás barbárok, Kegyelmes Föllebbvalóm és Atya, végtelenül félnek a nap minden jelképétől.

– Elbocsátlak benneteket, kis unokák.

A nagyhatalmú vezérek oly ész nélkül hátráltak ki a nadvor-supán sátrából, akárha egy idepottyant isten szentélye volna.

Megkönnyebbülten beszélte el ezt Finta. Berchtold fia Marót szíve is megkönnyebbült. Utóbbi idegen föld szülötte lévén, csak ekkor fogta fel, mi fenyegette az urát.

De azért a reggelek, delek és esték továbbra is nyomasztóak maradtak a nép riadt kántálása miatt, míg egy napon száguldó nem érkezett, azzal a hírrel, hogy Gyula és Fajsz a hétmagyar országa vezéreinek nevében megesküdött Henrik királynak, hogy kilenc esztendőn át magyari sereg nem teszi be a lábát a németek országába, és azóta a kabarok hada már a biztonságos Bajorföldön át

közeleg a kiszabadult fejedelemmel!

Erre elhallgatott a siránkozó zenebona, úgyhogy én másnap reggel a nagy csendtől elaludván, a szokottnál jóval később ébredtem fel. Arra léptem ki sátramból, hogy csaknem üres a környék. Eltűnt a sok nép, szétszedhető hajlék.

– Felkerekedtek. A fejedelem elé, hogy üdvözöljék – mondta valaki mély sóhajjal. Egy megroggyant, fakó ábrázatú ín, durva abaposztó öltözetben. Csak nehezen ismertem rá Fintára benne. Gyorsan bebújt a sátramba, mondván: – Ne lássanak veled!

Zolta úr üresen álló díszsátrába hét táltos vette be magát az éjszaka – tudatta izgatott szavakkal odabent. – A hét legtekintélyesebb táltos! És azt kívánta, hogy nagy titokban hívják oda a hét vezért meg Szabolcsot. Álmukból ébresztve jöttek azok. Szabolcs vezér a sátor előtt díszőrséget álló testőrök közül éppen Fintát vette maga mellé, hogy a többiek beszédét, szót szó után ismételve, mondja bele a jobban halló fülébe. Amikor mindnyájan elhelyezkedtek, e tekintélyes táltosok közül a legöregebb odajárult a vezérek elé, és így szólt:

– Beszéltünk a szellemekkel, fejedelmek. Azt üzenik nektek, hogy Zolta úr megfogyatkozott szentségében. Ő már semmi jót nem hoz többé a népre, szerencsét tőle nem várhatunk. A szent hagyományok kívánta módon meg kell fosztani életétől!

Felpattant erre Örsur, a vereckés kabarok vezére.

– A titkot megőrzöm – mondta komoran –, de elhagyom ezt a sátrat. A ti szellemeitekre a kabarok semmit sem adnak. Mivel jól tudjátok, nekem és előkelőimnek Mózes öt könyve a törvény, a kálizok a Koránt hiszik, a varsányok pedig az Evangéliumot… – És kisietett.

A vén Szabolcs szintén felegyenesedett, és tiltón emelte kezét a fő javasember felé. De ekkor a tekintélyes táltosok közül a legfiatalabb, gyerek még, odafutott az agghoz, leguggolt lába elé, és így szólt:

– Bocsáss meg, legbölcsebb vezér, de ezt csakugyan a szellemek akarják! Én vér vagyok a te véredből, egyenes ágon Álmos és Árpád családjából való! – Azzal elterülve ott, mint a nyavalyatörősök, verdesni kezdte magát a földhöz.

Szabolcs úr rámeredt; visszahuppant helyére, összegörnyedt.

– Lél vagyok – rebegte összeverődő fogai közül nagy nehezen a kis táltos.

Az aggastyán arckifejezése megváltozott, megenyhült, ölébe vonta a gyermek verítéktől iszamos fejét.

– Tudok rólad. Árpád fia Üllő fiának, Tasnak vagy a fia. Kicsiny korodban megmutattak nekem. Az után, hogy oly nagyon megbetegedtél, és sokáig nem voltál magadnál, majd felriadva, elmondtad: a szellemek vittek el, szétszedték minden porcikádat, s úgy rakták össze, hogy hetedízigleni ősöd lelkeként szülessél újjá. Megnéztem koponyád formáját, arcod csontjait, ínyedből a bal oldalon

kiálló fölös agyarfogad, ráismertem Egyek nagyapámnak a jegyeire, és igazoltam, hogy csakugyan a szent kende lelke költözött beléd. Ezért is kaptad a születésedkor nyert helyett az idegen lélekről, aki szól belőled, a Lél[10] nevet. – Felállt, és meghajolt Lél előtt. – A te szellemeiddel nem alkudhatok, fiam. Úgy kell lennie, ahogy ők akarják.

A táltosok erre mind Szabolcs felé fordultak, és ünnepélyesen meghajtották fejüket. Aztán egy csoportba verődve a nagy sátor falához húzódtak. Kivéve Lélt, aki ott maradt az aggastyán mellett, és gyermek módjára átkarolta az idős rokon vállát, arcába már visszatért az élet.

– Akkor hát állj elő te, Jutas herceg – mondta rekedten az agg.

Jutas felemelkedett, gyönyörű veretű ezüstöve körül gondosan eligazította prémszegélyű selyemköpönyege redőzetét, aztán a sátor közepére lépett.

– Döntenetek kell, vajon Zolta úr meggyengült varázsereje bennem erősödjön-e meg újra, aki meglett és tapasztalt férfi vagyok, vagy elsőszülöttemben, a testi erejének teljében lévő ifjú Fajsz hercegben, Árpád legidősebb unokájában?

– Derék dolog Jutastól, hogy így beszél – vélekedett Szabolcs.

Horka legyintett: korai. Ráérnek határozni, ha a fejedelem megjött, s a táltosok beszéltek vele.

– Akkor-e? – hangzott fel Szabolcs úr sipító hangja. – Aztán az említettekről vagy másvalakiről akarnál-e dönteni?

– A fejedelem személyéről – mormogta Bogát horka, a nyílt választ kerülve.

– Csúf madár a veréb! – kiabálta erre magas hangján Szabolcs úr. – Ha a cinege kiesik fészkéből, betelepszik, s amannak fiókáit kiveri onnan!

Horka gyula kijött a sodrából. A levegőbe csapott.

– Meglehet, hogy a turulmadár kőszáli fészke helyett immár csakugyan cinegék fészkéről kellene döntenünk. Vagyis hogy nemcsak Zolta úr, de egész nemetek vesztett erejéből, Jutas! Fejedelmi varázserő sem létezhet anélkül, hogy elegendő közönséges erő ne támogatná. A bihari kabarokra nem számíthatsz. A kabarok nem adnak a szellemekre, a bihariak sem, és ha Zolta uruk elvész, sértetten félrevonulnak a küzdelemből; nem állnak ki a gyepre, miként Árpád úr halála után. Csupán törzsed, a megyeriek fegyverei támogatnak. Árpád úr halálakor igazi hadvezér, Tarhos parancsolt velük, de most a te vezetéseddel, jó gazda, de hadban járatlan Jutas, hogyan számíthatnának diadalra? Megcsappant a ti erőtök! Míg én egymagam már két sereggel is rendelkezem. Tegnap küldtem parancsot Gyalu vezérnek, erdőelvi helyettesemnek, hogy a székely hadakkal csatlakozzon nyeregbe ültetett nemzetségem és nagyszámú kíséretem csapataihoz!

Csöppnyi szünet után szokatlanul csendesen jegyezte meg Szabolcs:

– Bogát, aki kemény és kitűnő hadvezér, a maga nemzetségi seregével és tengernyi kíséretével szintén temelletted áll, ugye?

– Az ám!

– Azért, hogy te törd meg a szeri vérszerződést, mert akkor utánad a fejedelemséget ő a fiának kerítheti meg. A horka méltóság helyett, amelyet nem hagyhat rá, hisz az az ő halála után Kál fiára, Bulcsura száll vissza!

– Hogy mit miért teszünk, az a mi dolgunk Bogáttal! – hadonászott Horka, de érződött, szájában megkeseredik a nyál.

– E titkot most súgta fülembe ez a kölyöknyi Lél – heherészett Szabolcs. – Tudja, hiszen táltos, hiszen Egyek kende szent öreg lelke van benne, hiszen ő maga is titkon vágyódik a nagyfövegre… – S mert Lél erre szégyenkezve összerándult, gyengéden megsimogatta a fiút. – Te vágyódhatsz is rá. Árpád dédunokája vagy!

Bogát összefonta mellén a karját, és száraz hangon közbeszólt:

– Beláthatjátok, Jutas és Fajsz számba se jöhet!

Jutas herceg döbbenten kapkodott levegő után. Huba tanácstalanul tekintett körül.

– Erősebbek vagyunk – mondta Horka, és győzedelmesen körülnézett.

– Kinél? Minél? – kérdezte a reszketeg fejű Szabolcs.

Felemelkedett a helyéről, a vezérek elé tipegett.

– A megszentelt hagyománynál? A vérszerződésnél? Nem ütheti el Árpád házát senki! Valamit elfeledtetek, kis unokák. Ahogy szokás az, hogy a családi méltóság apáról fiúra szálljon, úgy szokás és hagyomány az is, hogy a család legidősebb tagja vegye magára. A nagy Álmos öccse és a dicső Árpád nagybátyja, egymagamban Levedi, Álmos, Árpád és Szabolcs, én leszek hát a fejedelmetek!

Elképedt csend támadt erre.

Szabolcs pedig a táltosokhoz fordult.

– Kérdezzétek meg a szellemeket!

Amiként Finta elmondotta: a kis Lél szinte abban a pillanatban már habzó szájjal hánykolódott a földön, és összekoccanó fogai közül egy kísérteties idegen hang ezt sziszegte: „Szabolcsot szeretik a szellemek”!

Ez igen nagy hatással volt a többi táltosra is. Szétugrottak, magasba kapták dobjaikat, és eszeveszett gyorsasággal pörögni kezdtek maguk körül. A sátrat a szellemeket hívogató „Haj, haj”, és az arra válaszoló különböző vad hangok töltötték be, de a dobok szava miatt nem lehetett őket megérteni. Majd sorban révületbe estek a táltosok, aléltan rogyván a földre, s akkor minden elcsendesült. Horka és Bogát kidülledt szemmel várták az eredményt. Végül a legidősebb

táltos magához tért, tápászkodni kezdett, és a lobogó fáklyafényben idegenül tekintve körül, ezt rebegte: Szabolcs! – A többiek is ébredezvén, azt suttogták: Szabolcsot kívánják a szellemek!

A vezérek leforrázva meredtek maguk elé, majd helyükről felállva, Szabolcs elé léptek, és lesütött szemmel meghajoltak az aggastyán előtt. Azután gyorsan eltávoztak.

– Rövid haladék az Árpádoknak – vonogatta vállát Horka odakint. – Szabolcs fejedelem napjai meg vannak számlálva. Csoda, hogy eddig elkerülte a halál.

A NAGY JÁTSZMA

– Mi haszna – tette hozzá Finta a beszámolóhoz, – hogy Horka helyett Szabolcsot nevezték meg a táltosok, ha Zoltának pusztulnia kell? – S öklét rázta. – Nem hiszek a táltosoknak. Vagy ha igen, hát a szellemeknek nem. Én csak Zolta úrnak tett fogadalmamban és szablyám élében hiszek!

Magad is tapasztalhattad Besenyőföldön, Felette Tisztelt Jótevőm, hogy a puszta népeinél a fegyveres kísérők, testőrök urukhoz az utolsó lélegzetvételükig hűségesek.

Finta ezután még azt is elbeszélte, hogy ő, valamint Zolta úrnak azok a testőrei, akik a díszsátornál éppen őrt állván, az éjszakai titkos gyűlésnek tanúi voltak, tüstént szétrebbentek onnan, nehogy elfogják őket. Értesítették a nadvor-supánt meg a fejedelem asszonyát is. Közben Bogát, Horka és Szabolcs fegyveresei csakugyan elözönlötték az udvart és környékét, a testőrök táborát körülfogták, a fejedelmi kincstárat elhurcolták. Ő maga, Finta, sebtében ínnek öltözve kicsúszott ugyan a szorításukból, de az udvart nem hagyhatja el, a távozni akarókat alaposan szemügyre veszik. Hajnalban, hogy a tömeg szedelőzködni kezdett, Marót a néppel együtt akart indulni a fejedelem elé, de Bogát emberei megfogták, és visszavitték sátrába. A fejedelem asszonya már nem is próbálkozhatott, mert Horka gyula azt üzente neki: itt várja be Zolta urat, tapodtat se mozduljon innen, ha kedves az élete!

Kegyelmes Föllebbvalóm, Gabriél Atya, bocsásd meg elkapatottságomat, de ebben a pillanatban éreztem: rajtam a sor a cselekvésben. Megvallom, amióta a besenyők elleni hadjáratról le kellett mondanom, nem láttam a feladatomat. Most meg megpillantottam! Nem úgy értem, mintha teljességében tárult volna föl előttem, vagy hogy akár ma is már a végére látnék… Egyáltalán nem. A győzelem – az a tapasztalatom, mint sakkjátékosnak – a játszma során alakul ki, s talán a cél is így válik világosabbá. Mert éppen azt éreztem meg, hogy itt most nagy játszma indul, s hogy e szegény fekete figurákkal, kikre ily méltatlan sötétség borult, a napfényre került gonosz fehér figurák ellen én még kezdhetek valamit. A „király” és a „királyné” veszélyben!

A mérkőzés részemre „sakk-sekkel” indul. De vannak olyan bástyáink, mint Bihar és talán Alpár vára, olyan tisztjeink, mint Finta és Marót, olyan katonáink, mint a bihari kabar vitézek… A fekete fél vereségre áll, de talán győzhet még, ha a játszmát kezembe veszem. Mindenekelőtt egy jó futár kellene…

Azt mondtam Fintának:

– Ma is elindulok, gyalog, fából való sarumban,

imádságoskönyvemmel a kezemben, az istenházába, Pécsre.

– Derék Béld! – pattant fel boldogan. – Neked nem állják el az utadat.

– Az egyik templom mögött lócsiszárok tanyáznak. Egy aranyat viszek magammal, amelyből felszerszámozott paripát vásárolhatok…

No, de hogy a szerénytelenség bűnébe ne essem, a magam érdemeiről nem akarok túl sokat beszélni. Küldetésem különben sem volt megerőltető. Nem siettem. Tudtam, időbe telik, amíg a fejedelem a Lajta folyó innenső partjára érkezik, s ott az őt üdvözlő népnek további napokig tartó ökörsütéses áldomást rendez. Annak a végére akartam odaérni, amikor a népség már oszladozik.

Minden úgy történt, ahogy kiterveltem. Éjszakára a fejedelem egyszerű sátrában húzódik meg, vitézei között. Tehát este és arról az oldalról közelítettem meg a tábort, ahol varsányok ültek az őrség tüze mellett. Odaléptettem.

– Panteleémon barát vagyok, a konstantinápolyi császár követe. Azonnal vigyetek a fejedelemhez!

Az őrség parancsnoka a tábortűzből kikapott egy lángoló faágat, s annak világánál hosszasan méregetett.

– Követ volnál, aztán nincs egyetlen kísérőd se – nevetett a képembe. Dühösen és keményen megragadta a lovam zabláját, hogy el ne vágtathassak onnan.

– Keresztény létedre nem tudod, hogy Isten szolgáját maga az Isten védi? – válaszoltam foghegyről, hirtelen elébe tartva a kezemet. – Ez a gyűrű igazol engem. Gyerünk!

Nagy, ovális smaragdgyűrűt viseltem a kisujjamon, még valami arab mondás is volt vésve belé. A varsány vitéz látta, valóban afféle, amilyennel a hatalmasok látják el üzenetvivőiket, hogy a másik hatalmas a gyűrűre ráismerve, megbizonyosodjon róla, kicsoda a küldő. Ilyen célt is szolgált csakugyan. Az udvarból való elindulásom előtt a fejedelem asszonya saját kezéről húzta le.

Zolta úr sátrához érve, az egyik testőrrel beküldtem a gyűrűt. Nagy hatása volt. A fejedelem maga jött értem, a belső őrt kiküldte, engem meg betuszkolt. (Fájt látnom, mennyire lesoványodott, szeme mély gödörből tekintett reám. Pedig rettegésükben a szászok jól s tisztelettel bántak vele.) Nos, Zolta úr emlékezett rá, hogy a császári követség tagja voltam, de nem értette, hogyan került hozzám a felesége gyűrűje. Tanácstalanul állt előttem, azt mormogva:

– Honnan kerítsek itt görögöt, hogy beszélhessek veled?

Erre már megszólaltam magyari nyelven.

– Tente fia Béld a valóságos nevem – vallottam be. – S ha Besenyőföldről Bizáncba kerültem is, most az úrasszony képében, a magyari fejedelem híveként jövök végzetes titkot közölni.

A gyűrű jóvoltából nem szakított félbe, s így gyorsan előadhattam,

mi készül ellene. Mire befejeztem, pirosra gyúlt az arca.

– Igazat mondasz, tudom! – pattant fel tábori ülőhelyéről. – Hisz nem jött elém sem asszonyom, sem nadvor-supánom, nem jöttek a testőreim…

– Egyikük se hagyhatja el az udvart – vetettem közbe én.

– A vezérek és a táltosok sem üdvözöltek. Sejtettem, hogy ezek baljós jelek. – Néhány lépést tett fel-alá, aztán megállt előttem. – Ismerem a kendevégzetet. A kendék az ilyen határozatot mindig békés szívvel fogadták, engedelmeskedtek neki. Talán nekem is úgy kellene tennem…

– Úrasszonyod azt üzeni… – mondtam gyorsan erre, de félbeszakított.

– Álmos nagyapám fejedelem volt, nem pedig kende. Hogy miért halt meg mégis úgy? Önakaratából. Vénen. Magánkívül az etelközi szörnyű csapás miatt. Mégis számítón: hogy halálával elorozza, és fejedelmi utódainak juttassa a kendék tekintélyét… De éppen, mert nem hitt semmilyen titokzatos erőben! Atyám, Árpád úr mondta ezt nekem. Hogy bűbájos erőnk volna, abban ő sem hitt. Én sem hiszek. Megtenném, ha hinném, de nem hiszem! – Hirtelen sarkon fordult. – Ám azt tudom – beszélt a sátor falához –, s ezt is atyám mondta, hogy az itteni föld szellemei engem kedvelnek, támogatnak. Szabolcs Etelközben született, hát mit akarnak vele?!

– Úrasszonyod – ismételtem – azt üzeni, hogy amíg a baj elül, tedd át székhelyedet Bihar földvárába, ahol senki sem tud megszorítani.

– De nem ám! – fordult felém. – Hűséges kabarjaim között! Oda is megyek. Álmos ravaszsága a kendékkel, Árpádé Téténnyel szemben most az én fejemre hullik vissza. De én is fortélyos leszek! Ifjúságomban uralmam nagy részétől megfosztottak. Ami megmaradt, azt nem adom! A bőrömet se. Nem vetem alá magam a táltosoknak, fejedelemről nem döntenek! Ha a szellemek azt akarták volna, hogy elvesszek, maguk veszejtenek el, Werlaon várában pusztultam volna. Csak azért haragudtak meg rám, mert én, a meghittjük, kitettem lábomat az országból, amelynek pártfogói. Többé nem megyek idegenbe!

– Nem uram, hanem Biharba, ugye? – könyörögtem.

– Oda! Vagyok és maradok a hétmagyar országának fejedelme!

Most már arról tanácskoztunk, hogyan lehetne a dolgot nyélbe ütni. Nekem azt a feladatot adta: menjek vissza az udvarba, megjelenteni az úrasszonynak az ő elhatározását, s megmondani, hogy leghívebb embereivel maga is induljon Biharba. Hogy ezt megtehessem, kitervelte, miként kerülhessek biztonságban a másik párton állók szeme elé…

Másnap reggel Zolta úr felszedte táborát, mondván, hazatér udvarába. Vele lévő két alvezérére, Gyulára és Fajsz hercegre

ráparancsolt: siessenek előre, megtudakolni annak a szörnyűségnek az okát, hogy a vezérek, de még családtagjai sem jöttek eléje. Eközben én az egyik tábortűznél követelőztem, hogy lelki malasztban részesíthessem a varsányokat, kiknek vezére nagy zajt csapott: nem tűr idegent a vitézei között! Amikor eléggé felhívtuk már a figyelmet vitánkra, én rettenetesen törve a szavakat, a fejedelemhez futottam panaszra, de az hátat fordított nekem, s lovászát utasította, mondja meg: takarodjak innen! Az útra készülő Fajsz herceg ezt hallván, miután Panteleémonként jól ismert engem, önként felajánlotta, hogy magával visz.

Így aztán Gyula és Fajsz kíséretében lovagoltam, amikor szembetalálkoztunk egy haddal, Szabolcs, Horka és Bogát egyesített seregével, amely azért jött, hogy a fejedelmet kézre kerítse. Miután Gyula és Fajsz a vezérektől értesült az udvarban történtekről, mi is csatlakoztunk e hadinéphez, vagyis visszafordultunk, hogy együtt menjünk velük Zolta úrnak elébe.

A fejedelem bihari hada csak alkonytájt tűnt fel, s megpillantva a mi seregünket, jókora távolságra megállt. Egy száguldó vált ki onnan, Zolta úr írott nyilát hozta. Az üzenetet a sereget vezető Horka úr vette át, s nagyot káromkodott, midőn elolvasta. A nyíl ezután a vezető emberek között kézről kézre járt. Fajsz herceg félhangosan betűzte a közelemben:

Mi okból jöttök elém haddal? Rosszat forraltok talán?

Amíg meg nem követitek fejedelmeteket, egy tapodtat se tovább, vagy támadok!

Erre a mi seregünk is megállt, s a távolból méricskélte a másikat. Minthogy pedig erősen sötétedett már, le is táboroztunk.

Az üzenet megzavarta a vezéreket. Hosszasan vitáztak, mit tegyenek a fejedelemmel, aki lám, gyanút fogott. Végül úgy döntöttek, hogy reggel valahogy kimagyarázzák a dolgot, s engesztelő szavakkal átcsalogatva Zoltát, itt majd bármi eszközzel leveszik lábáról. Fel is állíttatták az udvarból magukkal hozott legszebb fejedelmi díszsátrat, mert azt a gyászos szertartást, amire készültek, a magas méltóságú áldozat saját fedele alatt szokták elvégezni.

Reggelre azonban a bihari seregnek bottal üthették a nyomát. Eltűnt mindenestül! Az elképedt vezérek a szélrózsa minden irányába küldtek fürkészőket, de azok félnapi járóföldön belül nem leltek egyetlen kabar vitézt se.

A bihariak ugyanis még az éjszaka kezdetén tízes csapatokra oszolva, nagy csendben szerteszéledtek, hallótávolon túl vágtába kezdtek, s amikor jó messze jutottak, hirtelen megváltoztatták az irányt, és szédítő iramban valamennyien ugyanazon gyülekezőhely

felé törtettek, az pedig nem volt egyéb, mint Pécs romos városa, az udvar közelében.

Maga Zolta úr más-utat választott, ő az Őrlánc hű népére bízta magát. E sokfelé elszórt őrtelepülések vitézei az Árpád-család madarát viselik zászlóikon, amiért igen irigylik is, és régi idő óta azzal gúnyolják őket, hogy hadi jelvényeik madara igazában nem a csodálatos turul, hanem csupán egyszerű kurul, azaz: karvaly. Tehát e „karvalyosok” védelme alatt igyekezett a fejedelem telepről telepre haladva Biharország felé.

Magam a második éjszakán titkon otthagytam a vezérek tétován veszteglő seregét, és megeresztett kantárszárral közvetlen azután érkeztem az udvarba, hogy a bihari kabarok kemény rohama elkergette onnan az idegen fegyvereseket. Az úrasszonnyal, Maróttal meg az udvartartással, Fintával és a testőrséggel még azon a napon elindultunk Bihar földjére. Az udvart visszafoglaló kabar vitézek szintén oda tartottak, otthonukba, de nem ugyanazon az úton. Így aztán a vezérek, amikor innen is, onnan is híreket, jelentéseket kapván végre felocsúdtak, képtelenek voltak megérteni, miként bukkanhat fel a menekülő fejedelem egyszerre olyan különböző helyeken, nem tudták, hova kapjanak, melyik irányban induljanak üldözésére.

Midőn hosszú napokon át való derekas lovaglás után, a Dunán és a Tiszán átúsztatva, végre megérkeztünk célunkhoz, Zolta úr zászlaja már a földváron lengett.

Mit jelentsek még minderről, Felette Tisztelt Jótevőm, Atya és Föllebbvalóm, Gabriél?

Rövidesen körülzárták Bihart Szabolcs fejedelem hadai, de rohamuk megtört a kabar vitézek dühödt ellenállásán. A támadók eltávozása után Zolta úr a vár előtti mezőn nagy szemlét tartott. Megdicsérte híveit, s mint egykor Árpád, most ő is nagyfejedelemnek nevezte magát, megfosztván a gyulát és a horkát fejedelmi címüktől. Szabolcsról nem szólt, őt nem fosztotta meg új méltóságától, mert el sem ismerte fejedelem voltát. De ez mit sem változtatott azon, hogy véreim valódi ura bőrét ugyan megmentette, de csak egy talpalatnyi föld maradt az övé.

Zolta úr bihari udvarába nem sokkal ezután egy erdőelvi vitéz állított be. Aranyoroszlános zászló alatt jött, mint valami fejedelemnek a követe, s nagy meglepetést keltett, amikor kiderült, hogy az erdőelvi Gyalu vezér üzenetét hozza. Gyalu szűkszavúan biztosította a fejedelmet: békés szomszédként fogadja, nem támadja meg, éljenek barátságban. Igen, a fejedelem iránt kifejezett hódolat helyett barátságról beszélt. S így, bár az üzenet tartalma kedvező volt számunkra, Zolta úr mégis igen megharagudott.

– Milyen jogon használ fejedelmi jelvényt a te vezéred? – förmedt a hírhozóra.

– Annak jogán, Bihar ura, hogy azzá lett nemrég! Gyalu… akkor még vezér… megtudván Tétény úr halálát, rá se hederített többé Horka parancsaira, hanem miután sok éven át kormányzott Tétény gyula képében, kit a székelyek és Erdőelve más lakói egykor Esküllőn fejedelmükké választottak, most ugyancsak Esküllőn saját magát választatta meg. Ezt pedig joggal tehette, hiszen a gyulát Erdőelvén Árpád úr halála óta senki se látta többé. Helyette mindig Gyalu volt ott a parancsoló.

– Mondd meg, tudomásul veszem: nem támadjuk meg egymást – mondta Zolta, s több szót nem vesztegetve, elbocsátotta a követet.

– Gyalu véletlenül hasonló neve – fordult aztán hozzám kesernyésen – már egészen úgy cseng Erdőelvén mindenki fülében, mintha „gyula” volna… Ezt és belső viszályainkat kihasználva, ő is megtette magát egy független ország urának! – fejezte be szavait nagyon elszomorodva. – Derék Béld, mi lesz ebből?

Valóban, Felette Tisztelt, Biharban ül egy régi ifjú nagyfejedelem, a dunántúli Szabolcsban egy vén, új első fejedelem, Erdőelvén egy hosszú ideje kormányzó újdonsült Gyalu fejedelem és így tovább… A hétmagyar országában nagyobb a széthúzás, mint valaha! Mi lesz ebből?

– Te, uram – feleltem Zoltának –, bízzál támogató szellemeidben, én pedig Krisztus urunkhoz imádkozom, hogy ez ország visszanyerje egységét, erejét…

Neked pedig azt mondom, Jótevőm és Föllebbvalóm, hogy a nagy játszma e földön folyik tovább, s én, ahogy tőlem telik, tologatni igyekszem a figuráit; Zolta úr most majd az én tanácsomra Romanosz császár ő legmagasztosabb felségéhez fordul, kérve, ne legyen vita arról, hogy a véren szerzett s egy emberöltő óta birtokolt föld itt az ő népéé, de a római császár emelje fel tekintélyes szavát a pártütők ellen, mivel ő – Zolta – kész a császár hatalmát elismerni maga fölött!

Azt hiszem, Kegyelmes Gabriél, hogy a magyari vezérek nemrégen elhangzott fullánkos üzenete után a valódi fejedelem behódolását odafent Konstantinápolyban a Te tevékenységed jelentős végeredményeként fogják felfogni. Íme, ezzel is, és mindenkor minden mással, hű szolgája kívánok lenni Kiválóságodnak!

Csak annyit még végezetül, hogy mielőtt a vezérek seregétől megszöktem, kihallgattam a haragos Bogát és a dühödt Horka beszélgetését a fejedelemről.

– Nyoma veszett! Kicsúszott a kezünkből! – pattogott a horka. – Ki gondolta volna, hogy megorrontja a tervünket, s mint megbokrosodott mén, úgy elmén Marót a halál szelére… Mén-Marót Zolta legyen ezután a neve – fakadt bosszús nevetésre.

A gyula rábámult, aztán élesen felkiáltott:

– Egyedül Mén-Marót! Zolta a nép számára meghalt!

Második rész

A BESENYŐK

EGY OSTYA

A székesfejérvári királyi várpalota törvénytermének sötét oszlopai között a reverendás főpapok meg a kámzsás szerzetesek ismét elfoglalták a helyüket. A legutoljára érkező prépost, a király országbírája, egyetlen pillantással felmérhette: a per minden megidézettje jelen van; a bejáratnál álló testőröknek fejbólintással jelezte, hogy becsukhatják a nehéz tölgyfa ajtót. Annak döndülése közben karszékéhez ment, ott megállva, tekintetét a mennyezet felé fordította, és összetette a kezét. A teremben a halk zsibongás elült, ki-ki felkelvén helyéről, letérdepelt.

– A mai napra kelve – imádkozott az országbíró –, mindnyájan illőképpen ájtatoskodánk, gyónás és áldozás után lélekben megtisztulva jelentünk meg színed előtt, Istenünk. Mennyeknek ura, világosítsd meg elménket, hogy megítélésünk éles és tiszta lehessen, s a te kedvedre és szent törvényeid szerint oszthassunk igazságot. Ámen.

A térdeplők az áment utánamondva, visszaültek helyükre. Az országbíró az ezzel járó zaj, sóhajok, széktologatás közepette hirdette ki:

– Király urunk képében a szávaszentdemeteri görög hitű monostor contra Bár-Kalán nembéli nobilis Kalán birtokperben a második napi consessust[11] Krisztus urunk segedelmével megnyitom. – A falat támasztó két fiatal benediktinus szerzetes alája tolta magas támlájú karosszékét, s megint a falhoz álltak, a kámzsa ujjába bújtatva mellükön összetett kezüket. Az országbíró pedig kényelmesen elhelyezkedvén, intett a bazilita barátoknak.

– Halljuk tovább a háromszáz esztendőseknek mondott levelek ismertetését…

– Engedelmet, megjegyzésem volna – emelkedett szólásra a peres felek asztalának végében Kalán bíboros. Fejét könnyedén meghajtotta a király képviselője előtt, majd kihúzott derékkal fordult a hosszú asztal túlsó szélén ülő ellenfeleihez. – A tegnapi utolsó pergamenről elhangzott néhány név felkeltette a figyelmemet. Mén-Marót meg Gyalu nem ismeretlen előttem. Ami Giládot illeti, éppen Galádnak is felfoghatom, amely formában egy kiváló mű lapjain találkoztam vele. Hadd kérdezzem meg: Salán vezérről, avagy fejedelemről nem történik említés ezeken a tekercseken?

A szávaszentdemeteri szerzetesek nevében rendfőnökük állt fel.

– Örömmel hallom, hogy a kardinális, aki tegnap még falsumot emlegetett, mára elismeri: másutt is találkozott a pergamenen szereplő históriai személyek nevével. Mi magunk, megvallom, létezésükről csak ez iratokból értesültünk. Ellenfelünk nyilván hitelesnek is tekinti az

általa említett s e személyekkel foglalkozó művet, minthogy kiválónak mondotta azt.

A bíboros védekezően maga elé emelte a kezét.

– Ne csűrd-csavard szavaim, apát! Nemhogy bármit elismerni, opponálni[12] kívánok, s azt a művet bizonyítékul hozom fel. Előbb azonban várom kérdésemre a feleletet.

– Úgy látszik, elődeink korában nemritkán használtak gúny… vagy hogyan mondjam?… mellékneveket – kezdte válaszát amaz. – Nemcsak… amint majd kitűnik… a Mén-Marót elnevezés terjedt el általánosan, hanem az itt már megismert Kulánt is, attól fogva, hogy Ete halála után ő maga lett a kán, szívesen nevezték szláv szóval, eredeti nevéhez hasonló melléknéven Szalánnak, azaz Sósnak, mivel ő indította el a sóháborút.

– Ilyen háborúról nem tudok – rázta a fejét a bíboros. – De az említett mű sem. És… mint már tegnap mondám, Ond meg Ete ugyan az én őseim voltak, de az időből Kulánról soha nem hallottam.

Neve hasonlít az enyémhez, amely név nemünknél és családunkban gyakran öröklődött. Abban a műben, amire hivatkozom, egy Salán nevű szerepel, de ez idegen, valami itt élő bolgár fejedelem. Hasonlóképpen Mén-Marót, Galád, Gyalu, mind idegenek, országunk földjét a régi időben birtokló fejedelmek. A mű címe *Gesta Hungarorum*[13]. Alig néhány esztendővel ezelőtt készült, manapi fejlett tudományunk módszereinek tökéletes alkalmazásával, lévén nemrég meghalt szerzője nagy míveltségű főpap és jeles író, egyébként nekem igen jó barátom. Épp barátságunknál fogva, s mert akkor a király kancellárja valék, volt alkalmam figyelemmel kísérni munkáját. Igen nagy körültekintéssel dolgozott, s nem kisebb fáradsággal készült azután a kézirat míves lemásolásával az a huszonnégy pergamen lapból álló, gondos barátbetűkkel rótt és szemnek tetsző iniciálékkal díszített kódex, amely az esztergomi káptalannál található. Fogadom az élő Úristenre, hogy az itt felolvasott levelek a *Gesta Hungarorum* félfüllel vagy másodkézből való ismeretére vallanak! Minthogy pedig annak hitelt érdemlő narratióját[14] teljesen kiforgatják eredeti értelméből, követelem, hogy légből kapott hamisítványnak minősíttessenek!

– Én meg arra figyelmeztetek – fordult most a rendfőnök égő arccal az országbíróhoz –, hogy miután e levelek a maguk korából valók, hitelükkel nem versenyezhet a három évszázaddal később írt legkiválóbb históriai mű sem!

Az országbíró bólintott rá.

– E vitát nem engedélyezem tovább! Ámbár Kalán kardinális becsült tudós és író lévén, ha ő állítja, el kell fogadnunk, hogy az említett krónika jeles alkotás lehet, de legfeljebb az ars, vagyis a kifejezés szépségének és méltóságának okából, nem pedig ama

tartalma folytán, amiért bele kellene tekintenünk. Egybevetése e levelekkel nem volna Istennek tetsző, minthogy Krisztus urunk azt mondá, amint Lukács evangéliumában olvasható: „Az óposztóhoz nem illik az újból való folt… És senki, aki óbort iszik, mindjárt újat nem kíván, mert azt mondja: jobb az ó.”

Ez már – hogy őt egy elkapatott prépost az evangéliummal leckéztesse –, sok volt Kalán bíborosnak. Elvesztette a fejét, és éles hangon kiáltotta:

– Nem is sejted, kinek a művéről nyilatkozol! Tudd meg, nem kisebb ember az, mint III. Béla király úr egykori nótáriusa, név szerint…

– Apage Satanas![15] – szakította félbe a rendfőnök hördülése. S a szávaszentdemeteri monostor elöljárója, miközben felolvasó szerzetese a kereszteket hányta, torkához kapkodva hebegte: – Szájára veszi… ki meri ejteni… – irtózattal mutatott a bíborosra – Uram, irgalmazz, évekkel ezelőtt elhalálozott Béla királyunk nevét?! Ő, aki ellen az a vád, hogy ama szent ostyával, amellyel utoljára megáldoztatta…

Kalán bíboros villámcsapottként omlott le székébe.

– Tiltakozom! – vergődött ott sápadtan, szívét tapogatva. Valótlan, hogy amaz ostyával én… horribile dictu![16] megmérgeztem volna király uramat! Rágalom! Védelmet, országbíró! Rendre! Intsd meg!

– Nem tehetem – sunyta le szemét a király képviselője. – A vád végtére fennáll, s a római Szentszéknél a vizsgálat ma is befejezetlen. Elbírálásunk tárgyához azonban nem tartozik. Ezért csak arra figyelmeztetem az apátot: tárgyra!

– Irigyeim rágalma, gonosz szóbeszéd az! S e szörnyű vesszőfutásomat kihasználva, a ravasz baziliták nem átallnak rovásomra leveleket hamisítani! – sóhajtozott az asztalra borulva a kétségbeesett főpap. – Akit a sors ver, az ág is húz, még ősei birtokából is kiforgatják!

– Monostorom szent közössége nevében tiltakozom! – rikoltotta most már lila arccal és szakállát tépve a rendfőnök. – Nekünk van okunk tiltakozni!

Az országbíró az asztalra csapott.

– Silentium! Elég legyen! – Kalánhoz fordult. – Aki birtokügyben hamisít, főtisztelendőséged, az oklevelet hamisít, esetleg tanúvallomásokat. Itt azonban, e szemre is nagyon régi, molyrágta írásokból magyari népünk régi históriáját halljuk vagy effélét. Nehezményezni csak azt lehet, hogy a szóban forgó birtokokról ez ideig még szó sem esett!

– Legyen szabad megjegyeznem – a bazilita rendfőnök lehiggadva kivette karomszerű ujjait göndör szakállözönéből, s meghajtotta fejét –, e kor körülményei annyira ismeretlenek, hogy birtokigényünk

megértéséhez teljes egészében fel kell tárnunk az előzményeket. Megkövetem király úr képviselőjét, amiért sok idejét és még több türelmét vesszük igénybe.

A bíboros maga elé meredve dobolt az ujjával.

– E rágalommal bármikor lepecsételhetik a számat… Már megszólalnom sem érdemes… megszólalnom se! – hajtogatta szánalmasan.

Az országbíró a szeme sarkából pillantott rá.

– Talán a végén, főtisztelendőséged… Miért ne? – Majd tekintete a rendfőnököt elkerülve, a kétfelé fésült szakállú bazilita szerzetesen állapodott meg, aki maga elé halmozva a kisimított tekercseket, alig várta, hogy a görög írásokat tovább olvashassa. – Halljuk hát ezt a Pentelét vagy Béldet. El sem tudom képzelni, hogy ilyen sorsverte, éhenkórász ember hogyan jutott volna oly nagy és eleink közül a legkiválóbbakat megillető birtokhoz, amilyenre a fráterek az ő nevében igényt tartanak.

– Úgy, úgy… – nyögött fel szemernyi reménykedéssel Kalán.

A BIHARI UDVAR

… Ha meggondolom, barátom, mióta nem írtam neked! Mióta! Csaknem tíz… nem, kereken kilenc esztendeje! Igaz, közben egy ízben újra találkoztunk, így hát pontosan hét éve annak, hogy nem kaptál hírt felőlem. Ne vedd rossz néven, derék Lóbőr, mert e hét esztendő alatt, bizony mondom, másnak sem írtam, nem írhattam senkinek. Nem volt mire, mivelhogy egyszerűen nem akadt a kezembe pergamen! Kétkedőn csóválod a fejed? No, hát hallgass meg, és ítélj magad…

Ott kezdem tehát, amikor hét esztendővel ezelőtt Mén-Marót, azazhogy Zolta fejedelem dolgában odalent járván a császári városban, az Úr összehozott veled meg a szent életű apáttal. Emlékezhetsz rá: az Aranyszarv öböl partján ődöngve, váratlanul pillantottalak meg benneteket, amint egy közelgő bárka fedélzetén álltatok, s oly nagy boldogság és türelmetlenség vett erőt rajtam, hogy a találkozást siettetendő, ledobtam csuhámat, beugrottam a kéken tündöklő habok közé; odaúsztam a hajótokhoz. Hogyan örvendeztünk és ölelkeztünk ott, mi hárman, régi hittestvérek!

A csuhámnak a parton természetesen már hűlt helyét találtuk. De hát nem ér meg ennyit a barátság? Méghozzá a kegyes apát (igaz patrónusunk és sokszoros jótevőm nekem), tekintettel arra, hogy éppen a lauránkban készült művet – az igazi, bár sajnos még mindig nem uralkodó császárunk által annyira áhított legelső írásgyűjteményt – hoztátok meg, s a Krisztus-szerető Kónsztantinosz, e bíborban született, a tőle megszokottnál is nagyobb bőkezűséggel jutalmazta azt: elnéző, szent mosolyával megtérítette káromat. Vagyis a csuha árát, a beléje varrt s vele együtt elveszett aranyaimmal együtt… Hát csak megér ennyit a hűség!

A csuhában, Lóbőr koma, mint akkor mondtam, a külügyek főkamarásától kapott aranyak lettek volna… Hát nem egészen úgy volt. A főkamarás, a zsugori Theophanész patrikiosz (akinek, Lóbőr, ez a csekélyke megszólítás jár ki: „Panhüperprotószebasztohüpertatósz”), megszerkesztette, alá is íratta ugyan a Zolta urat a császárnak alárendelt és Romanosz által mindenekfelett támogatott fejedelemként feltüntető oklevelet, de tőlem sajnálta a pénzt, hogy a bajban lévő Biharországba visszatérve, a bizánci kincstár költségén tartózkodjam ott. Előzőleg Gabriél klérikoszt kitüntette, amiért Zolta az én rábeszélésemnek engedve, római hűbéresnek nyilvánította magát, de nekem azt mondta: „Ugyan micsoda fejedelemség! Egy fityinget se ér, azt is alig, hogy ezt a diplomát egy futárral odaküldjem.” Hej, Lóbőr, hogy felfújják magukat ezek az előkelő hivatalnokok, mihelyt valami alantas személlyel, mondjuk csak egy, a klérosz legalacsonyabb

fokozatán álló szerzetes baráttal állnak szemben!

Pfuj! Pfuj!

– Mindenek Felett Elsőként Tisztelt Legfensőbb Főkamarás és Patrikiosz! – mondtam neki, ahogy illik és kötelező. – Kegyeskedj ne arra tekinteni, hogy mennyit ér ez a fejedelem ma, hanem arra, hogy mennyit érhet holnap!

A hosszú és nagy címénél is nagyobb elkapatottságú eunuch erre dühbe gurult, őt akarom tanítani – sipítozott nőies hangján –, aki még arról is lemondott, hogy utódai lehessenek, csak mert egyedül uralkodójának akar jó sáfára lenni?! Eredjek ezzel a diplomával, de a türkök földjéről azonnal térjek meg, és legott menjek vissza oda, ahonnan jöttem, a monostoromba, mert a magas politika nem szenteknek való gyertyagyújtás, nem is dogmarágás, mint én gondolom, ahhoz az arra kiválasztottak tudományára és képzelőerejére van szükség! Így épp csak az útra, néhány miliarezionnal[17] szúrta ki a szemem, amit természetesen a császár piros színű aláírásával ellátott okirattal együtt a szállásomon tartottam elrejtve.

Sebaj, hogy így történt, ha egyszer a névleges császár, illetve a szent életű apát jóvoltából mégis hozzájutottam a szükséges pénzhez. De beláthatod, hogy e nehezen szerzett aranyakból nem költhettem mindjárt pergamenre, amikor a Bizáncba vezető hosszú úton lesántult gebém helyett új lovat kellett vennem meg mindenféle mást. S ha emlékszel még rá, ketten együtt is elköltöttünk valamennyit – nem is keveset –, amikor találkozásunk napjának estéjén halárusnak öltözve ténferegtünk a test számára mindenféle kellemes bűnöket kínáló sikátorokban, tudván, lelkünknek a korábban elkövetettek folytán a túlvilágon úgysem árt már semmi…

Akkor sok mindent el is fecsegtem neked arról, ami véreim földjén történt velem, de korántsem mindet. Másnap pedig búcsút vettünk. „De Nikephorosz barát, orcáid minő pirosak! A tieid meg, Panteleémon fráter, minő fehérek! Mindkettőtöknek keresztbe áll a szeme, és tűzben ég!” – csóválta fejét derék apátunk. Én meg – emlékszel? – nyakába borulva, azt mondtam neki: „Testvérünk az Úrban, az elválás fájdalma tükröződik rajtunk!”

Kevés dolgot beszéltem el neked akkor, Lóbőr. Mert ami azt illeti, a „Mindenekfelettelsőként” stb.-nek volt valamelyes igaza. Nem is tudhatta, mennyire!

Bihar vára annakelőtte afféle legényszállásul szolgált a fejedelemnek. Vadászni járván tartózkodott ott, meg katonai gyakorlatokat irányítani, olykor pedig törvényt ülni benne e teljesen személyes hatalma alatt álló nép peres ügyeiben. Udvarát sosem hozta magával, nem is lett volna hová tennie. Most pedig ebben a földvárban kellett berendeznie udvarhelyét, ebben a szűkös

erősségben.

Méghozzá a meneküléskor a díszsátrak mind ott maradtak Árpádon (ahogy a Pécs közelében lévő téli udvart hívták). A kerek alapú kabar sátrak pedig átkozottul alacsonyak. Ilyen átkozott kabar sátrakat ékesítettek fel Zolta úrnak meg asszonyának és lányainak. Szépen fel voltak díszítve, de hétrét görnyedve kellett járni bennük, mert ilyenek ám a nép sátrai. Padozattal sem lehetett ellátni őket, a puszta földre terítették le bennük a szőnyegeket.

Tudnod kell, hogy a kabarok, akik immár véreim nyelvét beszélik, és ama külön vérszerződés folytán, melyet még Zolta úr nagyapja kötött velük, rendkívül ragaszkodnak a fejedelemhez, bátor harcosok, szeretnek kereskedni, még inkább kereskedőkaravánokat fegyverrel kísérni, értenek a földműveléshez, jó állattenyésztők, sőt kitűnő fegyvercsiszáraik és ötvöseik is vannak, ámde mindennél jobban a harcot meg a belőle származó hadizsákmányt kedvelik. Hanem hát Szabolcs fejedelem parancsára – az után, hogy az első megrohanás nem sikerült – a gyula és a horka telerakták a környéket őrségekkel, úgyhogy azok egész körülfogták a bihari földet. Ami kalmárnép arrafelé közeledett, azt mind eltérítették, aki csereberélni kívánt, annak elállták az útját, teljesen elzárták ezt a kis országot a külső világtól.

Hónap hónap után telt így el, és a bihari kabarok nem tudták elcserélni termésüket és termékeiket. Majd belefulladtak a sok enni-innivalóba meg szép portékáikba, sehogy sem tudtak túladni rajtuk. Nem tudtak kereskedni, karavánt kísérni, idegen földet sarcolni. És nem volt sójuk, sem pedig rezük, vasuk a fegyverek és szerszámok pótlására, az udvarbeliek nem tudtak finom öltözethez jutni. A fejedelem asztalán fatálak, közönséges cserépedények álltak, arany, ezüst helyett. (Még szerencse, hogy volt a kabarok között annyi előkelő, akiknek lányaival az ifjabb testőrök, udvari emberek összeházasodhattak, de nemigen akadt olyan előkelőség, kinek a fejedelem odakínálhatta volna eladósorba kerülő lányainak kezét.)

Egynéhány ügyes böszörmény meg görög, vakmerő kabar megpróbálkozott a csempészéssel, de ezt a veszélyes munkát – tekintve, hogy a megfogott csempészt odaát rögtön kettéhasították – arannyal kellett megfizetni. Amikor Árpádon az udvart körülzárták, Szabolcs úr emberei rögtön elvitték a fejedelmi kincstárat, a fogságból hazatérő Zolta úrnak csak az öltözetén lévő aranycifraságai maradtak meg és aranyszablyája. A fejedelem asszonya hozott némi ékszert magával, Berchtold fia Marótnak volt néhány arab ezüstje és bizánci aranya, de mindezt elköltötték arra, hogy Biharország legalább a só hiányában ne szenvedjen.

Végül a kabarok úgy segítettek magukon, hogy az ellenfél őrségeinek láncolatát kemény rohammal átszakítva, rázúdultak a szomszéd magyari földekre, és ott fosztogattak. Zolta úr, bár kénytelen

volt szemet hunyni felette, az ilyen zsákmányból nem fogadott el fejedelmi részt. S e portyák csak növelték fejünk felett a veszedelmet, siettették a hét vezér ellenünk indítandó hadjáratát. Könyörögtem fejedelem uramnak: helyezze magát a császár oltalma alá. Biharba menekülésünk első napjai óta pedzettem ezt neki, s akkor meg is ígérte, hogy majd kérni fogja a császár pártfogását, ámde nem kérte. Abban reménykedett, hogy mindez úgysem, tart soká, hiszen a vén Szabolcs úr hamarosan behunyja a szemét, akkor pedig Bihar és a Megyer törzse együtt néz szembe Bogáttal meg Horkával, aki azóta elvesztette Erdőelvét. Valamennyien azt hittük, hogy ebben a rövidesen bekövetkező összeütközésben felülkerekedhetünk.

De egészen más csaták következtek. A törékeny Szabolcs úr kedvencével, Tas herceggel, Lél apjával meg Horka gyulával támadásra indult Bihar ellen.

Átkeltek a Tiszán, majd Szabolcs és Tas serege a bihari meg a nyíri föld északi peremén a Szamos folyó felé tört előre, egészen Szatmárig. A gyula hada különvált tőlük, és a Nyír erdeitől az Omsó-érig jókora területet meghódítva, a meszesi részeknél egyesült ismét a másik sereggel.

Szabolcs úr a hadban is színes ernyőjű szekerén meg hordszékén vitette magát, s mindig valami kilátóhelyen telepedve meg, maga irányította a csatáit. Eleinte könnyen győzhettek, mert a kabarok csak arra törekedtek, hogy végre jó fegyvereket, ékszereket, díszes ruhákat zsákmányolhassanak, váltságdíjat ígérő foglyokat ejtsenek. Kitértek a csaták elől, a kisebb csapatokat igyekeztek kézre keríteni.

De egyszerre Bogát is megjelent sereggel. Mégpedig váratlan irányból – Ete kán országán jött keresztül. A bődi révnél kelt át a Tiszán, és a Korogy vize mellett tört előre, egy ott lakó székely nemzetség vitézeit magával vonva. Szarvashalomnál átúsztatott a Körös folyón, s a Tekerő vize mentén továbblovagolva, a Jószás-patak mellett ütött tábort. Egyenesen Bihar vára alatt!

Ezzel aztán be is kerítettek minket!

Úgy tetszett, minden elveszett! Zolta fejedelmet asszonyával és lányaival az Igyfon-erdő bozontos sűrűjében rejtettük el. Itt Finta testőrei vigyázták sátrát, meg Marót, aki az egész udvari népet fegyverbe állította. Magam a kabarok egyik ezredének élén („ezeresvezérként”, ahogy nálunk mondják) visszasiettem Bihar várának felmentésére. Ott az ellenség már elkezdte behányni a vizesárkot, hogy előkészítse a sánc megrohanását.

De erre már észbe kaptak Bihar kabarjai. Megértve, hogy elveszhet minden, nem törődtek többé a zsákmánnyal; azon voltak, hogy a háborút nyerjék meg, és úgy harcoltak, mint a fenevadak.

Sikerrel küzdöttünk, Lóbőr. Bogátot, a híres hadvezért, elűztük a vár alól. Biharország kisebb lett, mint volt azelőtt, de megmenekült, s a

fejedelem visszatérhetett nyomorú udvarába.

Amíg mi győzelmünknek örvendtünk, s kezdtük erősnek érezni magunkat, halljuk fürkészőinktől, hogy Szabolcs fejedelem a ládi révtől valamivel feljebb, a Tisza innenső partján tevékenykedik, nagy sok katonával. A vitézek cövekekkel szaladgálnak ide-oda, a cövekek között pedig zsinór feszül. Aztán rengeteg népet hajtanak oda, azok egy része árkot ás, másik része a környező erdők fáit döntögeti, majd ácsmunkába kezd…

Földvárat építtetett ott Szabolcs úr. De nem akármilyet. A mély árkok, Lóbőr, azóta egy hatalmas, háromszögletű teret fognak közre. E térség szélein, a háromszögletű árok partján véges-végig, igen nagy munkával sűrű gerendarácsozatot helyeztek el, azt fedték be a töméntelen sok kihányt földdel, amelyet végül keményen ledöngöltek. Olyan magas és erős sáncfalak támadtak ott, amilyeneknek nincsen párjuk a hétmagyar országában! Aztán az ott sűrűn és szeszélyesen kanyargó Tisza vizét az árokba beeresztve, a háromszögletű földvár tökéletes sziget lett. A szárazfölddel csak a két sánckivágáshoz vezető híd köti össze. Ezt a nagy erősséget építtette Szabolcs, azért nevezik ezt ma Szabolcs várának.

Amikor a munkához hozzáfogtak, megértettük: Szabolcs és Tas azért foglalta el Biharország északi peremét, hogy az erdőelvi só vízi útját kezükbe kerítsék! A só nagy úr! Szabolcs messzire gondolt, amikor ezt tartotta a legsürgetőbbnek, s csak ezután indította Bogát hadait a bihari földvár ellen.

– A sóút végleg az övé, ez a nagy vár vigyázza majd! – mondta szomorkásán Zolta úr. – Se só, se sóvám többé! De sebaj.

Korán nyugodott meg, Lóbőr. Nem hiába tervezték a földvárat olyan nagyra, más célja is volt vele Szabolcs fejedelemnek. Egyszerre csak hírét kapjuk: egy kisebb Szabolcs vár is készül, az előbbitől valamivel délnyugatra, a Tisza túlsó partján, ott ahol a hétmagyar országa, a mi földünk és Ete kánsága határos. Ezzel egy időben magunk látjuk, hogy a Jószás vizénél, Bihar vára alatt szintén hánynak egyet, igaz, ez se nagy… Hanem érkeznek a fürkészők: a Szamosig nyúló nagy láp határában Tas emel földvárat; onnan idébb, amerre a karavánok útja vezet Biharba egy másikat is, elég tágasat. Ez utóbbit, bár Tas várának hívják, ma már mindenki Tasvásárának nevezi, mert amikor elkészült, Tas herceg vásárhellyé tette meg, hogy a keletről jövő kalmárok oda érkezzenek, továbbhaladva pedig elkerüljék Bihart. Ennek tervét is megtudtuk kémeinktől.

– No hisz – szívta a fogát Zolta úr –, végleg oda a kabarjaim adás-vevésének! Meg az én kalmárokon szedett vámjaimnak is!

Most már nem mondta, hogy „sebaj”, mert bizony igen nagy baj volt! S megértettük: ha a várgyűrű megépül, egészen foglyai leszünk a bihari földnek, s ha mindezen várakat megtöltötték katonákkal,

bármikor számíthatunk a végső megrohanásra! Valamit cselekedni kellett.

Próbáltunk lecsapni hol itt, hol ott a várak építőire, de erős seregek védték őket. Zolta úr egyre nyugtalanabb lett. S most már hajlott a szavamra, hogy a császárhoz forduljon, mivel úgy festett a dolog: ha Biharországgal ésővele, az igazi fejedelemmel végeznek, Szabolcs úr halálával vége lenne Árpád házának is, és a magyari nép jobb jövőjének minden reménye elvész. Ugyan ki vetne véget akkor az országot szerteszakítani nem restellő hatalmasok versengéseinek?

Zolta úr maga akarta felkeresni a római császárt, de aztán eszébe jutott, hogy a szellemek megint megharagudhatnak rá, ha elhagyja Magyariföldet. Ekkor bízott meg, hogy az ő képében én menjek Konstantinápolyba. Így történt, hogy mi találkozhattunk ott, Lóbőr! De a fejedelem igen szorult helyzetéről beszélnem sem időm, sem kedvem nem volt akkor.

Mire onnan hazavergődtem, már javában épültek körülöttünk az erősségek. Ami a nemrégen volt háborús zsákmányból került, elúszott az országnak drágán csempészett sóért és egy-egy méltó öltözetért a fejedelmi család tagjainak. Hát tehettem mást, Lóbőr komám, mint hogy odaadtam a derék apátunktól kapott szép aranyszolidoszokat Marót nadvor-supánnak Zolta úr céljaira? S ezek után hol, hogyan s miből szereztem volna pergament?

Nem volt semmink, amiből egyáltalán bármit vásárolhattunk volna, de idegen áru sem került ide. Ha lekopott rólunk a ruha, durva abaposztóba meg nemezbe öltöztünk, mint az ínek. A fejedelem az udvari embereknek kijáró illetmények és ajándékok helyett csak puszta létezésünket biztosíthatta: ehettünk, ihattunk, abban nem volt hiány. Így éltünk itt, rosszul és egymás hegyén-hátán…

De hisz Zolta úr „udvara” is olyan volt, mint másutt véreimnél a közemberek szállása. Itt, ahol a pompát annyira kedvelik, és a csillogó ékszer, fegyver, ruhadísz, kehely, fémveret elsősorban különbözteti meg a magas tisztségek viselőit a közrendűektől, ahol még az ínek is viselnek díszes csüngőket, ha másból nem, hát vasból!

Zolta úr udvara bizony sem udvarnak nem számított, sem fejedelminek.

Most azonban már vidáman figyeltük a várépítők erőfeszítéseit. A világtól elzárhatnak minket, de a világból nem fognak kipusztítani!

S a várgyűrű valóban felépült. Aztán megtöltötték várnéppel és katonákkal őket. A nagy Szabolcs várának a parancsnoka például egy Ekölcs nevű vezér lett. Sejtheted, Lóbőr, ha ezt helyezték oda, olyan embernek kell lennie, akinek egyszer meggyűlt a baja Zolta úrral, s ezért most ugyancsak feni a fogát, hogy bosszút álljon Mén-Maróton.

Ekölcs meg a többiek azt hitték, máris készülhetnek ellenünk.

ŐS BŐ ÉS VELEK

Amint ugyanis körülöttünk mind berendezkedtek az erősségek – néhány tavasszal ezelőtt –, megjelentek a mi urunknál Szabolcs úrnak, a hétmagyar országa fejedelmének követei. Ketten voltak, és fényes kísérettel jöttek. Az egyik Ős bő, egy Megyer törzsbeli előkelő, nagy bölcsességű és táltos hírében álló férfiú, kiváló nemzetség feje. A másik, Velek nevű, Biharból való jeles kabar vezér, akit Zolta úr első fejedelemként magához vett az udvarába, de amikor Biharba kellett menekülnie, Velek éppen távol járt valami küldetésben, s onnan visszatérve, Zolta hűlt helyén Szabolcsot találta uraként.

A mi fejedelmünk kontárul összetákolt, de legalább tágas és magas sátorban fogadta őket, s jobb híján csontdíszekkel kicifrázott trónszéken ült. Azok, mint illik, drága ajándékokat hoztak, azután Ős bő rákezdett előírt mondókájára:

– A hétmagyar országa fejedelme számára nem létezhet ama Zolta, ki nem vetette alá magát a táltosok szavának, s az ősi törvényt megszegve, a nép jó sorsával mit sem törődve, nem adta át varázserejét. Az pedig, akit Mén-Marótnak hívnak, miként volna a fejedelemnek rokona? De fejedelem urunk mégis jó szándékkal fordul hozzá, és a barát hangján és érzelmével üzeni: Engedd át, Mén-Marót, békében a Szamos folyótól a nyíri határig és a Meszes-kapuig terjedő földedet, mivel az a hétmagyar országának részeként már egyedül Szabolcs fejedelmet illeti!

Zolta úr belesápadt abba, amit hallott. Nem a követelés miatt, amely maga volt szőröstül-bőröstül egész Biharország, a már elhódított területekkel együtt. A haragtól sápadt el, mert csak most tudta meg, amit eddig egyikünk sem árult el neki, hogy az ország többi részében nem Zolta többé, csupán gúnyneve van! Mégis igen méltóságteljes hangon s nem minden él nélkül válaszolta:

– Tudjuk, hogy mint barátnak barátja iránt mi a kötelességünk, mindenben, ami csak kell neki. Mert hiszen méltóságában jövevény ember ő, és sok mindennek híjával van (például a jogcímnek, amelynek nevében a nagyföveget helyettem viseli). Ámde azt a földet, amit kegyelmünkből kér, semmiképpen oda nem engedjük, amíg élünk. Ezt a földet uramnak, a konstantinápolyi császárnak kegyelmes jóvoltából senki se bírja kiragadni az én kezemből!

Intett, s Marót, a nadvor-supán rögtön elébe is tette a császári okiratot a követeknek. A tanult Ős bő megértette annak minden szavát. Velek pedig a türk rovásírással vesszőkre metszette Zolta úr válaszát. Fejedelmünk ekkor legutolsó értékes darabjaitól fosztva meg magát, megajándékozta őket, s ahogy illik, Szabolcs úrnak is küldött ajándékot.

Mindez megtörténvén, Velek, meghajtva fejét, így szólt:

– Engedd meg, uram, hogy most ne követekként álljunk előtted, hanem saját gondolatunkat mondhassuk el, saját nevünkben. Örvendünk, hogy a római császár támogat téged, s így ellenfeleid nem mernek majd rajtad erőt venni. Nemcsak én, ki régi híved voltam, s akaratlanul szakadtam el tőled, hanem társam, Ős bő is úgy véli: szerencséje ez a mi országunknak! Hiszen ki más, mint te, lehetne ismét fejedelem Szabolcs után?! Megtámadni már nem fognak. De tudjuk és látjuk nehéz körülményeidet, ezért kérve kérünk, viseld azokat kitartóan, jövendő urunk!

– Szabolcs vénsége miatt aligha kell már sokáig kitartanom! – Zolta úr egészen megvidámodott.

– Erre ne számíts! – óvta riadtan az a kettő. – Ki tudja, meddig kell várnod még…

Szinte hihetetlen dolgot mondtak el. (De hogy igazat, arról később saját szememmel győződtem meg.) Amióta fejedelem, mintha valóban varázserő szállt volna a vén Szabolcsba, megifjodott! Most már mindig van mellette valaki, aki hallását kipótolván fülébe suttogja a mások beszédét, egy tanácsadó homályosan látó öreg szemét egészíti ki, a körös-körül látható dolgokat magyarázva sorra el neki. Öreg tüdeje kímélésére is rendelkezésére áll egy vitéz, aki halk szavait fennhangon ismétli. S mi mindent kitalált az aggastyán, hogy minél tovább éljen!

Szándékkal senki sem siettetheti halálát. Fejedelmi udvarhelyét ugyanis a Duna és a Balaton között középtájt fekvő lápok egy szigetén rendezte be. E bevehetetlen mocsárvárát – keleti szokás szerint – Fejér-várnak nevezte el (ami, derék cimborám, Lóbőr, szent helyet, fejedelmi székhelyet jelent). Fogatlansága miatt évek óta tejen, túrón, húspor-főzeten élt, de hogy vénkorára fejedelem lett, és uralkodni akar, rablányok százai közül kiválasztott egy gyönyörű és kifogástalan egészségű szüzet, s ez az eperajkú, csillogó fogú szépség csócsálja szájába a rágósabb étkeket. Az azóta eltelt évek alatt az aggastyán petyhüdt bőre megint kifeszült. A híg étel miatt korábban az italt se bírta, most mértékkel jó bort is fogyaszt, amitől enyhe pír lopakodott sárgás arcára. Sátrában egy lemeztelenített hátú rabszolgát tartanak, hogy ha valami felbosszantaná, korbácsával odasózva arra, túladjon haragján. Mivel bűnbakjait Szabolcs úr gazdagon jutalmazza, a megszorult emberek önként jelentkeznek erre a szolgálatra. S mindig kell lennie regösnek, mesemondó asszonynak, a legtréfásabb kedvű vitézek közül is egynek-egynek az ő közelében, mert nemcsak a bosszúságot, hanem a rossz hangulatot és az unalmat is elűzi magától. A kigömbölyödött, kipirult arcú aggastyán így mindig mosolygós, semmi nem mutat arra, hogy távozni készülne.

– Amikor megtették fejedelemnek – fejezte be Ős bő –, mindenki azt hitte, hogy csak napjai vannak hátra. Hát nem évek teltek el azóta?

És évek telhetnek el ezután is. Tarts ki, jövendő urunk!

Röviddel ezután, hogy a követek Zolta úr válaszával visszatértek Szabolcshoz, a minket körülvevő erősségekből visszahívták a vitézek egy részét. Tartva a rómaiak császárától, csakugyan nem támadtak meg minket. Hanem úgy körül voltunk zárva, hogy lélek is alig csúszhatott át az ostromgyűrűn.

Folytattuk tehát a várakozó, szűkös életet. Az udvar egyre vadászni járt. De bárminő pompás vadászóhelyek vannak is Biharban, torkig lettünk ezzel a mulatsággal. Akkor aztán folyvást egy helyben ültünk, csak az eszem-iszommal törődtünk. És kockáztunk, egy-egy nyílhegy volt a tét, mert már az is kincsnek számított. Majd bajvívó tornákon edzettük magunkat, amit azonban hamarosan abba kellett hagynunk, hogy kíméljük fegyvereinket, hiszen a jó szablyát, lándzsát nem pótolhattuk, mivel ügyes csiszáraink nem juthattak fémhez. Még a kis Taksonyt is veretek nélküli fabölcsőben ringatták; bizony, Árpád unokáját!

Mert nemcsak veszély, nyomorúság, unalom jutott osztályrészünkül, hanem egy igen nagy öröm és reménység is! Ami méghozzá megbékélésre vezetett – ámbár röpke napokra –, és sok (s mégis kevés) értékes holmit vetett a fejedelem úr iszákjába… A magyari táltosokkal nagy csúfot űztek a szellemeik, mert az erejét vesztettnek kimondott Zolta fejedelem Biharban, száműzetésének hatodik esztendejében, lányai után végre fiat nemzett!

Te ismered, barátom, a körülményes ceremóniákat, amelyek a császárok bíborteremben született gyermekeit körülveszik. De azt is tudod, hogy ha a trón gazdát cserél, a leggonoszabb sors várhat e fiakra, így hát aligha képzelheted el, mit jelent az én véreimnél az, hogy Árpádnak egy fiági leszármazotta jött a világra!

Kengyelfutóink most éppúgy szerteszáguldottak a magyari földön, mintha Bihar kis országa nem lett volna szorosan körülfogva. Mert ugyan ki merte volna feltartóztatni e nagy hírvívőit? Rögtön üzentek a vezérek odaátról: hét napra béke, átengednek mindenkit, aki csak vendégségbe jön. Bizony, félretették a haragot, a bosszút, az irigységet, a fegyvereket az Árpád véréből való csecsemő kedvéért.

Gyűltek is a vendégek mindenféle nemből. Egy kivételével valamennyi Árpád-rokon – még Jutas is, Fajsz is – megérkezett. A Megyer törzs ispánjai és bői egy szálig s még sokan mások. Mind bejöhettek Bihar földjére, a földvár bejárata előtti széles mezőre, ahová ez alkalommal a legjobban feldíszített kis nyavalyás sátrakat állították. Ahogy illik, mind hoztak gazdag ajándékot, megnézték az újszülöttet, és elbeszélgettek anyjával. Még a veszedelmes kis táltos, Lél is – ki eddigre ifjúvá serdült – azt mondta: „Árpád unokája, bizony. Mintha kiköpték volna!”

Ez a kitétel, Lóbőr, a te fülednek talán különösen hangzik, de

nálunk ilyen szavakkal fejezik ki, hogy elismerik az újszülött származását: „Mintha apja a száján köpte volna ki”, vagyis hogy hasonlít hozzá. Itt azonban egyedül a nagyapát, Árpádot emlegették, Zolta nevét a hétmagyar országabeli vendégek a világ kincséért se ejtették ki. A fegyverszünetnek feltétele volt egyik részről, hogy Zolta, másik részről, hogy Szabolcs nem mutatja magát. S bármi fájdalmasan érintette – törvényes fejedelemként s ily rég várt apai dicsőségében – lemondani a maga mutatásáról, Zolta úr, hogy fiának családi helyzetét, rangját, Árpádtól való származását egész hétmagyar országában elismerjék, inkább távol maradt, „vadászni” ment.

Szabolcsnak ugyanilyen nehezére eshetett a dicsőséges család pátriárkájaként – s szintén fejedelem létére –, hogy nem lehetett jelen, és nem patrónuskodhatott az előkelő vérség gyarapodásánál, de vállalta ő is a kisded érdekében. Ős bővel azonban titokban egy aranyszablyát küldött, amelyhez ezt az utasítást fűzte: „Fogjátok a kis kezet a markolatához, hogy Taksonyból kiváló hadvezér legyen!”

E személyek hiánya ellenére ugyanúgy tartották meg a csököt, mint máskor, eszem-iszommal és versenyekkel. S mert jó ételnek, italnak; nem volt híja, a fa- és cserépkupák, -tálak ugyanúgy megtették, mintha színaranyból lettek volna. Csak a legelső pillanatokban fintorogtak miattuk az előkelők, de hogy a bihari kabarok készítette kumiszt megitták, egyszeriben mindent aranyszínben láttak. A nyolcadik nap hajnalán aztán a vendégek hazamentek, Zolta úr pedig reggel megviselten, sötét szakállában ősz szálakkal került elő.

De azért ő is megünnepelte a fia születését, velünk, híveivel. Áldomást rendezett, s az összegyűlt sok ajándékból gazdagon megajándékozott minket, néhányunknak magas méltóságot is adott. Engem töményvezérnek tett meg, ami tízezer vitéz feletti parancsnokságot jelent – holott neki magának is ha másfél tömény (vagy ahogy mások mondják: *tumen*) vitéze van, ezüstövet kaptam, vezéri fövegem mellé pedig kerecsentollat.

Berchtold fia Marót szintén vezér lett, de ő bölcsességének elismeréseként. A vitézségben és a tudományban is jártas férfiút a fejedelem Taksony nevelőjének tette meg. A nadvor-supán tisztét Finta barátom vette át, aki azonban a magyari fülnek kellemesebben hangzó nádor-ispánnak szólíttatja magát.

A hétmagyar országból jött vendégek közül kettő nem távozott el, közöttünk maradt: Velek és Ős bő. Nagy tisztelettel járultak Zolta úr elé.

– Uram, most, hogy már utódod is van, mi csak téged ismerünk el, ki fejedelmünk voltál és maradsz. Engedd meg, hogy jóban-rosszban melletted lehessünk!

Veleket, akinek családja, szálláshelye itt van Biharországban, a fejedelem seregeinek fővezérévé tette meg. A bölcs Ős bőt pedig, ki

túl a Dunán lévő jószágait s erős földvárát hagyta ott az ő szolgálatáért, kinevezte tárnokának.

Hanem magam, Lóbőr, az áldomás után való napon lecsupaszítottam az arcomat, szakállerdőmből csak csimbókot hagytam fülem előtt, s azt befontam, egyszerű, vasveretes övet kötöttem abaposztóból való, nyűtt vitézi köpenyemre, megnyergeltem és felmálháztam a lovamat, s úgy indultam a fejedelemhez, „díszsátrába”.

Hunyorogva nézte megváltozott ábrázatomat, külsőmet.

– Hová igyekszel? Csak nem hagysz el, Béld vezér? – kérdezte megütődve.

– Elmegyek, fejedelem úr – válaszoltam. – De nem mintha elhagynálak. Hanem egy kis változatosságért. Meg azért, hogy némi jövedelmet szerezzek teneked. És tudod, uram, nemigen viselhetem el sokáig a tétlenséget.

AZ IFJÚ LÉL

Bizony kiszöktem, Lóbőr, a körülfogott Bihar országából. Először is Ete kánságába mentem, Kulán herceghez.

Nála pedig azzal kezdtem, hogy megmondtam neki magamról a valót, hiszen már nem tiltotta azt nekem Gabriél klérikosz; már mindent a magam szakállára cselekedtem úgyis.

– Haj, hiszen sejdítettem én lányomnak írott ama leveledből! Vajon nem magad vagy-e az, akiről szólasz, ötlött mindjárt az eszembe, de elhessegettem…

Régi barátom vidáman mosolygott, és szemrehányóan csóválta a fejét.

– Ügyes ember vagy te, Béld vezér, Bilüd bej, Pentele barát és Panteleémon császári megbízott!

– Most Béld bő akarok lenni – magyaráztam. – Meg akarom végre kapni atyámnak, Tenténék jószágait, hogy vagyonos ember lehessek.

Mohó tekintetet vetve rám, azt kérdezte:

– Nem állnál inkább az én szolgálatomba? Egy olyan ember, aki a császárnak, Mén-Marótnak, besenyőknek egyaránt bizalmasa, hasznomra lehetne…

„Kicsi legény vagy te ahhoz, hogy én szolgáljalak – gondoltam magamban. – Amiben én járok, az egész ország ügye.” Hogy azonban meg ne sértsem, tréfára fordítottam a szót.

– Hacsak a lányod férjévé nem kívánnál tenni. Akkor szolgálnálak…

Ködös lett a tekintete.

– Az egyiket már férjhez adtam. De a másikkal, a kedvesebbel, nagy a gondom! Tükör már kifejlett bimbó, s Gilád mégis odázza az egybekelésüket. Nem tudom, mit forgat a fejében.

Én hogy Bihart hátam mögött hagytam, nem fértem a bőrömbe.

– Ha ez a házasság, herceg, dugába dőlne, rám mindig számíthatsz – évődtem tovább.

Erre már elnevette magát.

– Sajnos, Béld vezér, ehhez aligha elég gazdag a Tente öregvitéz öröksége…

Kulán révén aztán kaptam egy rovásírással írt nyilatkozatot, mely szerint Ete kán mint a hét vezér egyike kezeskedik érte, hogy valóban és minden bizonnyal én vagyok én, Béld vitéz, Tente fia, ifjúkoromban Etelközben sokáig a besenyők rabja voltam, ahonnan is eladtak Bizánc földjére egy görög előkelőnek, s ez megkedvelvén, felszabadított engem, minek következtében visszatérek enyéimhez.

Mondanom sem kell, Lóbőr, azért kértem meg Kulán herceget bizánci szerzeteskedésem elhallgatására, nehogy bárkinek eszébe

jusson rólam a besenyő nyelven tudó és a besenyőföldi magyarok sorsán szomorkodó, Zolta úr szöktetésében részt vett Pentele barát. A szakállamtól is ezért fosztottam meg magam.

Nem is ismert rám senki ócska vitézi öltözetemben, magyari módi csimbókjaimmal. De az is igaz, hogy Ete kán bizonyítványával sem sokat értem Szabolcs fejedelemnél, akihez nagy nehezen jutottam el a mocsár közepén álló Fejérvárba. A bizalmatlan aggastyán pislogva tekintett felém, és „néző embere” (ki aztán fülébe suttogott) szintén pislogva nézett végig rajtam. Közös szemlélődésük eredménye az lett, hogy Szabolcs úr Lélhez küldött, akit akkor már megtett a hétmagyar országának főtáltosává: ismerjen ki engem, mondjon véleményt rólam, s csak ha a bölcs és csodálatos, az ősi kende lelkét viselő, mindent látó ifjú igazol engem, akkor kerüljek megint a színe elé… Lél szállása pedig messze, a Nyitra-folyó partján volt, bizony, megint nagy utat kellett bejárnom, amíg odaértem.

Az égő szemű, hosszú kamasz – ilyen lett Lél, amint Taksony kisúr csökjén nemrégiben meggyőződtem róla – éppen táltosjelölteket tett próbára. Ez a vizsga nem éppen épületes látvány. A következőképpen megy végbe: egy nyírfából készített hosszú létra alját beássák a földbe, hogy magától megálljon. Ezután a táltosöltözetet viselő jelöltet meghintik egy frissen leölt fehér bika vérével (úgy hiszik, ettől erős lesz), majd kötelet kötnek a derekára, és mezítláb felküldik a létra tetejére. Képzeld el, Lóbőr, ott a létra legfelső fokán állva, minden támasz nélkül kell imádkoznia, kérnie a szellemek oltalmazását. De ez még semmi. Hogy kipróbálják, valóban elismerik-e, segítik-e az égi hatalmak, a derekára kötött kötélnél fogva elkezdik rángatni. A jelölt odafent leguggol, erre-arra hajladozik, végül pedig – ki előbb, ki később – lehengerbucskázik a szalmával vastagon beterített földre, s ha nyakát nem szegi, hát kimarjult tagokkal terül el. Valóságos csoda, hogy mégis akadt kettő, akit nem tudtak lerántani. Ezeket aztán felavatták táltosnak.

Legutoljára maga Lél is felment a létrára. Pedig neki már nem kellett volna, mert életében csak egyszer teszik ki a táltost ennek az ősidők óta gyakorolt próbatételnek. De a súlyos tekintetű, lángoló szemű ifjú magát és másokat is újból és újból meg akarván győzni kiválasztottságáról, mégis felkúszott, s úgy állt meg odafent, mint a cövek. Hangosan beszélt szellemeivel, a rángatásra pedig úgy tartotta magát, hogy jóformán nem is egyensúlyozott, alig moccant meg álltában, mégsem tudták ledönteni. (Gondold el, Lóbőr, ha a mi Urunk szolgáit is ilyen módon választanák ki, hányan maradnának a klérikoszok?!)

Lél a próba után elrohant, neki a Nyitra-folyónak, s táltosöltözetét lehajigálva magáról, fejest ugrott belé; jó sokáig úszott erős karcsapásokkal, amíg a hideg víz le nem hűtötte, akkor kijött, s a

parton váró szolgái kezéből átvéve a ruhadarabokat, vitézi viseletbe öltözött.

Csak ezután hallgatta meg Szabolcs fejedelemnek reám vonatkozó üzenetét.

Alaposan végigmért engem, olyan tekintettel, hogy azt hittem, májamba lát.

– Te – sziszegte –, ha menyét vagy a majorságban, vigyázz!

Ete kán bizonyítványát kiütötte a kezemből, és rátaposott. Karomnál megragadva, bevitt egy sátorba, ahol nem tartózkodott senki, és nem is volt semmi más, mint kötegekben hasított vesszők, teleírva rovásírással.

– Mindent feljegyzek, ami népünk történetéből fülemhez jut. Megörökítem eleink dolgait. Tente öregvitéz, Álmos és Árpád első testőre… kit atyádnak merészelsz nevezni… utolsó éveiben az ínek fiainak sokat beszélt arról, amit e nagy fejedelmek sátrában szolgálva átélt. Nem jársz túl az én eszemen, mert ínek viselte durva pendelyben magam is oda-odaszöktem, hogy hallhassam. Erre a köteg vesszőre itt az ő történeteit róttam! Most pedig fújjon el a szél innen, mert nyakazó jobbágyom kezére adlak!

– Eszem ágában sincs elszelelni – feleltem. – Adj inkább nekem íratlan vesszőket, és én is feljegyzek néhányat apám történeteiből. Meglásd, úgy hasonlítanak majd az általad leírtakhoz, mint a Göncölszekere a Nagymedve hét csillagához.

Rám meredt s bólintott. Pár nappal később, hogy elolvasta vesszőimet, elismerte:

– Olyan egy, mint a Göncöl meg a Nagymedve, igaz. De ez sem elég nekem. Úgy látszik, mégis a fia vagy, de messziről jöttél, ismerni akarom a veséd és a májad!

Mindennap rám parancsolt, beszéljek magamról, rabsorsomról. Hát nem esett nehezemre. Erdim-beli éveimet azonban elhallgattam. Nem kell tudnia, hogy bej vagyok, ugyanúgy, mint ahogy nem tudja azt sem, hogy szerzetes meg Zolta fejedelem töményvezére is vagyok… Beszédembe olykor egy-egy, a mienkhez hasonló besenyő szót kevertem, hogy ottani hosszú tartózkodásom hitelesebb legyen. Mert még az igazságot is, Lóbőr, mímelned kell akkor, ha ennyire gyanakvó emberrel állsz szemben. „Batirt” mondtam bátor, „zsillagot” csillag, „sarigot” sárga helyett és így tovább. Tettem ezt azért is, mert úgy gondoltam: ha besenyőországi rabságomról tökéletesen meg tudom győzni, jobban hitelt ád Görögföldön való kitalált rabszolgaéveimnek is. Érdekes módon azonban éppen ez utóbbi, képzeletemből való történeteket hitte el annyira, hogy eltátotta a száját. Talán azért, mert e lódított dolgok jóval érdekesebbek voltak, mint azok, amelyek csakugyan megestek velem. Már ez csak úgy van, hogy a hazugság a valónál mindig kerekebb.

– Mindez igaz – jelentette ki végül. – Nem lehet kételkedni benne. Hanem tebenned mégis kételkedem! Az ebihal is halacskának látszik, pedig béka lesz belőle…

Bizony, megfagyott a vér az ereimben.

– Esztendőn át a sátramban hálsz, és a csizmámban jársz, aztán majd meglátom – mondta.

Továbbra is vele kellett maradnom hát. Átkozott dolog volt! Előfordult, hogy váratlanul nekem ugrott, és vad birokra kelt velem. Vasizmai vannak és macskaügyessége! Magával vitt, amikor kísérőinek seregét gyakorlatoztatta. Kiválóan ért minden vitézi fogáshoz, vezéri fortélyhoz, pedig még nem vett részt hadjáraton! Előfordult, hogy rám bízta az egyik csapatát, viseljünk háborút, aztán ügyes hadmozdulatokkal nekiszorított a mocsárnak, és addig nem kegyelmezett nekünk, amíg az iszap a szájunkig nem ért.

Össze is barátkozhattam volna vele, ha nem volna olyan különös fából faragva, amelyhez bizony nem konyítok. Hangulata szüntelen változik. Vidámságból váratlanul szomorúságba, rosszkedvből duhajkodásba csap át, a meghittségből hirtelen bizalmatlanságba s a gyanakvásból egyszerre gyermeki hiszékenységbe, teljesen kiszámíthatatlanul.

Lél mindenkivel, de önmagával szemben is nagyon szigorú. Télen könnyű ruhában jár, nem fűtteti sátrát. Nyáron égő napon gyalogol, lohol, fut. Hajadonfőtt sétál az esőben. Olykor hajnaltól éjszakáig fel-alá vágtázik, hogy megmutassa, a paripa előbb dől ki, mint ő. Valóban, a fáradság nem fog rajta, s az éhség sem. Hónapokig nem nyúl részegítő italhoz, máskor meg a leggyilkosabb innivalót, a táltosok titkos italát, a légyölő galóca főzetét hörpinti, amelynek még hígított levétől is sokan megőrülnek, s ő is napokon át olyan tőle, mint aki hagymázos lázban fetreng. Derékalján dobálja magát, és arról beszél, hogy Magyariföld fejedelmének kell lennie, ősének lelke kívánja ezt, mert a szellemek a magyariak rabszolgájává akarják tenni az összes szomszédos népet.

Csodálatos dolog, hogy miközben mindezen súlyos önmegpróbáltatásokat könnyűszerrel bírja, látszólag legnyugodtabb, legjobb pillanatában hirtelen végigvágódik a földön; mint szálfát a fejsze, úgy dönti le a szent betegség, a nyavalyatörés. Azt mondja, a szellemek szállják meg ilyenkor. E mindig fenyegető veszély ellenére nyugodtan belekezd bármibe, s hiszi, véghez tudja vinni, mert a szellemek nem jelentkeznek rohamukkal olyankor, amikor bajt okoznának neki. De talán ettől a bajától még nagy emberré lehet, mint ama Július Caesar, ki nektek, rómaiaknak a legnagyobb hadvezéretekké válhatott, pedig – mint beszélik – ugyanebben a betegségben leledzett.

Végre letelt az esztendőm. Lél kijelentette: elismer Tente fiának, s

tanúsítja ezt Szabolcs fejedelem előtt.

– Becsüllek – tette hozzá. – Sok mást is tudsz, mint itt az emberek általában, hiába, nagy világot jártál be. Aztán meg a kutyák… A kutyák nagyon érzékenyek. Ha tudni akarom bárkiről, milyen ember, megfigyelem, hogyan viselkednek vele a kutyák. Mert azok megérzik a szívjóságot, a gonosz ember mellett meg sunyva mennek el. Te a kutyák szerint jó ember vagy. Ámbár az én érzésem szerint valami titkot rejtegetsz előttem, megtisztelem az ebek lelkét azzal, hogy mégis hiszek neked…

Azért nem engedett el még vagy fél esztendőn keresztül. Mindenféle kifogással odázta, hogy velem jöjjön a fejedelemhez, vagy az ügyemben írott nyilat küldjön neki. Aztán végre útra keltünk, és igazolt engem.

Szabolcs úr most már megnyugodott. Megparancsolta főlovászának: állapítsa meg, miféle jószágok illetnek meg engem, és adja a kezemre őket. Ez sem ment könnyen, egyhamar. Tanúkat kellett felkutatni, összeszedni. Szüntelenül úton voltam, s a főlovász adatott nekem új lovat, tisztességes öltözetet, élelmet, hogy amíg jószágaimhoz juthatok, megéljek, és ne úgy fessek, mint valami ín.

De aztán végre megtudtam, hogy hetven rab ín családjának vagyok a gazdája, meg még negyvenkét szabad ín családja van tartozásaik fejében alávetve nekem, minthogy azt is kiadták, amivel vagyonom apám halála óta gyarapodott. Ez közel négyszáz lelket jelentett, és hogy hány tevét, lovat, marhát, juhot, disznót, mennyi legelőterületre és szántóföldre való jogot, azt alig lehetett kiszámítani.

Hát bő lettem, Lóbőr. Megkaptam nyári és téli szálláshelyemet. Mert tudd meg, nálunk nem olyan kerek birtokok vannak, mint a bizánci földön, sőt valójában birtok nincs is egyáltalán. Az én téli szállásom egy nemzetség téli szállásához tartozik, annak határában vannak a gabonaföldek. Tavaszonként nyílhúzással, sorsvetéssel jelölik ki szántóföldjeim az évi helyét a közös nemzetségi területen. Tavasszal kezdődik az állatok legeltetés közben való terelése az az évben kijelölt úton, a közös nyári szálláson nyílhúzással kijelölt legelők felé. Ősszel ugyanezen az úton térnek vissza a barmaim. Nálunk a föld közös, csupán az ember, állat, vetőmag sajátom. Új és kivételes dolog itt a hétmagyar országában, hogy a gazdag ispánok a meghódoltatott népekkel együtt azok termőföldjeit és legelőit is saját tulajdonukba vették.

Az egyik, értelmes és meglett korú, nagy családos szabad ínemnek elengedtem az adósságait, s főlovászommá tettem, hogy ő sáfárkodjon jószágaimmal énhelyettem. A legelső évben együtt csináltunk mindent, aztán az évi jövedelmemet beváltattam vele kalmároknál bizánci aranyakra. Azokat pedig kiosztattam néhány vakmerő fiatal rab ínem között azzal, hogy ha bejutnak vele Bihar

országába, s ott átadják a nádor-ispánnak, egy aranyat visszakapnak belőle, azon felül pedig visszakapják a szabadságukat.

Gondosan betanítottam főlovászomat, hogy amikor már magában lesz, akkor is minden betakarítás után úgy tegyen jövedelmemmel, ahogyan én jártam el azzal. S mikor ezt megértette és megfogadta, visszaszöktem a körülfogott kis országba az én fejedelmemhez, és örvendtem, amiért egynéhány ügyes emberem jóvoltából végre ismét ékszerek csillogtak csuklóján, ujjain, szaporodtak asztalán eddig gyéren lévő ezüstkupái, s immár volt egy trónkerevete, amelyet aranyozott bronzveretek ékesítettek.

Mindent odaadtam, Lóbőr. Még arról is megfeledkezve, hogy valamit magamnál tartsak pergamenre.

De csak a telet vártam ki, nem tudtam tovább ott maradni a még mindig kietlen udvarban, ahol Taksony kisúr szurtosan, pucéran futkározott az ínek gyerekeivel, egykori lovag és szerzetes meg nádor-ispán nevelője, a derék Berchtold fia Marót pedig olyan öltözetben járt, mint valami pásztor. S a mindennapi élet is olyan ínséges, unalmas és röghöz tapadt maradt, amilyen azelőtt volt. Szebb, hasznosabb életre áhítoztam. Talán a Léllel való beszélgetések élesztették fel újból és annyira a vágyamat, hogy az elkövetkező nyár már lauránkbeli cellámban találjon, s ujjaim közé íróecsetet szorítva, a világ dolgainak magasabb rendű ismereteivel telhessek meg, mint amit itt tapasztalhatok…

Megnövesztettem a szakállamat, Lóbőr. Visszaöltöztem csuhámba. Egy napon aztán meghagytam Finta nádor-ispánnak, hogy ha Szabolcs úr végre elköltöznék a minden húsnak börtönéből, Kulán herceg segítségével küldjön üzenetet nekem bithüniai monostoromba. Azzal a fejedelemtől is elbúcsúzván, útnak indultam hozzátok Agroszba. Előre örvendezve, hogy nemsokára már az Olümposz hegy csúcsa körül gyülekező felhőkön pihentethetem a kódexmásoló munkától fáradt tekintetemet…

Mondom, elindultam Bizánc földjére. Egy esztendővel ezelőtt. S hogy mégsem láttál viszont?

Másképpen akarta a mennyek gondviselő ura!

GILÁD ÉS GYALU

Mennyi mindenről kell beszámolnom, Lóbőr! Lám, még mindig nem értem a végére. (Megéri, hogy ezúttal három-négy szentelt gyertyát is küldjek neked, a szokott módon kifúrva a belé helyezett pergamengöngyölegnek, ahogyan annak idején Agroszból való eltávoztamkor megállapodtunk.) Ami hátravan, az a legfontosabb! Hogy ti. miért nem juthattam el végül is Agroszba.

Erősen igyekeztem hozzátok, de már az út elején történt valami. Egy fontos értesülésnek jutottam birtokába.

A körülzárt Biharországba be vagy onnan ki én mindig a Tiszán átkelve, Ete kán országán át mentem. Névleg ez is a bizánci császár földje, amint hogy névleg Zoltáé is az. Voltaképpen itt nem is volna szabad szigorú határnak lennie – két birodalmi „tartomány” között. Ete kán azonban nem így vélekedett erről. Hogy a szomszéd föld is ugyanannak az úrnak hódol, arra rá sem hederített. Velem azonban, akit bizánci császári megbízottként tartottak számon, másképp bántak. Biharból jövet sohasem kerülgettem a határ őrizőit, hadd fogjanak el, hisz Kulán herceg úgyis gyorsan kiszabadít.

Most is elcsíptek a határőrök, és Alpárra vittek. Csakhogy ezúttal hiába kérleltem őket, vezessenek a herceg elé. Szemük se rebbent rá, hanem durván megkötözve, egy hideg verembe löktek. Háromnapi keserves raboskodás után közölték velem: végem van, mert a kán elé kerülök, az pedig lenyakaztatja a kémeket. De én nem ijedtem meg, hiszen az öreg Ete is jól ismert engem.

Nemsokára odarugdaltak a kán díszsátra elé, majd belódították, és amint az elfogottakkal szokás, még egy nagyot taszítottak rajtam, hogy elterüljek a trónszék előtt, s mindjárt úgy várjam ki leborultan az ítéletemet. Én azonban feltápászkodtam a földről, hogy a kán láthassa az arcomat. Különben is, aki nem bűnös és nem alantas ember, az állva maradhat a nagyúr előtt, csupán fejét kell meghajtania és lesütnie a szemét. Őreim vissza akartak dobni a földre, s ugyancsak meglepődtek, amikor uruk rájuk szólt: oldják fel kötelékeimet, és eredjenek.

Hanem én is meglepődtem ám. Én a hangján a kánnak, ennek az ismerősen csengő, korántsem öregesen rekedtes, reszelős hangon. Gonosz helyzetem, a fáklyák vörös lobogása, a káni öltözet fél arcot takaró magas gallérja, a homlokba lógó veretes süvegdíszek miatt csak hangjáról jöttem rá, hogy az agg Ete helyett már maga Kulán ül a káni székben, hogy atyja nemrég elhalálozhatott, és immár ennek a földnek ő az ura, az én régi barátom!

– No lám! – tréfált Kulán kán, amikor négyszemközt maradtunk, úgy, ahogyan szokott. – Nemi bihari fürkésző, nem is csempész, sőt

nem is Béld vezér, vagy akit csak a minapában engedtem haza országomon át: Béld bő, hanem maga Panteleémon barát az, akit itt látok!

A kiállt szenvedés miatt határtalan düh fogott el.

– Ha te magad vagy már a kán, Kulán… aminek egyébként nagyon örvendek, és amihez sok szerencsét kívánok neked… hogyan bánhatsz a hasonlóképpen császár oltalmazta Biharból jött emberekkel úgy, mint a barmokkal? Őseidhez távozott atyád öregemberként nem engedett régi felfogásából, de te, az érett bölcsességű férfiú, aki a császár őszinte szolgája vagy, hogyan viselkedhetsz továbbra is Zoltával szemben ilyen ellenségesen?!

Összeráncolta homlokát.

– Te, Zolta híve és a császár embere, most azt várnád, hogy ne vegyek részt többé Biharország körülzárásában. Megértem. De gondolsz-e arra, hogy a kötélen járó kínai mutatványosnak könnyebb a dolga, mint énnekem? A hétvezérek tagjaként Zolta nekem csak Mén-Marót, a hozzá, tőle vezető utat zárva kell tartanom. S most más okokból még szigorítani is kénytelen voltam a határok őrizetét. Tudod te, ma milyen idők járnak? – Látva, hogy értetlenül meredek magam elé, gúnyosan megjegyezte: – Úgy látszik, amíg atyai örökséged megszerzésével voltál elfoglalva, elmaradtál a világ folyásától.

– Hát milyen idők járnak most, kán úr?

– Rosszak.

Tudok-e a bolgárföldi változásokról? – firtatta. Ott valami vallási villongások támadtak a keresztények között. Érezteti hatását, hogy a kemény Simeon nagykán, ki uralkodása vége felé joggal nevezhette „cárnak”, azaz császárnak magát, hat évvel ezelőtt behunyta a szemét. Amíg ő élt, a hatalmas Bizánc szomszédsága ellenére Bolgárország is hatalma teljében lehetett. Ete kán pedig a két erős birodalom között, Romanosz alattvalójának és Simeon szövetségesének nyilvánítva magát, ügyesen meghúzódhatott. Most azonban a bolgárországi ellentétek miatt a helyzet zavaros lett. A népe felett eléggé úrrá lenni nem tudó Péter cár, bár békés természetű, féltékenyen tekint Bizáncra, attól tartva, hogy az előbb-utóbb kihasználni igyekszik az ő országának belső gondjait, s titokban cselt sző Konstantinápoly ellen. Hát ő, Kulán kán, kinek földjét egész Bolgárország választja el a gazdájának mondott császári birodalomtól, ugyan mit tegyen?!

– Bárcsak urad, Zolta erősebb lenne! Vele kötnék szövetséget, s akkor ketten, bizánci hűbéresek itt északon, megállhatnánk helyünket. De bármi jól védték is otthonukat a bihari kabarok, kevesek ők ahhoz, hogy másokat fenyegessenek. Így tehát Mén-Marótnak nem kedvezhetek, másféle szövetségre kell törekednem! Hogy még vagyok, azt leginkább Bolgárfejérvár kormányzójának köszönhetem,

néném fiának, unokaöcsémnek, aki visszatartja Péter cárt attól, hogy területi veszteségei miatt énrajtam álljon könnyű bosszút… Hát a káni széket ilyen helyzetben örököltem – fejezte be Kulán komoran. Majd megkérdezte: – S te most hová tartasz?

Mondtam, hogy laurámba szeretnék visszatérni. De már főtt a fejem a gondoktól, amelyek felvilágosításai nyomán kavarogtak bennem:

– A laurád… kódexmásolás… ráér. Nálunk lagzi készül, s ha már ilyen jókor érkeztél ide, te is vegyél részt benne, barátom.

– Tehát „kán testvéred” végre eljött a lányodért, kit annyi idő óta emlegetünk jövendő kánnéként? – kérdeztem. S látva ábrázatán, hogy jó nyomon járok (akkor még magam sem tudtam, miért), nyeltem egy nagyot.

Kulán kán megvidámodott.

– Alighanem Gilád eddig csak arra várt, hogy kezemben legyen a káni bot, mert uralomra léptemet hallván, amint lehetett, elküldte vőfélyeit. Holnapra ő maga is itt lesz. Az egyik vőfély kán testvérem seregeinek vezére, a másik azonban nem kisebb ember, mint Gyalu, az erdőelvi fejedelem. Szegény feje, ez sokat bajlódik a szorosokon át be-becsapó besenyőkkel, hát úgy látszik, velünk szeretné megtámasztatni magát. Így hát, Panteleémon, lehet, hogy e házasság kapcsán mindhárman, én, kán testvérem és Gyalu, szövetségre lépünk!

– Sok szerencsét ehhez is, Kulán kán – nyögtem, és teljesen elpárolgott a kedvem, hogy maradjak. – Köszönöm a lakodalmi meghívást, boldogan élnék vele, de sajnos, sürgős az utam.

Hanem a hozzám változatlanul jóindulatú és szívélyes Kulán kán hogy fejedelem lett, valamiben megváltozott: nem tűrt ellentmondást.

– Most aztán ragaszkodom hozzá, hogy maradj! Semmiféle kifogást el nem fogadok!

– Ha azt sem, kán uram, hogy így majd télvíz idejére jutok el Bithüniába, és hóban, fagyban, keserves fáradsággal kell megmásznom hegyeit… akkor alávetem magam.

Füllentettem, Lóbőr, hiszen tavasz lévén, a tél előtt még mindenképpen Agroszba érhettem volna. De egyetlen ízem sem kívánta végiglakomázni az én kis Erószomnak azzal a vad fejedelemmel való egybekelését. Magam elé képzeltem Tükör hercegnőt, milyen lehet most, hogy már tizennyolc éves… Csinos lánykának indult, s ebben a korban mindegyik bájos, igéző. De hányszor összekoccan majd szegény azzal a nyegle férjével, a hosszú nyakú, fel-lejáró ádámcsutkájú, izzadt kánocskával, ahogy jó kilenc esztendővel ezelőtt, amikor utoljára láttam, maga írta le Giládot előttem. Mert ő is vadóc ám, akaratos, hacsak pendelyes kora óta teljesen meg nem változott.

– Maradsz! Sok idődbe se kerül… – kötötte meg magát Kulán kán. – A kézfogó már tizennégy évvel ezelőtt megtörtént, csak az egybekelés van hátra. Az, hogy Gilád kán, úgy, mintha szöktetné, magával vigye országába, sátrába Tükört, s ott bemutassa ősei szellemeinek. Indulásuk másnapján jókedvben, felvirágozva sietünk utánuk, s hét nap és éjjel tart majd a lakoma, áldomásivás. Tán amióta krisztiánus szerzetes lettél, elfelejtetted, milyen a lakodalom a hazai előkelőknél? Tíz nap az egész, és továbbmehetsz.

Letelepedtem tehát abban a sátorban, amelyet Kulán rendelkezésemre bocsátott. De nem tudtam veszteg maradni benne. Kínos érzések vettek elő. Rám nehezedett nyugtalan életem. Az, hogy asszonynak, feleségnek énmellettem bezzeg nem volna helye, hiszen nem tartozom sehová, nem tudok megtelepedni… Pedig én is szeretnék utódot hagyni magam után. Hébe-korba gondoltam már rá, hogy ennek is sorra kell kerülnie, de sohasem ilyen szívszakadva, mint ekkor, mindig csak úgy: „Még halaszthatom." Most azonban kétségbeestem: talán már késő is! Hogyan lesz fiam énnekem, kinek feje felett már több, mint ötven tavasz múlt el, s mégsem eresztett sehol gyökeret?

Nyomott ez a gond, s ha elűztem magamtól, akkor egy másik telepedett belém. Kulán, Gilád és Gyalu szövetsége… Bizony, nagy veszélyt hozhat Zolta úrra! Azon a lakodalmon erre a szövetségre isszák az áldomást! Dehogy iszom én velük!

Nem és nem! Nem vehetek részt a lagzin! Bár Kulán kánt sem sérthetem meg. Az országot tehát nem hagyom el, hanem alkalmas ürüggyel, hogy fejedelmi barátom ne vehesse zokon, lekésem a lakodalmat.

Másnap Gilád csakugyan megérkezett. Kíséretének nagy részét kint hagyta a vár előtti mezőn, Gyalunak ott ütött tábora mellett. Ő maga idebent a földvárban a házigazdáétól jobb kézre verte fel díszsátrát (Kulán sátrától balra az erdőelvi fejedelemé állott), így aztán én is láthattam a merész arcú, keménykötésű vőlegényt. Gilád kackiásan öltözött világfi, s oly szép szál férfi, hogy valóban hosszú nyaka ellenére még egy gyereklánynak is bele kellett szeretnie. Így a kis Erósz egykori lesújtó véleménye csak annyit jelenthetett: savanyú a szőlő… Most azonban már nem savanyú, hiszen a sokáig szabódó nyalka vőlegény itt van, eljött Tükörért, s egybekel vele!

Nekem e szemrevaló férfiban egyedül az nem tetszett, hogy bolgár öltözetben járt, és szavai közé is mindig bolgár kifejezéseket vegyített. Azt mondják, atyjáról, a magyar törzsfőről sohasem beszél, csak bolgár anyját emlegeti, azt állítja, hogy az Viddinben hozta a világra, s így ő nem is idevaló, hanem bolgár születésű.

Gyalu, a vőfély, tökéletes ellentéte Giládnak. Meglett, zömök ember, olyan, mint egy rengetegből idetévedt mackó. Ez aztán semmit

sem törődik a fényes ruházattal, csupa bőrt és prémet visel magán, úgyhogy az utóbbiba szinte belevész ápolatlan, szőrmók ábrázata. Ezüstöve azonban teli van rakva csodás fegyverekkel, aranyozott szablyát kettőt is visel, tőrök beszúrva és fityegve, tomporát elefántcsont díszű tegez ütögeti; egy pillanatra sem válik meg ettől az arzenáltól.

A vendégek körül támadt felfordulást kihasználva, lóra ültem, és átmentem a nem messzi másik földvárba, Csongrádba. Ezt keresztény szlávok lakják. Tudom én, Lóbőr, milyenek a Dunától keletre ez ország keresztény közösségei – bolgár-szlávoké, varsányoké ahová a salzburgi érsek keze már nem ér el, és semmi más érseké vagy püspöké sem. Nincs templom, a szabadban felállított oltárnál miséznek. Tanult pap, ha jószerével akad, az csak valami idevetődött, egyházból kivetett személy. Legtöbbnyire pedig a hívek választotta laikus, ki a Szent Evangéliumot sem latinul, sem görögül nem tudja olvasni, legfeljebb ha átutazó morva vagy bolgár klerikusoktól szedett magára némi hitbéli tudást. Bizonyos voltam benne: kapva kapnak rajtam, egy „igazi" szerzetesen, s annyira marasztalnak majd, hogy csak szökve távozhatok tőlük. Éppen erre volt szükségem. Ez igazolható szökésemet a negyedik nap hajnalára terveztem, amikor majd hiába „sietek" Alpárra, Kulán és házanépe régen Gilád országában jár már, én pedig – hogy kimagyarázkodjak – szépen megvárom, amíg hazatérnek.

A csongrádi fogadtatás valóban olyan volt, ahogyan elképzeltem. Három napon át serénykedtem a hit dolgaiban, Lóbőr. Többször is tartottam – s igen istenes – prédikációkat. Miután pedig a klérosznak és magamnak is ilyen jó szolgálatot tettem, a negyedik napra kelve felkerekedtem, s a mohó hívek elszántan és megszállottan igyekeztek visszatartani, hogy pedig ez nem sikerült nekik, szinte űzőbe vettek. „Erőszakkal" való szabadulásomat minél észrevehetőbbé teendő, szablyát kötöttem a csuhámra, és úgy vágtáztam, mint akit a besenyő üldöz.

LAGZI HELYETT VIADAL

Mentségem a késésért, mondhatom, tökéletes volt! Ámde hiábavaló, mert nagy meglepetésemre Gilád és Gyalu kíséretét még a vár előtti mezőn találtam, táborbontás közben. Mindkét fejedelem – a vőlegény is! – maga forgolódott, intézkedett ott, láthatóan igen rossz kedvben, türelmetlenül.

Kérdezősködnöm sem kellett. A tábort kíváncsi tömeg vette körül, s oly hangosan és dühvel tárgyalta az eseményeket, hogy csak oda kellett fülelnem, nem volt nehéz kivenni, mi történhetett.

Tegnapelőtt este – nyilván, amikor a házasság dolgát már meghányták-vetették – a három fejedelem a dús lakomától és a kupák buzgóürítgetésétől igen felvidultan, fáklyás vitézek kíséretében lóra ült, hogy a vár népének megmutassa magát és baráti egyetértésüket. Különösen Gilád önthetett fel a garatra, mert ő egyszerre csak a nyeregből a tömeghez fordulva, borvirágos hangú szónoklatot tartott.

Valahogy ilyenféleképpen:

– Haj, haj! Énekeljetek és táncoljatok, rajta! Áldjátok a szellemeket, akik igazán kedvelik uratokat, az én kán testvéremet. Lánya egy országocskát hoz nekem hozományul… ámbár, ha meggondolom, annak is csak az ígéretét, mert csupán Kulán halála után juthatok majd hozzá… De Tükör máris egész birodalmat kap éntőlem! Nem is kánné, hanem nagykán felesége lesz! Lévén, hogy Gyalu fejedelem is csatlakozik hozzánk, és a hármas birodalom felett, holnaptól mint nagykán én parancsolok!

Amikor itt tartott, a fejét bosszúsan kapkodó Kulán odaléptetett hozzá, és valami halk, de haragos kérdéssel félbeszakította.

Gilád hangosan felelt:

– Ha eddig nem tudtad, hát most tudod! És tudd meg azt is, hogy a bolgárok cárja akarja. Nekem a cár az uram. Nektek meg én leszek az uratok. Népeteknek pedig te és Gyalu, már hogy addig, amíg a te kánságodat nem örökölöm! Tán nem örvendesz a lányod szerencséjének?!

A visszafojtott lélegzettel figyelő nép látta Kulán kán tűzbe borult arcát, indulatos és tiltakozó kézmozdulatait; ménjét szembefordította Giládéval. Gyalu békítgető taglejtésekkel lovagolt közéjük. A három ló feje összeért, a nyergükben ülő fejedelmek pedig szablyájuk markolatához meg korbácsuk nyeléhez kapkodtak.

Végül Kulán kán elugratott onnan, vissza a sátraihoz, intve a fáklyásoknak, hogy kövessék. A másik két fejedelemre sötétség borult.

Hogy sokáig nem távoztak el, csak káromkodásukból lehetett hallani.

Tegnap aztán egész nap tanácskozás folyt közöttük. A vár népe ott

sündörgött, téblábolt híreket várva a testőrlánc körül. Este Gilád feldúltan hagyta el Kulán sátrát, és megpillantva a sötétlő tömeget, a testőrök válla fölött odakiáltotta:

– Süsse meg a lányát a kánotok! Vén az! Már tizennyolc éves!

A sokaság megdermedt. Aztán viharosan oszladozni kezdett. De rövid időre, mert ahány szabad ember volt a földvárban, az mind felfegyverkezve tért vissza.

A testőrök parancsnoka fogadta őket.

– Örvend Kulán kán szíve, vitézek, a ti hűségteken! A vendégjog törvényét azonban ne feledjétek! Különben Gilád kán és Gyalu fejedelem elhagyta a várat, és holnap eltávozik az országból!

De a vitézek továbbra se tágítottak onnan, a káni sátrak közelében töltötték az éjszakát, a földvár bejáratát pedig, hogy Gilád és Gyalu kísérete be ne tudjon törni, eltorlaszolták.

S most, reggel a haragosan figyelő szemek láttára szedelőzködtek a fejedelmek. Egy-egy kiáltás a tömegből – a kíséretüknek szóló – még noszogatta is őket. Én, Lóbőr, kárörvendően rágódtam az eseményeken. Nem győztem dicsérni magamban Kulán kán bölcsességét, amiért nem engedi eltántorítani magát a távoli császártól. A közeli cárnak és a még közelebbi Gilád „nagykánnak” bizony valódi szolgája lenne…

A körülöttem zsibongó nép egyszerre elcsendesedett. A tekinteteket követve, különös menetet pillantottam meg. A földvárból jött kifelé a sánchasítékon át. Elöl magas arab paripa nyergében egy harciasan öltözött nyurga ifjú, kinek a lovát zablájánál fogva egy öreg ín vezette. Távolabb nyolc – tíz riadt asszonyszemély követte őket settenkedve.

A tábor elé érve a magyari rab visszafogta a mént, és fennhangon így szólt:

– Íme, az én gazdám parancsolta nékem, hogy kihirdessem: meg akar küzdeni veled meztelen szablyával, Gilád kán! Nem visel zászlót, semmi nemzetségi jelet, gazdám nem fedi fel magát. De azt mondja tenéked, Gilád kán, állj ki a gyepre, ha férfi a lelked! Csapj össze vele!

Bár a bajvívás a vitézek között, Lóbőr, elég mindennapos dolog, azért ez a kihívás eltért a szokottól. Abban, hogy a várból való vitéz nem akarta megnevezni magát. Meg az ifjú öltözete miatt is. A pikkelyesen egymásra varrt bőrdarabokból álló páncélingben, amit viselt, nem volt semmi különös, hanem a sisakja: álltartóval meg orrvédővel ellátott, tarajos bizánci sisakot hordott, amit nemigen látni mifelénk.

Gyalu végigmérte a vékonydongájú legényt, kacagásra fakadt, s markába köpött, mint aki fejszét szeretne ragadni.

– No, lóra, kán barátom! – hahotázott. – Én leszek vetélkedéstek bírája, ha nincs ellene kifogásotok. Szóval meztelen szablya… No,

öcskös, ez csuda jó!

Gilád – hajadonfőtt és gyalog – közelebb lépett. Az ő szeme is gúnyosan villant, amikor megmérte ellenfelét. A bizánci sisakból annak csak sötéten tüzelő szeme látszott és egy darabka jobbról-balról fehér orcáiból.

– Ha annyira akarod, hát megaprítlak, öcskös! Máris sápadt vagy az ijedtségtől. Kár, hogy nem tudjuk majd, kit kell eltemetnünk!

Kísérete vihogásba kezdett, a táborsövényen kívül álló várnép azonban sötéten hallgatott.

Gilád kán intett, hozzák a sisakját, bőr páncélingét, lovát. Gyalu is paripája után kiáltott, aztán testőreinek adott ki utasításokat, láncba állítva őket a kijelölt küzdőtér körül. Pár pillanattal később az ellenfelek már ott néztek egymással farkasszemet, mezítelen szablyával kezükben. Az egérszőrű kis lovat megülő kán feje ugyanolyan magasságban volt, mint a másikhoz képest nagy, csontos szügyű paripán ülő ifjúé. Az izmos férfi a kis lovon és a kis vitéz a nagy mén nyergében furcsa párnak látszott, a szúrós szemű, néma nézőközönséget hátraszorító testőrök igen vidultak rajta.

„Arab paripa, bizánci sisak… – tűnődtem. – Honnan csöppent ide?” Hát még hogy megindult a küzdelem, és vívni láttam az ifjú vitézt. Azt megállapíthattam, hogy nem bizánci vívóiskolát követ, de nem is azon a módon vív, ahogy a mi pusztai véreinknél szokás.

Pedig nagyon ügyesen forgatta a fegyvert, szemmel alig követhető gyors, könnyed mozdulatokkal, csakhogy egyáltalán nem erőteljesen: szúrni törekedett inkább, semmint csapásokat osztogatni. Gyalu testőrei abbahagyták a vihogást, a nézősereget pedig határtalan izgalom fogta el. Féltették az ismeretlen ifjút, a szép, nyegle kánnak meg azt kívánták, bár pusztulna el!

– Mi szél hozott az utamba, ostoba! – kiáltotta Gilád kán az ellenfelének. – Egykettőre végzek veled!

A fehérszemélyek, kik a várból jövet a fiatal lovas után lopakodtak, s most a testőrök válla fölött átkukucskálva bámulták a viadalt, kétségbeesett pityergésbe és jajongásba kezdtek. Ez igen felkeltette a figyelmemet, hiszen az asszonynép nálunk – bármi kíváncsi természetű – a bajvívást, ahonnan az egyik felet vérében viszik el, messze el szokta kerülni. Nem is illendő, hogy fehérnép ilyen látvány iránt érdeklődjön. Mivel pedig, mint mondom, ez feltűnt nekem, a kihívást közvetítő öreg magyari rabot is keresni kezdtem a szememmel. Hát éppen azt látom, kitépi magát a tömegből, és futva igyekszik a várkapu felé. Közben valamit kiabál… mintha segítséget kérne! Szörnyű gyanúm támadt. Torkomat összeszorította a rémület, s csendben kivonva szablyámat, ugrásra készen figyeltem a történőket.

Gilád kán valóban nagy hozzáértéssel forgolódott a lován. De a szüntelenül melle előtt villódzó, döfésre kész penge kissé megzavarta.

A paták által felvert port, amely beborította az arcát, egykettőre verítékcsöppek szántották végig, de nem mintha megrettent volna, hanem mert szörnyen bosszantotta, hogy egy ilyen rosszul vívó fickóval oly soká kell bíbelődnie. Akár ha gonosz legyecskét hessegetne jobbra-balra, úgy ütögette félre maga elől az ifjú vasát, de eközben nem maradt ideje istenigazában odasújtania. Ha kilesve egy-egy alkalmas pillanatot, mégis támadott, az ifjú kitűnően kormányozott paripája kifordulva, hátrálva vagy farkára ülve vonta ki lovasát a csapás alól.

A kán egyre veszettebbül gúnyolódott:

– Megállj, te kócos! Fajankó! Csöpögő orrú kölke!

S mikor ennyi bosszúságra ráadásul egy megfontolatlan mozdulatát kihasználva, a gyors penge hegye könnyű sebet ejtett a karján, szinte eszét vesztette haragjában.

– Apádteremtette! – mennydörgött, és a mező elhűlten látta, hogy hadicsákányát rántja elő a nyereg mellől.

Felhorkant, feljajdult a tömeg.

– Le vele! Nem ér! A kihívás szablyára szólt!

Gyalu, a bíró, idejében nyomult lovával a küzdők közé. Megragadta a fokost Gilád kezében.

– Vesztesnek kell kimondjalak ezért!

– Úgy van! Ez a rend! A törvény! – lelkesedett a nézősereg.

A vékonydongájú győztes, szablyáját hüvelyébe dugva, azt mondta igen finom zengésű hangon:

– Aki vőlegénynek nemtelen, bajvívónak is galád!

Gyalu csodálkozva meredt rá, szeme nagyot villant, és a hadicsákányt oly módon rántotta ki Gilád kán markából, hogy közben – mintha véletlenül történne – a nyelével teljes erőből megtaszította az ifjút maga mellett. Az pedig a váratlan ütéstől ledőlt a nyeregből, elterült a földön.

Sisakja is elgurult. Felfedve a titkot – amelyet megszólalása óta már mindenki sejtett –, vagyis a barna, összezilálódott hajkoronát és az ijedt-haragos sápadt leányarcot. Mai szép vonásait az én kis Erószomnak…

– Az se ér, hogy ez meg nőszemély! – üvöltötte el magát Gyalu. – Fehércseléd mer viadalra kelni, fegyvert emelni férfira?! Letaposlak, te szégyentelen! – S megkerülve a gazdátlan paripát, hajtott, hogy lova patái alá gyűrje a földön fekvőt.

Közben már Tükör szolgálói – mert hisz ők voltak a nyomába settenkedő, kétségbeesett asszonyok – fúriákként szakították át a testőrök láncát. Jómagam se maradtam el tőlük. Gyalu lova a kánlány teste előtt megtorpanva hirtelen felnyerített és összeroskadt. Úgy bizony, Lóbőr! Mert engem sem a gólya költött ám: az utolsó pillanatban szablyám élével odasújtva, elvágtam a horgasinát.

Ekkor már a nézők, a felháborodott vitézek ellepték az egész küzdőteret, a sáncvágáson át pedig kifelé zúdult Kulán testőrsége, amelyet a kétségbeesett öreg Tükör szigorú tilalma ellenére is értesített az egyenlőtlen küzdelemről. Gilád és Gyalu embereivel ész nélkül húzódott vissza a tábor sövénye mögé.

– Lám, nem törött csontod – örvendtem, amikor Tükör hercegnőt a szolgálói lábára segítették. – Bocsáss meg, amiért megszólítlak. Béld vagyok – emlékeztettem.

– A legjobbkor jöttél segítségemre, ősz Béld. – Erősen megnézett, s kitágult tekintettel tette hozzá: – Nem baj, hogy ősz vagy… csak lennél sakkjátékos…

Elképedten meredtem rá.

– Emlékszel, ugye? – kérdezte görögül.

– Már hogyne emlékeznék… – hebegtem.

Visszaült lovára. De képzeld, Lóbőr, amikor elindult asszonyaival, visszanézett rám, ki sóbálványként álltam, és meleg tekintettel rám mosolygott. Azóta, ha erre gondolok, borzongok a boldogságtól és a kétségbeeséstől…

A vendég fejedelmek gyorsan eltávoztak. Kulán kán úgy búcsúzott tőlük, ahogy ilyen súlyos esetben véreimnél szokás: „Ettetek ételemből, ittatok italomból, háltatok sátramban, de nem becsültétek meg vendéglátásomat. Ha még egyszer földemre teszitek lábatokat, halál fiai vagytok!”

Tükör hát nem volt mátka többé! Én pedig nem tudtam utamnak nekivágni, egészen tétova lettem.

Míg felindult szívvel várakoztam ott, nem tudván, mitévő legyek, a kán udvarhelyére egy díszesen öltözött fiatal férfi érkezett népes kísérettel.

– Nána ez – magyarázták a vári népek. – A kán korán elhunyt bátyjának legidősebb fia. Csupa nemzetségfő van vele. Aligha jót akarnak…

Talán már írtam neked, Lóbőr, hogy Kulán országának ispánjai elégedetlenek, mert itt mindaz a hatalom, amely a szomszédos hétmagyar országában a nemzetségfők birtokába jutott, a kán kezében maradt. Megértheted hát e váratlan vendégek követelését, ami így szólt: Mivel Tükörnek Gilád kánnal való házassága kútba esett, a trónra pedig férfi kell, Kulán Nána herceget, legközelebbi férfi rokonát tegye meg utódának!

A káni sátrak körül egyszerre csak nagy kavarodás támadt. A testőrök riadót döngettek pajzsaikon, robogtak is oda, akik éppen nem voltak szolgálatban. Nána herceget akkor fogták el, amikor meztelen szablyával a kezében a sáncfal tetejére igyekezett, hogy jelt adjon kinti kíséretének. De azoknak hívó jel se kellett, a nagy zajra maguktól indultak, és megeresztett kantárral zúdultak be a várba. Erre

felhangzottak a várnépet fegyverbe szólító kürtök, és lett olyan csata, hogy fél napig nem akart vége szakadni. Nána vitézei többször is elfoglalták a káni sátrakat, de a mieink ugyanannyiszor visszavették tőlük.

Én Tükör sátraihoz siettem. Tapodtat se mozdultam a bizánci sisakos törékeny vitéz és kísérete mellől. Oly veszélyes helyzet volt ott, hogy szót sem válthattunk egymással. Csak a legvégén, amikor végképp felülkerekedtünk, súgta görögül: Ó, bár mindig te védelmeznél!

Újabb napok múlva, hogy a rend helyreállott, jelentkeztem a főlovásznál: távozásom előtt szeretnék elbúcsúzni a kántól. Csupán arra való ürügy volt ez, hogy beszélhessek vele. Ámbátor azt sem tudtam, miről? Talán – véltem – említett rólam valamit a lánya, és éppen neki lesz számomra mondanivalója. Ilyen édes reménység vert gyökeret bennem, Lóbőr! Kulán azt üzente, reggelre kelve Csongrádra indul, hogy ott ítélkezzen a csatában elfogottak felett, tartsak vele, majd útközben szót váltunk.

– Nem adtam bolgárok kezére a kánságomat, népemet sem adom Nána révén az ispánok kezére – magyarázta aztán, ahogy mellette lovagoltam. – Halálom után országom a lányom férjéé lesz! Szeretem a magzatomat, Tükört. S hogy az átkozott Gilád vénlánynak kiáltotta ki, holott csakis őmiatta nem ment férjhez eddig, még jobban szeretem!

Maga elé meredve beszélt, rólam tudomást se véve. Csak „kán testvére” elleni gyűlölete, bosszúvágya robbant ki belőle. Inkább kisebb embernek szánná Tükört – rémültem meg –, ne adná az országát vele…

– Olyat választ Tükörnek férjül – fejtegette tovább a kán –, aki képes rá, hogy Giládot megfossza uralmától. Fogadalmat is kell tennie erre! No meg kényszerítve lesz! Mert van őneki, Kulánnak egy szép szálláshelye a Maros mellett, Gilád országában, és ezt a gazdag – ahogy ott nevezik – „Kulán földjét” adja majd a vőnek hozományul, úgyhogy ahhoz hozzá se juthat addig, amíg Giládot el nem seperte!

Én hát elvesztettem minden reményemet. A fele útnál azt mondtam Kulánnak, visszafordulok, mert nem kívánok a csongrádi hívek előtt újból mutatkozni. Valójában beláttam, nincs miért tovább maradnom. Hát búcsút vettünk.

Talán csak ekkor jutott eszébe, hogy velem beszél, mert hirtelen így szólt:

– Hálából, amiért megmentetted a hercegnőt Gyalu lovának patáitól, és a lázadáskor is mellette álltál, küldettem sátradba egy aranykelyhet. Bizonyosan megtalálod. – Azzal megveregette a vállamat, mintha csak holmi szolgálattévő vitéze volnék, akit kötelessége teljesítéséért jutalmaz.

De hát mit is számíthatnék én az ő szemében…

Alig tudom folytatni, Lóbőr… annyira felkorbácsolja érzelmeimet, indulataimat e dolgok leírása.

Ne is csodálkozz, ha a többit dióhéjban adom elő.

Agrosz felé való utamon Bolgárfejérvárba értem. Ott azt suttogták, hogy Péter cár több, bizánci földre rátörni akaró portyázó csapatot engedett át országán, jaj a karavánunknak, ha azok valamelyikének kezére kerül! Serdicán túl megpillantottuk a legelső feldúlt templomot: „Besenyők tették!” Néhány nappal később egy földbirtokos leégett palotája állt előttünk. „Türkök jártak itt!” Tudod, Lóbőr, mekkora gyűlölet él véreim és a besenyők között. Megborzadtam attól a gondolattól, mi történhet, ha ez a két kalandozó sereg itt egymásba botlik. De az is megfordult a fejemben, hogy talán a besenyők Erdim törzséből valók, hiszen Bolgárországgal annak a szállásföldje határos…

Félek, hogy még te is megsokallod vétkeimet, ha folytatom! De már hallhattál is valamit felőlük. Meglehet, hogy lauránkban hitehagyott barátnak, istentelen gonosztevőnek kiáltottak ki engem, egyenesen Antikrisztusnak!

Gondold meg azonban, Lóbőr, hogy ami az egyik fél szemében véteknek tetszik, a másik szempontjából erény lehet. Attól függ minden, ki hová tartozik. De hogy én hová, arra magamnak is nehéz volna felelnem. Egy részem Agroszhoz meg a kódexekhez húz. És az Úrhoz, aki kegyelmében kivezetett besenyő rabságomból. De egy részem Javdi abáé és az Erdim törzsé. Egy részem a magyariaké, akik közül származom. Különösen Zolta fejedelemé, mert atyám azt plántálta belém: Álmos tett egy néppé bennünket, és csak az ő leszármazottának a jogara alatt boldogulhatunk… Megérted, milyen nehéz nekem elválasztanom a vétket az erénytől?

Akkor azonban az döntött el mindent, hogy lelkem nagy része Kulán csodálatos lányáé lett!

Gilád azzal, hogy vénlánynak kiáltotta ki, gonosz bélyeget sütött Tükörre. A mi lányaink tizenegy-tizenkét éves korukban mennek férjhez, s az ennél idősebb hajadon már szóbeszéd tárgya, legalábbis a kényes előkelőknél. Örvendhet Kulán, ha egyáltalán talál neki vőlegényt, hát még olyat, aki a Gilád elleni bosszú nehéz feltételét is vállalni hajlandó… Ha százszor őrültségnek vagy gonoszságnak letszik, Lóbőr, amit tettem, ez a reménység vezetett benne!

Ez vezetett, amikor a bizánci földön kalandozó véreimhez csatlakoztam. És amikor egyesítettem őket az Erdim-beli besenyő portyázókkal. S amikor e mohó, elszánt egyesült hadnak az élén indultam sakkjátszmára!

Az ellenünk küldött császári sereg lassan közeledett, hogy akkor csapjon le ránk, amikor mozogni is alig tudunk a sok zsákmánytól,

fogolytól. De én áthúztam tervüket, mert azonnal megkerestem, megrohantam és szétvertem őket. Aztán megtudva, hogy a megrettent császár saját védelmére Konstantinápoly alá akarja gyűjteni hadait, elállattam az utakat, és egyenként vertem meg a hozzá igyekvő csapatokat. Akkor aztán körülzártam „Isztimbolim” vastag falait, újabb cselen törve a fejem, hogy a várost megvehessem. Konstantinápolyt akartam Kulán kán és Tükör hercegnő lábai elé helyezni!

Romanosz rémülten küldte elém béketárgyalásra a „felettetisztelt, legfelsőbb stb.” Theophanészt, tudod, akivel összevesztem. Annyira belém szállt a Diabolosz, Lóbőr, hogy szerzetesi csuhámban fogadtam, nem is leplezve kilétemet. Azt hittem, úgy feldühödik erre, hogy meg sem hallgatja a sereg követeléseit. De nem, hajbókolt az átkozott, és mindent vállalt, csak elvonuljunk. Ekkor olyan követelést támasztottam, amelynek lehetetlen legyen eleget tennie: a bitorló Romanosz adja át helyét az igazi császárnak!

Szeme se rebbent, engedélyt kért, hogy másnap válaszoljon. Másnap pedig az eddig ígért kincseket megtetézte még tíz zsák arannyal! Bizony, túljárt az eszemen a ravasz! Mert az én portyázóimat nem érdekelte, hogy ki a bizánci császár, hanem kapva kaptak az újabb rengeteg aranyon. Így aztán le kellett tennem a város elfoglalásáról, kénytelen voltam békét kötni.

A nagy zsákmányból és váltságdíjból magam is gazdag lettem. De ezzel még mit sem kezdhetek Gilád ellen. Tükörnél, Kulán országában hát nem volt mit keresnem. Agrosz felé bezárult az utam; Bizánc földjén elkapnának, s mint útonállónak, levágnák a fejemet. A hétmagyar országába csak gazdálkodni mehettem volna vissza. Zolta úrhoz – csak megosztani az ottani tétlen életet…

Erdim földjéről írok, Lóbőr.

Ide tértem meg, Etelközbe, Besenyőországba. Háromlófarkas bej vagyok megint. Töméntelen tiszta pergamen áll rendelkezésemre, mert Javdi aba jövendő utódát, az ifjú Tanuzt tanítom görögül írni és olvasni.

Ó, mit tett velem az én kis Erószom! Szerelmi lángban égve hajlok rosszul álló sakkjátszmám fölé, és kétségbeesetten keresem a megoldást!

Még egyet, Lóbőr. Ugye, az Úr, ha nem akarja nekünk adni a sok egyházi kincset, megakadályozhatta volna, hogy kifosszuk templomait? Hiszen mindenható! Te is így gondolod?

SUR VEZÉR

Ó, Agrosz Szent Életű Apátja! Ó, testvérem az Úrban! Fájdalom és kétség mardossa a lelkemet: vajon mit gondolsz most rólam? Csak nem hiszed el, hegy kígyót melengettél, amikor istápoltál engem? Hivatkozhatnék Kazária térítő püspökére, ki megismervén ama konstantinápolyi portyázás valóságos körülményeit, csupán akaratlanul elkövetett bűnökben talált vétkesnek, amiért is a kiszabott penitencia ellenében hajlandó feloldozni engem. De elég lehet-e ez ahhoz, hogy megnyugodhassam, amikor számomra nincsen fontosabb a Te ítéletednél?

Így szomorkodom, jajongok magamban az egyik pillanatban, és elhatározom, hogy addig nem fordulok Hozzád, amíg valamennyi vétkemet le nem vezekeltem. Más pillanatokban meg éledezni kezdek. Határtalan bölcsességedre gondolok, amely bízvást fölméri, hogy Istennek tetsző utakon járva is keveredhet az ember rút látszatokba.

Végül lásd, ámbár a kényszer is vezet, ez utóbbi reménység győzedelmeskedett szívemben. Hiszen, ha meghallod őszinte gyónásomat, Te a kazáriai püspöknél is kedvezőbb véleménnyel leszel az én szerepemről, mivelhogy Neked a történteknek azt a fő mozzanatát is megvallhatom, Atyám, amely őelőtte homályban maradt. (Konstantinápoly ugyanis okkal hallgat arról, s hallgattam én is, mert Kegyességeden és még Valakin kívül az nem tartozik senkire.) Te meggyőződhetsz róla: nemcsak hogy nem mutatkoztam hűtlennek az egyházhoz és a birodalomhoz – amit Kazária térítő püspöke is elismer –, hanem egyenesen és a legnagyobb hűséggel viseltettem Az iránt, Akinek hívéül lauránk s Te magad szegődtettél engem.

No, de a tárgyra térek.

Kegyességednek mindenekelőtt tudnia kell, hogy ezen eseményekbe, amelyeknek – mondom, s mindjárt Magad is belátod – nem elvetemültségből, hanem a gondviselés kifürkészhetetlen akaratából kerültem a középpontjába, éppen akkor keveredtem bele, amikor Magyariföldről Agroszba indulva, a Te szárnyaid alá igyekeztem. Kilencedik esztendeje volt annak, hogy lauránkat elhagyva, főként világi gondolatok foglaltak le engem. Így hát örvendtem szívemben az előttem álló igen hosszú útnak, ami alatt elmémet megint Isten szolgálatára készíthetem elő. S bár egyébként vezér vagyok meg bő, azaz magyari előkelő, mire bajor kalmárok karavánjával a császári birodalom határát átléptük, mondhatom, Szent Életű Atya, minden világi hívságot levetvén, lélekben már csak Isten egyszerű szolgájaként róttam a fárasztó utat, lovam kemény fanyergében ülve.

Gondolhatod, hogy az Úr igazságosságával és irgalmasságával

foglalkozó gondolataimból, imádságaim és fohászaim tengeréből milyen váratlan kegyetlenséggel tépett ki ama pusztítások látványa, amelyek előtt valósággal földbe gyökerezett a lábunk. És mennyire megbotránkozott a szívem, amikor a helybeli lakók az égett és véres romok felől azt vallották, hogy éppen magyari portyázók, pogányságban tévelygő véreim vad keze nyomát mutatják!

A derék kalmárok, akiknek egész vagyonuk az öszvérek hátán imbolygó árucikkekben feküdt, szörnyen megijedtek, mert megtudták, hogy e rablók még a közelben vannak. Én is szörnyen megijedtem, Atyám! Nem mintha nekem is félteni való kincseim lettek volna. Attól rettegtem – ami később részben bekövetkezett –, hogy ha e dúlók kezébe kerülök, bűneik részesévé tehetnek engem! Hiszen ismerem szokásaikat. Külországban kalandozva, kapva kapnak mindenkin, aki nyelvüket és a helyi nyelvet is tudja, akit tehát tolmácsként használhatnak, s bárki legyen az, a legnagyobb elszántsággal és kegyetlenséggel kényszerítik szolgálatukra. Ó, sajnos tisztában voltam vele: ha elfognak, és felfedem kilétemet, nem közönséges rabság vár rám, hanem bizánci szerzetes létemre százszor rosszabb és megszégyenítőbb.

Míg a kalmárok a pihenőknél félelmükben a fegyveres kísérőktől körülvett tábor közepén bújtak össze, mint a csibék, én a legszélen, sőt a táboron túl helyezkedtem el. Azért, hogy ha véreim támadása érne bennünket, észrevétlen elsompolyogva onnan, árokban, szikla vagy fa odvában kereshessek menedéket. Így is tettem azon az éjszakán, amikor a tőlem nem messze felhangzó csata zajára ébredtem. Lovamat kötőfékénél fogva csendben magammal vontam, és elrejtőztem az erdő szélén. Hanem hajnalban óvatlanul kilopódzván, hogy körülnézzek, a környéket átkutató fürkészők egyike észrevett. Egy alacsony fickó, ki szinte kövérnek látszott, úgy kitöltötték ruháját feszülő, vaskos izmai. Lerítt róla, hogy közönséges ín. Menekülni azonban lehetetlen volt előle, gyors lován utolért, és ami a legrosszabb, még szembe sem szállhattam vele, mert csak úgy, a nyergéből lehajolva, megragadta s hátracsavarta karomat. Jóformán fel se pillanthattam, már csuklómat kötél szorította össze. A bokrok között legelésző lovamat meglátva, korbácsával suhintott rá: míg engem a kötél végén vonszolt maga után, amazt maga előtt terelte. Mindezt oly gyors vágtában tette, hogy úgy éreztem, Atyám, mintha a Diabolosz kerített volna hatalmába…

Dehogy akartam én felfedni személyemet! De mit ér bármi előzetes megfontolás, amikor ilyen kétségbeejtő helyzetbe kerül az ember! A puszta életemért való ijedelmemben mindenről elfeledkeztem. Elrablóm eszeveszett vágtájától alig tudtam lábon maradni, s csetlő-botló futásom minden percben azzal fenyegetett, hogy elesem, és fejem összezúzódik a földből kiálló gyökereken, köveken.

Felkiáltottam:

– Hé, te! Lassíts, könyörgök!

Ám e fiatal hústorony mintha semmit se hallott volna.

– Vitéz, állj meg! Nem bírom! – rimánkodtam. – Kegyelmezz életemnek!

Majd meg, hogy ez sem használt, ordítottam, ahogy a számon kifért:

– Hát nem hallod, vitéz?! Hisz a te nyelveden beszélek!

Ekkor végre megállt. De most sem a saját jószántából. A tábor szélén nézelődő parancsnok közelébe értünk, az ragadta meg lovát a kantáránál.

– Hiszen magyari nyelven szól ez, te tuskó! – kiáltott kínzómra. – Megsüketültél-e, hogy nem érted?

– Én egy szavát sem – felelte dohogva amaz. – Hogy görög istenszolgája, azt látom az öltözetéről. De akkor hogyan érthessem a szavát? – pislogott.

Közben körénk gyűlt egy csomó vitéz, ugyancsak vidultak.

– Dehogy ismeri el Botond, hogy magyari került a kezére! Még hogy lemondjon a foglyáról meg a zsákmányolt lóról?

– Pedig le kell mondania róla – nevetett a parancsnok. – Mert nem ellenségünk ez! Megismerem: Pentele barát.

Akkor már én is megismertem őt, egy Apor nevű fiatal előkelőt. Annak idején, hogy a felette tisztelt Gabriél klérikosszal Zolta fejedelem csepeli udvarában tartózkodtunk, egy növendék vitéz állt a sátrainkat őrző fejedelmi testőrök szolgálatára, még félig gyerekember, ez volt Apor, kit a portyázó sereg választott vezéreként láttam most viszont. Mint később kiderült, kétezer vitéz felett parancsnokolt itt, kik részben saját kíséretéből kerültek ki, részben vállalkozó kedvű szabad ínek közül. E hadi népben még az elzárt Biharországból is akadtak hárman. Ezek egyike megerősítette és meg is toldotta Apor szavát.

– Bizony, Pentele barát, vagyis Béld vezér ez! Ő vezetett minket, amikor Bogátot elkergettük a bihari földvár alól!

Rámeredtem. Megismertem a vitézt meg mellette a másik kettőt, egykori katonáimat. Ezek a nyugtalan vérű legények – ahogy a hadjárat folyamán az esti tábortüzeknél elbeszélték – életük kockáztatásával, Kulán földjén keresztül szöktek bolgár földre, hírét hallván, hogy ott magyari kalandozók szabadon gyülekezhetnek a császár birodalma ellen.

Azt sem tudtam, Szent Életű Atya, hová legyek e véletlen találkozások feletti döbbenetemben. Képzelheted, mennyire összefacsarodott a szívem, hogy elszánt elhatározásom ellenére nemcsak elfogtak, hanem ilyen könnyen fel is ismertek engem.

Hát még amikor az egyik kabar azt mondta Apornak:

– Béld régibb és tapasztaltabb hadvezető nálad, kinek ez még csak

legelső vezérséged külországi portyán. Kerecsentollas töményvezér ez! Úgy kellene, hogy most már ő vezessen minket!

Szörnyű volt az ijedelmem. De csak egy pillanatra, mert a veszélytől élessé vált elmém hirtelen ráébredt: a kabar vitéznek ez a kijelentése kedvezhet nekem. Felkeltheti az ifjú Apor féltékenységét, hogy vezéri tekintélyét és zsákmányrészét féltve, igyekezzen megszabadulni tőlem, a vetélytárstól. Füléhez hajoltam.

– Inkább engedj utamra, Apor. Hadd menjek. Hiszen én krisztiánus és idevaló szerzetes létemre bűnöket halmoznék fejemre, ha…

De suttogásomat a harmadik kabar rikkantása szakította félbe:

– Béld beszéli a besenyők nyelvét!

Atyám, abban a szűk Biharországban, ahol annyi évet kellett eltöltenem, mindenki tud mindenkiről mindent.

– No hiszen! – ujjongott Apor. – Akkor, Béld vezér, legjobbkor kerültél ide. Nagy gondban vagyunk ugyanis, szörnyű gondban. Valamiképp szót kellene értenünk a besenyőkkel!

Képzelje csak el Kegyességed, ez a sereg, amely éjszaka oly könnyen végzett a karavánunk több száz főnyi, állig felfegyverzett kíséretével, maga is a legnagyobb veszélyben forgott. Néhány nappal azelőtt rájöttek, hogy a környéket más is dúlja, a magyari nép sok emberöltő óta legnagyobb ellenségei: besenyők! Méghozzá egész züméttel vannak itt azok. Tízezer főnyi besenyő les prédára a közvetlen közelükben!

Amikor ez a párbeszéd folyt, már rég szabaddá tették a kezemet. Most a lovamat is visszaadták. Még állt a karaván főnökének sátra. Apor vezér bevezetett oda, tisztelettel középre ültetett, és szolgáit étekért, italért menesztette. Végül maga élé rendelte serege fürkészőit, kik már mindent tudtak a besenyő portyázókról. Botond – az a vaskos fickó, elfogóm – a minap annyira megközelítette táborukat, hogy még a vezérük pajzsát is le tudta írni. Csúcsos bőrpajzs az, és széltől szélig nagy, szikrázó, kereszt alakú napjelvény fut végig rajta. Ezüstkeresztet visel a mellvértjén is a besenyők parancsolója, zászlaján pedig a kereszt szürke színben díszlik…

Még égett a kötél felsebzette csuklóm, lábam ültömben is reszketett attól, ahogy Botond megfuttatott. Ugyan ki hihetné, Atyám, hogy én segíteni akartam volna nekik!

– Mitévők legyünk ezzel a veszedelmes szomszédsággal, Béld? – kérdezte Apor, amikor éhségemet lecsillapítottam. – Egyezséget kell kötnünk velük. Legalább itt… mindkettőnknek idegenben… tegyük félre az ősi haragot. Hogy pedig a zsákmányon össze ne marakodjunk, eleve osszuk fel egymás között a bizánci földet. – Itt felsóhajtott. – De hát mi végre juthatunk egy ilyen emberképű fenevaddal?

Kegyességed ismeri régi gyengeségemet, hogy heves természetű vagyok.

– Irgalmasabb szívű az tán nálad is – vetettem oda gúnyosan.

Hiszen rögtön rájöttem, hogy aki e nevezetes ezüstjelvényt viseli, nem más, mint Erdim törzsének főtáltosa. Egy emberöltővel ezelőtt jól ismertem.

– Tudom, ki ő. Nagy gyógyító hírében állt. Mára meg bízvást bölcs öreggé érlelte az idő.

Harsány hahota támadt. Kinevettek, Atyám. Az a tuskó Botond a képembe vágta: bolondot beszélek, hisz ő látta saját szemével: félelmetesen szikrázó tekintetű, legjobb erőben lévő fekete férfi a besenyők vezére, vad, bömbölő hangon adja ki parancsait! Ugyancsak elszégyelltem magam, amiért ilyen szánalmasan melléfogtam, és bizony az e miatti düh, a hiúság ördöge ragadtatott arra, testvérem az Úrban, hogy Botondra haragosan rápakodjak:

– Mit röhögsz, te lúdvérc, te bükkfa manó! Akkor az már meghalt, emez meg az utóda! Ennek pedig, tudd meg, ott voltam a csökén. Még a bölcsőjére is mind a négy oldalt ráverték az ezüst napjelvényt, mert a főtáltosnak náluk az a tekintélyes jele. A bölcső mellé egyenes keresztvasú szablya volt téve, és ugyanolyan ezüstkereszttel díszített csúcsos pajzs, amiről beszélsz. – Bosszúságomban, hogy kegyetlen kínzóm így letorkolt, hirtelen még az emberöltővel ezelőtti kisded neve is eszembe jutott. Mert a fülembe csendült, ahogy a nemzetség legöregebbje a csök minden napján reggel, délben és este kikiáltotta a négy világtáj felé: „Lészen Erdim földjének főtáltosa, lészen bátor vezére, megszületett Sur! Megszületett Sur!”

– Sur a neve a besenyő vezérnek, te fanyűvő pupák, ha tudni akarod! – böktem ki akaratlanul.

Csak akkor ébredtem rá, hogy mit cselekedtem, amikor erre óriási ujjongás támadt. – Béld, a szellemek hoztak az utunkba! – kiáltozták e pogányok. És legott eldöntötték: indulnom kell követségbe Surhoz, rábírni az egyezségre! Gondold el, testvérem az Úrban, mit tehettem volna? Szembehelyezkedhet-e bárki e rablásra gyülekezett, vérszomjas emberek dühödt akaratával?

De ekkor nem is attól rettegtem, hogy ezzel a szolgálattal részesévé válok bűneiknek. Hiszen hallván Sur vezér szilajságát, alig hittem, hogy a besenyők kezéből élve kikerülhetek. Hogy ez mégis megtörtént, aligha kisebb csoda, mint Dánielé az oroszlánveremben. E kegyelem folytán először derengett fel bennem, hogy talán a gondviselés sodor olyan helyzetekbe, ahol kénytelen vagyok elhatározásommal ellentétesen viselkedni, vagyis hogy az Úr keze ez rajtam.

Mert hallgasd meg, mi történt!

A besenyő vezér, amikor előőrsének vitézei, akiknél jelentkeztem, hozzá vezettek, úgy meredt rám, hogy mindjárt felkoncoltat. Nem is rejtette véka alá: rögtön végez velem, azután legázolja a magyari

hadat, amelynek létezéséről csak ekkor, tőlem szerzett tudomást. Toppantva adott parancsot, hogy tüstént vonják össze egész seregét. A szarukürtök vészes recsegése közepette támadt rám:

– Válassz! Lenyakaztatlak, az könnyű halál. De tudok másat is. Szörnyűt. És az lesz a részed, ha rögtön meg nem vallod, hol, merre vannak most a tieid! Beszélj!

– Sur vezér… – kezdtem.

– Ezt meg honnan tudod?! Ki árulta el? – bömbölte éktelen haraggal. – Nyomorult, még a nevemet is kikémlelted?! – (A besenyők ugyanis, Atyám, azt hiszik, hogy a név megtudásával erőt lehet venni valakin.)

– Bölcsődben ismertelek meg, vezér – feleltem. Amikor erre gonosz hahotára fakadt, kétségbeesés adta bátorsággal törtem ki: – Tudd meg, nem én állok te előtted, hanem te állasz én előttem. Az Erdim törzs tagja és háromlófarkas beje vagyok. Nevem Bilüd. Viselkedj hát illendően velem!

Elképedve intett, hogy a háromlófarkas zászlót –, amelyet köpenyem alól elővontam, és feléje nyújtottam – adják a kezébe. Mohón megvizsgálta az annak ágait összefogó ezüst fémveretet, amelybe Javd aba nemzetségének tamgája[18] volt vésve.

A csuhám nyakát addig markában tartó vitézét rögtön elintette onnan, fölállva főt hajtott előttem.

– Az vagy, akinek mondod magad.

Leültetett egy medvebőrre, majd tapsolt szolgáinak, hogy megvendégelhessen.

– Regöseink éneklik a szegény szép Nyuszt történetét – mondta. – A te hősi és fortélyos hadvezetésedet is, Bilüd, ahogy a Nagy-Bulgárföldtől napról napra vívott heves és győztes csaták közepette elhoztad őt, nénédet és Javdi jegyesét, épségben az Al-Dunáig… Nézd el viselkedésem. Ellenség kémének hittelek.

Kegyességednek tudnia kell, hogy a besenyő mindenekfelett tiszteli a nála öregebbet és a feljebb állót, legfőképpen pedig azokat, akiknek a nevét hősi énekbe foglalták a regöseik.

S így most már Sur úgy hallgatott meg engem, úgy hallgatta Apor vezér nevében tett ajánlatomat, akár ha saját népe egyik legtekintélyesebb fia volnék.

Így is szólított:

– Tekintélyes bej! A bátor a harcban kérlelhetetlen, de békében barátságos. Erdim törzse pedig minden besenyők közül a legvitézebb. Mibennünk nincs gyűlölet a te véreid iránt, ha azt üzenik: ne legyen harag. De itt, csupa ellenség között, én csak két dolgot cselekedhetek. Vagy menten legázolom a tieidet, vagy életre-halálra szövetségben egyesítem velük hadaimat. Megteszem az utóbbit is, egyetlen feltétellel: ha te, a magyari vérű Erdim törzsbeli, lész a vezérünk!

Hiszen az én zászlóm mellett csak két lófarok leng, te pedig háromlófarkas bej vagy!

Még aznap, Atyám, a tízezer Erdim törzséből való besenyő és a kétezer magyari vitéz egyesült, s engem kiáltott ki a had vezérévé. Apor és Sur pedig – mindegyik a maga népének élén – az alvezéreim lettek.

Bizánci szerzetes létemre tizenkétezer főnyi, a császári birodalmat sarcoló sereg vezére! Ez a bűnök bűne – véltem, amiért méltán kijár az anatéma! Képzelheti Kegyességed, mit éreztem a kiátkozás gondolatára. Másfelől azonban úgy véltem: ha megtörténhetett, hogy e pogányok vezetése éppen az Úr egy hűséges szolgájának kezébe került, ez csak csoda lehet, égi jel, és még nagyobb, mindenek felett álló bűn lenne elutasítani Isten kezét! Így vajúdtam lelkemben, Atyám. Az egyik pillanatban: „Jaj, jaj, a Diabolosz műveli ezt velem!” A másikban meg: „De vajha az Úr legszentebb akarata éppen?” E kérdésekkel ostromoltam imáimban ő Szent Felségét, a Pantokratórt[19], Khrisztoszt. S buzgó imádságaimért az Úr megvilágította elmémet: próbát kell tennem!

Azt pedig az itt következő módon ejtettem meg. A császár parancsára igen nagy birodalmi sereg gyülekezett ellenünk, ámbár még igen távol volt tőlünk. Fürkészőink jelentették, hogy két-háromszor annyian vannak, mint mi, egytől egyig kiváló fegyverzetben. Erre én kiadtam a parancsot: magunk keressük fel és támadjuk meg őket! Mert a Diabolosz – ha ő incselkedik velem – nem tűrheti, hogy templomok, falvak, a könnyű zsákmány helyett tengernyi katona ellen vezessem pogányokból toborzott népét. S akkor nem is fognak azok engedelmeskedni nekem. De engedelmeskedtek!

Így elindulván, útközben megint azt gondoltam, Atyám: ha e tömeg a Diabolosz cselvetése folytán vett habjára engem, most pórul jár a Gonosz, mert az előttünk álló csatában az ő pogány népe mind elpusztul vagy szétszóratik. De ha a császári sereg fent említett óriási fölénye ellenére mégis mi győznénk, akkor bízvást Isten ujja ez, azért, hogy a bűnökben tobzódó bizánci nép – amely, Kegyességed is beláthatja, igen megérett rá – vétkei miatt az én vérszomjas seregem által megfenyegettessen, és megaláztassák gőgjében.

S mi történt, Szent Életű Atya? A próba bevált, és mindenható Istenünk kegyét mutatta. A dölyfös császári had a mi legelső rohamunkra úgyszólván porba hullott, az én rabló seregem pedig annyi foglyot ejtett, hogy végül már sokakat futni hagytunk, mert nem tudtuk volna élelmezni őket. Továbbra is folyvást császári seregek ellen vezetve a sarcolni akarókat, mindig diadalt arattam! Ami végképp megerősítette hitemet, és a Diabolosz ármányától nem rettegtem többé. Sőt úgy véltem, hogy Sur vezért is a mi Urunk választotta ki saját szolgálatára. Erre való intelemül adatott neki – bárha pogány

isten szolgája – a Szent Kereszthez hasonlatos jelvényt. (Kazária térítő püspöke, ki Surt személyesen ismeri, megállapította, hogy ezt helyesen értelmeztem.)

Mondom, nem tartottam többé attól, hogy a Gonosznak útjára tévedtem, hanem fohászaimban dicsőítettem az igaz Istent, és azon igyekeztem, hogy minél nagyobb alázattal legyek Őiránta. Mindenekelőtt távol tartottam lelkemet az önhittség bűnétől. Ahelyett, hogy feltoltam volna magam az Ő ostorának, azt tartottam szem előtt: minél szerényebb eszköze legyek. Nem a büntetést és ítélkezést tekintettem tehát feladatomnak, hanem csupán az intést, figyelmeztetést. (Valóban, amerre elvonultunk, minden teremtett lélek az Úr felé emelte a szívét, bocsánatáért esdekelve.) Mindazonáltal, ha lehetett, a lakott helyeket elkerültem. Katonák ellen hadakoztam, és a császári város hatalmas bástyafalait zártam körül. Hogy közben a főseregtől elbitangoló csapataimat nem tarthattam vissza némi gyújtogatástól, rablástól, sőt templomok megszentségtelenítésétől, Atyám, ez bizony szörnyű, ám tehetetlenségből fakadó, akaratlan vétkem nekem, amelyet levezekelhetek. Hiszen ki tarthatná vissza a puszta oroszlánját? Ki fegyelmezhetné meg a kardot kenyérszelésre? Keresztény seregek lovagjai is megteszik mindezt a cudarságot háború idején keresztény országokban.

Esténként sátramba visszavonulva buzgón imádkoztam, és Konstantinápoly felé vonultamban elmém megint megvilágosodott. Ha betelt a mérték, ha a birodalomban annyira elterjedt a gonoszság, a paráznaság, a hatalmaskodás – ébredtem rá –, az intelmet a legfelsőbbek bűneinél kell kezdenem. Azon a bűnön, hogy bitorló ül a császári székben!

Amikor tehát hadammal körülvettem és rettegésre késztettem az Istenoltalmazta Várost, Theophanész patrikiosztól legott Romanosz távozását és a bíborbanszületett valódi császárnak, Kónsztantinosz őfelségének uralomra emelését követeltem. Ez az, Atyám, amiről Kazária térítő püspöke se tud, mert a rám szórt vádak közül kihagyják.

Azt hiszed, nagyot mondok? Avagy félre akarlak vezetni? Hogy megtörtént, arra szerencsémre nem egyedüli tanúm az eme méltó követelést elhallgatni igyekvő alamuszi főkamarás. Bizalmas beszédbe elegyedve, Atyám, bármikor megtudhatod az Aranykaput őrző bástyák tisztjeitől és bármelyik íjászától, mert kívánságomat a bitorló letételére három ízben hirdettettem ki a falak alatt, kürtharsogás közepette.

De az Úr engem valóban csak figyelmeztetőnek rendelt, nem pedig ostorául. Ezért történhetett, hogy a rablóhad haragja, elszántsága Theophanész arannyal töltött iszákjainak láttára elpárolgott, és a sereg a megegyezést, az elvonulást választotta. Mit tehettem én ellene, amikor rajtam kívül már csak ketten nem akartak tágítani onnan? Apor vezér volt az egyik, a másik meg foglyul ejtőm, Botond, a hihetetlen

erejű ín, vagyis az, akit Isten arra választott ki, hogy megszerezzen engem az általa kiszemelt szerepemre.

Apor lándzsát szeretett volna szúrni az Aranykapuba. Mint Te jól tudod, Szent Életű Atya, ez a hadüzenet jele, amikor egy várat meg akarnak ostromolni. Botond meg azon erősködött: bajvívással szerzi meg Konstantinápolyt. A sereg nevében megvív, mégpedig egyszerre a két legerősebb bizánci bajnokkal, akit a császári had kijelöl ellenfeléül. Ismerve ezt a Botondot, mondhatom, Atyám, bizonyosan győzött volna, és akkor most Romanosznál méltóbb császár ülne a trónon. De a zsákmányéhes, mohó sereg elkápráztatván a töméntelen aranytól, nem hallgatott a mi hármunk szavára. Amikor távoztunk a falak alól, Apor és Botond öklét rázta a város felé. Megfogadták, hogy egyszer együtt még visszatérnek, beteljesíteni rajta ádáz akaratukat, ha addig élnek is. Most még az Úr nem adott módot erre.

Minden okom megvolt rá, Atyám, hogy e hadjárat után ne folytassam Agroszba az utam. Sejthettem, minő rágalmakkal fognak elhalmozni. Erdim törzséhez mentem hát, a keresztet viselő Sur vezérrel. Az volt az elhatározásom, hogy mihelyt megérkezem, magamat tisztázandó, a Besenyőföldhöz legközelebb eső egyházi főméltósághoz, Kazária térítő püspökéhez fordulok!

PENITENCIA

Ámde, Szent Életű Atya, Etelközben – bár testvérbarátom, Javdi aba nagy szeretettel üdvözölt, mindjárt megtett az ifjú Tanuz nevelőjének is – sok gond és feladat fogadott engem.

Erdim törzse immár végképp ellenséges viszonyban van a többi besenyő törzzsel, amelyeket a julák teljesen maguk mellé állítottak. Hogy ez milyen nyomasztó helyzetet teremt, arra talán elég egyetlen példa is. Erdim ifjú vitézei gyakran kénytelenek Bolgár-, Magyari- vagy Ruszföldről rabolni asszonyt maguknak, mert egyéb módon nem jut nekik, minthogy a besenyők más törzséből nem kaphatnak feleséget, a sajátjukban hitbeli törvény miatt kerülniük kell a nemzetségükbeliekkel a házasságot, a többiért meg olyan nagy verseny folyik, hogy sok ifjú hoppon marad. De mennyi vérbosszút, hadakozást, sőt hadjáratot von maga után e csaknem mindennapos leányrablás! Sur mellesleg azért is tört be a birodalomba, hogy vitézeinek feleséget szerezzen, ami meg is történt.

Külső ellentéteik természetesen Erdim törzsén belül is vitákra vezettek. Sur főtáltos és Javdi aba évek óta élesen szemben állnak. A főtáltos és pártja abban látná az egyetlen kiutat, ha Erdim a testvér törzsek irigysége és gyűlölete elől kitérve, behódolna külső ellenségének, a kijevi cárnak, amiről azonban a büszke Javdi hallani sem akar. Jó időbe és sok fáradásomba került hát, Atyám, hogy e két nagy rangú embert kibékítsem. De végül sikerült, mivel mind a ketten szeretnek és becsülnek engem, és mert egy tervet is kínáltam nekik gondjaik megoldására. (Arról most kár volna beszélnem Kegyességednek, mert megvalósítása még igen távoli.)

A múlt tavaszon aztán végre eljött az alkalom, hogy lelki üdvömmel törődjek. Először is számos miseruhákat, egyházi öltözeteket, aranyból való kereszteket és kelyheket ajándékoztam a kazáriai püspökségnek, mivel konstantinápolyi hadjáratom zsákmányából semmit sem óhajtottam megtartani, ami valamely megszentelt helyről ered, sőt a foglyokért kapott aranypénzek rám eső részéből mindén ilyet megvásároltam a portyán részt vett vitézeimtől is, hogy visszaadhassam egyházamnak. (Emlékezhetsz rá, Agrosz Szent Életű Apátja: Neked is elküldtem név nélkül sok díszes Szent Evangéliumokat és más könyveket, amelyek ugyanígy jutottak birtokomba, s amelyekről immár Te is tudd meg, hogy kitől és mi végből kaptad őket.)

A térítő püspök, miután alaposan megvizsgálta ügyemet, penitenciát rótt ki rám: imák mondását; mezítláb, hamuval hintett fejjel, darócba öltözve megtett zarándokutat, amit mind teljesítettem. Magam is tettem egy fogadalmat. Ama vaskos Botondnak ugyanis a

hadjáraton gyönyörű mívű, színarany ereklyetartó került pogány kezébe. Szent Hilarion egyik ujjperecét tartalmazó. Az összes zsákmányolt egyházi értékek közül ez volt a legbecsesebb. Ám a konok hústoronytól hiába akartam megváltani, úgy számított, hogy valamely idegen egyházi személytől többet kaphat érte. Végül pedig arról értesültem: Bolgár, országban egy átutazó szerb főpap vásárolta meg tőle. Nos, Atyám saját elhatározásomból és az Úr kegyelmének reményében megfogadtam, hogy utánaeredek ennek az ereklyetartónak. Megszerzem mindenáron, hogy a kazáriai püspök révén a konstantinápolyi pátriárka kezébe juttatva, e szentség visszakerüljön a császár egyházához.

A végső bűnbocsánatban éppen e fogadalmam miatt nem részesülhettem eddig. Bár ezt a hátrányt – és más igen nagy nehézségeket – kellett s kell érette elviselnem, bízom benne, hogy végül az Úristen kegye lesz rajtam jámborságomért.

Mihelyst lehetett tehát, ide indultam, ahol most vagyok: a szerb fejedelem udvarába. Az alkalmat rá az adta, hogy tanítványomat, a kosorrú Tanuzt, Erdim leendő urát – aki immár tizenegyedik évében lévén, elnyerte férfiövét –, világot látni Biharoszágba vittem. (Ahol is Zolta úr és mindenki – félrehajítva a besenyők ellen érzett haragot – igen melegen fogadta. Javdi aba jövendő utóda nemcsak jól érzi ott magát, hanem otthonosan is, mivel a besenyő előkelők éppoly kevéssé vannak hozzászokva a fényűzéshez, akár a hosszú esztendők óta körülzárt Biharország elsei. Most is, amíg én megjárom Szerbföldet, ott vadászgat a Bihart Gilád kán országától elválasztó gyepűföld „kemeji részeknek” nevezett, ember által eddig alig háborgatott táján, ami Erdim síkjaihoz való hasonlósága miatt különösképpen megtetszett neki.)

Tanuzzal Zolta úrhoz Kuláni országán át utazva, majd Biharból magamban megint azon keresztül visszajőve (az ereklyetartó érdekében), többször is találkoztam a kánnal. És bizony igen elszomorodtam, hogy ez a birodalomhoz tartozó terület milyen veszedelmes helyzetbe került. El kell ezt is mondanom Kegyességednek, mert hozzátartozik a továbbiakhoz.

Kulán kán a lánya miatt igen nagy haragba keveredett a szomszédaival, a bolgárok cárjának szekerét toló Gilád kánnal és szövetségesével, Gyalu fejedelemmel. Hogy megossza ellenségeit, egy évvel ezelőtt túlontúl nagy fába vágta a fejszéjét. E környék urai itt, Atyám, elsősorban az erdőelvi sóból gazdagodnak. Gyalu országában található Torda (avagy Turda, amelynek neve a számos magyari nemzetségnél most is beszélt igazi türk nyelven „Sóst” jelent). Itt bányásszák a kősót ősidők óta, a régi rómaiak által is használt telepeken. A hétmagyar országába folyóvízen szállítják ezt a becses ásványt, mégpedig két irányban. Oly fontos, ritka kincsről lévén szó –

mint Kulán kántól megtudtam –, Árpád fejedelem a tordai sóvidék környékén a maga, a gyula és a horka családjának szálláshelyeket biztosított, ahol saját rabjaikkal bányásztatják udvartartásuk számára a csillogó sótömböket. Ez a „fejedelmi só” a Szamos folyón és a Tisza felső folyásának útján most Szabolcs várába kerül, ahonnan szekereken viszik tovább, és a bányától egészen a fejedelmek udvarába érkeztéig vámot immár senki sem vehet rajta. Éppen ezért senki másnak a sója nem mehet ezen az úton.

Mindenki más számára eddig a sót hétmagyar országába a Maros folyó tutajain vitték. Gyalu fejedelem népe fejtette a föld alól, és ára is Gyalu markát ütötte. Útközben a vámot a Maros mentének ura, Gilád szedte, amíg a sószállítmányok az Alsó-Tiszára nem értek. Ott a túlparton szekereken folytatták útjukat, és minthogy ez már Kulán országa, az átrakáskor ő vette az újabb vámot rajtuk.

No, hát a mi kánunk éktelen haragjában egy esztendővel ezelőtt elállta a só útját! Nem engedi a tutajokat áttérni az ő partjára! A nélkülözhetetlen, jól fizető áru azóta ott marad Gyalu fejedelem nyakán, és Gilád kánnak sincs mit vámolnia rajta: mindketten elvesztették főjövedelmüket! Az ürügy pedig, amire hivatkozva ez történt, az, hogy Kulán kánnak Gilád országában van egy szálláshelye, „Kulán földje”, ahonnan az előző évben nem küldték el a termést és az esztendei állatszaporulatot. A mi kánunk, Atyám, úgy véli, hogy Gyalu most majd hajba kap Giláddal, amiért annak ő ellene tanúsított gonosz magatartása miatt ilyen keserves helyzetbe jutott.

De még nem kaptak hajba. Szerintem Kulán alaposan elvetette a sulykot. Valamikor bölcs herceg volt, most pedig szenvedélyétől űzött, megfontolatlan fejedelem. Nagy veszélyére a bizánci birodalomnak, amelyhez az ő földje tartozik, mert országa így bizony könnyen bolgár kézre kerül! Kulán tetteit a szép lánya miatti kétségbeesés kormányozza. Való, hogy Gilád alattomossága folytán nem adhatta idejében férjhez, de úgy látszik, a lány is végképp rossz hírbe keveri magát, elkeseredésében felvett szokásaival.

Hogy mindent tudj, Atyám, és hogy az igazi császár is megtudja, milyen rosszul sáfárkodnak elorzott birodalmával, hallgasd meg Kulánnal folytatott párbeszédemet:

– Kívánnád-e Tükör hercegnőt meglátogatni? – kérdezi tőlem a szomorú kán. – Többször érdeklődött felőled.

– Igen szívesen tenném – válaszolom.

Keserűen felnevet erre.

– Csakhogy a szellemek ha tudják, hol vadászik éppen. Nem elég, hogy lány létére titokban megtanult vívni, már íjjal-nyíllal a nagyvadat is űzi, és hogy legyen mire a fegyvereit aggassa, mindenki megbotránkozására férfiövet visel. Bizáncból való görögöm nevelte. Az utóbbi években többször volt vendégségben Konstantinápolyban

Romanosz császárnál. Kivel ugyan nem találkozhatott, de az udvarbeli hölgyektől efféle szokásokat tanult. Ha Gilád és Gyalu nyakamra hozza a bolgárokat, sokan boldogok lesznek itt, hogy a „bizánci erkölcstelenségtől” megszabadultak!

– És ilyen vészes helyzetben – kiáltom kétségbeesve –, te még sóháborút indítasz, uram?! Tudd meg, Gyalu és Gilád ahelyett hogy egymással fordulnának szembe, csak azt várják, mikor fordul teellened a só nélkül maradt hétmagyar országa! Akkor majd hátba támadnak téged. Vajon lesz-e még elég testőröd, hogy épségben menekülhess? Meddig tudod fizetni jobbágyaidat, amikor te is elvesztetted a sóforgalomból származó jövedelmedet?

– Ami megtörtént, megtörtént… – sóhajt a kán. – Most a császárnak kellene gyorsan megsegítenie valamiképp engem. Kétszer is írtam ez ügyben, de nem válaszol. Lányomat elkapatta, hogy Bizánchoz fűzze, de e tartományának védelmére semmit se tesz!

Ezért aztán, Kegyes Atya, igen nagy aggodalomban lovagoltam a Boszna folyónak partján, a szerb Cseszláv fejedelem országában keresve az említett ereklyét. Mert valóban, mit is várhat Romanosztól Kulán vagy bárki más? De amint tűnődöm, hogy a só miatt most elvész ama föld, s megérkezem célomhoz, Tuzla város egyházához, mit látok? Hát sót, sót, Szent Életű! Amerre a szem ellát, sóforrások vizéből hatalmas üstökben sót főznek, párolnak le itt. Legott megszületett fejemben a megoldás.

A főtt só, bár gyengébb erejű a kősónál, de olcsóbb is. Innen a Bosznán és a Száva folyón elszállítható Bolgárfejérvárig, melynek kormányzója édes unokaöccse lévén Kulán kánnak, bízvást átengedi a Duna rövid szakaszán át Titelbe, ami már a mi kánunk kikötőhelye. S akkor ezt a sót küldheti Kulán a hétmagyar országába. Meg is vámolhatja, visszaszerezvén elvesztett jövedelmét. Giládnak és Gyalunak pedig csakugyan nem marad más, mint a hajbakapás!

Ó, Szent Életű Atya, bocsáss meg az alacsonyrendű koiné e közönséges kifejezéséért – „összeveszést” akartam, s illett volna írni. De azt se tudom, hol áll a fejem! Ha megtudod helyzetemet, bizonyára elnézed e figyelmetlenségem. Halljad tehát! Néhány nappal ezelőtt még fényesen álltak itt a dolgaim, de aztán teljesen ártatlanul és méltánytalanul oly nagy bajba jutottam, hogy egészen megzavarja az eszemet! Ezért is írok most Kegyességednek innen Szerbországból, Cseszláv fejedelem udvarából, holott mint említettem, csak fogadalmam teljesítése, Szent Hilarion ujjperecének megszerzése utánra terveztem jelentkezésemet.

Ide megérkezvén tíz nappal ezelőtt, az ereklyetartót sikerült megtalálnom, és az árát is kialkudtam. Hasonlóképpen a kegyes és erélyes Cseszláv fejedelem hajlandónak mutatkozott az én elképzelésem szerinti módon megindítani a sószállítmányokat Kulán

kánnak, hogy egy Konstantinápolyhoz hű fejedelmet nagy bajából kisegíthessen. Hanem alighogy mindezt néhány nap alatt nyélbe ütöttem, bazilita szerzetesek, hallván nevemet, zajt csaptak körülöttem, azt állítva, hogy konstantinápolyi hadjáratom miatt kiátkozott lettem! A fejedelmet ez a súlyos vád megzavarta, keményen felszólított: igazoljam, hogy a bűnbocsánat útján vagyok. Ellenkező esetben az ereklyetartót nem vásárolhatom meg, a sószállítást sem engedélyezi, sőt ha igazolásom késedelmeskedik, keserves fogságba vettet!

Természetesen, Szent Életű Atya, azonnal írtam Kazária térítő püspökének, küldje meg felmentő diplomámat. De amíg a messze keletre elér levelem, s onnan a válasz ideérkezik, könnyen megeshet, hogy e kemény fejedelem merev és ügyemben tájékozatlan papjaiból álló egyházi bíróság már meg is égettetett engem. És akkor a só is meg Szent Hilarion ujjperece is odalesz. S oda a valódi császár hűséges híve, aki szablyát rántott – és ezzel átkokat vont saját fejére – az ő uralmáért!

A Te okleveled, Agrosz Szent Életű Apátja, Egyházi Elöljáróm és annyi esztendő óta Nemes szívű Pártfogóm, ha gyorsan megírnád és elküldenéd, mától számított egy hónap alatt itt lehetne. S ez talán még idejében lenne, hogy életveszélyes helyzetemből kimenekedjek.

A SZÍNES ERNYŐJŰ SZEKÉR

Felette Tisztelt Gabriél Klérikosz, szívesebben írnék Neked régi – különben mindmáig fennálló – nagy tiszteletem hangján. E levelem mégis erélyes és kemény szavú azért, mert három felháborodott fejedelem megbízásából ezúttal Személyedben a császárnak ahhoz a bizalmasához fordulok, ki rangban és befolyásban rögtön a Külügyek Főkamarása után következik.

Kivéve Kiválóságodat, akit ment, hogy figyelmét és tevékenységét Isten és Császár, Egyház és Hivatal között kénytelen megosztani, igen rossz véleménnyel vagyunk Romanosz tisztségviselőiről, restségük és felületességük miatt. Nem csodálkoznék, ha a gyatra adminisztráció folytán Kegyelmességedhez még az sem jutott volna el, hogy milyen méltóságokat tölt be jelenleg Kiválóságod volt pártfogoltja, csekélységem.

Megmondom tehát. Immár negyedik esztendeje élek Erdim földjén, Javdi aba legfőbb tanácsadójaként. Hasonlóképpen fő tanácsadója vagyok Zolta úrnak, Biharország fejedelmének (kit országának határain kívül Mén-Marótnak hívnak), valamint Kulán kánnak is. E levél írója tehát túlzás és kérkedés nélkül állíthatja, hogy két birodalmi vazallus ország és egy, a császári birodalommal szomszédos, csaknem független országrész legbefolyásosabb embere.

A Keleti Egyházban viselt magas tisztségednél fogva bizonyára értesültél róla, hogy az útonállás, gyilkolás és szentségek elrablásának vádja alól már két évvel ezelőtt felmenttettem. Mert ámbár Kazária térítő püspöke habozott feloldozásomat illetően, ő is mellém állt, amikor közvetlen egyházi felettesem, Agrosz Apátja, tekintélyét latba vetette érdekemben, és jelentős segítőt találtam az erélyes Csesztláv szerb fejedelem személyében is, ki udvarában való rövid tartózkodásom alatt megkedvelt, minthogy egy tervemmel jövedelmeit erősen gyarapítani igyekeztem. Tekintettel az agroszi monostor befolyására, továbbá a szerb fejedelem lekötelezése kedvéért (akit a bolgárok annyira szeretnének Bizánc ellenségévé tenni), valamint azért, mert egy rendkívül becses ereklyét is visszaszereztem, végül pedig a kazáriai térítő püspök ama figyelmeztetésére, hogy Erdim törzsét sem tanácsos teljesen szembefordítani Bizánccal, a konstantinápolyi pátriárka végül is a javamra döntött. Csupán a birodalom területéről tiltott ki a császár.

Egyébként konstantinápolyi diadalmas hadjáratommal kapcsolatban hadd közöljem Veled, hogy azt nem Zolta úr vezéreként hajtottam végre (a bihari fejedelem éppen akkor kiengedett szolgálatából), sem pedig mint Kulán embere (a kánnál az időben még tisztséget nem viseltem), őket hát ne terhelje a tettem. Erdim bejeként

harcoltam ellenetek. De mivel e háború békekötéssel végződött, és nem újult ki, nem vetheted szememre.

Ne befolyásolja ítéletedet az se, hogy az említett hadjárat során uradnak, Romanosz császárnak személye ellen fordultam. (Amelynek megtörténtét Konstantinápolyban rettegve titkolják, de Teneked tudomással kell lenned róla, mivel Theophanész mellett dolgozol.) Hogy miért cselekedtem azt? Minthogy jótevőm vagy, és egy időben föllebbvalóm is voltál, bizalmasan szólhatok Veled. Emlékszel-e, hogy kifogástalan jelentést küldtem hivatalodnak Pannóniáról, és csak Theophanész patrikiosz fukarsága miatt szakadt meg a birodalom számára hasznos kapcsolatunk? Magad tudhatod legjobban, hogy még azt megelőzően a hőn óhajtott besenyő hadjárat ügyében kifejtett saját fáradozásaid is Romanosz császár és Theophanész káros utasításai, valamint hivatalnokaik téves értesültsége miatt maradtak eredménytelenek. Te, aki annak idején Agroszból fogadtál el segítőtársat, ki magas posztod ellenére is háttérbe szorult vagy, s így még a jövő embere lehetsz, ezt sem fogod felróni nekem!

Egy nagy birodalom sok vétket, kormányzási hibát, visszaélést elbír összeomlás nélkül. Nem úgy azonban a távoli pannon tartományok, amelyek érdekei az én szemem előtt lebegnek. Azok támasztalansága késztetett rá engem, hogy Kónsztantinosz nevével ijesszek a Romanosz tüzénél pecsenyéjét sütögető érdemtelen söpredékre.

De vajon megenyhülhettek-e a császárral szemben, amikor még ez az intelmem sem használt? A felületes és káros politika mindmáig nem szűnt meg Pannóniával szemben. A legutóbb történtek pedig egyenesen arra indítják az én fejedelmeimet – Zolta urat és Kulán kánt –, hogy ha számukra Romanosz rossz császárból jóvá nem változik, bejelentsék a birodalomtól való elszakadásukat!

Közölni fogom, milyen feltétellel hajlandók megmaradni Bizánc hűbéresének. Előbb azonban okát adom, miért jutottak erre az elhatározásra.

Tudnod kell, hogy Tanuz, Erdim jövendő abája, három esztendővel ezelőtt hosszú és boldog időt töltött Zolta úr országában. Viszonzásul tavalyelőtt meg a leszegett állú Taksony herceg, Zolta fejedelem kis trónörököse érkezett Erdim földjére, örvendett a szabadságnak, mert először tehette ki a lábát Bihar szűk határai közül. Minthogy pedig a herceg énrám volt bízva, én is kísértem vissza Zolta úr udvarába. Utunk Bolgárországon és Kulán földjén vezetett keresztül.

Kulán kán azonban alig akart továbbengedni minket.

– Szalán-ország kegyes helyi szellemei fogadjanak szeretetükbe, fiam! – Ilyen szívélyes áldomást mondott a Taksony tiszteletére rendezett lakomán a kán, ki az utóbbi időben igen meggazdagodott, és kitüntető új névhez jutott.

Ugyanis, Gabriél Klérikosz, volt pártfogoltad szerencsés tanácsa

folytán két esztendő leforgása alatt a Torda felett uralkodó Gyalu helyett Kulán lett a só ura: „Sós”, azaz „Szalán”, a tuzlai sót szállító tutajosok nyelvén. (Meg a kán saját szlávjaién, kik a tutajokról átrakják, és szekereken viszik szerte a hétmagyar országába ezt az árut.) Kulánnak van oka rá, hogy büszke legyen új nevére, mert a Boszna melléki só közvetítőjeként rendkívüli jövedelemre tesz szert. Amitől ugyancsak rákapott nemcsak ez ásvány, hanem a jólét ízére is. Így aztán az újabb vámjövedelmekre áhítozót a Te volt pártfogoltad már könnyen rávehette a Zoltával való barátságkötésre. Bizony, Felette Tisztelt, Szalán tavaly túltette magát a hét vezér szigorú rendelkezésén, és a Tisza Biharország felé eső partjáról visszavonta határőrségét, megengedte, hogy népe kereskedjen a bihari kabarokkal. Ezzel pedig végre rés nyílott a Zolta fejedelem országát körülzáró gyűrűn.

A lakoma után a becsvágyó Szalán félrevont engem.

– Nem küldene-e Taksony herceg háztűznézőket udvaromba? Szívesen hozzáadnám Tükört.

– Talált már jövendőbelit magának Erdimben – feleltem.

A kánt elfutotta a méreg.

– Ugyanígy beszéltél, amikor Tanuzt, a jövendőbeli abát vitted haza országomon keresztül.

– Mert az meg Biharországban lelt magának mátkát.

– Viszed-hozod a hercegeket, de lányomra nem gondolsz. Szörnyűség! Már huszonegy éves!

– Csak reá gondolok! – tört ki belőlem, szemébe nézve a Só. Urának. – Majd meglátod. Addig is add át neki, kérlek, üzenetemet. Mindössze ennyi: „Valaki sakkjátékos lett!” Hidd el, felderül tőle az arca…

Kétkedve nézett rám, mert dehogyis hitte. Bosszúsan sarkon fordult. S Te, Felette Tisztelt, bizonyára az övéhez hasonló értetlenséggel olvasod e szavakat.

No, de még majd mind a ketten megértitek!

Hanem – mit is teszek! – bocsásson meg Kegyelmességed, oktalanul eltértem a tárgytól. Hiszen csak annyit akartam tudatni, hogy a kincsestárában aranyat aranyra halmozó Szalán a múlt évben már egyenesen Árpád unokáját áhította vőül. Másnap, majd harmadnapra is ott tartott bennünket, és tovább csak azért nem, mert akkor bekövetkezett az az esemény, amihez levelem fő mondanivalója fűződik.

Harmadnap este ugyanis a lakoma kellős közepén kengyelfutó érkezését jelentette a testőrség parancsnoka. Mivel pedig a belépő – Megyer törzséből való – száguldónak arcán véres csíkok keresztezték egymást, Kulán izgatottan rivallt rá:

– Honnan, te gyászhírnök?!

– Újhold napjára összehívták, uram, a hét vezér tanácsát. Ott kell hogy legyél. Szabolcs fejedelem megtért dicső őseihez!

Meghalt Szabolcs, kinek az elmúlását immár tizenkét esztendő óta napról napra vártuk! Most mégis készületlenül ért, egészen meglepett, megdöbbentett minket.

Ahogy pogány véreimnél rokon vagy nagy ember halálhírére illik, Kulán kán a keze ügyében lévő kés hegyével gyorsan összekarcolta ábrázatát.

– Eredj pihenni, herceg – fordult aztán Taksonyhoz. – S napkeltekor indulj, fiam. Mert ha a Göncöl letűnt, felkél a Virradócsillag! Atyád ügyének most lehet felvirradása!

Hajnalban azonban, amikor mellénk adta egyik vezérét, hogy országa határáig kísérjen minket, már így beszélt:

– Sereget nem adhatok atyád érdekében, Taksony. Gilád kán és Gyalu fejedelem felhasználná az alkalmat, és országomra támadna, hogy a sóháború végett bosszút álljon.

Mi ekkor csak azzal törődtünk, hogy mielőbb megvigyük a halálhírt Zolta úrnak. Azokkal a részletekkel együtt, amelyeket előző este sikerült kiszednünk a kengyelfutóból. A következők voltak:

Szabolcs úr a Bajorföldről hazatérve halálozott el. Oda vitt ugyanis sereget segítségül a néhai jó szövetséges, Arnulf herceg fiának és utódának, Eberhardnak. (Arról csak tud a császári adminisztráció, hogy mekkora zűrzavar támadt nemrég Németföldön, Henrik király halála után? Sváb, szász, lotharingiai, frank nagyurak meg Boleszláv, a cseh herceg, sorra fellázadtak az új német király, Henrik fia Ottó ellen. A többivel együtt a magyariak jó barátja, Eberhard, a mostani bajor herceg is. Csakhogy az új király nem hagyta magát. Kit fegyverrel vert le, kit meg lekenyerezett, és végül a mi Eberhardunk került kutyaszorítóba, mert a győztes Ottó királlyal szemben úgyszólván egyedül maradt. Kétségbeesetten üzent hát a magyariaknak.)

Szabolcs fejedelem igen jól tudta, mennyire fontos a bajorok barátsága, hogy semmiképp sem szabad Eberhard helyére ellenséges érzelmű hercegnek kerülnie. Ezért történhetett, hogy a patyulgatott, alig pislákoló életű aggastyán maga állott a külországba indított nagy sereg élére. Már amennyire „állhatott”, ki egészen hétrét hajlott már ültében is… Mégis feltétette magát színes ernyőjű szekerére, amely aztán mindig a had közepén vágtatott. Ámbár – amilyen fondorlatos volt Szabolcs úr – talán nem is tartózkodott a testőröktől szorosan körülvett szekerén, hanem amíg vezéreire bízott serege dúlva, sarcolva elözönlötte Svábországot, ő maga a hírekre várakozva csendben megült Bajorföldön. Csupán ösztönözni akarta népét személyes részvételével.

Ez ösztönzésre komoly oka volt! Mert a mi száguldó hadsoraink

már nem olyan magabiztosak azon a vidéken. Ott három esztendővel azelőtt csúf meglepetés érte a mieinket. Akkor telt le a Zolta szabadon bocsátása ellenében kierőszakolt kilenc esztendei béke, és a magyari portyázók, hogy Henriket ki ne engedjék az adófizetésből, újból rátörtek a németekre. A Riade melletti mezőn, Merseburg közelében döntő ütközetre felállván a mi magyariaink nem a nehézvértezetű ellenféllel találták szemben magukat, hanem egy újonnan szervezett, a sajátjukhoz hasonlóan gyors mozgású lovashaddal, úgyhogy hagyományos hadifortélyaink nem segítettek, és a mieink nagy zavarodottságukban elvesztették a csatát.

De bizony a színes ernyőjű szekér is – Szabolccsal vagy nélküle – hiábavaló volt. Ahogy a kengyelfutó elmondta, ezúttal csak annyival járt jobban a sereg, hogy sikerült megfutnia. Ottó király nyugat felé kergette őket, hát Németország helyett Lotharingiát meg a nyugati frank birodalmat dúlták, egészen a távoli Rheims nevű érsekségig. Azután meg egy Champagne nevű tartományban portyáztak, és bár ott vígan zsákmányoltak, immár nem sok hasznot hajtottak Eberhard ügyének. Sőt, még rontottak is azon, mert szerteföldön felzúdulást keltett, hogy a bajor herceg keresztény országokra szabadította a pogányokat.

Valami Orleans nevű város környékén vereséget szenvedtek a dúlók. Innen hát keletnek meg délnek tértek, s végül Burgundia pusztítása közben Hugó itáliai királlyal találkoztak össze, aki felfogadta, és saját ellenségei ellen Róma vidékére küldte őket. Máig – amíg ezt a levelet írom, Gabriél – még nem kerültek haza. Csak Szabolcs úr jött meg már egy évvel ezelőtt Bajorföldről, de mihelyt kísérete átlépte a nyugati gyepűt, szertemenesztették a gyászhírnököket. Úgyhogy azt sem lehet tudni, vajon itthon lehelte-e ki a lelkét vagy még idegenben.

Taksony herceggel Bihar felé való vágtánk pihenőin azon tűnődtünk, hogy az elnyűhetetlen aggastyán mibe pusztult bele? A hadjárat izgalmaiba-e vagy az úti törődésbe? Mindketten úgy véltük: egyikbe sem, hanem a sikertelenségbe. Abba, hogy szorongattatásából nem tudta kiszabadítani Eberhard herceget. Aggodalmába, hogy ha szövetségesünk végképp veszít, milyen új szomszédnak nézünk elébe. Mert Szabolcs úr – ezt még e gyermek Taksony is számon tartotta és elismerte – nemcsak nagy hadvezér volt, hanem bizony fejedelemnek sem kicsi! Tizenkét esztendővel ezelőtt a legnehezebb, legszerencsétlenebb helyzetben ő mentette meg Árpád házának uralmát!

Különben még haldoklásában is azt védelmezte. Mert ahogy a kengyelfutó – nem tudván, kikkel áll szemben – elárulta nekünk, utolsó szava ez volt: „Fajsz.” – A legidősebb Árpád-házi herceg neve – mondotta a futár.

A kis Taksony lefojtott, kemény hangon rendre utasította.

– A legidősebb Árpád-házi nem herceg, te kurafi, hanem fejedelem, és a neve: Zolta!

Útközben igyekeztem megmagyarázni a kisúrnak, mi volt Szabolcs úr szándéka.

– Megnevezte Fajszot utódául, nehogy más, mint Árpádtól származó próbálja a nagysüveget fejére tenni. De sajnos, súlyos szó most atyád ellen az ő Fajszot említő utolsó sóhaja!

Taksony kisúr különös gyermek. Általában kevés beszédű. Álla mindig lefelé feszül, ezért pillantása alulról és hegyesen szúr az arcodba. Naphosszát a kabar fattyakkal hancúrozik, hiszen még fel se övezték, de máris részt vesz Zolta úr minden tanácskozásán. Hogy Berchtold fia Marót és Ős bő jócskán töltöttek fejébe bölcsességet – a magam szerepéről nem is beszélve –, az kitetszett a válaszából:

– Tévedsz, jó Béld. Nincs olyan elhullajtott szarvasagancs-korona, amelynél ne érne többet bármely fejen lévő! Ha az a ménkű római császár azt üzenné követével a hét vezérnek: „Zolta”, jobban berezelnének, mint Szabolcs dédnagybátyó utolsó szavától. Hát még most, hogy a nyugati szomszédból acsargó kuvasz lesz!

– Ez lehet egyetlen reményünk – bólintottam. – De amit ma itt tudunk, arról Konstantinápoly már tegnap, egyenesen Bajorországból értesült. Lehetetlen, hogy a császár a fejedelemválasztást ki ne aknázná a birodalom javára!

Így feleltem neki akkor, Gabriél. Romanosz politikájában való annyi csalódás után is még mindig bizodalommal!

Zolta úr a halálhírt érzékenyen fogadta. Egy könnycsepp is csillant a szemében. Hogy minden közöttük történt ellenére, szíve mélyén ő is tisztelte dicső nagyapjának csodálatos öccsét, kitűnt a szavából. Elképedve hallottuk, Gabriél, hogy ő, aki Szabolcs urat életében nem ismerte el fejedelemnek, úgy beszél róla, mint valóságos és elhivatott uralkodóról. Így szólt hozzánk:

– Megint megmutatkozott, hogy az ország szellemeivel szövetséges fejedelemnek nem szabad idegenbe mennie! Minden magyarázatotok téves, mivel csakis emiatt halt meg. Ugyanazért a vétekért, ami az én vétkem is volt! – Ránk meredt. – De vajon tizenkét esztendei száműzettetésem elég bűnhődés-e már a szellemek szemében, hogy irányomban végre kiengesztelődjenek?! – Sápadt lett, és reményvesztetten lebiggyedt az ajka.

S most hallgasd meg, Kegyelmes Gabriél, a nem csupán korabölcs, de kabar módra csavaros észjárású kisúr megjegyzését erre.

– A vezérek engesztelődjenek ki, atyám! – háborodott fel e gyengeségen. – Mégpedig önmaguk iránt, a gyalázatosok, amiért úgy tettek, mintha hinnék, hogy haláloddal kellett volna a nép jó sorsát

elősegítened. Hirdesd, hogy megbocsátasz a nyavalyásoknak. De állítsd talpra a seregedet, mert a hetedik égben lakozó Atyácska megbocsátásában is csak akkor kezdenek hinni, ha már a villámaival néhányszor odacsapdosott.

– Áldozatot kellene inkább bemutatnunk, fiam – rebegte Zolta úr. – Ámbár csak módjával hiszek a táltosoknak, és még akkor is megnézem, melyiknek, de ez a helyzet gazdag áldozat bemutatását kívánja!

– Áldozatot bemutatni sohasem árt – vélekedett Ős bő. – Ám tévesen magyarázod a szellemek szándékát, uram, ha azt hiszed, hogy ez önmagában elegendő…

Ő táltos létére ugyanúgy vélekedett a „szellemek szándékáról", miként mi valamennyien: Taksony, Finta nádor-ispán, Berchtold fia Marót, Velek és Vajta vezérek és jómagam. Oly módon tudniillik, hogy Zolta úr kerekedjen fel Biharországból, és teljes erejével induljon Megyer törzséhez. Annak Jutas halála óta Tas herceg a fője. Őt állítsa követeléssel, fenyegetéssel, végül pedig megbocsátásával maga mellé. Kulán országán át ezt a kitörést most könnyűszerrel végrehajthattuk volna. Amikor pedig a megyerieket megnyerte – ajánlottuk neki –, mindkét sereg kíséretében jelenjen meg a hét vezér tanácsa előtt, ott is követeljen, fenyegessen, és végül hirdesse ki bocsánatát!

Beleegyezett.

Megkezdtük hát a hadi készülődést. Nyeregbe ültettük Biharország egész férfinépét. De amikor ez megtörtént, a fejedelem meggondolta magát, és mindenkit hazaküldött. Ő semmiképpen sem léphet a hétmagyar földjére – magyarázta, mert a táltosok megint azt követelnék tőle, ami elől tizenkét évvel ezelőtt kitért. A táltosnép úgy van az egyszer kimondott szavával, mint a kutya a konccal: nem ereszti. Az ellen meg hiába menne sereggel…

Taksony, aki a táltosok közül csak a fejedelem szelíd javasemberét meg Ős bőt ismerte, megkötötte magát.

– Kabarjaink között alig van szellemhitű. Szétverjük azt a táltos-fajzatot ott. Eb az apja a kutyának!

– Eh, tudod is te, aki itt nőttél fel, mekkora a tekintélyük! – nyögte Zolta úr. – Annak, aki sose látta, a sas is csak csibe.

HIEROTHEOSZ

Ekkor én, Felette Tisztelt, visszasiettem Szalánhoz. Hiszen neki is nagy érdeke volt már, hogy Zolta úr visszavívja magát a hétmagyar élére. Nem fordulna-e ez ügyben Zoltával együtt sürgősen Romanosz császárhoz, értésére adva neki, hogy ezúttal nemcsak Biharról és Szalán-országról van szó, hiszen egy erélyes üzenet csupán, és Bizánc a magyariak egész országával lehetne gazdagabb?!

– Tudja a császár magától is – válaszolta Kulán. – Már nyújtogatja érte a kezét. – Mosolygott, mint aki titkot tartogat. – Tudd meg, napokban egy bizánci szerzetes tűnt fel országomban, egyenest Konstantinápolyból. Embereim jelentették, hogy ide, udvaromba készül. Ma meg… éppen az imént… azt hogy: sietősnek mondván a dolgát, mégis elkerülte Alpár sáncait, egyenesen Biharoszágnak vette az útját…

A császári követ! – örvendeztem. S elbúcsúzva Kulántól, kíséretemmel együtt nyeregbe vetettem magam, a bazilita nyomába.

Alig értünk a Tisza közelébe, gyalogember tűnt fel előttünk. Ugyanolyan fából való saru a vérhólyagos lábán, mint a kengyelben lévő sajátom, ugyanolyan szőrcsuha a testén, mint énrajtam a széltől védő prémpalást alatt. Ez volna az? – néztem csalódottan. Amikor utolérve őt, leszálltam a nyeregből, már nem volt rajtam a palást, hogy rögtön lássa: én is szerzetes vagyok.

– Dicsértessék az Úr – köszöntöttem.

Csendesen válaszolt, szemét lesütve. Sötét színű hajjal, gubancos szakállerdővel keretezett arca az én hajdani ábrázatomhoz hasonlított, az időből, amikor a csuhát felöltve, részeg voltam a friss áhítattól. Csakhogy az én pillantásom akkor is bizonyára előre sütött, ennek a tekintete meg valahogy befelé parázslott.

Nem nyilvános követ ez – azt rögtön láttam. Amolyan közös szolgája egyháznak és császárnak, amilyen a Besenyőföldön Te voltál, Felette Tisztelt, amikor kimentettél rabságomból. Nem is bosszankodtam, amiért nem hivatalos császári megbízott. Azt gondoltam: így is elég lesz a feladatához (legalábbis Te elég lettél volna). Mert a Megyer törzsnél – amelyet a szíve úgyis Árpád egyetlen élő fiához, Zoltához húz – a császár bármilyen szava elég, hogy a mérleg nyelvét javunkra billentse. A bihari kabarok és Megyer törzse együtt pedig még több is, mint Horka és Bogát közösen.

Megtudtam, hogy a barátot Hierotheosznak hívják. Azt mondta: a konstantinápolyi pátriárka engedelmével téríteni jött ide a pogányokat. Amíg a nép nyelvét meg nem tanulja, a fejedelmi udvarokat keresi fel, ahol talál szavait tolmácsoló görögöt, hogy megnyerhessen néhány lelket az Úrnak.

– És néhány fejedelmet a császárnak – tettem hozzá, mert gyorsan szerettem volna szót érteni vele.

– Csakis a Mennyek Császárára tekintek – felelte erre ő.

Bosszantott titkolózása. Arrébb vezettem, hátha attól tart, hogy más is megérti beszédünket.

– Testvérem az Úrban, tudod-e – kezdtem lelkére beszélni –, hogy ez országban most készülnek megválasztani az új főfejedelmet? A császári birodalomnak bizony nagy érdeke, hogy azt tegyék meg, aki máris a római császárt tekinti urának.

Lázas szóval szakított félbe. Csak egy Úr van, és amíg őt nem vallják a pogányok, mindegy, kit helyeznek helyébe a mennybe és nevében uralkodónak a földre…

Itt én szakítottam félbe őt, mert megelégeltem az akadékoskodását.

– Úgy látom, egy utadba eső fejedelmi udvart elkerülve, Biharországba tartasz. Márpedig bizonyára nem ok nélkül választottad a távolabbit.

– Jól mondod. Hallottam, hogy az ottani fejedelem megszegte a pogány bálványok parancsát, és a hamis papok kiátkozták. Úgy gondolom, áhítozik szívében a mi Istenünk után.

Mit számít – nyugodtam meg –, hogy ennyire titkolózó, annyi bizonyos már: Zolta úr ügyében érkezett.

Kínáltam, üljön vezeték lovaink egyikére, de riadtan emelte maga elé a kezét. Tiltja a fogadalma. Aki ló nyergében vágtáz, nem tud eltűnődni az Úr gondjain, csak a maga céljait kergeti!

– Gyalog elkésel – intettem. – Újholdig, Hierotheosz barát, még sok a tennivalónk. Elmulasztjuk a döntő pillanatot.

– Ugyan melyiket? – bámult rám. – Te is tudod, testvérem, hogy csak a földi dolgok mulandók, a mennyeiek örökkévalók.

Magam folytattam hát az utat Biharba. Legalább minél előbb vigyem meg a jó hírt, hogy a császár küldötte segítő közeleg. Ámbár igen bosszankodtam Hierotheosz körülményeskedése miatt: elvesztegetjük az időt. Hanem egy nappal utánam ő is megérkezett. Öszvéren jött, mert mint mondta, erre az alázatos teherhordó állatra nem vonatkozik a fogadalma, és út közben véletlenül sikerült kerítenie egyet, ahelyett, amelyik Konstantinápolyból hozta a hátán, de Szalánország lápos ösvényeinek egyikén szerencsétlenül járt: kígyómarás áldozata lett.

A fejedelem fényes lakomáján Hierotheosz csak kenyeret és vizet vett magához. Szabolcs úr utódának a megválasztásával kapcsolatban pedig egyetlen világos szót sem ejtett. Ellenben lázas lendülettel festette elénk, hogyan üdvözülnek a mennyben a megtértek, és Zolta urat, eléje tartva a feszületet, biztatta: már annyit szenvedett, hogy megcsókolhatja az Üdvözítő alakját rajta. A fejedelem ügyesen kitért

kérése elől, halkan és aggódva tudakolván tőlem, vajon az a csók nem a megtérés pecsétje volna? Ős bő vetette közbe magát, bemutatva a szerzetesnek a konstantinápolyi diplomát arról, hogy Zolta fejedelem a császár védelmét és támogatását élvezi. Én pedig megkérdeztem Hierotheoszt, elindul-e a hétvezér tanácsa elébe, és fellép-e ott úgy, ahogy ezt a birodalom érdeke kívánja?

Amiért a feszülettel nem járt sikerrel, csalódottan válaszolta:

– Az én küldetésem nem az, hogy a földi császárnak országokat szerezzek, hanem hogy a mennyeinek gyarapítsam a híveit.

– Theophanész ezt bízta rád?! – jöttem ki sodromból.

Elpirult.

– A pátriárka elküldött a patrikioszhoz, de e magas uraság három ízben sem engedett színe elé. Az Isten ujját láttam ebben. Az Ő szolgája vagyok; mi iránymutatást adhatnak nékem világi nagyságok? Elindultam anélkül, hogy beszéltem volna vele.

Mit várhattunk ezek után a Ti küldötteitektől, Gabriél Klérikosz? Megértheted hát hivatalnokaitok elleni nem enyhülő haragunkat. Neki, Hierotheosznak azonban megbocsátok. Szent ember ő, olyanfajta, mint Agrosz apátja. Bár nem egészen. Az kék szemű, nyílt szívű, csodálkozó, mindent megértő és megbocsátó. Ennek a szeme lángol, a talpa fel van törve. Agrosz apátja szereti a jó ízeket, és megőrzi a pogány görög papiruszokat is. Ez a sanyarúságot keresi, és az Ég nevében megvet mindnyájunkat.

A megfelelő napon Ős bővel együtt indultunk el, hogy újholdra a Dunán is túl lehessünk. Ős bő ugyanis, ha „Mén-Marót” híve lett is, Sédvár[20] uraként Megyer törzsének oly jeles előkelője, hogy fejedelemválasztáson mindenképpen joga van megjelenni. Magam meg ismét lecsupaszítván arcomat, fülem előtt csimbókokat hagyva, és hátul varkocsba fonva a hajamat, visszavedlettem Béld bővé. Prémes selyem vitézi köpönyeget öltöttem meg bronzból való övet, aranyozott véretekkel, vagyonoshoz illőt. Nagy megkönnyebbülésünkre Hierotheosz is oda indult öszvérén, ahová mi, s bár hamarosan elmaradt jó paripáink mögött, nem tévedhetett el, mert az utat apróra elmagyaráztuk neki.

A hét vezér tanácsa Szabolcs mocsárvárában, Fejérvárott gyűlt össze. Még a vezérekkel is csak egy-egy szolgát engedtek be oda, úgyhogy a láp partján ezrével álltak a várakozók sátrai. Közöttük Lélé, a fiatal, tekintélyes és örökké izgő-mozgó főtáltosé. Örömmel üdvözölt bennünket. Bizony, még Ős bőt is, kivel azt hitte, az úton véletlenül találkoztam össze. – Most – suttogta hevesen – minden szablyára szükség van, hogy a turult a kígyó le ne gyűrje! – A kígyó, Gabriél, a Tétény nem jele.

Harmadnap összeült a hét vezér. Az ott történtekről Szalántól értesültem. Ennyi volt az egész: Horka gyula, a második fejedelem

bejelentette, hogy az őseivel egyesült Szabolcs úr helyébe ki kell jelölni az új első fejedelmet. Ezután Tas, mint a Megyer törzs fője, Szabolcs utolsó szavára hivatkozva, Fajsz herceget ajánlotta. Bogát, a harmadik fejedelem szárazon vetette oda, hogy Árpád neméből nem Fajsz következne, hanem olyanvalaki, aki a nevét is elvesztette, úgyhogy ez saját maga miatt, a soron következő Turul nembéli hercegek meg ővégette nem jöhetnek számításba. – Íme – pattant fel gyorsan Horka –, nem tudunk megegyezni, döntsön hát az erő! – Ezzel a vezérek sietve elhagyták a mocsárvárt, és átevickélve a partra, híveikhez igyekeztek. A sátortábor némán, sebtében felszedelőzködött.

Mi, Árpád házának hívei, a Csepel szigetére vonultunk. Azt már megtöltötték a Megyer törzs hadai, így hát Tas herceg volt a házigazdánk. De a fő szót Lél vitte, izgékony természete folytán is, meg azért, mert mindenki tudott már arról az egyezségről, ami miatt a Megyer ura nem mutatkozhatott pártatlannak. Fajsz ugyanis megesküdött a szellemekre, hogy mihelyt megválasztják, megteszi Tast „ifjabb fejedelemnek”, azaz jövendő utódául. S bár ugyanezért Tas fia Lél szereplése sem lehetett éppen érdek nélkül való, ő mégis vállalhatta, mivel az ország főtáltosa a szellemek meghittjeként felül áll a földi dolgokon. Így hát azon a szabad ég alatt tartott, népgyűlésféle lakomán, ahol ökörsütés és kumisznak, boroknak fogyasztása közben kellett volna az Árpád-házi párt jelöltjét eldönteni, ő emelte áldomásra az ivóedényt.

Elsőbb azonban főtáltosként arany ivókürtjét töltötte meg friss, tiszta Duna-vízzel, s pogány szertartással felfelé fröccsentve, lefelé löttyintve abból, a „hétégbeliek” meg az „alsó világbeliek” segítségét kérte. Majd az ivókürt tartalmát lassan kortyolgatva, Fajszot, Jutas fiát, Árpád unokáját dicsérte a szellemeknek, a gyűlésezőknek Fajsz megválasztását sugalmazva ezzel.

Utána a fatönkökre ácsolt és az ezrek lakomáztatása kedvéért félig letarolt nyárfaligetet beindázó, vég nélküli gerendaasztal egyik sarka mellől a legnevezetesebb vendég, Örsúr emelkedett fel, a Vereckei-szorost védő nép vezére.

– Az én kabarjaim azt üzenik nektek általam: Jobb a medvének mézért küszködnie darazsakkal, mint farkasfalkával gyürkőznie a bundájáért! Bizony, béke legyen az országban, hogy a veríték, s ne a testvérharcban kiontott vér folyjon. Az én kabarjaim nem ülnek nyeregbe pártoskodásért, hanem elfogadják a versengésből kikerülő fejedelmet, bárki legyen az.

A szertekígyózó asztal mentében egyetlen elnyúló szusszanás jelezte az a feletti megkönnyebbülést, hogy a vereckés kabarokat Horkának sem sikerült pártjára vonnia.

– Magam azonban – folytatta Örsúr –, eljöttem kétezeresnyi

személyes kíséretem élén! Ide jöttem, és nem a túlparti Tétényben, ahol a gyula pártja gyülekezik. Magam Árpád házáért fogok küzdeni, mert nem feledhetem nagyatyámnak Álmos úrral kötött vérszerződését, és azt sem, hogy arról önként lemondva, Árpád úr adta népemnek az északkeleti határ hős védelméért a magunk közül, magunk választotta vezér alatti élés jogát!

Ezt már elragadtatott tombolás fogadta. Kétezer lándzsa nem csekélység! És Örsúr tekintélye, hadvezéri tapasztalata még egyszer annyival felér. Lél a szertartási ivókürtöt félretéve, borral töltött aranykelyhet emelt: áldást mondott a hűséges Örsúrra.

– Aba! Aba! – kiáltozta most a népség.

Ez Patának, az Őrlánc vezérének szólott, akit „úr” helyett az „apa aba” megszólítás illet. Címe már szinte névként ragadt rá nemzetségének tagjaira, mivel a „karvalyosok” vezérének tisztét dédjeik, a honfoglalás előtti Ed és az utána való Edümény óta mindenkor az ő legöregebbjük viseli.

Pata kis, komor ember, villogó szemű. Nem messze Örsúr helyétől méltóságteljesen állt fel, és szablyája markolatára támaszkodva azt mondta:

– Az Őrláncnak Árpád urunktól való parancsolata az, hogy külső támadástól és belső zendüléstől védve, az ő házának, őrizzük meg az új haza földjét. Csak Árpád neméből való fejedelmet fogadunk el! Bárki legyen az ő leszármazottai közül, híven hullajtjuk érette a vérünk! Fél tömény hoztam magammal, mivel őrhelyeinket valamennyi vitéznek egyszerre elhagynia sohasem szabad.

Ez a hűség és ez az ötezer jó lándzsa is nagy tetszést aratott. Lél mégis kissé fakó hangon mondott áldomást az Őrlánc vezérére, talán azért, mert Pata nem ragaszkodott mindenáron Fajszhoz.

Kulán kán így nyilatkozott:

– Ellenséges szomszédaim miatt hon kellett hagynom Szalánország seregét. Másfél ezeres személyes kíséretemmel jöttem, s a küzdelem költségeire tíz szekér sót, öt erszény arab ezüstöt és két erszény bizánci aranyat is hoztam. – Tomboló lelkesedés támadt, de Szalán leintette. – Idejöttem, vezérek és vitézek, híven a szeri vérszerződéskor Ond nagyapám által tett esküvésnek. De azt az esküt én úgy értelmezem, hogy a holt oroszlánnak nem az unokája az élő oroszlán, hanem a fia!

Nagy zaj támadt. Nagy éltetés és némi tiltakozás. Hiszen mindenki értette, Kulán azt mondta ki: amíg Árpádnak fia él, más nem lehet fejedelem!

A magába roskadt, félvak Hubára alig figyeltek. Aggastyán lévén, túlságosan halkan is beszélt. Arról, hogy Szeren ő maga esküdött, már ifjan törzse fejeként, hát háromszáz lófej, lándzsa kíséretében eljött. De csak a maga vérét folyatni, mert törzse régen szétesett, gazdag,

hatalmas nemzetsége jólétét, befolyását pedig nem kockáztathatja, még ha Árpád háza elesne is. Le se hurrogták, azt sem olvasták fejére, hogy testőrsége is háromannyi emberből áll, mint amennyit magával hozott.

Csendben ült vissza, köszöntés, áldomás nem követte szavát. A tömeg arra várt lélegzet-visszafogva, ki ejti ki először Árpád élő fia nevét?

Ekkor felegyenesedett Ős bő.

Lél tiltón emelte feléje az ujját.

– Ki ne mondj olyan nevet, amely uradat nem illeti. S ne feledd: neve nélkül is halott az ember!

– Nem halott ő. Sőt fejedelem!

– Él Mén-Marótként. De ez a név nem fűzi Árpád neméhez többé.

– Megyer népe! – fordult a bokrok, fák között beláthatatlanul tekergő asztal vendégeihez erősen felemelt hangon Ős bő. – Horka és Bogát kénytelen volna békekövetet küldeni, ha azt hallaná, hogy Bihar fejedelme a jelöltünk. Hiszen ez a mi pártunkon további húszezer lófejet és lándzsát jelentene! Árpád háza nem maradhatna alul, ami pedig enélkül könnyen megeshet. A legnagyobb úr a *kell*, mert pártfogolt népük érdekében a szellemek is meghajolnak előtte. Beszéljenek táltosaitok a hétmagyar országa dicső szellemeivel. Könyörögjenek nekik, megmondván, hogy: kell, kell! Tudjátok, táltos vagyok magam is, nohát azt mondom: az égbeliek visszaadják most az elvesztett nevet! Mert kell! Most kell!

Lél gonosz, haragos pillantásokat vetett, de Megyer vitézeiből oly nagy zajjal tört ki az egyetértés, hogy amikor a háborgás, zúgás, zsivaj elült, megígérte: előkeríttet néhányat a legvénebb táltosok közül. – Addig is, mondta aranykelyhét felemelve, „Taksony atyjára” üríthetjük ivószaruinkat.

Ezután még sokan, az ország különböző részeiből való előkelők hosszasan adtak számot róla, hogy harminc, ötven avagy száz fegyveres kísérőjükkel együtt csatlakoznak Megyer törzséhez a várható viadalra.

A lakoma jóval alkony előtt kezdődött, majd besötétedvén, töméntelen fáklya fényénél folytatódott, miközben a végtelen asztalnál – kivéve azt a részét, ahol a legelőkelőbbek és a nem Megyer-beliek foglaltak helyet – az evő-ivó emberek többször is cserélődtek, mert a megyeri vitézek nemhogy egyszerre, de még háromszorra sem fértek volna el mellette, a szüntelenül újrapúpozott tálak, újratöltögetett kancsók előtt.

Éjfél is elmúlván pedig, eljött a pillanat, amikor nem akadt több szólásra jelentkező. A váratlanul támadt csendben Lél felállt. Ugyanúgy, mint a lakoma folyamán már annyiszor. Most azonban felegyenesedtekor testtartása hirtelen megváltozott. Mint egy csavart

törzsű fa, fordult kitárt karral az előttünk sötétlő folyó felé. Belebámult a feketeségbe, amelyen számtalan nagy, sárgapiros csillag ütött át, a gyula-párti sereg túloldali tábortüzeinek fényei. A főtáltosból ekkor idegen hang tört ki, vagyis inkább: szakadozottan kibuggyant.

– Győőzünk! Bogát… átáll hozzánk. Ide… jön!

– Bogát horka? Ellenségünk? – kérdezte egy hidegrázós hang.

Lél fáradtan leejtette a karját, végigtörült verítékező arcán, hörpintett egy korty tiszta vizet, és zihálva, saját hangján azt felelte a kérdezőnek:

– Hallottátok, mit mondott Egyek, kende ősöm, aki énbennem lakozik. Győztünk, mert leghatalmasabb ellenfelünk is a mi pártunkra áll!

Azzal kimerülten leroskadt. Az előkelők összesúgtak, a vitézek pedig, akik azonnal hitelt adtak a hátborzongató szellemszónak, elnyújtott éneklésbe kezdtek.

Szalán odalépett hozzám.

– Hierotheosz még most sem érkezett meg a császár szavával? – bosszankodott. – Magunknak kell hát cselekednünk. – Karon ragadott, intett Ős bőnek is, és Lél felé indult. Pata aba szintén csatlakozott hozzánk.

– Bizonyos az, amit mondtál? – fordult Kulán kán a főtáltoshoz, akit belső emberei már kissé helyrehoztak. – Nem kellene, hogy valóban megkérdeztesd a szellemeket Mén-Marót felől?! – nézett Léllel farkasszemet.

A közelben ülő vén Huba odahajolt.

– Igaz – suttogta magas, reszelős hangon. – Bogát végül is már ideérhetett volna, ha csakugyan akarna. Csupán a víz választja el tőlünk.

Lél felemelte torzonborz fejét, szemgolyója forgott.

– Egyek hangja volt. Értitek? Egyeké!

Huba némán nyámmogott reszkető szájával. Majd azt suttogta:

– Ez is igaz… – És váratlanul heherészni kezdett. – Csakugyan meglehet – emelte fel gyenge hangját. – Miért ne? Halljátok-e, Bogát és unokatestvére, Kál fia Bulcsú, a jövendő horka emberül összetart ám! És ők ketten együtt mindenkinél hatalmasabbak. Amióta a gyula elvesztette Erdőelvét, két-háromszor erősebbek Horkánál. Hát, ha azelőtt Bogát a gyula méltóságot is szívesen vette volna, most miért érje be ennyivel? Még hogy Horka legyen fölötte, akit személy szerint nem is állhat?! Hisz nem is állhatja azt senki. Bogát kíván első fejedelem lenni! Horka meg dehogy enged. Miért is engedne? Arra keljen neki Bogát szövetsége, hogy megmaradjon annak, ami? Hihihi – nevette el magát. De ettől tüsszögni kezdett, mire gyorsan és ijedten kívántunk neki egészséget, nehogy menten kiszálljon belőle a lélek.

– Köszönöm – bólintott. – Még nem hagy el a szusz, hehehe, amíg

ennek a végét meg nem látom. Farkas fogta róka, róka fogta farkas a nép két leghatalmasabbja odaát! Hogyan is juthatnak dűlőre egymással?

Nehéz léptek tördelték a földön fekvő gallyakat. Négy fáklya között kísértek oda egy újonnan érkezettet. A főtáltos döbbenten meredt a hirtelen elébe tűnő barátcsuhára, bizánci feszületre. Mi meg Ős bővel, Szalánnal – reményre gyúlva.

– Konstantinápolyból… egy római pap! – jelentette rekedten Tas herceg görögje.

– Hierotheosz klérikosz – mondta Ős bő hangosan. És még emeltebb hangon tette hozzá: – Császári követ!

Lél felpattant kínos meglepetten.

– Mi a te urad üzenete hozzánk? Miért küldött?! – kérdezte, és komor, éles tekintete a jövevény arcáról a tolmácséra szegeződött.

A Ti Hierotheoszotok, Kegyelmes Gabriél, ekkor mint egy hitvalló, magasra emelte a feszületet.

– Azért küldött az én Uram, hogy figyelmeztesselek benneteket: ne utasítsátok el magatoktól a túlvilági üdvöt!

Lél szeme megvillant.

– Vagyis Egyek szavát! – ütött az asztalra.

A magyarázgatás céltalan lett volna.

– Ember – szóltam Hierotheoszra halkan, de keményen –, és Zolta fejedelemsége?!

A barát arcát a harag pírja öntötte el.

– Ő elutasította a keresztet!

Mi, Zolta-pártiak összenéztünk, és gondolhatod, Gabriél, mit mondott császárod adminisztrációjáról a tekintetünk…

Röviddel ezután különös zaj vonta magára a figyelmet. A víz felől jött. Visszhangzó kiáltozás, csobbanások, lóprüszkölés…

A lakomaasztal mellől a partra rohantunk fáklyáinkkal. Megyeri íjászokkal teli csónakok vágtak neki a sötét haboknak. Aztán csapzottan, szakadt köpönyegben egyszerre előttünk állt – csakugyan Bogát!

– Horka fegyverrel akart kényszeríteni! – zihált feldúltan, reszketve az indulattól. – Alig tudtam néhányad magammal kitörni onnan. De vesszen az átkozott kutya! Akkor inkább Fajszot teszem meg fejedelemnek!

Ha Hierotheosz a császár nevében Zolta mellett tört volna lándzsát, ki is javíthattuk volna e nevet Felette Tisztelt. De így Lél hálával tárhatta pogány ege felé a karját. Előkerült Tas is, felindultan, és maga Fajsz, örömben úszó ábrázattal.

Bogát horka tovább dühöngött:

– Kürtösömet ledöfték, nem adhattam jelt a seregemnek!

Most gyorsan hasított nyílvesszőre rótta a parancsait a még mit

sem sejtő Bulcsúnak, kire a gyula tábora közelében letelepedett hadainak vezérségét bízta. A nyilat a megyeriek egyik tizedese vette át, gondos utasításokkal együtt, miként jusson vele a túlpartra úgy, hogy a gyula őrszemeit kikerülje.

„Fajsz! Fajsz!” – kiáltozták a vitézek. „Fajsz és Bogát!” – ünnepelték a megbékélt ellenségeket.

S most lett csak nagy áldomásivás,

Tas egyik századosának odatoppanása szakította félbe. Azt a hírt hozta, hogy Horka egy csapata a párás szürkületet felhasználva, Lórévnél átúsztatott a szigetre, nem messze tőlünk már folyik az ütközet! Mind rohantunk a csatatérre; Ős bő, Kulán meg én is. Mert habár Zoltáért nem lehetett, az Árpád-házi fejedelemért mindenáron küzdenünk kellett.

A gyula sok emberét levágtuk, és korareggel mi keltünk át a folyón. Alighogy átúsztattunk, a távolból megszólaltak Bulcsú harci kürtjei, ami azt jelentette, hogy ő is megkezdte ellenfelünk ellen a viadalt. A gyula serege minden oldalról szorongatva, egykettőre reménytelen helyzetbe került. Délben Horka meg is adta magát. Miután már serege egy szálig letette a fegyvert, mezítláb, hajadonfőtt járult Fajsz úr elé, lecsatolt aranyövével együtt szablyáját is odanyújtotta.

– Elismerlek fejedelmemnek – jelentette ki vonagló szájjal, és egy téveteg, de inkább kihívó, mint alázatos mozdulattal hozzátette: – Meg kell hogy bocsáss nekem!

Hát így veszett el a mi közös ügyünk, Kegyelmes Gabriél, azon, hogy küldöttetek nem pártfogolta a császár hűbéresét, nem érvén fel ésszel: ha Zolta elfogadja a keresztet, eleve és örökre oda a fejedelemsége.

Kikiáltatása után Fajsz fejedelem Bogáttal egyetértésben ítéletet hirdetett a gyula felett. Meghódolásáért – úgymond – méltóságát megtarthatja, lázadása miatt azonban nemzetsége elveszti a fejedelmi partvonalon lévő, kitüntető szálláshelyét!

A választást követő hétnapos dínomdánomon Bogát, oldalán az immár tizenöt éves, ezüstbe-aranyba öltözött Bulcsúval, úgy vitte a szót, olyan pompát fejtett ki, mintha ő nyerte volna el a nagyföveget. A nyolcadik napon pedig az összes had felkerekedett, hogy a Tétény nemzetséget kényszerítsék a Duna jobb partjáról a Szalán-országgal határos gyepűföldre való átköltözésre.

Tétény piros lánggal égett. Az áttelepülők minden mozdíthatatlant felgyújtottak maguk után. A Dunán fegyveresekkel teli ladikok között kellett átkelniük, és komor arcú vitézek sorfala között folytatták útjukat a Duna és a Tisza közének csapásain. Horka átkozódva lovagolt nemzetsége és annak töméntelen kincsét cipelő, jószágát hajtó ínjei menetének élén. A hétmagyar országa második fejedelmét ujjal sem érintették. Fiait, a porig sújtott Gyula vezért és a vérig sértett Zombort

sajnálták, ők ezért nem hallottak rossz szót. De már a nemzetség szerényebb családjaira záporozott a szitok, az átok, és aki nem tűrte némán a megaláztatást, azt levágták!

Ilyetén bűnhődött magától is Zolta fejedelem egyik hatalmas ellensége, és császárod, Gabriél, mégsem bízott eléggé az ő esélyeiben!

Azért adtam elő mindezt oly részletesen, hogy levelem elején jelzett mondanivalómra térve, felfogd uraim jogos haragjának keserűségét!

Fajsz úr, nem feledvén, kit tart Kulán „élő oroszlánnak", a minap – a fent történtek után közel egy évre – értesítette Giládot és Gyalut, hogy a tavaszon nyugodtan rátörhetnek Szalán-országára, ő semleges marad! Ezzel pedig e tartományotok pusztulása elkerülhetetlen, minthogy ellenségei a bolgárok támogatására számíthatnak. Nagy szerencsétlenség ez Zolta úrnak is, aki újból elveszítheti szűk országából a világba vezető egyetlen utat!

Romanosz császár azonban elejét vehetné e kettős csapásnak. Csak annyit kellene tennetek, hogy háborúval fenyegetitek meg Bolgárországot, amire volna okotok elég. Ez esetben Péter cár magához szólítja alárendeltjét, Gilád kánt, hadaival együtt, és mindannyian ott rostokolnak majd támadásotokra várva a Ti határaitok közelében, képtelenül arra, hogy Szalán ellen viseljenek háborút.

Tudom, Felette Tisztelt Jótevőm, ha csak Tőled függne, minden megtörténne, ami kell. De félő, hogy nem így lesz, s a segítség ismét elmarad. Ez azonban utoljára esne meg! Mert uraim üzenik – amit, kérlek, feltétlenül közölj Romanosz úrral –, nincsen szükségük olyan császárra többé, ki hatalma avagy jószándéka híján, kisujját sem mozdította értük!

KULÁN VEJE

… Zolta úr Fajsz megválasztásának hallatára sem mosolygott fanyarabbul, mint máskor. Látszólag lepergett róla a kudarc, pedig eddig Szabolcs halálában volt minden reménye. Aki így tart ki, Lóbőr, oktalan megvetést, gúnyt, esztendőkön át tartó ínséget s bármi csapást emelt fejjel viselve, kicsire összehúzza magát, amikor kell, a megfelelő időben pedig nagyúrként cselekszik, az mégiscsak kemény vitéz, nagyralátó férfi!

Ezúttal még túl is tett önmagán…

Tudnod kell, hogy a Szalán-ország immár nyitott kapuján át folyó kereskedésből vámjövedelmekhez jutott, az utóbbi időben az én főlovászom küldeményei is simán és hiánytalanul érkeztek el hozzá, Ős bő fia, Szalók pedig, ki Sédvárában parancsnokol, most ellátja atyját hazulról minden elképzelhetővel, aminek javát Ős bő szintén a bihari udvartartásnak adja. Az én uramnak pedig már ez a valamelyes jólét is elég volt ahhoz, hogy feléledjen benne a régi könnyűkezű nagyúr…

Hát mit csinál Fajsz kikiáltatása után? Mindenkinek szeme-szája állt el, mert harag és duzzogás helyett hét napig tartó dínomdánomot csapott!

– Ne úgy értsétek, mintha elismerném Fajsz uralmát – így beszélt a lakomakelyhet emelve. – Az ilyen „véletlen” fejedelmecskék csak saját bőrükkel törődnek. Ámbár unokaöcsikém nem vette be magát mocsárba, amiként Szabolcs cselekedte volt öreges félelmében, hanem férfias félelmében ő, mint hallom, valamennyi szálláshelyén földvárat épít. A teve púpja mögött védve lehetsz a nyílvesszőktől, de az állat patáitól ugyan mi óv meg, ha fájdalmában és rémületében levet a hátáról? Sáncfalak nyújtotta biztonságban reménykedik a kölyke, ahelyett hogy fejedelmi tekintélyét emelné, és annak erejében bízna. Csak én, az Árpád által kijelölt, egyedül jogos utód, csak én, aki tudom, miből forgattak ki, lehetek és leszek képes visszaállítani atyám hatalmának teljességét. Azt ünnepelem itt, hogy az öntelt Bogát, aki annak idején személyemben Árpád házát akarta megfosztani a nagyfövegtől, kénytelen volt mégis egy mi nemünkből való herceghez csatlakozni!

Szalán, Örsúr, Pata, Huba és más hatalmasok hallgatták e szavakat, mert mindenkit meghívott, akiről csak tudta, hogy nincsen feltétlen ellene. Mindezek pedig szívesen eljöttek, és mondták: „Éljél sokáig, Zolta úr!” Jeléül annak, hogy mégiscsak az ő javára fordul az idő kereke.

– Hadd országoljon Fajsz, ha annyira akar – folytatta. – Én várhatok, hisz alig múltam negyven. Magas kort fogok megérni,

minthogy testileg Álmosra ütöttem. Azt azonban, hogy a Megyer törzs támogatása fejében Tas kivitte Fajsznál utódává való kineveztetését, amivel végtelenné nyújtanák várakozásomat, nem tűrhetem!

Másnap Zolta úr Taksonnyal együtt eltűnt a lakomázók köréből, és csak negyednapra kerültek elő, bőrpáncélba öltözötten, csatakos köpenyben. Zolta lebiggyedt ajkán gúnyos vidámság játszadozott.

– A bihari sutban növekvő fiamat tanítom, hogyan uralkodjon. – Ezt válaszolta a kérdezősködésre, semmi egyebet.

De Taksony kisúr nem sokáig kérette magát, felemelkedett a mindenféle jóval megrakott asztal mellől, és leszegett állal, fel nem vetve tekintetét, elhadarta, miféle hadi csínyt követtek el.

– Kis híján megnyuvasztottuk rokonunkat, az ifjabb fejedelem címét bitorló Tas herceget. Másként is bosszúnkra érett, hiszen tizenkét évvel ezelőtt nem restellt fegyverrel harcolni atyám ellen…

Az történt, Lóbőr koma, hogy Zolta megtudván fürkészőből Tasnak Tasvásárába való minapi érkezését, Taksony kíséretében két ezerese élén hirtelen odavágtatott. Tas, a gyakorlott hadvezér, kijött a sebtében bezárkózó várból, hogy elkergesse őket. De mert azt hitte, a sáncfalak mögött tartózkodó idegen kalmárok kincseire áhítoznak, és minél messzebb akarta kergetni őket, csapdájukba esett. Ugyanis a dühödt üldözést a Tisza kacskaringói között is folytatva, seregével beleereszkedett egy holtágnak gondolt, félig kiszáradt mederbe. Csakhogy eleven ág volt az, amelynek Zolta emberei az előző éjszaka hevenyén emelt gáttal vonták el a vizét, s most meglazítva a torlaszt, Tas hadára engedték a felgyülemlett tavat. A levonuló hullám nem volt akkora, hogy bárki is beleveszett volna, de szétterülvén, az egész tájat mocsárrá változtatta. Az ifjabb fejedelem hadának lovai térdig merültek benne. Három napon át nyílvesszők surrogása közepette dagasztotta Tas az iszapot, meglehetősen hideg időben. Nem tudott kikecmeregni.

– Alvezére ma reggel könyörgő üzenetet küldött – számolt be Taksony a csíny kimeneteléről. – Kérjünk bármit, csak eresszük ki őket, mert hagymázas láz vett erőt urukon. Mi azt feleltük: nem kell nekünk semmi, minthogy csak tréfálni akartunk. Ha így áll a dolog, hát eredjenek haza, oszt vége!

A vendégek kiáltozni kezdtek: miért engedték el oly könnyen, ezt meg azt kellett volna kikötni a szabadulás fejében. Huba azonban halkan heherészve azt mondta Zolta úrnak:

– Tas nem fél emberfiától, de másként a széltől is óvja magát, mert egy idő óta valami kór gyötri. Tudtad-e?

Zolta nagyot nézett, aztán hahotára fakadt.

– Itt a világ végén hogyan tudhattam volna? Nem élek közöttetek. Ezt a fortélyt csupán azért eszeltem ki, mert szablyával, lándzsával, nyílvesszővel úgysem lehet elérni a testét, töméntelen testőre és azok pajzsai miatt.

– No, a jeges fürdőt nehezen fogja kiheverni – vihogott a vén Huba. – így hát mégis eleget kaptál, amiért elengedted. Meglehet, hogy rámegy…

– A szellemek akarták így – vélekedett Szalán. – Hogy megmutathasd: élő oroszlán vagy!

A kevés beszédű, minden szavát megfontoló Örsúr is megszólalt, sóhajtva:

– Az kellene végre a nagyföveg alá, igazi oroszlán! Szabolcs hűséges öreg komondor volt, Fajsz meg rosszkedvű toportyán. Bogát és Horka helyett most majd Bogát, Bulcsú és Lél versenyez a hatalomban vele. Egy vadkan meg két párduc a foghíjas farkassal! A szétszakadt ország, sokfelé esett nép nagy veszélyére. Olyan időkben, amikor Bajorföldről Eberhardot végleg kiűzték! Mert bizony másodszorra se tudtuk… pedig magam is ott voltam… megsegíteni! Mielőtt ide indultam, kaptam a hírt: harcias ellenség földje lett Bajorország!

Egyébként, Lóbőr, nagyon igaz volt, amit Huba mondott. Az eltelt évek alatt lassanként kitudódott, hogy Tas Tasvására alatt súlyos bajt szerzett: a szárazkór fojtogatja azóta a mellét…

Zolta úr pedig bátran folytatja küzdelmét. Immár nem arra vár, hogy jussát a jó sors önként kezébe adja.

Fent nevezett hatalmas vendégeinek időről időre most is fejedelmi ajándékokat küldöz. Egy ízben meg arra kérte őket: engedjék hozzá látogatóba nemzetségeik legkiválóbb táltosait. Azokat aztán tejben-vajban fürösztötte, és végül – rávette: kérdezzék meg a szellemeket, vajon Mén-Marót-e ő, avagy visszakaphatja-e az elvesztett nevet? Ám a pogány istenek – ne feledd Lóbőr, Tas fia Lél a nép főtáltosa – ravaszul feleltek, úgy, hogy jusson is meg maradjon is… Ekképpen: „Biharország fejedelme Mén-Marót, de ha a hétmagyar országában fejedelem lehetne, úgy megint Zolta lesz!” – Ezt legalább lehet csűrni-csavarni, így, úgy magyarázni – jegyezte meg fintort vágva az én uram.

Amikor pedig Fajsz kikiáltása után egy esztendővel Szalán országa Gilád és Gyalu támadó készülődése miatt veszélybe került, és én előre megmondtam, hogyan fogom kisegíteni abból, Zolta ezzel fordult hozzám:

– Lám, milyen befolyásos és találékony vagy, derék Béld. Segítenél-e újabb gondjaim egyikében? Tudod, tisztelik a medvebocsot féltékeny anyja karmos mancsa miatt, mégis jobban a bocsnál kisebb menyétet saját hegyes fogaiért. Egyszóval a magam tekintélyére törekszem: szeretnék szabadulni a császártól! Ne az ő pártfogása miatt tartsanak tőlem, amikor úgyse sokat ér az, és már nincs is nagy szükségem reá. Azt se vethessék szememre többé, amire méltatlan üldöztetésem legnehezebb idejében rászorultam, hogy

idegen úrnak hódolok. Örsúr meg Pata a lakomán fülembe súgták: a Megyer törzs gyűlésén ők kimondták volna nyíltan a nevemet, ha nem volnék római hűbéres…

Ez a kívánsága nekem is kapóra jött.

– Meglesz, uram. Éppen jó alkalom van rá. Mert csak mi tudjuk, akiket illet: Gilád kánt és Gyalu fejedelmet, ha elindulnak Szalán országa ellen, Javdi aba fogja rendre szorítani, azzal, hogy besenyőivel az erdőelvi szorosokon át meg az Al-Duna mentén benyomul mindkettőjük országába! A császár nem tudhatja ezt, és ha úgy teszünk, mintha egyedül tőle remélhetnénk segítséget, olyan próba elé állítjuk, ami készen nyújtja majd a szakítás ürügyét.

Úgy is történt. A bitorló császár semmit se tett, ellenben Gilád és Gyalu egyesített hada még el sem ért a Tisza partjára, amikor az én kengyelfutóm már értesítette Javdit, hogy elindulhat. Az a kettő – elől-hátul ellenség falába ütközve – olyan leckét kapott, hogy többé nem merészel Kulánnal kikötni. Ezután Ős bővel együtt gondosan elkészítettük az egyenesen Romanosznak címzett szakító levelet.

Láthatod, hogy igazi sakkjátszma volt ez! Ők a „gyalogjaikkal" (meg a Temes-vidéki és székely lovasokkal) sakkot adnak a mi „királyunknak", mi meg kivédjük, a táblán harántirányban mozdítva a „futárt"…

No, de ismerlek huncut! Mindez téged csak félig érdekel. – Arról beszélnél inkább, Panteleémon – mondod magadban –, amire évek óta várok, a másik játszmádról, amelyben a te „királynéd" a tét…

Hiszen azért írom meg mindezt neked, öreg barátom, hogy arról szóljak éppen! De tudnod kellett ezt is, amannak értéséhez. Mert abban a pillanatban, Lóbőr, amikor Zolta fejedelem a Romanosznak címzett levelet ellátta tamgajelével, az én „királyné-játszmám" elérkezett a gondosan kitervelt végjátékhoz!

Előre számításba vettem, hogy így szól ekkor az én uram:

– Vajon, ha ezt megkapja a császár, nem uszítja-e rám bosszúból az ellenségeimet?

– Országod – válaszoltam – az utóbbi időben jócskán megerősödött. Nemsokára pedig… tudod… egy csapásra háromszor olyan erős lesz, mint manap.

– Köszönet neked, jó Béld, hogy erre van kilátásom. De… ezt meg te tudod… még várnom kell rá két hosszú esztendeig. Komoly bökkenő ez: két éven át kiszolgáltatva lenni!

– Kulán fedezi addig a hátadat, uram. Most már teheti, mert nem kell tartania a szomszédaitól.

– Nem bízom a Só Urában, öntelt és hiú lett, fejébe szállt a gazdagsága. Bár nem sokat ér vele, hogy egyike a hét vezérnek, igen büszke rá, és semmiképpen sem mondana le róla. Márpedig, ha… tudván, hogy többé nem császári föld ez… Fajsz és a hétvezéri tanács

rám támad, Kulán… ismerem… félreáll az útból!

– Hadserege vezérén is múlik ez, fejedelmem. Aki herceg korában Kulán maga volt, mert a fővezérség náluk a trónörököst illeti. Most pedig Kulán veje lesz az.

– Szalán kiszemelte utódát? – lepődött meg Zolta. – Ki az a hatalmasság, aki Tükör hercegnő fejét beköti?

– Én szemeltem ki az utódát, uram. Mégpedig nem éppen önzetlenül, mert saját magamat választottam. Csak terajtad múlik, hogy elérhessem célomat, és vele a te javadra a hadak vezérségét!

Zolta úr nagyon elámult, de biztatott.

– Tudhatod, hogy mindenképpen támogatlak, hiszen hűségednek, ügyességednek oly sokat köszönhetek. Ráadásul még érdekemben is áll. De nem tudom elképzelni, hogyan múlna énrajtam a dolog…

– Csak akkor járhatok sikerrel – magyaráztam –, ha a most is nála vendégeskedő Tanuzt meg Taksony herceget mellém adja háztűznézőimnek. E kettő közül az egyik nem volna elég. Ha mindkettőt megkapom, bizonyosan nyert ügyem van.

– Taksonyt is? – akadt fenn a szeme.

Tudnod kell, Lóbőr, hogy ez bizony kivételes és nehezen elérhető kívánság volt részemről. Mert bármi hálás is nekem az én fejedelmem, Árpád unokájának násznagysága – mégpedig éppen azé, aki a „sutban”, apja száműzetésében, a bihari földön nőtt fel – egy nem fejedelmi, sem törzsfői, még csak nem is nemzetségfői származék lagziján, nem hála dolga, hanem olyan ügy, amely Zolta úr és Taksony kisúr országos tekintélyét érinti, jobban mondva: sérti az ország előkelői előtt…

Zolta úr kezében megremegett a császárnak címzett pergamen. Nagyon fontos volt számára, hogy azt útnak indíthassa. És nagyon fontos az is, hogy Bihar az elkövetkezendő két esztendőben biztosan kitarthasson… Csakhogy egy hol Béldnek, hol Pentelének, hol Bilüdnek, hol bizánci barátnak, hol besenyőnek ismert, a hétmagyar országának hatalmasságai szemében jöttmentnek számító ember násznagyául adja örökösét? Végül azonban az előbbi két fontos dolog háttérbe szorította a harmadik, a nekem fontos dologtól való irtózását.

– Közhírré kell tenni végre – találta meg a kiutat –, hogy te Tente fia vagy, régtől fogva bő! Nem pedig holmi alulról felkapaszkodott tányérnyaló, még ha különös sorsod miatt egyenesen rabszolgasorból kellett is felküzdened magad… Béld bő, töményvezér, mondjuk: császári kamarás is és klérikosz!

Így hát a két herceg kíséretében vittem el Szalánnak a császárral szakító oklevelet, hogy ő is aláírja, amint azt egymással már régen megbeszéltük.

Kulán kán új díszsátrában fogadott minket, amely minden képzeletet felülmúlóan csodálatos volt, káni köpenye pedig

roskadozott a sok aranydísztől. Mohón nyúlt a pergamen után.

– Örömmel válok meg a birodalomtól! – mondta, amikor végigböngészte a szöveget. – Ha nem vagyok többé Bizánc hűbérese, kevésbé kell tartanom a bolgároktól. Csakhogy gonosz „kán testvérem” és ádáz fejedelmi cimborája ellen továbbra is biztosan számíthatok-e Erdim törzsének segítségében? Tudom – és rám mosolygott –, Bilüd bej, ez rajtad múlik. Kívánsz-e valamit érte? – Magyari nyelven beszélt, hogy az erdimbeli Tanuz ne értse.

– Egyetlen dolgot. Fogadalmad betartását, amely úgy szólt: annak adod lányodat, aki megígéri, minden módon küzd „kán testvéred” ellen, és kirántja alóla a káni széket…

– Megesküdtem a szellemekre, hogy úgy lesz! – kiáltott fel. Majd a két herceg felé tekintett, és Tanuzt kezdte méregetni. – Ha Erdim segítségének ez a feltétele, az mást nem jelenthet, derék Béld vezér, mint hogy kérőt hoztál Tükör hercegnőnek; sejtem is, kicsodát. Éppen ideje – fakadt ki. – Már huszonhárom éves a menyasszony. És milyen szertelen! Nő létére saját kíséretet tart, ami még hagyján, de maga gyakorlatoztatja a vitézeit! Vajon a herceg nem riad-e vissza furcsa szokásaitól?

– Ne aggódj – feleltem. – A jövendő herceg hallott már a bizánci előkelő nőknél előforduló, ennél sokkal súlyosabb szertelenségekről is, és semmi esetre sem fog az itteniek megrögzöttségével tekinteni Tükör hercegnőre!

Szalán erre, mint a talpára esett macska, kihúzta magát. Gőg csillant a szemében. – De vajon egy besenyő törzsfőjelölt elég méltó-e az én lányomhoz? – Egyszerre fölénnyel nézett Tanuzra. Mielőtt még türk nyelvre váltva a szót hozzá fordulhatott volna, gyorsan megjegyeztem:

– Vagy két esztendővel ezelőtt említettem, kán úr, hogy már van mátkája a jövendő abának. Mindkét herceg a kérő háztűznézőjeként jött ide.

Szalán kíváncsi és izgatott lett.

– Kiről van szó akkor? Hogy nemcsak ígéri, hanem meg is fosztja Giládot hatalmától, arról a kézfogó előtt megfelelő bizonyságot kell kapnom! A szellemekre! Áruld el végre, kicsoda?

– Igen, uram – hajtottam meg fejemet. – Azonnal. – S intésemre megszólalt Taksony kisúr. A türkök nyelvén, hogy Tanuz is értse.

– Amiről hallgat a hal, kifecsegik a fecskék, kán úr. Kiváló ember és vitéz az. Amihez kell, lesz bőven hatalma. Bizonyságot kérsz? A magam meg Tanuz szava… ha kívánod, esküje… gondolom, elég lesz. Ismered, ugye, a Biharország és Gilád-ország közötti nagy, elhagyott gyepűföldet, amelyet kemeji részeknek hívnak, és szomszédságával együtt elér egészen a Marosig. Béld vezér tervelte ki, hogy nem kellene annak gyepűföldnek és lakatlannak lennie, ha

Gilád területe nem lenne külön ország. És ez a Béld vezér itt, ez az öreg bátyó, éveken át, ahogy a pók szövi a hálóját…

– Vagy inkább – vetettem közbe –, amint sakkjátékos tervezi lépéseit…

– No, akkor sakkjátékos módján… apróra kiokoskodta, kicsinálta, hogy s mint legyen. Mi pedig, atyám, Zolta úr, Javdi, Erdim abája, a jelenlévő Tanuz meg én… egy évvel ezelőtt együttesen és ünnepélyesen megesküdtünk a szellemek színe előtt, véghez is visszük, amit Béld ajánl nekünk. A népeink közötti béke és örök szövetség érdekében összekötjük családjaink sorsát. Én, Taksony, nőül veszem Tanuz húgát, Tanuz pedig az én, vele egyidős nénémet. A kézfogókat titokban már megejtettük. A házasságokat pedig két év múlva fogjuk megkötni, mert ekkor lesz Tanuz tizenhat esztendős, s akkor fogja Javdi önként átengedni neki az abai tisztet. Mert Javdi lemond, hogy leendő sógorom a testvér törzseivel viszályban élő vitéz Erdim törzsét új hazába vezethesse, ahol szabadon élhet, abáján kívül e föld kétszeresen is rokonná lett fejedelmének uralma alatt…

Itt Tanuz vette át a szót:

– Megesküdtünk a szellemeknek, hogy midőn népem abája lettem, és megtörtént a lagzink, enyém Erdim jelenlegi földjén, Taksonyé Biharban, Bilüd vezérletével Biharból és Erdimből egyszerre támadunk Giládra; két oldalról roppantjuk össze. Győzelmünk után, e bennünket eddig elválasztó országon keresztül, békén átvezethetem majd asszony- és gyereknépünk, kincseink és jószágaink menetét a Zolta fejedelem által jövőbeli fegyveres szolgálataink fejében nekünk átengedett kemeji és vele határos földekre, amelyek a Maros tiszai torkolásától északra feküsznek. Ott és ekkor fogunk letelepedni. Gilád kánt magát pedig, ha él még, eskünk szerint ősz Bilüd testvérünk kezére adjuk.

Szalán ábrázata szinte eltűnt a káni köpönyeg magas gallérja mögött. Az a tenyérnyi, ami arcából kilátszott onnan, halottfehér lett. Megragadva a köntösöm szegélyét, magához húzott, hogy csaknem ráestem a trón karfájára.

– A besenyő besték… itt, Kemejben?! Ország szívében?! – suttogta. – Kifut az agyam! Micsoda szomszédság lenne az, te ember! Szörnyűség! – nyögte a fülembe.

– Nem érted, Szalán úr – szóltam rá emelt hangon. (És ez volt a „matthoz” az utolsó húzásom.) – Én leszek a vőd, aki a bejük vagyok, így hát te nyugodtan örvendhetsz, amiért az ősi ellenség baráttá válik, és fegyvereit ellenfeleink ijedelmére egyesíti a mieinkkel…

Eltaszított.

– Te vagy a kérő? Tükör hercegnő férje te lennél?!

Kufár lelke lett, hogy így viselkedik. Hát nem az én jóvoltomból szedte meg magát a főtt són?! Nem örül, hogy lányának végre férje

lesz? Feltétele is teljesül? – így háborogtam magamban, noha mindezt előre tudtam. Teli kincstára miatt nem álmodozott-e Árpád-házi vőről, miközben kérőt akárkit se lelt? Mintha csont akadt volna a torkán, kapkodott levegő után, és nagyra törő vágyait temetve, ernyedten hanyatlott hátra a trónszék támlájához… (Avagy nem más miatt? – kérdezed kajánul, te bizánci, arra célozva: mivel öreg csont vagyok. No egyik-másik ifjú mátka talán magában gondol ilyesfélét itt is, de nem a szülőapák! Több mint egy évtizede nem láttál, Lóbőr, nem tudod: galambősz lettem. Nálunk pedig, ahol a magas kort igen tisztelik, ifjú nőről, ha ősz férje van, azt mondják: büszke lehet, hogy a tisztes kor lehajolt hozzá, avagy: hogy a bölcsesség magához emelte… Egyébként pedig – hiszed vagy sem – húsom nem lágyult meg, nem vagyok lassú, göthös, csikorgó térdű, semmi ifjútól megkívánhatónak nem vagyok híjával, mint sokan velem egyívásúak. Bizonyára azért, mert örökké célomat hajszolván, el nem ereszthetem magam.)

De mondom, Kulán viselkedését eleve számításba vettem, és meg volt ő már fogva. Ott tartottunk, amikor a játszma eldőlt, de a legyőzött ellenfél még nem nyugodott bele, hogy már egyetlen lépést sem tehet. Ilyenkor az ember megmagyarázza a játékszabályokat.

– Gondolj fogadalmadra, kán úr, és feltételed teljesülésére. Azt pedig ne feledd: a besenyők, akár akarod, akár nem, idetelepszenek a Tisza mellé. A hozományon sincs mit vitatkoznunk. Régen megmondtad: a Maros mellett lévő „Kulán földjét” adod, amelyhez csak „kán testvéred” letaszíttatása árán lehet hozzájutni. Elfogadom. Te pedig tőlem fejedelmi jegyajándékot kívánhatsz, hiszen erre tartogattam konstantinápolyi hadjáratom vezéri zsákmányát!

Kalmárlelke lévén, gyorsan belátta helyzetét. Fújt egyet, aztán a maga vigasztalására kezdte sorra venni a dolog jó oldalait. Taksony herceg násznagysága enyhíti a vőlegény származásában mutatkozó hiányt. Számára az a legfontosabb, hogy Gilád végre elnyerje büntetését. Így hát beleegyezne a házasságba… Jobban mondva: bele is egyezik, sőt elhatározza azt, minthogy egyedül a szülő joga gyermeke párjának megválasztása! Azonban számolni kell vele, hogy Tükör hercegnő, Bizáncban szerzett különcségeitől vezettetve, atyja akaratát képes megtagadni. Ez a lány fittyet hány a szokásoknak!

Már a számon volt, hogy ha Tükör nem tartja a szokásokat, hát mellőzze most ő is, hadd beszélek a mátkával magam! De még ki se mondhattam ezt, amikor egy sudár ifjú suhant be a sátor nyílásán, övéről lecsüngő tegezzel és ezüstös szablyával; szomorú szemű, gyönyörű vitéz.

– Engedelmet, apám – szólott csengő hangon –, azt hallom, az öreg Béld van itt. – Felém fordult. – ősz Béld, örvendek látásodon. Két esztendeje már, hogy atyámmal szívemet simogató szót üzentél.

Véletlen gyermekelszólásomat, amelynek édes ígéretű titkos értelme támadt miközöttünk. Türelmetlenül várom már, hogy teljesüljön! Engedd meg az őszinte kérdést, te három ország nagyja: mikor készülsz el, azaz: mikor leszel az én kedvemért igazán hatalmas?!

Fölösleges is mondanom, Lóbőr, hiszen láthatod: nyertem! Ami nem sikerült a konstantinápolyi hadjáratkor tizenkétezer lándzsával, egy jól kifundált, türelmes és uraimnak hasznos játszma révén megvalósult!

És mit nyertem? Azazhogy: kit? Egy csodát! Majd kiesett a szemem, a látására. Íme, az én kis Erószom – mondtam magamnak –, aki annyi évvel ezelőtt nyilával megsebezte a szívemet, most itt áll érett szépségében, hogy önnönmagával, gyönyörű lányként gyógyítsa a szerelmemet.

Amikor megtudta: már elég hatalmas vagyok, nem kell többé várnia, a játszma végére ért, így kiáltott fel sírva és nevetve:

– Te besenyő! Pendelyes koromban csaknem foglyul ejtettelek egyszer, de kicsúsztál a kezemből. Mégis foglyom vagy hát, foglyom!

Taksony és Tanuz eleinte elképedten nézték, hallgatták a csodás vitézt, aztán mind jobban felfigyeltek puha mozgására, lágy vonásaira. Ahogy ráébredtek: leány, még jobban bámulták, már-már rosszalló mosollyal.

Én kikacagtam őket.

– Amazon ez! – kiáltottam. – Hát nem tanítottam-e mindkettőtöknek, hogy kik voltak az amazonok? Egy amazon fog fiat szülni nekem!

Szalán pedig már örvendezett.

GILÁD ELLEN

De folytatom, Lóbőr…

Tervem sokéves építgetése után most már a célban, alig bírtam kivárni vágyam beteljesülését.

Megtörtént a háztűznéző, megtartottuk a kézfogót. A lagzi hamarosan követhette volna, de nem. Szalán elhatározta: még az esküvő előtt megtesz trónörökösének, hogy Tükör hercegnő ne bazilitához, töményvezérhez vagy bejhez, tódított kamaráshoz, hanem jövendő fejedelemhez menjen feleségül.

A dolog előkészítése azonban kínosan hosszú időbe telt. Először is Kulán sorra visszahívta a Nána zendülése miatt elűzött nemzetségfőket, akik nem egyszerre és nem egyhamar tértek meg a száműzetésből. De végre mind együtt voltak, s mivel a kán visszahelyezte régi méltóságukba, gazdagon meg is ajándékozta őket, készséggel kiáltottak ki engem Kulán halála után való kánjuknak. Ezüstveretű szablyán kívül két ezüstből való övet köthettem fel. Herceg lettem, Lóbőr. (Vagy mint némelyek ejtették: „hercog”; ezt a címet annak idején a menekült Arnulf herceg ismertette meg Magyariföldön, és Zolta úr mindjárt megajándékozta vele Árpád leszármazottait, kiktől Ete kán merészen a maga utódainak is elbitorolta.) De hát törődtem én most a címemmel, bármi fényes legyen, amikor Tükörre és mielőbb utódra áhítoztam!

Nem volt elég a sok havi várakozás, most még „híveimet”, a megbékélt nemzetségfőket kellett sorra látogatnom; minden látogatás hét-nyolc napig tartott. Hazatérve, újabb megpróbáltatások. Beavattak mindenféle udvari szertartásba, amiket uralkodásuk folyamán Ete és Kulán meghonosítottak. Majd Szalán immár háromezer főből álló testőrségét kellett kezembe vennem – védelmi és díszfelvonulási gyakorlatok napokon át. Ezután kénytelen voltam ott lenni a kán egy sor ítélkezésén, számba venni kincstárát (leendő feleségem jövendő örökségét), ellenőrizni a gyepűk mentében szállásoló nemzetségek határőrszolgálatát, a vámszedést, a szláv knyázok adófizetését, és kitanulnom a legfőbbet: a tuzlai sóval való bíbelődést – a szállítási gondokat, az átrakáskor való károk, lopások megelőzését; az áru beérkezésekor az ár lealkudását és továbbindításakor az eladási ár felverését, kellő tartalék raktározását és így tovább… Torkig telvén a sókereskedéssel, öröm volt táborba szállnom, hogy átvegyem fővezéri tisztem. Mintha háború tört volna ki, nyeregbe ült az ország egész ereje, valamennyi nemzetség elküldte vitézeit. Apróra megtekintettem fegyverzetüket, a felszerelést, harci paripáikat, a tartalék lovak ezreit is, próbának vetettem alá a csapatvezetőket és a vezéreket. Hadgyakorlatot tartottunk, amelynek a befejeztekor három

kerecsentollat tűztek a süvegemre, derekamra egy harmadik ezüstveretü övet is kötöttek, és áldomás közepette elismertek Szalánország legfőbb vezérének. Úgyhogy Zolta úr immár nyugodt lehetett…

De én, Lóbőr, én kétségbeestem, mert még mindig volt hátra egy s más. A segédcsapatok megtekintése! Azokat a knyázok hatalma alatt élő szlávjaink adják, mivel Magyariföldön a meghódoltatottakat is megtanítják lándzsával, nyíllal bánni. Többségük gyalog harcol, de néhány knyáznak lovas népe is van. Ezután következett a növendék vitézek seregével való ismerkedés. Megint elment egy hónap bölény-, hiúz-, farkas-, medvevadászatokkal és az ifjak versenyeivel, amelyeknek győztesei hadjárat nélkül is vitézek lettek.

Csaknem egy teljes év telt így el, mire egy napon, besötétedéskor, elkezdődhetett a lakodalmunk, ami maga sem rövid ceremónia az én véreimnél. Amikor násznagyaimmal és csekély kísérettel Tükör hercegnő – ezúttal őrizetlenül hagyott – sátrába berontva, a szokásokhoz híven kettétörtem lánykori guzsalyát, őt magát pedig díszesen felszerszámozott lovára ültetve, magammal ragadtam a puszta sötétjébe, olyan tűz lángolt ereimben, hogy kis híján vérét vettem a jelképes leányrablást színleg megakadályozni akaró üldözőknek, kik még feltűnni sem mertek többé azon az éjszakán. Tükör most sem törődött a szokásokkal. Úgy illett volna, hogy kísérletet tegyen az „elrablójától” való menekülésre, ehelyett kísérőinkre bízva a lovát, nyergembe kapaszkodott fel, mondván: minek tegyen úgy, mintha szabadulni akarna attól, akivel össze kívánja kötni az életét? Mondanom sem kell, hogy forró közelsége még jobban szította szenvedélyem tüzét.

Így lovagoltunk egész éjszaka, óriási kerülőt téve, hogy reggel a sátram felé vezető úton összetalálkozhassunk a felvirágozott, felpántlikázott násznép vidáman nótázó lovas, szekeres menetével. Hogy azok feltűntek, magam is boldogan kurjantottam: hej, most már egykettőre célhoz érünk! Meg is érkeztünk nemsokára. Tükört, az én bogárkámat – mert törékeny, sötét hajú és barna arcú ő, Lóbőr! – ölemben vihettem a tűzhelyemhez. Itt már csak egy marék illatos füvet vetnek a parázsra, és annak füstjébe belekiáltják a mátka nevét a mi pogányaink hite szerint az „ősök szellemeinek” való bemutatásul –, s azzal végbement a házasságkötés!

Csakhogy hiába szerettem volna bogárkámat végre megölelni. A nászasszonyok kiszedték a kezemből, hogy asszonykendővel kössék be a fejét. Akkor aztán a kezünket ugyan egymáséba tették, de rögtön ki is noszogattak a sátor elé minket, ahol a rokonok, szolgáink, az ország nagyjai és a lagzi vendégei fogtak körül. Nézhettem, hogy Tükröt hogyan ölelgetik, szorongatják – mások… Ez eltartott egészen a lakoma kezdetéig. Ott evés-ivás közben a násznagyok hosszú köszöntőket mondtak, mindenféle tréfák estek, úgyhogy alkonyodott,

mire sor került a táncra.

A tánc minálunk – az esküvői tánc is – szent dolog, Lóbőr, habár vidám. Az én pogányságban tévelygő véreimnél szentség és vidámság sokszor összefonódik, mert a hazug szellemek – ellentétben a mi igaz Istenünkkel – gyakran jókedvűek, és együtt mulatnak pártfogolt népükkel. Mi azonban nem táncolhattunk, mert Tükör egyik lábáról eltűnt a csizma, valaki lelopta róla, akitől meg kellett azt váltani. Egy kis legény volt a tolvaj, kinek a legfiatalabb vitéz tyúkot ígért érte, meg is kapta tőle. A vitéznek meg egy tizednagy adott egy bárányt, és az kapta meg; ettől egy százas vezér borjúért nyerte el. Így vándorolt a csizmácska kézről kézre, mind magasabb árért, mind módosabb személyékhez, a váltságdíjakat pedig a táltosoknak adták a szellemeknek szóló áldozatul, míg végül Tükör fél csizmája tíz marháért és két tevéért Szalán-ország legidősebb ispánjának birtokába került, és ez hozzám fordult: megalkuszunk-e, mert ha nem, ő táncol a menyecskével, és akkor az ő menyecskéje marad! Mivel egy bizánci mívű aranyládikában sikerült megegyeznünk, végre felhúzhattam a csizmácskát a párom lábára – ki is ütött a forróság… Akkor aztán táncra perdült mindenki, mi ketten egymással, azaz egymás körül kerengve. Gondolhatod, hogy szédültem, de nem a pörgés miatt, hanem mert beletekinthettem szeme bogarába…

Csak rövid ideig roptuk.

A tánc forgatagában többé nem figyelt ránk senki, este is lett, kilopakodhattunk, és elindultunk végre sátram felé.

Elparancsoltam onnan minden szolgálattévőt, magam húztam össze – egyik kezemmel – a sátor függönyét, a másikkal mohón átkaroltam, magamhoz vontam a feleségemet.

Olyan önfeledten ölelgettem, hogy fel sem is fogtam: ellenkezik – míg rám nem szólt nyugodt hangon:

– Türtőztesd magad, Béld herceg. Még nem vagy a férjem.

– Nem-e? – képedtem el, hahotára fakadva. Szentül hittem, hogy tréfál. Földre tapostam az imbolygó lángú szövétneket, és ölembe kaptam az én bogárkámat.

Akkor rám kiáltott:

– Ne te! Nem érted?! Hiszen nem esküdtünk még meg!

– Hát eddig mit tettünk? – gurultam dühbe. – Ne haragíts, te némber…

Öldöklő indulat vett erőt rajtam. Annál nagyobb lett a bűnhődésem, inge alatt egy tárgyra tapintva, amelyről az ujjaim begyével megéreztem – kereszt! Mintha parázsba nyúltam volna! Szégyen fogott el és rémület. A nászágy előtt gyorsan térdre rogyva, elmormoltam három miatyánkot, és illő számban vetettem a kereszteket. Ő közben kicsiholt, meggyújtotta a mécset, s leülve a derékalj szélére, szemrehányóan tekintett rám.

– Nem tudhattad – mondta –, mert titok ez atyám és népünk előtt. De hát hogyan gondolhattad a házasság szentsége nélkül? Enmagadról tudtad, hogy keresztény vagy…

Mit felelhettem? Porig sújtott a bűnösségem. Kérdezgetni kezdtem: miért, mikor, hogyan vette fel a hitet? Csak nem énérettem?!

Eltakarta az arcát.

– Ó, nem! Hisz régen történt, immár kilenc éve.

Amikor tizennegyedik évét betöltötte, a birodalom távoli tartománya fejedelmének lányaként és egyetlen örököseként először hívták meg Konstantinápolyba, a császár nevében, akinek óriási palotája leghátsó szárnyában azután alacsonyabb rangú császári hercegnők, Romanosz távolabbi rokonai istápolták. Ők vitték társaságba, mindenféle mulatságba, de legalább annyiszor templomokba is. Éjszaka nemegyszer kicsapongó játékok nézhetését kínálgatták neki, napközben meg szívükön viselték, hogy megtérítsék.

– Nem miattuk álltam rá. De mégis ráálltam. Hiszen Gilád is ez. Ő bolgár-keresztény.

Forró hullám öntötte el az agyamat.

– Gilád jár az eszedben? Ma? Most?!

Csodálkozva pillantott rám.

– Akkor járt az eszemben, hiszen menyasszonya voltam. Úgy neveltek, hogy ő legyen a legfőbb, mindig őrá gondoljak, akinek régen eljegyeztek. Gyerekes lángolással őmiatta tettem. Azt hittem, titkom tetszik majd neki. Ő elhagyott, de új hitem megtartottam. Olyan a természetem, hogy amit egyszer vállaltam, ahhoz hű maradok.

– Csak nem haragszol? – simogatta meg hosszú csönd után az arcom. – Éppen fordítva van: más kedvéért tettem, de mert megtettem, azért esett terád a tekintetem. Ki másra, Gilád után? Rajtatok kívül itt senki sem hiszi Krisztust, senki, akihez apám hozzáadhatott volna. Mivel Bizánchoz húztunk, Bolgárországba nem mehettem férjhez. A római földön legfeljebb holmi elöljárónak lehettem volna hitvese. Biharország még el volt zárva előlünk, a mi knyázaink pedig mind táltoshitre tértek. Csak te, csak te égen-földön! Ezért ösztönöztelek, hogy légy értem nagy ember…

Úgy kiszáradt a szám, hogy alig tudtam beszélni, de mégsem fojtottam magamba:

– Hát nem azért gondoltál énrám, mert már kiskorodban megcsodáltad és megszántad különös sorsomat? Nem azért, mert megmentettem lágy húsodat, törékeny csontjaidat, édes életedet Gyalu lovának gonosz patáitól? Nem azért, mert gyűlölted azt a hosszú nyakút, aki egyre odázta az egybekeléseteket?!

Mosolyos csücsörítéssel, ahogy kisgyermekhez beszélnek, mondta nyugtatgatva:

– Azért is, azért is, azért is! – Azzal tarkóm, szakállam, orcáim,

bajszom kezdte simogatni. – És még sok más miatt, amit nem lehet elmondani, mivel csak érzi az ember!

Felneszelvén valamire, a sátor nyílásához lépett, kikukucskált.

– Készülj! – fordult vissza. – A lakomázók félig eláztak, a lovak dobaja nem hangzik át a kurjongatásukon, indulhatunk. Csongrád földvárában vár bennünket a keresztények papja.

Odakint vaksötét volt. Tükör szólítására hat fáklyás lovas került elő, odavezették paripáinkat. Ahogy a fáklyák fényénél poroszkáltunk Csongrád felé, egész úton a Pokol sötétségére és lángjaira kellett gondolnom. Biz az én lelkem, Lóbőr, bizonyosan odakerül, ott fog kiégni belőle a mélyében lappangó pogányság. Így megfeledkezni a házasság szakramentomáról annak, ki Isten szolgája kellene legyen! S hányadik bűnöm ez!

De lassanként megvigasztalódtam. Mert ha a Mennyeknek országát el is veszítem, a hívságos földi jólét mégis az enyém lett, és bogárkámmal, ezzel a tiszta angyallal fogom megosztani. Hibátlan asszony ő! Még hogy „szertelenségeiről" beszélnek! Én már tudom: új hite lázad véreim szokásai ellen. „Uram – fohászkodtam magamban csak légy irányomban türelemmel, hiszen tudod, hogy halálom után az örökkévalóságig büntethetsz majd engem. De addig engedj itt bűnöket elkövetnem, hiszen határtalan bölcsességeddel beláthatod: mit várhatsz egy volt pogánytól, amikor még a Te hiteden felnőttek sem tudják kihágás nélkül elviselni szigorú törvényeidet."

Egyszerű és komor szertartás volt az ott, a keresztény szlávok között a várban, és én iszonyúan küszködtem, hogy áhítattal vegyek részt benne. De a szabad ég alatt voltunk, láthattam a csillagok állásából, hogyan halad előre az idő, nem érhetünk vissza szürkületre sem, és bizony, magamba fojtott szitkaimmal a mindentudó Úristen előtt megint csak vétkeim listáját növeltem.

Be is következett, amitől rettegtem. Reggeledéskor jutottunk haza. Amikor jóformán csak egyetlen lépés választott el sátrunktól, a lakodalmi nép talpon levői észrevettek és körülfogtak minket. Úgy kellett hát tennünk, mintha felkelvén, a sátorból jöttünk volna elő. Így aztán menthetetlenül belesodortattunk a megjelenésünkre újra felviharzó dínomdánom közepébe; ráadásul még töméntelen, a vélt nászéjszakára célzó csipkelődést is jó képpel kellett elviselnünk.

Tükört elragadta a seregnyi vendég ellátásának túlontúl sok gondja. Csak egy-egy pillanatra, mind fáradtabb mosollyal állhatott meg az én hátam mögött, hogy asszonyomként kiszolgáljon engem. Egymás szavát még ekkor sem hallottuk a nagy zsivajban. Aznap este pedig, annyira fáradságos két nap és két átlovagolt éjszaka után, összeroskadva reggelig aléltan fújtuk a forró kását. Hát azért vannak e világon (és még kegyes kedvében is) fortélyos poklai az Úristennek, Lóbőr!

De esztendőre mégis megjött az utódom! Természetesen fiú. A Mihály nevet adtuk neki, a mennyei seregek fejedelmének nevezett Szent Mihály arkangyalról, mivel a mi fiunknak szintén seregeken kell majd uralkodnia, az Úr kegyéből, ki nekünk, szülőinek, hatalmat adott.

A kis Mihály a legjobbkor érkezett, mert alig néhány nap múlva már el kellett távoznom Besenyőföldre, ahol Tanuz betöltötte tizenhatodik esztendejét. Elbúcsúztam hát az én bogárkámtól, a kis porontytól meg a könnyekig meghatott nagyapától, Szalántól, aki elhatározta, hogy felemeli a főtt só árát, mivel fiamnak csecsemő korától külön udvartartást kíván biztosítani.

Tudnod kell, Lóbőr, hogy a pusztaiak hite szerint az, ki a régi hazában a nép legelsője volt, éppúgy nem vezetheti népét új hazába, ahogy az Ótestamentum szavai szerint Mózes sem láthatta meg Kánaánt. Ezért szánta rá magát derék testvérbarátom, Javdi aba, arra az elhatározásra, hogy népe jobb sorsáért még életében átruházza méltóságát Tanuzra. De ez csak az új haza határán eshetett meg. Az én neveltem tehát, az ifjú, kosorrú Tanuz, Erdim földjén még bejként vitte sátrába Zolta fejedelem legkisebbik lányát.

Innen ezután Biharországba siettem. Oda Tanuz húgát kísértem el, hogy megtörténjen az immár tizenegy éves, férfivá lett Taksony kisúrral az egybekelése. Az a lakodalom, amely az erdimbeli besenyőkkel örök békét és testvériséget szerez nekünk. Végbe is ment ez nagy fényben, díszben, szívet gyönyörködtetően. Egy évvel azelőtt Taksony herceg még az én násznagyom volt (és csupán Zolta úr különös kegyéből), most pedig én az övé (mivel a néhai Ond úr családjába való beházasodásom folytán immár ugyanolyan rang és tisztesség illet engem, mintha a honfoglaló törzsfő vér szerinti leszármazottja volnék). Én mondtam a félig rögtönzött hosszú versezeteket, és szítottam a véget nem érő tréfálkozást. És ott ültem jobbján az örömapának, Zolta fejedelemnek magának, míg annak balján Pata aba foglalt helyet a hétmagyar országából. Taksony másik násznagya, az Őrlánc vezére.

E két hétországra szóló lagzi után – bizony émelygésig megtelve étellel-itallal – vágtában siettem Szalán-országba vissza. De nem udvarhelyemre mentem, hanem egyenesen a kenezsnai rév mögötti táborba szálltam, mert ott gyülekezett seregem a Gilád elleni háborúra, és igen sürgetett az idő.

A készülődés még sok napba tellett. Az utolsó előttin hazalátogattam búcsúzkodni.

A kis Mihály éppen nyűgölődött anyja karjában.

– Nézd – mondta Tükör kacagva –, dajkáját jobban szereti. – Azzal áttette egy pufók rabnő ölébe, ahol a gyerek rögtön megnyugodott, sőt kacarászni kezdett. – Szoptatós dajka – magyarázta az én kis bogaram. – Ládd-e, milyen gyengéd? S milyen gondos, hűséges.

Jobban bízom benne, mint magamban. Együtt nőtt fel velem.

Hamarosan indulnom kellett, de Tükör tartóztatott: csak rövid időre maradjak még, valami dolga van.

Valóban gyorsan visszatért – derekán veretes övvel, fegyverekkel, arcát takaró bizánci sisakban.

– Mehetünk! – mondta.

– Hogyan jöhetne velem hadba?! – tiltakoztam elképedten.

– Én ne mennék, ne lennék ott, férjem? Amikor Giláddal végzel?

Ezzel lefegyverezett, és együtt vettünk búcsút a pöttömnyi Mihálytól.

Tükör válogatott kíséretével – amely rajtam kívül emberfiát nem engedett a közelébe – jött a táborba, és sátrán s az én sátramon kívül nem mutatkozott sisak nélkül. Egyébként kíséretének minden embere ugyanezt a bizánci sisakot viselte.

Másnap megkezdődött a sereg átkelése a Tisza bal partjára. Magam a legelső csapatot vezettem. Gyorsan meg is szalasztottuk Gilád kán határőreit. Ekkor visszatértem az átkelőhelyre, és a víz partján várakoztam, amíg asszonyom is át nem ért a kíséretével.

– Üdvözöllek, herceg és vezér! – léptetett hozzám vidáman, keze szablyája markolatán. – Ez már Gilád földje a talpunk alatt. Bár már Gyaluét tapodnánk!

– Ne siess! – korholtam mosolyogva. – És ne fesd falra a Diaboloszt! Kémeim híre szerint ez a kettő, minthogy atyádat nem sikerült megrohanniuk, végül csakugyan és olyannyira hajba kapott egymással, hogy a szőrmók még ellenünkben sem fogja segíteni a hosszú nyakút.

– Az sem baj, ha utána mindjárt a szőrmók is sorra kerül.

– Semmiképpen sem, asszony, ha nem muszáj. Az másfajta dolog volna, mint az itteni. Gyalu országa nem Gyalué, ő csak elbitorolta. Neki csupán hatalmát vehetnénk el, országának gazdája van. Árpád úr Tétényt és utódait tette meg Erdőelve helytartó fejedelmeinek, így ha Gyalut levernénk vagy elűznénk, Horkának kaparnánk ki a gesztenyét. Kénytelenek lennénk visszaadni elorzott országrészét.

Tükör bosszúsan fékezte meg táncba kezdő lovát.

– Ehhez nem értek. Csak azt tudom, hogy amikor a gyékényt aratják, a pákája is földre hull. A kezet vágjuk le, hogy meghagyjuk a főt?

Görögre fordítottam a szót.

– A fej Gyalu volna? Gilád tán ártatlanabb?

– Ha ez a hegyi manó nem akaszkodik rá, Giládból sosem tör ki a rossz! – kiáltott fel szenvedélyesen Tükör.

– De hisz… – Úgy elszomorodott a szívem, megkeseredett a szám, hogy nem is folytattam. – Küldj száguldót inkább, jól van-e a gyerek! – sziszegtem fogaim között.

Az előttünk elterülő lápos vidéken a Csesztereg vizéig nyomultunk előre. Ezzel a Maros és a Tisza déli szöglete a mi kezünkbe került. A következő napokon már a bögei részeken haladtunk, míg el nem értük a Temes folyót. Gilád vitézeinek mindig csak a hátát láttuk.

Eközben a bihari kabarok Velek és Vajta vezetésével a Gilád-országgal határos gyepűföldön át a Maros északi partjának tartottak. Én egy ezeresemet küldtem eléjük, hogy a kemeji részek felől való átkelőhelyek hídfőit kerítsék birtokukba. Miután ez megtörtént, Bihar seregei szabadon átjöhettek a folyón, és segítségükre volt vitézeimmel együtt elindultak dél felé, hogy derékhadamhoz csatlakozzanak. Tizennégy nap telt el mindössze, és Gilád országának a felét máris elfoglaltuk.

De hátravolt még a döntő ütközet.

Fürkészőim végre felfedezték az ellenséget. A kán saját udvarhelyén, a Temes partján fekvő Fövény-révnél gyűjtötte össze a seregeit. Először azt hittem, azért, hogy mindenekfelett a maga otthonát, jószágait védelmezze. De aztán ráébredtem, más jó oka is van erre. Ilyen erősen szorongattatva, a Duna közelében akarja felvenni a harcot, ahol a leghamarabb egyesülhet a segítségül hívott bolgár hadakkal.

Kengyelfutót menesztettem a közeledő Velek vezérhez: magam nyugat felől széles karéjban kibontakoztatott sereggel támadom meg Fövény-révet, s mivel rohamom elől a kán csak úgy térhet ki, hogy a túlsó partra húzódik vissza, a bihari sereg mielőbb keljen át oda, és Fövény-rév keleti hídfőjére rontva, váratlanul kapja oldalba a mi szorításunkból kibújni akarót!

Két nappal később, kora reggel törtünk rá Giládra. De a túlsó part is feketéllett a hadaktól, megérkeztek már és odaát tanyáztak a bolgár seregek. Ezek a harci zajt hallván, rögtön igyekeztek át a gázlón, hogy segítséget nyújtsanak a kánnak. De miközben egy részük még a vízben küzdött az árral, a többi meg az átkeléshez készülődött, vágtatva megjelentek Velek meg Vajta vitézei, és lecsaptak rájuk.

Fergeteges csata bontakozott ki, Lóbőr! A révhely mindkét oldalán folyt a küzdelem. A folyó medre is megtelt egymásba gabalyodott, ide-oda tocsogó lovasokkal. Dühödt bolgárokkal, akik a bihariak rohamától megrettenve most már kétszeres erőfeszítéssel akartak átjutni a jobb partra, és velük szemközt robogó Temes-vidéki vitézekkel, akik meg a mi lándzsáink elől próbáltak odaátra futni.

Dél is elmúlt, mire mind a két parton mi kerekedtünk fölül, és hozzáfoghattunk, hogy az alacsony meder széléről mindkét irányba nyilazó, a nád s a füzek között bujkálva orvul elő-előtörő maradék ellenséget is nagy üggyel-bajjal elfogjuk, lefegyverezzük.

Rengetegen estek el ezen a napon. Veleknek és Vajtának egy-egy alvezére, a bolgár seregnek meg mindhárom parancsolója. Giládot

azonban nem találtuk sem az élők, sem a holtak között. Késő este derült ki, hogy győzelmünk nem végleges, mert a kán észrevétlenül kivágta magát a csata forgatagából, elmenekült! Száguldókat küldtem a nyomába.

Hajnalban tudtam meg, hogy a Duna felé tart, délkeleti irányban. Velek hadát a fövényrévi csatatéren hagytam, magam meg Vajtával nyomába eredtem Giládnak; vadul hajszoltuk a paripákat. Délutánra értük utol elnyúlt seregének végét, és estig fogyasztottuk, hol a loholó utóvéd hátát kaszabolva, hol a feltartóztatásunkra velünk szembefordulókat vágva le. Az ellenség úgy hullott, mint kasza után a rend.

Éjszaka rövid időre megpihentünk. De pitymallatkor már folytattuk az üldözést. Tüzes szablyáink élétől viaszként olvadt el a kán serege, úgyhogy csak legelöl haladó testőrsége maradt meg. Annak védelme alatt robogott be a Duna partján álló Keve várának magas sáncfalai közé. E hű jobbágyainak utóvéde ott egy szálig feláldozta magát, mindaddig elállva a mi előhadunk útját, amíg Gilád mögött bezárult a vaskos tölgyfa kapu.

Mint a vad nyomát vesztett kutyafalka, vitézeim csalódottan ugratták körül a várat kerítő széles vizesárkot, a sáncfal tetejéről nyakukba záporozó nyílvesszőkkel, zúduló kövekkel is alig törődve. De hát a kán megint csak kicsúszott kezünkből.

Égő haraggal és holtfáradtan táboroztunk le a közelben folyó Panyóca vize mellett.

A HOZOMÁNY

Másnap besenyő kengyelfutó érkezett hozzám, ők is betörtek a Vaskapu felől, és napok óta harcolnak. Orsovát megadásra kényszerítették, Harám várát most vették be s közelednek.

Két nappal később, déltájban valóban feltűnt az erdimbeliek lándzsáktól tüskésen kígyózó menete. Elébe lovagoltam. Meglátva zászlómat, a besenyők vezére kivált seregéből, és felém vágtatott, bőrvértjén ott szikrázott a kereszt alakú ezüstjelvény. Mondanom se kell, Sur volt az, derék barátom, akivel együtt küzdöttünk Bizáncban.

Mi a vár alatti fél mezőt elfoglaltuk sátrainkkal, szövetségeseink tábora most betöltötte annak másik felét is.

Láttam megjelenni a sáncfal tetején Gilád kán csillogó köntösbe öltözött nyúlánk alakját. Ez volt az utolsó vára. Utolsó várának ormáról bámulta, mi nép veszi körül, hogyan lobognak emitt a Szalán-országiak és a biharországiak zászlai, amott meg az erdim-belieké. A Duna felé is tekingetett. Azt ellepték ladikokba ültetett íjászaink, hogy se át ne szökhessen a bolgár partra, se onnan ne küldhessenek neki felmentő sereget. Meg kellett értenie: legfeljebb verdeshet még, mint madár a kalitkában, de nem szállhat el, nincsen menekvése többé.

Ekkor már ott volt Keve vára alatt a tartalék sereg, tehát Tükör is a kíséretével. Ő szintén nézte a sáncfalon álló hosszú nyakút.

– Legyőzted, férjem – rebegte. – Ahogy megfogadtad. Porba hullott…

A kán merész, szép arcának vonásait a mélyből nem lehetett jól kivenni, de nyaka vonalát igen. Én azt néztem, milyen ingerlően kívánkoznék fölébe egy szablya villanása.

– Még nem egészen – feleltem Tükörnek. – Majd ha a feje gurul a porban…

Két napig ezután előkészületek folytak. A harmadikon hozzáfogtunk a vár vívásához. A kapu felőli oldalon a sáncfal tetejét elárasztottuk nyílzáporral, hogy az ellenség íjászait elüldözzük onnan, s közben embereink nagy köveket, homokkal teli bőrtömlőket, rőzsenyalábokat, farönköket cipelve oda, kezdték behányni a vizesárkot. Gilád kán ekkor a vár fokáról kürttel jelt adott, és békekövetet bocsátott ki a kapun egy szekér kíséretében.

A követ mezítláb, hajadonfőtt járult elém, a szekér pedig meg volt rakva mindenféle drágasággal.

– Kán uram szavait halljad, fővezér! „Nem követeltetek tőlem semmit, hadat sem üzentetek” – így szól hozzád az én uram, Gilád. „Csak megtámadtok, és agyon akartok csapni! Hogy a besenyők így tesznek, azon nem csodálkozom. De ugyanegy nép fiai, mint a Szalán-országi vezérek, a biharországi vezérek, így bánjanak velem? Én

bezzeg testvérként kívánok viselkedni. Átadom a várat, és gazdag ajándékot küldök nektek. Válaszul csak nem fognak a testvéreim elveszejteni?”

– Ugyanegy nép fiai vagyunk?! – csattantam fel erre. – Hát ő nem viddini bolgár származék már?! Ennyi esztendő után jut uradnak eszébe a testvérré tevő szeri vérszerződés, amit atyja kötött Árpáddal, ő meg kutyába vett?!

Tükör csengő hangja szólalt meg mellettem:

– Igaz minden szava a fővezérnek!

Szemem sarkából megütődve pillantottam rá, mert minek – s nem is illő –, hogy ebbe beleavatkozik. Azután pedig egészen elképedtem, alig hittem fülemnek, mivel így folytatta:

– Szerencséje a te uradnak, hogy ilyen bátor és igaz herceg az ellenfele. Mert a bátrak és igazak könyörületesek. Élete első jó szava ellenében a te urad elnyeri életét!

Mit? Életét?! – Éreztem, hogy arcomat elsápasztja ez az asszonyi csel. S nem tudom, mire visz indulatom, ha Vajta vezér oda nem lép hozzám.

– Bölcsen szólott e sisakos ifjú bizalmasod, kit nem ismerek. Bizony, Zolta fejedelem óhaja is ez. Lelkemre kötötte, ha Gilád önként megadja magát, életét ne, csak kánságát veszítse el!

Forrván magamban, és csupa feketét látva szemem előtt, ráhagytam: akkor legyen úgy, de intézze ő. Sarkon fordultam. Egy vitézzel pedig parancsot küldöttem Tükör kíséretének, hogy gazdájukkal a Panyóca túlsó partjára költözzenek menten, a táborban pedig bizánci sisakot ne lássak, mert levétetem, de a fejjel együtt!

Néhány nappal később, amikor mi, hódító vezérek Keve várában búcsúlakomára gyűltünk össze, Gilád is jelen volt. Nem Gilád kán, a bolgárok cárjának vazallus fejedelme, hanem Gilád *úr,* Gilád vajda, azaz magyari törzsfő. Közben megjárta az utat Bihar váráig és vissza, meghajolt Zolta fejedelem előtt, kit – bűneit szánva-bánva – arra kért, hogy megújítván a régi vérszerződést, hadd legyen népe törzsfője Zolta úr jogara alatt. Mivel a fejedelem is eleve így gondolta, a múltakra nézve bocsánatot nyert, és úgy tért meg hozzánk, mint ezután közénk tartozó. Velek fülembe súgta: nem sokat uraskodhat. Mert a mi bölcs fejedelmünk, hogy Árpád birodalmának ezt az országrészét visszanyerte, a törzs nemzetségfőit magához szólítja most: ugyanolyan hatalommal ruházza fel őket, mint amivel a hétmagyar országának ispánjai rendelkeznek. Giládnak csak az üres cím marad…

Nekem ez kevés volt. Szép pofáját szerettem volna összetörve látni! A békekövet ottjárta óta csak dúltam-fúltam, asszonyomat semmi szín alatt nem engedtem magam elé, és amikor most Vajta nevetve azt válaszolta Veleknek: „Lehet, hogy a címe majd fabatkát se ér, de

Gilád itt a leghatalmasabb nemzetségnek a feje lévén, az ispánok között ő lesz a legbefolyásosabb”, az eget szerettem volna lerogyasztani. Nemcsak Gilád elnyűhetetlen hatalma miatt, hanem azért is, mert látom: az asztal legvégében bizánci sisakon tükröződik a fáklyafény, méghozzá nem akármelyiken, hanem azon, amelyik énhozzám tartozik!

Odarohantam. Tükör szó nélkül fordult ki velem az udvar sötétjébe.

– Tudtam, itt végre megtalállak – suttogta görögül. – Reméltem, odahívsz, magad mellé ültetsz, megmondod végre, miért haragszol rám. Keresztény nők Bizáncban férjük oldalán ülhetnek a lakomákon. Itt is tehetnénk, hiszen ki tudja, hogy nő vagyok?

– Gilád tudja – feleltem. – Ebben a sisakban vívtál vele.

– Jaj! – sikoltott fel halkan. – Igaz. Megyek!

Megragadtam a karját.

– Azért kísértél el a hadjáratra, némber, hogy ravaszul megmentsd a hosszú nyakú szépséges fejét! És azért jöttél ma ide, hogy gyönyörködhess abban, amit megmentettél?!

Elkeseredetten toppantott.

– Hazugság! Azért kísértelek el, hogy kiomló vérét lássam! Úgy hittem, csatában következik az el. Ámde a fegyvert félretéve békéért esdekelt. Ilyenkor cseppenjen keresztényi vér keresztény kezére?! És egyes-egyedül az én bosszúm kedvéért? Amikor nincs is célja már bosszúmnak, hiszen bűne – az, hogy áltatott és eltaszított – érdeme lett. Hát nem annak köszönhetlek téged?! Gyönyörködni is ide, az én hatalmas és ellenállhatatlan, vitéz férjemben jöttem!

A csalódás és gyanú túl mélyen fúródott szívembe, semhogy mint egy tüskét, egyetlen rántással lehetett volna eltávolítani. Keserűen suttogtam:

– Lám, milyen fennkölt indokok késztettek arra, hogy oly váratlanul megbocsáss neki!

– Végre megértesz! Miért nem is szólhattam veled már előbb! – kiáltott fel boldogan, mert ártatlanságának tudatában szavaim gúnyos élét nem fogta fel. – De most is túlzol ám, most a jót túlozod el. Mert nem bocsátottam meg, nem is bocsátok meg neki soha. Vére ontásától riadtam csak vissza. Amit pedig ennek miértjéről mondok, azt is csupán abban a pillanatban értettem meg, amikor a követet hallgattam, és a neki adandó válaszodnak kénytelen voltam elébe vágni.

– Ez az, hogy elébe vágtál…

– Azért, hogy felmentselek fogadalmad alól. De akkor már napok óta forgattam fejemben: jobb volna, ha nem halna meg. Éspedig nem fennkölt okok miatt. Nő vagyok, herceg! Végtére az vagyok sisakban is, és anya, hát ne csodálkozz! Jövendő szálláshelyünk körül forognak az én gondolataim, hiszen „Kulán-földje”, hozományom, végre a

miénk; a tiéd, az enyém, a fiunké; felszabadult! Boldogan szeretnék élni ott! Csak hogyan boldogan? Az Úristen ege alatt, ha megszegnénk könyörületességre szólító parancsát?! És olyan idegenek között, akik urának, hatalmas rokonának mi vágtuk el élete fonalát?! Ezért kaptam az alkalmon, hogy megkegyelmezhetünk. Fiunkért tettem, amit tettem! Hogy békében nőhessen fel, régi ellentétek árnya szöszke fejére ne hulljon! – S leborult előttem.

Mondanom sem kell, Lóbőr, méltatlan haragom szertefoszlott. Elszégyelltem magam. Bizony az én koromban már ilyen keserves leckében kell megtanulni az asszonyok gondolkodását. Mert más az, mint a miénk, és minél öregebben találkozunk vele, annál nehezebben érjük fel ésszel… Gyorsan felemeltem az én kis bogaramat, magamhoz öleltem. Nem is tudom, hogy kettőnk közül melyikünk volt boldogabb, amikor arcáról lecsókoltam a gyanakvásommal és durvaságommal kicsalt könnyeket.

Az elkövetkező napokban Sur vezérrel, Vajtával, Velekkel és a készséges Giláddal Keve várától a Maros déli partjáig bejártuk az összes utakat, mindenütt lecsitítva a még folyó kisebb küzdelmeket; békét hirdetve, rendet teremtve. Ekkor aztán a Vaskapunál elindulhatott az Erdimből elköltöző besenyő nép áradata. Keve váráig a Duna bal partján jöttek, innen a Panyóca vize mellett folytatták az utat, majd a Temes völgyében haladtak észak felé. Porfelleg úszott lovas, szekeres menetük felett. Ez a porfelleg végigvonult Gilád törzsének földjén déltől északra, nem ülepedett le tíz nap, tíz éjen át. A Maros déli partján azután a gázlónál összegyűlve, elsőnek az asszonyok, gyerekek, öregek keltek át az északi oldalra, Zolta úr országába, majd az ingóságokra és a töméntelen nyerítő, bőgő, bégető jószágra került sor. Tízezer vitéz még visszamaradt ezen az oldalon.

Jelen voltam, amikor testvérbarátom, a vitéz és bölcs Javdi aba e tízezer lovas besenyő sorfala előtt levette magáról az abák jelvényeit, és sorban átadta az én neveltemnek, az ifjú Tanuznak. Aztán megáldotta utódát, és megcsókolta kétfelől az arcát, a táltosoknak meg értékes ajándékokat nyújtott át áldozatul a szellemeknek, végül útjukra bocsátotta népe férfiait.

Ezek, amikor egyenes sorokban elindultak a folyó felé, lándzsáikat pörgetve, szablyáikat suhogtatva, háromszor kiáltották új törzsfőjük nevét. A fegyverek villogása villámlobbanásként hasított szemembe, s mennydörgésként követte a tízezer torokból felhangzó „Tanuz-aba-Tanuz-aba-Tanuz-aba!” dübörgése.

Ők nem a gázlót használták. Feljebb keltek át, ahol szűkebb és mélyebb a meder, alkalmas az átúsztatásra. A táltosok ugyanis lelkükre kötötték: „Érintkezzetek a víz szellemével, hogy megismervén benneteket, pártfogótok legyen; zsákmányt adjon, ha halásztok benne,

határul szolgáljon, ha ellenségtek közelít!” Tanuz aba ért át legelőször. S nem fordította vissza a fejét, nem volt szabad neki. Csak a vitézek tekintettek hátra, integettek is –, azok megtehették.

Mi Javdival sokáig nem tágítottunk a partról. Sátraink előtt a múltról és a jövőről ábrándozva kuporogtunk egy földre terített szőnyegen, amíg be nem esteledett, és meg nem láttuk, hogyan lobbannak fel sorra odaát, az egykori puszta gyepűföldön, a mi hazánkban új hazát lelt nép legelső tábortüzei.

Javdi, aki nem tehette lábát arra a földre, azért nem maradt hontalan. Ekkor már az én – amúgy is nagyrészt besenyőkből álló – testőrségemnek volt a parancsnoka.

Másnap reggel sátramban jelentkezett az én testőr vezérem, és azt kérdezte tőlem, amit én őtőle oly sokszor azelőtt:

– Mi a parancsod, testvérem?

– A testőrség, Javdi vezér, és Tükör hercegnő kísérete szedje fel sátrait. „Kulán-földjére” indulunk…

Ennek, Lóbőr koma, immár két esztendeje. Azóta időm nagy részét itt töltöm, „Kulán-földjén”, azaz szálláshelyemen. A Maros déli partján húzódik, téli szállásom, egy tiszta vizű patak torkolata – és a nyári szállás, a Sztrigy folyó völgye között. Hála az én kis bogaram bölcsességének, valóban boldogan és zavartalanul élünk itt mindhárman, a kis Mihállyal.

Szeretjük a havas teleket (a farkasok a Maros jegén néha egészen udvarhelyünkig merészkednek, ilyenkor sokat leterítünk közülük) és a Sztrigy parti időtöltést, amikor a nyájak a sátraink felett magasban elterülő hegyi legelőkön töltik a nyarat. Ősz elején méltóságteljesen jönnek vissza onnan borjaikkal a tehenek, ficánkolva és sörényüket lengetve, rengeteg csikóval a lovak. A meggyapjasodott birkák tömege pedig napokon át özönlik összezsúfolva a hólé vájta mély ösvényeken. Mintha egy szürke hullámokat vető, örökké habzó patakot látnál lefelé ugrándozni a kiálló kövek között, amelyek felett szétterül és egekig csapódik a vidám bégetés. S enyém mindez a gazdagság, mindez a gyarapodás! Az enyém, kis bogaramé és fiú utódomé… Képzeld el, barátom!

A téli szálláson földmívelő ínjeink kunyhókban élnek, hasonlóképpen a kézművesek is, és e kunyhókból, a nyári szállásról visszatért pásztorok sátraival együtt, évente néhány hónapra egész kis város kerekedik. Díszsátramban itt gyakran fordulnak meg vendégek. Keletről érkező idegen kalmárok, szomszédban szállásoló nemzetségfők, Tanuz aba, akinek a népe Zolta úr földjén kezd gyökeret ereszteni (úgyhogy éppen a békesség és kezdődő jólét okoz nekik gondot: állataik igen szaporodnak, a legelők szűkek lehetnek nemsokára. Legalábbis így véli a heves vérű főtáltos, Sur vezér, kinek most Tanuz abával vannak ellentétei).

Az immár magyari köpönyeget viselő Gilád úr olykor szintén megjelenik téli szállásomon, nem tart haragot. De ma is igen kérkedik. Még kán korának utolsó napjaiban bolgár asszonyt hozott a sátrába, és azóta megszületett fiuk, Ajtony, akiről azt jósolják a táltosok: oly gazdag ispán válik majd belőle, hogy széles e vidéken nála senki sem lesz hatalmasabb! Gilád a bolgároktól való elszakadásával egyidejűleg letette keresztény hitét; most vakon bízva a pogány papok jövendölésében, úton-útfélen hirdeti Ajtony fia jövendő nagyságát.

Lakomáimon gyakran ül az asztalnál egy sisakos vitéz. (Ellenkezőképpen, mint Bizáncban, nálunk ünnepélyes alkalmakkor a férfinép fején tartja a fövegét.) De amikor Gilád a vendég, a sisakos sohasem mutatkozik, sőt úgy elbújik, hogy nyomát sem lehet lelni a szálláshelyen.

Mi más okból, Lóbőr, ha nem azért, mert bosszúérzetét legyőzte, de nem a szíve mélyén lappangó gyűlöletet!

Látni se képes a minden más nőben gyönyörűséget keltő vonásokat.

Ó, milyen szerencsés vagyok én, koma!

Természetesen mi is látogatunk másokat. És sok időt töltünk Szalán országában meg Biharban, Zolta úrnál. Az én fejedelmem most erős. Kabarjain kívül besenyőin s Temes-vidéki magyarjain is uralkodik, és szilárd szövetségesének tudhatja az én ipamat, a Só Urát. De a nagyföveget mégis Fajsz viseli, ki néhány évvel fiatalabb nála. Ráadásul Fajsz úr úgy megijedt az ő erejének növekedésétől, hogy irigységében a főtáltossal – Tas fia Lélt nem lehetett nehéz erre megnyernie – kihirdettette: ha Mén-Marót az ő országába betenné a lábát, tüstént teljesedjen be rajta a szellemeknek Zoltát illető egykori parancsa! Mégpedig nem is szent áldozat-, hanem büntetésképpen. Mert ami híja van – úgymond – a hatalmasságok torzsalkodása és uraskodása miatt a nép jólétének, az Zolta fejedelem elmaradt áldozatának a folyománya…

Megint csak igen keserűen biggyesztgeti száját az én uram.

SZENT LÁSZLÓ SÍRJA

A király képviselője hangos torokköszörüléssel szakította félbe a felolvasó barátot.

– Mára elég! – sóhajtott. – Hallánk annyi különös dolgot, hogy megtörténtükön vagy meg nem történtükön való fejtörésünk elűzi álmunkat ma éjszakára.

Látva, Kalán bíboros mennyire felélénkül e szavaitól, megkeményítette magát, és szárazabb hangon folytatta:

– Megtudtuk hát a birtokra vonatkozó igény forrását. Miszerint a honfoglaló Ond nemzetség birtokainak Kulán akaratából, Nána unokafivér kizárásával Kulán lányára és annak révén a bazilitáknak nemrég örökséget hagyó Tente-Pentele nemre kellett volna átszállnia.

– Bizonyára nem hiába történt, ha mégis Nána örökölte, tőle pedig mi, utódai, a Bár-Kalán nemzetség! – vetette közbe Kalán.

– Ennek okára, jogos vagy jogtalan voltára a holnapi consessus alkalmával még válaszolhatnak a pergamenek. Egy másik dologra azonban még ma szeretnék választ kapni – fordult az országbíró a görög rítusú barátok felé. – Valóban levelek ezek? Ti szerzetesek azt mondjátok: igen. Jó, mondom én, de akkor a bithüniai Agroszban, Konstantinápolyban és egyebütt lenne a helyük, ahová elküldték őket. Hogyan kerülnek ide? Azaz: miképpen kerülhettek oda és együvé, ahol ti baziliták találtátok őket?

A bíboros gúnyos arccal, sietve közbevágott:

– Elküldött levelek másolatai nem képezhetik…

A felolvasó barát és a szávaszentdemeteriek rendfőnöke egyszerre pattant fel.

– De hisz nem másolatok!

– Miért nem engedi főtisztelendőséged, hogy a feltett kérdésre magunk válaszoljunk? – folytatta méltatlankodva a rendfőnök.

A felolvasó barát meg így:

– Meggyőződhet róla bárki, hogy a levélíró saját kezétől való impurumok! Piszkozatok, amelyekről az elküldött leveleket másolták. Éppoly hitelesek, akárcsak amazok lennének! Hiszen csupán a külalak szépsége miatt írták újból őket, a szöveg már nem változhatott, íme, láthatja király urunk képviselője saját szemével, s a bíboros is megtekintheti: szépiacsont használatának, amellyel a drága pergamenről a cserfagubacs levével írott szót, sort íráshibák esetén ledörgölik, van-e bárhol nyoma? Panteleémon a hibás szövegrészt, néha számtalan sornyit is, egyszerűen áthúzta, és újat írt helyébe. Lám, mint itt is, itt is… Egyáltalán nem takarékoskodott. Így egy-egy levél elküldéséig igen sok és vagyonba kerülő pergameneket használhatott fel. Nem csoda, ha egy helyütt megjegyzi: évekig nem

volt módja rá, hogy írjon!

A rendfőnök ünnepélyesen felállt, háromszor egymás után széles keresztet vetve, mormogta:

– Uram, te tudod, mennyire vágyja a te szolgád a mennyei üdvösséget, és milyen irtózással retteg a kárhozattól! – Majd felemelte hangját: – Kész vagyok megesküdni Lászlónak, szent királyunknak sírja felett, hogy egyazon kézzel írott, eredeti és minden tekintetben hitelt érdemlő levelek ezek, melyek a mi kezünkhöz igaz úton, Istennek tetsző módon kerültek! Lelkem rajta!

Kalán bíborosnak még az ajka is elfehéredett. Riadtan meresztette szemét az országbíróra.

Amaz meg lesütötte a magáét. Köhintett.

– Fajsz… – dörmögte –, ez egy helység. De hogy élő ember lett volna, népünk fejedelme?… Szabolcs is… fejedelem? Ki hallott ezekről? Zolta száműzetéséről ki tud?! – Egyre jobban felemelte a hangját. – Király urunk, Endre és Árpád házából való minden királyaink, fel a szent király Istvánig, Zolta fejedelem ágyékának révén erednek Árpád törzsökéből. És akkor ez a Zolta, összekötő kapcsuk a honfoglalóval, évtizedekig proscribált[21] lett volna?! Eh! – Kiegyenesítette derekát, és megvetette a szék támlájának. – Természetesen, atya – emelte a rendfőnökre tekintetét –, a két fél közül majd valamelyiteknek meg kell esküdnie Váradon, Szent László sírja felett a maga igazára, mivel nem vagytok alantas személyek, hogy tüzesvaspróbának vessünk alá. A király úr rendeletére itt folyó vizsgálatnak éppen az a célja, hogy megállapíttassék, melyik félnek kelljen a kijelölendő poroszló jelenlétében az esküt letennie. A törvény könyörületessége folytán annak, amelyiknél kevésbé tehető fel, hogy könnyelműsége, elfogultsága avagy tévedése folytán, rosszhiszeműségről nem is szólva, hamis esküvel túlvilági boldogságát kockáztatná, vagy akár abba a szégyenbe kerülne, hogy csak a legvégső pillanatban ébredvén rá a Pokol borzalmaira, az esküvéstől visszariad. Éppen azt kell itt eldönteni, melyik fél az, kinek feltehetően, vagyis a mi véges emberi belátásunk szerint, igazsága van. Ne sürgess tehát esküre való elszántságoddal, atya! Még ma nem látok tisztán. Ma még nem dönthetek, melyikteket engedhetem az Isten ítéletének elébe, téged vagy őfőtisztelendőségét, a bíborost-e? Nagy felelősség ez, tudjátok? Hiszen amikor az esküvő személyéről rendelkezést tettünk, a per sorsa kikerül kezünkből a Váradon nyugvó szent király közvetítésével a mindent látó Úristen ítélete alá. Márpedig a földi javak bírhatása az embereket vakká teszi, az esküvésre kijelölt, megnyertnek vélve perét, nem gondol rá, micsoda bosszút zúdíthat a túlvilágon önnön fejére, ha annak, amire megesküszik, a legcsekélyebb híja volna… No, de elég, elég! A consessust mára berekesztem.

Kalán – először az ügy tárgyalása óta – megkönnyebbülten emelkedett fel a hosszú tölgyfa asztal mellől. Lám, az országbíró már ingadozik. „Köszönöm neked, Krisztusom – fohászkodott magában. – Ha nem ők esküsznek, hanem én, mentve van az ősi birtok!”

„Tanuzaba – jutott eszébe –, még hogy azt jelentené: Tanuz aba! Ki hallott erről?” Váratlanul azonban elfogta valami nyugtalanság. A besenyők az időben csakugyan bejöttek, letelepedtek itten…

Tanuzaba, erről ír a *Gesta Hungarorum,* vénkorában feleségével együtt élve eltemettetett, mert nem akarta felvenni a keresztet. Tűzzel-vassal terjesztették akkor a hitet, de ilyen szörnyű ítéletnek mást nem vetettek alá. De ha Tanuzaba csakugyan István szent király rokona volt, úgy térítő urunk vak haragja érthető… az ő atyafiának pogány elszántsága veszélyes példa erejével hatott… akkor a megtorlásnál nyilvánvaló a kétszeres erély… Jézusom!

Ahogy kifelé tartott, s hallotta csizmája sarkának éles kopogását a kőpadlaton, úgy érezte, mintha a szíve dobogását hallaná. Riadtan odatette kezét a mellére. – Vajon én, lelkemnek veszélye nélkül megesküdhetném-e, hogy mindez teljesen hamis és hazug?… Uramisten!

Harmadik rész

A NAGYFEJEDELEM

KONSTANTINÁPOLY

A sok levél közül, amit életemben a világba menesztettem, ez Tehozzád mindössze a második lesz, Só Ura! Ahogy kiszámolom, huszonhárom esztendeje, hogy az elsőt küldöttem volt, és tulajdonképpen nem is Neked, hanem egy gyermeknek szólt az. A lányodnak, aki immáron hét éve a feleségem. (És most innen, általam küldi tisztelő üdvözletét.)

Itt vagyok ismét a császári városban! Én, a birodalomból örökre kitiltott! Ki hitte volna ezt? Csak énmagam. Én előre láttam.

Ámbár a jóslataimmal most igazán nincs okom kérkedni. Nem mintha többnyire nem váltak volna be, hanem mert éppen az a jóslatom hagyott cserben, amelynek a megvalósulására a leginkább számítottam…

Kán ipam, gonosz kedvemben vagyok! Tegnap az Aranyszarv öbölben azt a helyet keresvén fel, ahol valamikor egy közeledő hajó elé könnyű szívvel vetettem magam a habokba, a vízben tükröződő ábrázatomtól megriadtam: egy öregember bújt az én vonásaim közé! öreg? Én?… Amikor Zolta úr érdekében kezdett ügyem még távolról sincs befejezve?! S most itt kétszeresen látom, milyen fontos az! A besenyőket megcsapoltam ugyan, de az Etelközben maradtak fenekednek ránk ma is. Ami azért kisebb gond lehetne, ha a nyugati szomszéddal úgy állnánk, mint azelőtt, de a bajor most nemhogy barátunk volna, egyenesen készül ellenünk. Bizánc pedig, amelytől mindig támaszt reméltem, tudd meg, veszélyes praktikával tör felénk!

Százszor jobban, mint eddig: nagyfejedelem kell nekünk! Hogy a nép bármi veszedelemben két lábon állhasson a földjén, akár Árpád úr idején. Nagyfejedelem, akinek a mi országocskánk is – a más részekkel összetartva – szárnyai alá húzódhatna végre! De Zolta megint messzebb került az uralomtól, holott már azt hittük, közelében van annak…

Hogy jól megérts, hivatkoznom kell korábbi dolgokra is.

Például néhány évvel ezelőtti vitámra Zolta fejedelemmel, amikor felmerült a gondolat, hogy a derekasan felcseperedett Taksony külországi hadjáratot vezessen.

– Tudom, hogy szemed fénye, és félted, mert szelesnek tartod – mondtam. – De én alvezéreként majd tanítom, óvom őt. Személyi tekintélyt, hadvezéri hírnevet kell szereznie, és a becsülethez nélkülözhetetlen kincseket! A hétmagyar országának élére való visszatérésed esélyeit is növeli, fejedelmem, ha fiadban a nép próbált bátorságú, hadi tudású utódot remélhet. Bizánc ellen mennénk. Természetesen, hisz Biharból csakis délnek nyitva az út. És szerencsére, mert ott bizonyos a siker! A mieink közül első voltam, aki

Konstantinápoly falai alá nyomult. Négy évre, majd kilenc évre rá Bulcsúnak és Lélnek közösen ez szintén sikerült. Romanosz, akit én tanítottam meg arra, hogy ne sajnálja a váltságdíjat, a Bulcsú-Lél vezette seregek elé is kincsekkel teli szekerekkel küldte Theophanész patrikioszt, sőt mindkét alkalommal még ötévi adót is a nyakába vett. Ne feledd, bármi erős és gazdag is a birodalom, ott magyari dúló sereg még sosem maradt alul…

– Konstantinápoly alá nem mehettek – rázta fejét Zolta úr. – Éppen a Bulcsú és Lél által szerzett adó miatt. Ez ősi törvény! Ha bármelyik törzs, nemzetség, kalandozó vezér béke fejében adófizetésre szorít egy országot, az egyezséget egész népünknek állnia kell!

Azt válaszoltam:

– Uram, most semmivel se törődjünk, hogy mindent megnyerhessünk! A minap értesültem egy görög kalmártól: Romanosz nem császár többé, saját fiai taszították le a trónról! Amiből megjósolhatom: immár csak egy tyúklépés, hogy a valódi császár, Kónsztantinosz kerüljön uralomra. Ezúttal a bizánci birodalom valóban teljes és hatékony támogatására számíthatnál, fejedelem úr, ha a város falai alá nyomulva, mi kényszerítenénk ki Kónsztantinosz felemeltetését!

Zolta azt válaszolta, hogy ő utolsó könnyelműségét Werlaon vára alatt követte el, idegenben ilyen kockázatos csínyt sem meg nem kísérel, sem meg nem enged többé.

Pedig a tervem bízvást bevált volna. Itáliában szereztem erről bizonyságot, amikor sok huzavona, időmúlás után, múlt évben végül is – mint tudod – a Te földeden és Horvátországon át a Vlasziföldre[22] csaptunk le Taksony vezérlete alatt a zsákmányra kiéhezett bihari kabar és besenyő hadakkal. II. Berengar, az ott uralmáért küzdő király, tíz véka pénzt méretett iszákjainkba, és országán át megnyitotta előttünk a Dél-Itáliába vezető utat. Azon a földön aztán minden ellenállást legázolva, kedvünkre szedtük a rabokat, sarcoltuk a városokat, míg Taranto kikötőváros falaihoz nem értünk. Itt egy páncélba öltözött tiszt jött elénk a várparancsnok üzenetével, ami úgy szólt, hogy mivel ez a vidék közel húsz esztendeje bizánci terület, császára nevében felszólít bennünket a távozásra. Én tárgyaltam vele.

– Béke van közöttünk, türk vezér – hajtogatta izzadtan. – Ne feledd, hogy az új császár is vállalta és megküldte az adót.

– Ki most a császárod? – kérdeztem.

– Ő szent felsége, Kónsztantinosz Porphyrogennétosz[23].

Hát így mulasztottuk el a nagy lehetőséget!

Bosszankodtam nagyon. De hogy végre az én császárom került uralomra, örvendtem is.

Hogy örültem, magad is tapasztaltad. Azzal érkeztem haza: az én császárom most már bizonnyal magához szólít engem. Te azt

válaszoltad: – Meghívására Bulcsú készül hozzá, mivel a béke rövidesen lejár, és az új császár önként akar tárgyalni a további adóról… Hol van az már – tetted hozzá szomorúan rám tekintve –, hogy te tizennégy évvel ezelőtt szablyát vontál az ő érdekében…

De a meghívás mégis megjött, udvari kengyelfutó által a szálláshelyemre: Szalán-ország hercegeként várnak a feleségemmel együtt. Ezután már mindnyájan – még Bihar fejedelme is – lelkesedtünk, és meg voltunk győződve róla, mi sem könnyebb, mint rávennem a hálás szívű császárt, békéltesse meg Bulcsút Zolta úrral. Megtudva, hogy amíg Taksony kisúrral Itáliát dúltuk, a nagy Bogát egy elmérgesedett horzsolástól váratlanul elhunyván, a hétmagyar országának horkája lett az ifjú Vérbulcsú úr, Fajsz fejedelmet pedig nemrégiben fél oldalán megsuhintotta a gutaütés, teljes hitemből jósoltam: Most minden kedvez nekünk! Soha, ha most nem!

Ezzel búcsúztunk, ugye? Bizony ezzel indultam el, én, aki egykor és mindenki mást megelőzve a konstantinápolyi Aranykapu tövében Kónsztantinosz trónra ültetését követeltem a bitorlótól…

Hát most értesítlek, Só Ura, hogy az udvari meghívólevél felmutatására egész utunkon úgy fogadtak minket Tükör hercegnővel, ahogy az egy ország trónörököspárjához a legméltóbb lehet. Megérkezvén fényesen is helyeztek el, hazai kíséretünkön túl udvari szolgákat rendeltek mellénk. A császár díszöltözetet küldött nekem és Tükörnek. A Hüppodromban hozzá közel eső páholyban ülhettünk, díszhelyet kaptunk a Hagia Sophia katedrális szentmiséire is. Minden reggel egy magas rangú testőrtiszt jelentkezett fogadószobánkban, és közölte velünk, milyen lakomán, szórakozásokon, vendégfogadáson és ájtatosságokon veszünk részt aznap.

De amikor engedelmet kértem, hogy megköszönjem a császár ajándékát, az volt a válasz: „csak írásban”. Hogy pedig napokig hiába várván Kónsztantinosz hívására, megkérdeztem a kardhordozó díszőr címet viselő előkelőségtől, miképpen jelentkezhetem császári uránál kihallgatásra, ez nagy torokköszörülés közepette így felelt:

– A Krisztus-szerető császár ő szent felségének figyelő és szeretetteli tekintete kipróbált hívein mindig rajta nyugszik. Ám rendkívüli magasságból. Mert a császár: császár; szolgálod őt, és felnézel rá, de el nem érheted. Abban a kitüntetésben, hogy bíborcipője elé borulhass, mielőtt kánná nem lettél, aligha részesülhetsz. Neked, kegyes herceg, ha elfogadod tanácsomat, a külügyek logothetáját kell felkeresned. S jó, ha mielőbb jelentkezel nála általam, mert hosszú ideig tart, amíg az ilyen nagyúr rengeteg munkája közepette időt szakíthat a te ügyednek.

Így tudtam meg, Kán ipam, hogy a császár megfizet régi szolgálatomért, megajándékoz díszöltözettel, de nem ajándékoz meg bizalmával. S bár oly váratlanul ért ez, mint a villámcsapás, mégis

rögtön kijózanodtam. A császár, az császár; bizony. Az Uralkodó Császár másmilyen császár, mint amilyen a Háttérbeszorított Császár, Agrosz kegyes és közvetlen viselkedésű patrónusa volt. Az Uralkodó Császárhoz az út a hivatalokon át vezet, hiába! Akkor még nem gondoltam rá, hogy öreg vagyok. Ahogy oly sokszor már életemben, mint a megázott kutya a vizet, úgy ráztam le magamról csalódásomat, és mindjárt az iránt érdeklődtem, ki a külügyek új főkamarása. – Gondolom, az új császár aligha tartotta meg Theophanészt, a bitorló talpnyalóját…

– A gonosz Romanosz számos tisztviselőjét valóban kicserélték – hajtotta meg magát a testőrtiszt, de szűkszavúan csak ezt tette hozzá: – Az új logotheta majd üzen érted, mivel feliratkozásodat, kegyes herceg, nyomban megejtem.

Ezek után nem is csodálkoztam, hogy csupán tíz – ámbár fényesen töltött – nap után hívattak, és hogy még akkor is hosszasan kellett várakoznom a palota egy oszlopokkal kerített csarnokában, amelyet korábbról jól ismertem, de ahol most színes mozaikkövekkel kirakott medencében egy eddig nem volt szökőkút ontotta habosan felszálló és permetként visszahulló vizét. Fehér ruhás eunuch – a titkár – újból és újból bocsánatomért esedezve, arab, majd perzsa, majd itáliai, végül frankföldi követeket engedett be előttem. Más a császár-küldötte, drágakövekkel díszített palástban egészen összegörnyedt volna jelentéktelenségének érzésében. Én nem. Még mindig reménykedtem. Sőt új reményre kaptam annak okából, hogy a meg-megnyíló nehéz függönyön át meghallottam és megismertem az új főkamarás hangját.

Végre énelőttem húzta szét a függönyszárnyakat a fehér ruhás. Theophanész helyén, a szoba leghomályosabb szegletében megpillantottam az irattekercsekkel teli asztal mögött ülő nagyurat.

– Mindenek Felett Elsőként Tisztelt… – kezdtem a kötelező meghajlások közepette a hosszú megszólítást, várva, hogy legyint majd: „közöttünk ez nem fontos”, de nem legyintett, úgyhogy végigmondtam, és ezzel fejeztem be: – … Kegyelmes Jótevőm!

– Ezt az utóbbit, kérlek, hagyd el – csapott fel dallamos hangja az iratok mögül. – Nincs többé helye köztünk semmi személyesnek. Ezt sem kegyességed méltósága, sem az enyém nem engedi már meg, herceg! Szólíts hivatalos rangomon.

– Akkor hát… bocsásson meg Páratlan Kitűnőséged… patrikiosz.

– Helyes. És „főtisztelendő”.

– Tisztelet és hála istenfélő személyednek… Főtisztelendő és Patrikiosz Gabriél klérikosz!

– Helyes – mondta újból, azzal csókra nyújtotta gyűrűjét. – Legfőbb ideje, hogy felkerestél – folytatta élénk hangon, rám vetve barna, de már nem oly melegszínű tekintetét. – Megérkezett, és nem is egyedül, a ti országotok – azaz hogy mondjam? – földetek harmadik fejedelme.

Szerettük volna, ha te is fogadod. De ha ezt lekésted is, örvendünk, hogy e fontos férfiút és társát ezután terád, egy népéből való helyi fejedelemre, helyesebben helyi fejedelem trónörökösére bízhatjuk, ki már régen keresztény, nyelvünket és az ő nyelvét egyaránt beszéli, és tisztában van vele, mit jelent, ha valakit a Krisztus-szerető felséges császár „barátjává” fogad. Mert ez vár egyik magas vendégünkre.

– Bulcsúról beszélsz, patrikiosz?

– „Barát”, ez a harmadik az idegen fejedelmeknek adományozható császári címek közül. „Testvér” az első, csak másik császárnak jár ki. „Fiú”, ez a második, amelyhez azonban uralkodónak és már próbált szövetségesnek kell lenni. A „barát” tehát rendkívül fényes cím egy türk… bocsánat: ungrosz előkelőség számára. Bulcsú harmadik fejedelem azonban, akit te emlegetsz, nem ezt, hanem a szintén igen magas patrikioszi rangot kapja.

Képzelheted, Ipamuram, forgott velem a világ.

– Mivel érdemelte ki? Azzal, hogy kétszer megdúlta a császári birodalmat?

– Egyszer te is megtetted, herceg.

– De én…

– Tudom. Szemfüles voltál, és végül úgy forgattad a dolgot, mintha a birodalom egy elnyomott pártjának érdekében dézsmálnád a szőlőt. Különben jó szolgálat volt az a mostani császárnak, az esetben, ha ma bölcsen megfeledkezünk róla.

– Megmagyarázná szavait, Páratlan Kitűnőséged? – hebegtem.

– Nos, akkor a háttérbe szorított császár hívei erőt merítettek a te fellépésedből. Ma meg az uralkodó császárnak kellemetlen volna, ha emlegetnék, hogy egy alattvalóinak ezreit rabláncra fűző, templomokat fosztogató barbár vezér követelte az ő uralomra kerülését. Ezt az eseményt Romanosz Lekapénosz kihagyatta az udvari krónikából, mivel az ő számára fullánkos história volt; Kónsztantinosz Porphyrogennétosz pedig nem vezetteti bele, mert neki meg csípős. De tapasztalhatod az ő hálóját azért, amiért hálásnak, és megbocsátását, azért, amiért megbocsátónak kell lennie. És tapasztalhatod majd még bizonyára továbbra is, ha hálájának és megbocsátásának okát örökre elfelejted.

– Értem, Elsőként Tisztelt. Hogy magamtól nem jöttem rá rögtön, az arra vall, hogy az enyéim között töltött huszonhárom esztendő némiképp elhomályosította az előző tizenhét bizánci évem tanulságait. Elnézésedet.

Szerencsémre nem érezte ki a gúnyt és csalódottságot a válaszomból, hanem kurtán bólintva, visszatért a tárgyhoz.

– Alapos mentség, hogy Bulcsú *még nem volt* keresztény akkor, amikor ránk támadott…

– Bulcsú… – kérdeztem elámulva – teljesebb nevén Vérbulcsú,

vagyis „Vérkeverő”, a vérszerződések szertartásmestere, a horka… most már keresztény hiten volna?!

Titokzatosan mosolygott.

– Te, kegyes herceg, egyik leveledben vádaskodtál Hierotheosz atya ellen. Márpedig… íme: előkészítette a türkök harmadik fejedelmét Krisztus evangéliumának felvételére. Bulcsú azért is jött ide, hogy megkeresztelkedjen!

Megéltem már hosszú éveim során néhány elképesztő dolgot, de most valósággal dadogtam izgalmamban.

– Gabriél Patrikiosz… hallgass meg engem! Ez lehetetlen! A horka ha nem is táltos, de a szellemek meghittje… azaz hogyan mondjam? Nem egészen világi méltóság az övé! Ha a hétmagyar országában megtudják róla…

– Fajsz fejedelem tudtával és hozzájárulásával történik. Azért, hogy erősítsék, sőt szorosra vonják az ország kapcsolatát a császári birodalommal. Bizonyára a bajorföldi események miatt. Hogy az ország vállalja, annak bizonyságául küldte ide Fajsz Bulcsúval Tormás herceget, Árpád dédunokáját. Azt, aki őutána a trónon következni fog, mivel Tast annyira gyötri a szárazbetegség, hogy belőle, még ha megélné is, nem lehet fejedelem.

– Tudom, kicsoda Tormás – jegyeztem meg, még jobban kétségbeesve. – Árpád fiának, Tarhosnak az unokája, Tevel fia. De hogyan jöhetne számba az első fejedelemségre, amíg Árpád legkisebbik fia, Zolta és annak fia, Árpád unokája, Taksony is él és egészséges?

Gabriél klérikosz egy pergamentekercset kezdett bontogatni.

– Bulcsút és Tormást a trónöröklés rendjével kapcsolatban nyilatkozatra szólítottam. Írásba vettük. Íme. Láthatod, tévedsz, Zolta nem él, egyszerűen halott! Az ő dolguk, ha ezt úgy értelmezik, hogy népük pogány felfogása szerint és a trónöröklés tekintetében nem létezik. A miénk az, hogy álláspontjukat mint változhatatlant tudomásul vegyük. Taksonyt számon tartják, de ő csak „van”. Annak a fia lévén, aki nevével együtt elvesztette az Árpád családfáján elfoglalt helyét, a fejedelmi méltóságra csupán egészen rendkívüli, aligha várható körülmények között lehetne esélye. Ismered Kónsztantinosz császár jelszavát: „Pontos értesüléseket, ennél semmi sem fontosabb!” Amióta ő uralkodik, és én ülök ezen a helyen, a külügyek irattárát rendbe tettük, kiegészítve a császárnak tényleges uralkodása előtti nagybecsű személyes levéltárával. Alkalmi követeink és mindenkori titkos megbízottaink jelentéseit is gondos figyelemmel kísérjük. A türkök földjével szembeni, a császár által szentesített politikánk a következő: a te Agrosz apátjához írt korábbi jelentésedet megszívlelve, a császár többé nem fordul a türkökhöz… tudom, tudom: ungroszokhoz… „rendelettel”, legfeljebb levéllel, és ha levelet küldünk, azt a „türkök

fejedelmeihez” címezzük ezután. Továbbá a hozzám a bihari fejedelem és Kulán kán nevében írt egykori leveled bejelentését elfogadva és tudomásul véve, a császár a ti földetek egyetlen darabját sem tekinti többé a birodalomhoz tartozónak. Való igaz, hogy népetek saját erejéből foglalta el azt az országot, mi pedig a földrajzi körülmények folytán nemcsak visszafoglalni nem tudnánk tőletek, hanem még számotokra megvédeni sem, ha vazallus országként önként húzódnátok is a császár szárnyai alá. Egyetlen mód, amellyel a birodalom e területet magához fűzheti: a hit azonossága. Ez pedig érvényesülni fog, mihelyt fejedelmeitek és azok támogatására a népnek legalább egy része a római császárra és a konstantinápolyi pátriárkára tekint, vagyis ha bizánci rítusú keresztény lesz. A császár tudja, hogy ehhez emberöltők kellenek. De máris reményteljes kiindulópont annak a férfiúnak megtérése, aki az ország leggazdagabbja, tekintélyes hadvezér és a harmadik fejedelem méltóságát viseli. Hát még, hogy… mint mondod, ez a méltóság nem is egészen világi. A pogányság ügye már ennél az első lépésnél hatalmas vereséget szenved, éppen mert a szellemek meghittje pártol az Úristenhez, mert Krisztus követője gyakorolja ezután a szellemek rendjének tulajdonított ősi szertartásokat.

„Hogy ezt a nép elfogadja – gondoltam magamban –, teljességgel lehetetlen!” De nem szóltam semmit, ő meg folytatta:

– Tormás herceg az, aki „A Császár Barátja” címet kapja, s ezzel… miként patrikioszként Bulcsú is… a császári udvar tiszteletbeli tagja, a császári birodalmi érdekek hivatott védelmezője lesz. Az ő megtérését nem kívánjuk, a fejedelemválasztásnál ma még hátrányt jelenthetne neki. A császár óhaja az, hogy óvatosan, lépésről lépésre haladjunk. Hierotheosz atya most a második fejedelemnek, a gyulának az udvarában vendégeskedik…

Félretette a pergamentekercset, és összefonta mellén a karját.

– A te elképzelésedet, hogy az ungroszok egységesek és erősek legyenek, a császár elvetette. Egyelőre nincsen olyan hatalmasság, aki ezt a népet uralma alatt egyesíteni tudná. Majd Krisztus egyháza teszi ezt meg a maga idején. A térítőmunkának most inkább kedvez a szétszakítottság. Hiszen például itt vagy te is, kegyes herceg, aki keresztény létedre kán leszel, és akkor majd a magad országocskájában a hit terjesztése érdekében igen sokat tehetsz. Végül pedig, ami az erőtöket illeti… Amíg barbár a te néped, és zsákmányolás kedvéért háborúzik a császári birodalomnak így is túl erős. Sokáig és sok-sok adónk bánja még jelenlegi erejét is!

Amíg hallgattam a régtől és igen jól ismert férfiút (aki, úgy látszik, ügyesen elhitette császárával, hogy szintén háttérbe szorított logotheta volt addig, amíg amaz háttérbe szorított császárként nem uralkodhatott), végiggondoltam, milyen is ő, és milyen is ez a

birodalom, amely új urát – bármi régen és bármi nemes módon készült is a hatalomra – máris a maga arcára faragta. Beláttam, sem Gabriél klérikosztól, sem Kónsztantinosztól nem várhatok egyebet. Kár is volna alkudoznom. De most már mindent tudni akartam.

– És Lél? – kérdeztem. – Hát ő már nem kér az adóból?

– Dehogynem – válaszolta Gabriél. – Ő és Bulcsú igen jól egymásra találtak az erőszakosságban és hatalomvágyban. Ez a kettő mindig egyet akar. Amit ők akarnak, az történik majd a ti földeteken. Lél innen most távol marad, hiszen az ő kezében vannak a táltosok, akik a nép nagy részének lelkén uralkodnak. De titokban helyesli Bulcsú elhatározását. Tormás kitüntetését is. Mert ha Tormás fejedelem lesz, ő, mint Árpádnak korban amaz után következő dédunokája, trónörökössé lép elő. De ne gondold, hogy Lél, aki egyébként alkalmas volna erre, fejedelemként egyesíthetné a népet. Jelenlegi testi-lelki barátja, Bulcsú, abban már útját fogja állni. Nem lesz béke tinálatok sosem. Amiből láthatod, hogy a császár megváltoztathatatlan elhatározása nemcsak a legbölcsebb, hanem a legüdvösebb is egyben. – Jelentőségteljes mosollyal pillantott rám. – Alá kell hogy vesd annak magad!

Te, Kán Ipam, aki nevelkedtél és több ízben jártál a konstantinápolyi udvarban, ismered annak szokásait és útvesztőit, tudod, hogy a legokosabbat cselekedtem, amikor – szintén egy kis mosolyt illesztve szájam szegletébe – mélyen és igazán bizánci módon meghajoltam erre.

– Úgy hát minden rendben – mondta elégedetten Gabriél klérikosz. – Holnap reggel a szolgálatodra rendelt testőrtiszt elvezet Bulcsú fejedelem szállására, s te gondoskodj róla, hogy az ungroszok harmadik fejedelme Konstantinápoly palotái, templomai és sikátorai között ne is patrikiosznak, hanem valósággal császárnak érezze magát. Ezért a szolgálatodért, kegyes Béld herceg és Panteleémon barát, biztosíthatlak: Kónsztantinosz *csak* hálás lesz, és később sem kell, hogy ez feledésbe menjen…

Most már félig felfoghatod, Só Ura, Ipam, miért borzasztott el annyira, hogy a vízben megpillantott képem öregember voltomra intett engem…

BULCSÚ ÚR

Keserűségemet mindazonáltal, Ipamuram – mint fentebb mondottam –, még csak félig értheted.

Értsd meg egészen. Vagyis tudd meg, milyen ellenfél Bulcsú. Az eddig hallottakból talán azt remélnéd, hogy mohó, hatalmaskodó, de fafejű. Nem az! Ám lehet, hogy mégis; személyének azonban olyan sugárzása van, hogy mindenki meghajlik előtte, minden, amihez nyúl, enged neki. Ilyennek kellene a nagyfejedelemnek lennie! Bár volna Bulcsú úr Árpád házából való! Szinte kívánnám, hogy a szeri eskü az ő családjával kötné össze a népet, mert akkor belé vethetnénk minden reményünket. Így azonban félő, hogy éppen ő csúfolja majd meg azokat!

De nem szaporítom a szót, győződj meg minderről magad.

Tíz évvel ezelőtt, Fajsz úr fejedelemmé tételekor Bogát oldalán láttuk őt először; emlékszel-e? Még igen fiatal volt, s mégis – a nagy Bogát úr mellett is – szembetűnő. Azóta megterebélyesedett testileg és akaraterőben. Hatalmas szál, kicsattanó arcú, tüzes szemű férfi lett. Kimondhatatlan pompa veszi körül. Akkora, hogy annak túlzott volta miatt más nevetségessé válna, őt azonban lenyűgöző jelenséggé teszi. Mindenben szigorúan ragaszkodik az ősi életmódhoz. Csak öltözködésében dobja sutba a szokást, mert bár nem a szent, fehér színű köpenyben jár – hogyan is tehetné? –, mégis oly díszeset és aranytól csillogót hord, amilyen egyes-egyedül az első fejedelmet illetné meg. S nem elég köntösén a sok csudálatos mívű aranyveret, ruhája ujját drágaköves karperecek szorítják karjához, szakállában csillogó üveggyöngyöket visel, süvege szélét három sor apró aranycsüngő keríti, derekán pedig három aranyveretes öv feszül. Mondjam tovább? Azt, hogy vasszorítású ujjai mindegyikén számos gyűrű s még a sarkantyúján is drágakő ragyog? És hogy e töménytelen súlyú ékszerrel is könnyedén és ruganyosan mozog?

A császári palotában lakik, de mégsem kőfalú termekben. Az egyik zárt udvaron vannak felütve pompázatos díszsátrai. Császári testőr csak az udvar bejáratában áll, a sátrak előtt az ő saját őrsége vigyáz. Ezek vitézei is fényűzően öltözöttek, mint Bulcsú úr egész kísérete. Csupa harcedzett, szűkszavú, kemény vitéz, kiváló fegyverzettel; a hazai apró lovak helyett egytől egyig mindegyiknek hosszú lábú, csodás arab paripája van. Bulcsú alig szól szolgáihoz, a szeme járásával igazítja őket, mert roppant erélyes úr, és kiváló fegyelmet tart.

Ételt-italt részben hazulról hozott, részben maga szerezteti itt te. Azt és úgy eszik, mint otthon. Az udvari lakomákon is saját ételét, italát fogyasztja, a császári étkészlet darabjaival vetekvő szépségű tálairól,

serlegeiből. Díszes fövegét – ő és minden embere – az asztalnál is magán tartja, a hazai szokás szerint. Ami még semmi volna. De ahol ő megjelenik, ott az udvar hölgyei nem ülhetnek a lakomaasztalhoz. Nálunk – förmedt a császár főudvarmesterére – asszonycseléd csak a tálakat, kancsókat hordozza, amikor a férfinép eszik!

Mindezt pedig nem azért teszi, mintha mások szokásaihoz egyáltalán nem tudna hajlani. Nekem kereken megvallotta az okát:

– Szájukba csócsálom a görögöknek, hogy ahol én vagyok, ott én parancsolok! S hogy én keresztényként is úgy élek majd, ahogyan akarok!

Az udvar eleinte alkudozni próbált vele. Majd engedve szeszélyeinek, vidult rajta. Azután csodálkozott. Most meg már el van ragadtatva mindentől, amit a „csodálatos barbár” csinál.

Azóta, hogy az ő szolgálatára rendeltek engem – mert hiszen tulajdonképpen ez történt –, teljesen megváltozott konstantinápolyi életünk Tükörrel. A „kardhordozó díszőr” már nem azért keres fel reggelente, hogy a mi kettőnk napi elfoglaltságát közölje, hanem azért, hogy tudassa: hol és miképpen jelenjen meg aznap Tormás herceg kíséretében a türkök harmadik fejedelme. S én vagyok az, aki rövid idővel később Bulcsú sátrában sorolom el e díszes teendőket, amelyeket magamnak is meg kell osztanom velük tolmácsként, magyarázóként, útbaigazítóként és így tovább. Az én bogárkám, hogy továbbra is mellettem lehessen, hercegnői vendégből hazai öltözetű, varkocsos fiúvá vedlett át, belső szolgálatomban álló „növendék vitézzé”. Eleinte nagyon szórakoztatónak tartotta ezt a helyzetet.

Tormás herceg mindenben követi Bulcsút. Reá hallgat egyedül, éppen csak hogy nem utánozza. Ő is sok ékszert visel, bár nem olyan szertelenül sokat, mint példaképe; talán azért, hogy ne lássék nála fényesebbnek. Fiatal ember, aki sohasem gondolta volna, hogy az első fejedelem méltósága felé törekedhet. A rómaiak császára részéről reá váró kitüntetés annyira elkápráztatja, hogy sápadtan, lebegő léptekkel, álmodozva jár, ha szólnak hozzá, megrázkódik, és kissé összehúzza magát.

Négyszemközt kapva – hogy a mi ügyünkön is próbáljak lendíteni –, megkérdeztem Bulcsú úrtól: igazán tisztelné-e Tormást jövendő fejedelemként? A nagyra törő horka ügyesen forgatván a szót, válaszát rögtön az én mellemnek irányította.

– Mindenkit tisztelek, aki engem kellőképpen tisztel. Remélem, gondolsz erre, majd ha kán leszel.

S máris ő támadott, oly nyíltan, hogy meglepődtem.

– Csak a komondornak mindegy, hogy ki a gazdája. Semmit sem várhatsz Mén-Marót híveként.

– Hát ilyen jól tudod, hogy az vagyok?

– Tudok én mindenről. Mindig akad, aki felvilágosítson. Rólad már

otthon beszéltem Lél vezérrel, ki téged egykor Béld bőnek ismert, és igazolt Szabolcs úr előtt. Tőlem hallván, hogy ki, mi vagy és voltál, hogy még bazilita is, igen elképedt, sőt megharagudott. Azt mondta: érezte ő, hogy félrevezeted, és ha a kutyák lelke mégis becsül téged, talán valami gonosz bűbájjal élsz… Nem jó, ha a főtáltos így vélekszik rólad. Ha engem tisztelsz, Lélt is kiengeszteled, míg Mén-Marót mellett…

Közbevágtam:

– Akit te így nevezel, nagyon erős lett! Elnyerte az ország jó darabját és a gazdag Szalán úr szilárd szövetségét. Kérlek, Bulcsú úr, szállj magadba, úgy felelj: ha a bajor herceg vagy bármely ellenség az országra támad, nem volna-e jobb, ha egymás oldalán találna benneteket, ha ti, az erősek, mind vállvetve küzdhetnétek?

– Pityke nekem a bajor herceg, semmi – vont vállat Bulcsú úr. – Megelőzöm őt. Hadvezér vagyok. Én nem félem, hanem keresem az ellenséget. Bogát nagybátyám tanított csatázni, akit nem vertek meg soha.

– A nagy hadvezéreket is megverik olykor. Bogátot én magam késztettem visszavonulásra Bihar vára alól.

– Tudom, Méltán dicsőséged ez. De akkor hascsikarása volt.

– Bárkinek lehet. Előfordulhat más is.

– Velem nem, herceg. Én a kengyelvasat is megemésztem.

Ez csak szavakkal való bajvívás, amit bizonyára ő maga sem vesz komolyan. Azt igen azonban, hogy olyan fejedelmet, akit nem kormányozhat, a világért sem fogadna el. Hiába próbálkoztam máskor is, hogy Zolta úr pártjára vonjam.

Különben hogyan is volnék én alkalmatos rá, hogy bármiről meggyőzzem őt? Végtére azért kerültünk itt össze, hogy egymásnak róka fogta csukája, csuka fogta rókája legyünk. Hogy Bulcsú tudja, és otthon se feledje: nem próbálhatja majd Konstantinápolyt orránál fogva vezetni, mert van a magyariak közül a császárnak másik keresztény bizalmasa is. És látom, ugyanez áll énrám! Mert noha egész nap Bulcsú és Tormás mellett vagyok, látszólag minden dolgukban én közvetítek az udvar és őközöttük, kell hogy legyen egyéb kapcsolatuk. Az egyik napon Bulcsú még velem kérdezteti, mikor lesz végre „patrikiosszá”, egy másikon pedig már mutatja az oklevelet róla. Mikor, hogyan adták át neki? A másik okirat – arról, hogy Tormás herceg „A Császár Barátja” lett – ugyanígy került elő. Aligha juthattak ezekhez díszes ceremónia nélkül. Engem az udvar hivatalnokai szándékkal hagytak ki abból, amíg Bulcsú meg Tormás egyéb ügyeit intéztették velem. Azért, hogy én se gondoljam: bennem jobban bíznak, mint Bulcsúban, hogy megértsem: vannak és lesznek az udvar és a horka között titkos közvetlen szálak is…

Itt van az adó és az új ötévi béke ügye. Azt az én Bulcsúhoz

küldetésem előtt tárgyalták meg. (Így hát most tudhatom, miért kellett tíz napon át várnom, amíg Gabriél maga elé eresztett.) Nem is szóltak, hogy már nyélbe ütötték, csak látom egy napon, amint a nagy udvar végében levő kapubolt alól bizánci öltözetben egy fiatal férfi meg egy fiú siet a díszsátrak felé, túláradó örömükben görög és magyari nyelven kiáltozva. És hallom, ahogy az őrség vezére jelenti Bulcsúnak: „Itt vannak, szabadultak a túszul adottak!" A horka gyorsan felpattant, a méltóságteljes viselkedéssel mit sem törődve szaladt eléjük, mivel a most záruló ötéves béke egyik kezese, a fiatal férfi, Bulcsúnak saját, nála csak egy évvel fiatalabb öccse volt, a fiú pedig Lél kisebbik testvére. (Megvallom, én kissé viszolyogva tekintettem rájuk, mert arra kellett gondolnom: ha Zolta úr akkor meg nem tiltja a Taksonnyal tervezett konstantinápolyi hadjáratot, bár ő maga immár bízvást nagyfejedelem volna, ez a kettő itt harmadik éve halott. De mit tudtak ők erről? Mindenkit, aki útjukba akadt – így engem is –, boldogan kérdezgettek: mi újság odahaza?)

Másnap át kellett adni Kónsztantinosznak a következő öt évre az új kezeseket: Tormás öccsét és Lél kicsi fiát. Mivel az udvar ezt tekintette a megújított szerződés megpecsételésének, az átadás ünnepélyes körülmények között ment végbe. A következőképpen:

Hajnalban udvari tisztségviselők a két fiúcskát bizánci ruhába öltöztették. Mi – Bulcsú úr, Tormás herceg meg én – szintén gondosan készülődtünk, hogy hazai díszben járuljunk a császár színe elé. Reggel értünk jöttek a palota tisztjei, és kanyargós folyosókon, lépcsőkön át elvezettek a trónterem előcsarnokába. Odabentről halk, szép zeneszó hallatszott. Rövid várakozás után kilépett a legfőbb császári udvarmester, és miután intésére Bulcsú és Tormás kézen fogta a két gyermeket, bevezetett minket.

A trónterem belső részét a faltól bizonyos távolságra sorakozó oszlopok állták körül, amelyek között – kivéve a terem trón felőli végét – csodálatos mívű kárpit feszült. Kétoldalt igen magas volt ez a kárpit, hogy elfedje szem elől az emitt felnőtt férfiakból, amott fiúkból álló kórust, amelyek énekét egy-egy emelvényre állított pap vezényelte. Hátul azonban a kárpit csupán mellvédként szolgált, és nagyobb térséget zárt le, ahol lábujjhegyen ágaskodva a császári fogadások nézőserege, udvari szolgák, szolgálók, bennfentes városi polgárok tömege szorongott.

Magát a trónt három lépcsőfok magasságú emelvényen pillantottuk meg, két rendkívül magas, öles oszlop között. Előttük egy-egy színaranyból való fa állott, aranyágaikon aranyleveleik között üldögélő ezüstmadarakkal, amelyeknek különösen csillogó drágakő szeme lefelé szegeződött. Mert mindkét fa alatt egy-egy hatalmas, fenyegető tekintetű oroszlán ült, szintén színaranyból, de olyanok, akár az élők.

Mindezt, Ipamuram, valami emlékezetemben élő ragyogó

gomolyagból szedegetem elő, próbálván értelmesen összeilleszteni a látott töredékeket, mivel ott, akkor bizony az ezerféle szépség, csuda káprázatában csak szédelegtem. Amikor a mondott kárpittal keretezett belső résznek testőrsorfal csizmái között végignyúló bíborszőnyegére léptünk, a sok-sok száz, talán ezer gyertya fényében libegő látvány zene és ének sodró hangjain és torkot fojtogató, nehéz illatárban úszott. Igen, mintha libegett és úszott volna minden, a megszámlálhatatlan gyönyörűségek… Lábam szeretett volna földbe gyökerezni. Nem állhattunk meg azonban, követnünk kellett a fő-fő udvarmester aranyos palástját. De mintha nem saját jószántunkból mennénk, és mintha nem is a saját lábunkon, hanem merev botokon lépdeltünk volna.

A testőrök mögött csoportosultak az udvar fényesen öltözött előkelői, itt férfiak, ott nők, emitt egyházi emberek, amott aranyvértű tisztek. Fogalmam sincs, honnan tudom ezt, mert én csak foltokat láttam, különböző színű, ragyogó foltokat. Ellépkedtünk egy oldalsó emelvény előtt, amelyen ugyancsak trónszerű székben Theophülaktosz ült, mereven, sötét ornátusában, a pátriárka. (Hogyan is változott volna meg a birodalom, amikor a keleti egyház felett továbbra is ő uralkodik, ki nem más, mint egyik fia a megdöntött Romanosznak?!)

A trón maga, ahogy lépésről lépésre közeledtünk hozzá – s ez Kán Ipam, nem volt káprázat! –, felemelkedett. Az ember nem hitt a szemének, de az emelvény három lépcsőfoka helyett már jóval többet látott, majd még többet, és egyszerre csak a trón a császárral az aranyfák lombja felett lebegett. Ott megállt, mi eléje értünk, illetve alája. Ekkor hallottam, hogy a két aranyoroszlán elbődül, az aranyfák ezüstmadarai pedig énekelni kezdenek. Most utólag azonban azt hiszem, hogy a bőgés a háttérben elrejtett orgona néhány mély futama volt, a madárének pedig a gyermekkórus trillázása.

Hirtelen csend támadt, azzal az úszó, libegő terem is megállt. Az udvarmester az előkelő beszéd hímes cikornyáival előadta a császárnak, kik jelentünk meg előtte. A császár röviden szólott, hangja fátyolosan szállt a magasban – üdvözli és kegyesen meghallgatja a türkök eléje járuló követeit. Az udvarmester egy lépéssel előrébb tuszkolta Bulcsút, aki hazai nyelvünkön elmondta – de hangjára alig lehetett ráismerni –, hogy miután megkaptuk a birodalom adóját, öt évig nem fogjuk megtámadni Bizáncot, és ha e szavunkat megszegnénk, Magyarifőld két legféltettebb gyermeke fizessen érte életével! Az udvarmester jelentette, hogy Bulcsú fejedelem beszédét én fordítom le türk nyelvről görögre. Erre előléptem. De nem azt mondtam el, amit Bulcsú, hanem egy Gabriél klérikosztól kapott és az éjszaka betanult szöveget. Mindenekelőtt „alázattal és elragadtatással” köszöntem meg „a szent és az apostolokkal egyenlő” császár által a

„türkök fejedelmeinek” legkegyesebben juttatott bőkezű – nem adót, „ajándékot”! Megfogadtam, hogy e nagylelkűségért nemhogy nem háborítjuk többé a birodalom békéjét, de legszentebb baráti kötelességünknek tartjuk azt mindenképpen megőrizni. Végül azért a „kegyért esedeztem”, hogy a Krisztus-szerető császár a türkök pogány országának két legelőkelőbb gyermekét öt évre fogadja udvarába, hogy ott úgy nevelkedhessenek, és töltekezhessenek római erényekkel, mintha Bizánc legméltóbb ifjai volnának. Mondtam pedig mindezt Bulcsú nevében, az ő rövid szavait háromszor annyi ideig tartó orációban „tolmácsolva”.

A császár trónusa visszaszállt a földre, és Kónsztantinosz néma bólintással adta beleegyezését. Erre két udvari ember a gyerekeket letérdepeltette a trón előtt, majd elvezette őket. Tormás herceg az udvarmester intésére a trón legalsó lépcsőjére hágva, háromszor hajolt meg. A császár ornátusának hasítékából elővillantotta bíborcipőjét, akárha a hajlongás a cipőnek szólt volna.

A következő pillanatban hatalmasan s fennen csapongva újból megszólalt az orgona, azzal a terem mintha megint megindult volna. A belül álló udvari nép és a kívül levő nézősereg egy kamarás ütemes vezénylésére egy emberként kiáltotta:

– Üdvöz légy, hatalmas császár, a világ őre, Isten szolgája, a rómaiak reménye és üdve! – Az udvarmester pedig kifelé noszogatott minket.

Ahogy az előcsarnokot is elhagytuk, Bulcsú úr valósággal dührohamban tört ki.

– A trónszék… Az Égi Atyácska verné meg! Varázslók! – És háromszor kiköpött a kőpadlatra, hogy az ártó szellemeket elűzze.

– Keresztények nem ismernek varázslatot, csak csodát – dadogtam. Magam is főbe voltam ütve. – Csodának voltunk tanúi? Szent Úristen!

– Varázslat, mondom! Ha nem adtuk volna oda a túszokat, üszköt vetnék erre a sok gyanús micsodára! – Bulcsú csak lassan csendesedett el, majd azt mormogta: – No, de megtudom, mi volt ez…

Nem hittem, hogy sikerül neki, gondolván, ennek titkát is úgy őrizhetik, mint a harcban használt, csövekből lövellt, el nem oltható tüzüket. De ő mindenről értesül.

Pár nappal később például ez történt.

Az udvar egyik hölgye tréfából férfinak öltözött, álszakállt ragasztott, és megjelent Bulcsú lakomáján. De a horka a lakoma végén egy tincset levágva a hajából, így szólt túszként itt nevelkedett öccséhez:

– Add át ezt annak, akire rámutatok. És mondjad neki: üzenem, ha minálunk egy férfi tincset küld egy fehérszemélynek, és az viszonozza a sajátjával, egyszeriben bűbáj kapcsolja össze őket, s fogva tartja

egész életükre! A violaszínű ruhájúhoz vigyed, mert nő az!

Bulcsú testvére az álruhás császári hercegnőhöz odalépve sem vette észre a csalást, ezért kékre-zöldre váltan dadogta el a szájába adott szavakat. A hölgy döbbenetében kiesett szerepéből, és a tincset tartó kezet félrelökve, „hites feleség vagyok” kiáltással kirohant a lakomázó teremből.

Bulcsú úr hahotázott. Karját összefonva azt mondta:

– Senki sem tud félrevezetni engem! – Nekem meg suttogva odavetette: – Tudd meg, a császár magasba emelkedése nem volt sem varázslat, sem csoda.

– Hanem mi? – kérdeztem, noha közben már eszembe jutott, hogy Agroszban hallottam rebesgetni valami különös szerkezetről.

– Afféle mifene, ami némely várvívó alkalmatosságban is van, hogy a vitézeket a fal tetejére emelje…

Hát valóban mindent megtud! S most halljad, milyen nagy csapás ért minket – engem, Téged, Ipamuram, a kis Mihályunkat, és hát elsősorban leányodat, Tükört – Bulcsú úrnak e tulajdonsága, valamint ravaszsága és gonoszsága folytán!

Másnap díszsátrában, amikor ott szűk körben étek után az italnál tartottunk, megjegyzi a szokottnál hangosabban:

– A tegnapiról eszembe jut egy másik tincs-história… Amíg te, Béld herceg, Taksonnyal Itáliát dúltad, fejedelmed kegyeltje, Gilád úr, elvesztette feleségét, annak másodízben való gyermekágyában. Azóta egyre egészséged felől érdeklődik. Azt hajtogatja, mihelyt a te asszonyod özveggyé lesz, őt viszi sátrába, mivel egykor volt eljegyzési tincsváltásuk óta nem tudnak szabadulni egymás bűbájától…

Még magamhoz sem térhettem a döbbenettől, amikor az asztal végén büszkén megszólalt az én „növendék vitézem”.

– Lehet, hogy Giládot igen, de asszonyomat már nem fogja az a bűbáj! Gazdámmal való tincsváltása feloldotta az előbbinek varázsát.

Bulcsú úr odafordult.

– Te nem viselsz álruhát, asszonyom, mert valóban harcoltál szablyával, mint egy férfi. Ezért, és mert bizonnyal feleségi hűségeden sem esett soha csorba, tűrlek meg asztalomnál!

Tükör felpattant, és elhagyta a sátrat. Én utána. Odakint zokogva várt meg.

– Igaz ez Gilád hajtincsével?! – förmedtem reá.

– Ezerszeresen tudod, hogy gyermekkoromban egymásnak ígértek minket.

– És a bűbájjal?! Mert Bulcsúnak valótlant mondtál, mi nem váltottunk tincset!

– A valót, azt hogy pogány bűbáj már nem fog keresztényen, bizonyára kevésbé hitte volna el.

– Gilád is keresztény volt! – toppantottam. – És a bűbáj, az bűbáj.

Hát így vert közénk éket ez a „patrikiosz". S képzelem, miként áll a hajad Neked is égnek, hogy ezt olvasod. Férfiúi becsületünk, családi tisztességünk forgott kockán, mindannyiunké, Ipam.

S méghozzá Gilád miatt, kit Te is annyira gyűlölsz, éppen lányod végett!

Napokon át martuk egymást Tükörrel. Engem égetett a kétség: mi igaz, mi nem? Mi történik majd halálom után, micsoda szégyen vethet árnyékot emlékemre?! S hogy most, most – és amióta csak házasok vagyunk Tükörrel – fogja-e Gilád bűbája őt?!

Tükör tagadott. Nekem meg – gondolhatod – majd kifutott az agyam. Vajon el kell-e űznöm magamtól?! Vagy – ha megesett valami szörnyűség is köztük – az ősi törvény szerint, Uramisten, megölnöm?!

Itt csak két szolgálólánya van vele, légy nyugodt, azokat korbáccsal kivallattam. De hála az Úrnak, kínjukban sem vallottak mást, mint hogy semmi jelét nem látták, hogy asszonyukon idegen férfi varázsának befolyása volna. Azt meg határozottan tudják, mivel évek óta mindig vele vannak, hogy Giládot sem titkon, sem nyíltan soha nem fogadta, még látását is igyekezett kerülni.

Mégis fennakadván és szörnyű módon vergődve a Bulcsú úr által vetett hálóban, írni akartam Neked; utazz szálláshelyemre, kérlek, becsületünk érdekében fogd vallatóra lányod valamennyi otthon maradt rabnőjét, bizalmasát, hogy teljes eréllyel kivehesd belőlük az igazságot. Ám egy napon az én bogaram előállt azzal az elhatározásával, ami nyilvánvaló bizonyság ártatlansága mellett, s mindnyájunkat felment a nagy bánat, keserűség és családi szégyen alól. Bár nem kis szomorúság árán. Mert ezt rebegte el az én asszonyom:

– A gyerekkori bűbáj elhalt, hidd el, férjem. De akkor sem szabad felélednie, ha te lehunyod a szemed! Keresztény nem ölheti meg magát, ez tiltva van. Hát tudd meg: asszonyaim egyikének megparancsolom, ha te… Isten ne adja… kiterítve fekszel majd, tűvel szúrja át az én szívemet!

Legott a feszület elé térdepelve meg is esküdött rá, a saját és a kis Mihály élete boldogságát adván zálogul.

Így végül megnyugodhatsz, Kán Ipam, családi jó hírünk nem forog veszélyben.

Könnyekig meghatva én meg azt fogadtam – és fogadom Neked is, Ipam – hogy ezután kétszeresen vigyázok jó erőmre, igyekezvén messze kitolni azt a Tükör számára szintén végzetes napot. Annál inkább, mert mint már írtam, van egyéb okom is minél tovább nyújtani öregségemet.

Nyújtani legalább! Ha egyszer tükörképem szerint – tomboló dühömre – íme: öreg vagyok!

A történtek után Bulcsút itt szolgálnom, ügyeit intéznem, őt a

császári városban mindenfelé magammal hordoznom immár nagy nehezemre esik, de talán rövid idő múlva indulhatunk is haza, mert tegnap megtörtént Bulcsú úr keresztelője.

A baptiszterion, a püspöki templom keresztelőkápolnája, kör alakú csarnok. Közepén lépcsős emelvényen áll a hatalmas, faragott kőből való keresztelőmedence. Nos, a szertartás kezdetekor ezt kárpit takarta előlünk, amelyet mikor félrevontak, Bulcsú úr már a medencében állott, csak a felsőteste látszott ki belőle. Hatalmas izmainak láttán ámultan néztek össze a jó görögök. De lett még nagyobb csodálkozás is, amikor segédlete élén a püspök megjelenvén, annak oldalán egyenesen a császár, igen maga Bíborbanszületett Kónsztantinosz tűnt fel keresztapaként! Magam is alig tudtam hová lenni a bámulattól, és a Bulcsú úr iránt való ennyi kegy láttán, a bosszúságtól is! Letérdepeltünk. A püspök a szertartás imádságának igéit mondván, kezét a megtérő fejére helyezte, s a mi éneklésünk és imamormogásunk közepette háromszor mellig megmerítette őt a medence megszentelt vizében. Ennek utána a felséges keresztapa, a császár lépett oda, hogy a legelső szentséget felvettet kétoldalt hóna alatt megfogván, a keresztvízből kiemelje, miközben a kárpit összezárult. Tovább már csak az énekből, imákból tudtuk, hol tart a ceremónia. Hogy már „kiemeltetett”, majd meg hogy a püspök hozzálátott a szent olajjal való megkenéshez, a szentségek e másodikához, amelyet minden, a bizánci rítus szerinti kereszténynek a keresztelő után azonnal fel kell vennie. Azután pedig hogy már ez is bevégeztetett, litániáztunk, mondtuk a sok „kürie eleizont”, míg végül a püspök kilépett a kárpit elé a palástba burkolózott, mellén már keresztet viselő Bulcsú úrral, és széttárva karját, kihirdette:

– Íme, testvérünk ez, testvérünk! Részesült az újjászületés isteni fürdőjéből, és beavattatott vallásunk szent titkaiba!

Ma reggel megpróbáltam az új hívő lelkére beszélni.

– Most már, hogy keresztény vagy, Bulcsú úr, többé nem tagadhatod meg Árpád fia Zolta urat azért, mert pogányságban tévelygő táltosok kiközösítették. Még kevésbé egy hamis isteneknek szóló áldozat megtagadásáért, amelynek gondolatától, ahelyett hogy hinnél szükségében, undorral kell elfordulnod.

– Már hogyne hinnék? – felelte. – Nem én adtam el magam a keresztény istennek, ő fogadott el engem. Hogy a hazai szellemeken kívül most már az ő meghittje is legyek.

Te meg sem értheted, Só Ura, mennyire förtelmes fülünknek hitünkön lévőtől efféle felfogás! Rá is olvastam, borzadva:

– Aki ilyet mond, az nem keresztény!

Mosolygott.

– De hiszen láthatod, mennyire az – és orrom alá tartotta a láncon nyakában függő, nem is akármilyen, hanem csakis patrikioszokat

megillető, ún. „horgonykeresztet”. (Melyet horgonyszerű formájáról neveznek ekként, mivel vízszintes szára alatt még egy második, ómega jel alakjára hajlított keresztszára is van. Talán annak kifejezésére – hiszen szokás azt mondani: „alfától ómegáig” hogy a kereszt jelének szentségében benne foglaltatik az egész mindenség.)

Bulcsú úr még folytatta, szemérmetlenül:

– S vajon nem mondá-e a mi Urunk, amiként azt Hierotheosz atyától tanultam, hogy: „Add meg Istennek, ami az Istené, a császárnak meg, ami a császáré”? Miért ne adnám meg akkor ősidők óta tisztelt szellemeinknek is, ami a szellemeké?!

Azért említem ezt, Kán Ipam, hogy lásd, áttérésével a horka nem árt magának odahaza. A szer kötéseknél a horgonykeresztet napjelvényként fogja felmutatni, a császár támogatását mégsem veszíti el.

Pöffeszkedő előkelőink szemében pedig a fejedelemválasztáson bízvást tűnik majd a hazai szellemek alkalmas szövetségesének az a Tormás herceg, akinek a legnagyobb és leggazdagabb császár a „barátja”…

„AKIT MEGILLET”

Mindenekfelett Elsőként Tisztelt stb., stb. Patrikiosz és Főtisztelendő! Hogyan is felejtettem volna el mindazt, amit Te lelkemre kötöttél! A magam részéről hajszálnyira se térnék el a császár óhajától, de váratlan körülmények folytán jelenleg a dolgok egészen másként alakulnak, mint azt bárki előre láthatta volna…

E meglepő események lefolyását a legpontosabban és teljes őszinteséggel terjesztem Páratlan Kiválóságod elé.

Ott kezdem, hogy mióta Konstantinápolyban fogadni kegyeskedtél, tehát az elmúlt közel három év alatt, nem történt Magyariföldön olyan esemény, amiről a Horka gyula udvarában tartózkodó Hierotheosz atya, őszentségének, a pátriárkának nyilvánvalóan küldött és a Te kezedhez is minden bizonnyal eljutó híradásait ki kellett volna egészítenem. Megismétlésre is talán egyedül az méltó, hogy Bulcsú patrikiosz, a hétmagyar országának harmadik fejedelme a múlt évben rácsapott az Ottó királynak engedelmes Henrik bajor herceg csapataira, amelyek fürkészőinek jelentése szerint nagyszámban gyülekeztek a gyepűelvén (vagyis a Lajta folyó és az Operenns, bajor tartomány között levő, sok napi járóföld széles, puszta gyepű túlsó határán), szét is verte azokat. E siker folytán a mi földünk minden főembere abban a hitben volt, hogy a bajorok támadásától jó ideig nem kell tartanunk.

Amikor a nyár elején asszonyommal és immár kilencesztendős Mihály fiammal kán apósomhoz mentem rövid látogatásra, magam sem gondoltam volna, minő változatos idők következnek. Szalán-ország jövendő kánja és jelenlegi fővezére lévén, szokásom, hogy ott-tartózkodván, összehívom a kánság valamennyi vezérét, beszámoltatom őket hadaink állapotáról. Éppen midőn emiatt Alpár várában összegyűltünk, kíséretem parancsnoka, az ősz Javdi vezér, igen kiizzadt kengyelfutó érkezését jelentette. Bihar várából kaptam írott nyilat Taksony hercegtől. Így szólt: *Szedd össze sereged, magad pedig azonnal jöjj hozzánk. Fajsz fejedelem halálán van!*

Csodálkozva kérdeztem uramat és apósomat, Kulán kánt, hogyan lehet, hogy ő nem kapott hírt Fajsz úr bajáról, holott tagja a hétvezéri tanácsnak. A Só Ura felelte: ha a fejedelem magatehetetlen, a tanács összehívása az „ifjabb fejedelem”, Tas herceg dolga volna, kinek betegágyát Tormás vigyázza, az utóbbi pedig, hogy időt nyerhessen, bizonyára csak legfőbb támogatóit, Bulcsút és Lélt értesítette.

Továbbá azt mondta nekem Szalán úr, igen izgatottan:

– Ha úgy áll a dolog, ahogy Taksony herceg írja, eredj, vőm, tüstént adj parancsot az éppen jelenlevő vezéreknek: ültessék nyeregbe hadainkat. Tűzön-vízen át Zolta urat kell támogatnom! A

hétmagyar országában feneketlenül gyűlölnek engem. Egyrészt szüntelen növekvő gazdagságom miatt, irigységből. Másrészt pedig azért, mert ennek az eszem-iszomra kényes népnek kősóra fáj a foga, lefitymálja, sehogyan sem akarja megszokni a főtt sót, ámbár, a szellemek a tanúim, jóformán semmi különbség ízben közöttük! Ha a Bulcsú és Lél lábszíján tartott Tormás herceget teszik meg fejedelemnek, ugyan rossz napok virradhatnak országomra!

Bár én a császári városban Páratlan Kitűnőséged óhajára igazán megbarátkoztam Tormás herceggel, Kulán kán parancsa ellen semmit se tehetvén – hát még hogy a vezérek is kéznél voltak kiadtam a szükséges rendelkezéseket, majd kíséretemmel elindultam Biharba. A Tiszán átkelve, láthattuk, amint a kabar és besenyő seregek is már javában gyülekeztek. Megérkezvén, azonnal Taksony herceget kerestem sátrában.

Hadd mondom el, hogy ez a sátor egészen közönséges, és csak a legszükségesebb bútorok vannak benne. Bár itáliai hadjáratának zsákmányából bőven telne pompára, maga a herceg is legközönségesebb vitézi viseletben jár, megszokván korábbi szegénységének idejéből. Holott személye önmagában egyáltalán nem mutatós. Kamaszkori nyúlánkságát maga mögött hagyva, zömök testű lett, és örökké leszegett állán kívül nincsen semmi olyan tulajdonsága, ami különösképp jellegzetessé vagy lenyűgözővé tenné a küllemét.

– Bizonyos-e Fajsz úr állapotáról a hír? – Ez volt legelső kérdésem.

Taksony elmosolyodva, egy erős őrséggel körülvett sátor felé intett:

– Valamivel azért én is apasztom kincstáramat. Ahol csak szükséges, igen szemfüles híveim vannak…

Röviddel ezután Zolta úr díszsátrában lakomára gyűltünk össze, hogy utána haditanácsot tartsunk. A csendes falatozást távoli, hátborzongató dobszó kísérte. Vajta vezér a fülembe súgta, a szomszéd ligetben Zolta úr táltosai most kérdezik a szellemeket, ki lesz Fajsz úr után a hétmagyar országának új fejedelme?

Már a bihari jó kumisz nyeldeklésénél tartottunk, amikor fáradtan, sápadtan, de bizakvó mosollyal Ős bő lépett a sátorba. Főt hajtva jelentette Zolta úrnak:

– „Az, akit megillet!” Ez a szellemek válasza arra, ki jut a nagyföveghez.

Mindnyájan örvendezve felpattantunk, és az oly régóta méltatlan száműzetésben élő fejedelem felé fordulva, magasba lendítettük a kupákat.

– Te vagy az urunk! Éljél! Éljél!

Zolta úr bólintott. Arca kipirult, szeme fényes lett. Én azonban azt is észrevettem, hogy nagyokat nyel, és szája vonaglik. Tehát úgy viselkedett, mint aki nagyon reméli, de nem egészen bizonyos benne,

hogy a jóslat csakugyan az ő személyére vonatkozik. Nem csoda, amikor már annyi csalódás érte. Csupán a jelenlevők lelkesedését látva kezdett igazán bizakodni.

– Hogyan üssük hát nyélbe a szellemek akaratát? – kérdezte, körülhordozva hívein elfogódott tekintetét. – Kezdődjék a haditanács!

Finta, Berchtold fia Marót, Ős bő, Tanuz aba, Sur vezér, Vajta, Velek meg én voltunk jelen, és természetesen Taksony kisúr. Kérte is mindjárt, hogy az első szó az övé legyen. De úgy tetszett, nehezen fog hozzá. Előbb ugyanis öve mellől elővette kését, a nyél végén hüvelyk- és mutatóujja közé fogva, könnyedén meglendítette azt, s az asztallapra koppantotta. Ügyesen, mert a kés megállt az élén.

– Ezt kell tennünk – szólalt meg rámutatva. – Most élére állítjuk a dolgot! Atyám vonjon szablyát, úgy követelje jogát, s mi a kabar, a besenyő, a temesközi seregekkel és Szalán-ország szövetséges hadaival, sok ezer lándzsával követjük. Így vonuljunk pusztán, erdőn, zsombékon át vezető rejtett utakat választva, hogy váratlanul toppanjunk oda. Mielőbb induljunk! Nehogy a fejedelemválasztást lekéssük.

A jelenlevőknek ez a javaslat igen tetszett. Zolta úr töprengve megjegyezte.

– Bulcsú és Lél, az kétannyi lándzsa. És a gyula? És a megyeriek?

– Ez az, hogy a megyeriek… – válaszolta Taksony. – Tas beteg, immár teljesen tehetetlen, tudom. A Megyer törzs, ha Árpád fia náluk terem, melléje áll. Akkor már Bulcsúval és Léllel szembenézhetünk. És Örsúr? És az Őrlánc? Vajon ha látják, hogy mindenképpen harcba szállunk, kivonhatják-e magukat a küzdelemből? Ha kenyértörésre kerül a dolog, ők csakis mihozzánk csatlakoznak! De minek latolgatni, atyám? Több fejedelmet már nem élhetsz túl. Ez az utolsó esély!

Valaki – bocsáss meg, Patrikiosz és Főtisztelendő Gabriél, hamarjában nem tudom, ki volt – felkiáltott:

– Most semmivel se törődjünk, hogy mindent megnyerhessünk!

Egyedül Ős bő tiltakozott.

– Ha Zolta úr a hétmagyar földjére lép, csapdába esik. Lél ráuszítja a félrevezetett táltosokat, akik váltig fenekednek rá, megszálltán lesve az alkalmat, hogy a másvilágra átsegítsék! Ne gondoljátok, hogy a seregek megvédhetik tőlük. Lél azt kívánná leginkább, hogy vitézeink elfogják vagy elkergessék őket, hát még, hogy néhányat levágjanak közülük, mert akkor mindenki ellenünk fordul!

Tanuz aba és Sur vezér, a kemeji besenyők főtáltosa ennek puszta gondolatára is igen felindult: ha előfordulna – pattogtak –, hogy a nem szellemhitű kabarok akár magyari táltosokra emelnék kezüket, az ő vitézeik mind elvonulnak!

Nem ilyen haraggal, hanem aggodalommal jegyezte meg Vajta vezér, hogy a Temes-vidékiek szemében is szent és sérthetetlen

minden javasember. Ismerve a Szalán-országbeliek nagy babonásságát, az ő nevükben én is leszögeztem ugyanezt.

Zolta úr lebiggyedt szájjal hallgatta a vitát, majd tenyerébe rejtette arcát. De amikor hosszas csend után felemelkedett, szélesen mosolygott, és hetykén félreütve fején a föveget, az asztalra csapott.

– Fiam – fordult Taksony felé –, az én képemben te vezesd a hadakat. Hát rajta! Amint lehet, induljatok.

Három nappal később már úton voltunk, négy párhuzamos oszlopban, negyed-félnapi járóföldnyire egymástól. Taksony herceg üzeneteket küldött szerteszét, és azok nyomán a föld alól bújtak ki a legtitkosabb utakat ismerő helyi vezetők, kalauzok. Volt, ahol csak éjszaka lopózhattunk át, de mentünk sietve és észrevétlen, s ha néhány pásztor mégis utunkba került, azoknak mondtunk egy nevet: ez és ez a vezér vonul itáliai portyára. A bihari kabarokat maga a kisúr vezette, a kemeji besenyők közül jötteket, saját kiterjedt nemzetségét, Sur vezér, én a Szalán-országiakat, Vajta meg a Temes vidékéről valókat. Taksony középen haladt, és szüntelenül érkeztek hozzá hírhozók. „A gyula vadászaton mulat, nem tud semmiről!" – mutatott egy üzenetet nekem, amikor seregem haladását jelenteni megkerestem. Majd egy másikat: „Tormás herceg a Megyer törzs nemzetségeit járja, hogy minél többeket rábírjon: mihelyt Tas behunyja a szemét, őt válasszák meg törzsfőjüknek."

– Ezt az utóbbit sehogysem értem – mondta fejét rázogatva a kisúr. – Ne tudná, hogy nemcsak Tas, de maga Fajsz úr is haldoklik?!

Mielőtt a Duna partjára értünk volna, megállíttatta az oszlopokat és egy erdei tisztáson velünk, vezérekkel tanácsot tartott.

– Hadnagyaim! – Vagy négy írott nyíl volt a kezében, felmutatta őket. – Fejedelmi dicsőség elé indultunk, pedig országunkon a pusztulás évadja van, a szellemek segítsék népünket! Bulcsú és Lél fondorlatának akartunk elibe vágni, és kiderül, csak magunk vagyunk fondorlatosak. Bulcsú és Lél mit sem tudhat a Fajsz fejedelmet tíz nappal ezelőtt ért újabb gutaütésről, amely miatt rövidesen a minden halandó test útjára kell térnie. Tíz nappal ezelőtt ők fürkészőik valamely híradása nyomán az egykor Ostmarknak hívott gyepűföldre vonultak seregeik élén, azt gondolván, hogy ugyanolyan könnyen boldogulnak az ismét mozgolódó bajorral, mint egy évnek előtte. De a gyepűföldön beszivárgott idegeneket találtak, ledöntött hidakat, elrekesztett utakat, és hatalmas seregek közeledésének lettek tanúi.

– Taksony intésére ekkor egy idegen vitézt vezettek elénk. – Mindezt látva Lél vezér, maga és Bulcsú nevében írott nyilat küldött a fejedelemnek, ezzel a kengyelfutóval. Azt írja Lél: ők, Bulcsúval még saját közeli szállásföldjeiket sem tudják megvédeni ennyi támadótól, nemhogy az ország belsejébe vezető utakat! A fejedelem tüstént szólítsa fegyverbe az egész népet, amiként a törvény kötelez a

határfolyók védelmére sietni mindenkit; egyetlen napot se késlekedjen, mert itt a pusztulás! – Egy másik vitézt intett ezután oda. – Egy nappal később ez a kengyelfutó újabb írott nyilat vitt a fejedelemnek, amely szerint Bulcsú a Rába, Lél a Morava folyó felé vonul vissza, rajtaütésekkel próbálva lassítani az ellenség előnyomulását!

A kisúr itt egyik kezével az egyik, a másikkal a másik futárt karon ragadva, közénk vezette őket.

– Az egyik üzenettel meg a másikkal is ugyanaz történt. E derék vitézek lóhalálában hozták az országba az írott nyilat egyenesen Fajsz úr udvarhelyére. De az nem lévén magánál, nem volt senki, aki helyette az üzenetet felbonthatta és elolvashatta volna. Továbbküldték hát Tashoz, annak szálláshelyére az első, és ugyanígy, egy nappal később, a második üzenethozót is. Tas herceget az első éppen kiszenvedve, a második már kiterítve találta. Hát mindketten átkeltek a Dunán, hogy az ország második fejedelméhez, a gyulához forduljanak. Így szaladtak a mi karjaink közé, mielőtt oda eljutottak volna. Én pedig Zoltának, az igazi fejedelemnek képében felbontottam és elolvastam mindkét írott nyilat. Hadnagyaim, tudjátok meg hát, a nyugati országrészen élethalálharc dúl! Henrik herceg bajor, szász és sváb seregek élén reánk támadott!

Amikor mindezt befejezte, valaki – már nem emlékszem rá, hogy ki is volt az – úgy vélekedett: nem kell még senkit sem értesíteni erről, hanem amíg Bulcsú és Lél el van foglalva, gyorsan összeteremteni a hét vezér többijét, kikiáltatni velük Zolta urat fejedelemmé, és akkor mi az ő parancsára azonnal indulunk a bajorok ellen, utánunk meg jönnek mind a többiek, akikhez majd Zolta fejedelem száguldói az ország veszedelmének hírét elviszik.

Taksony herceg azt felelte erre:

– Sokat köszönhetek vállalkozó kedvednek, merész és fortélyos terveidnek, vezér, annyit, hogy nem győzök hálásnak lenni neked egész életemben. De ne feledd: oroszlán kívánok lenni, nem pedig sakál. Nem cselekszem ilyet Bulcsú és Lél háta mögött, amikor az egész nép érdekében ontják vérüket. Mivel egykor talán atyám után fejedelem lehetek, erről a hivatásról sokat gondolkoztam, és úgy vélem: a fejedelem kényszerül olykor olyan tettre, ami miatt sok ember meggyűlölheti, de sohasem tehet olyan kényszert, ami miatt senki sem tisztelheti!

Ezzel a kisúr összetörte az írott vesszőket, majd kihúzta szablyáját, és nyugat felé fordulva, nagyot suhintott vele.

– Ne a fejedelem személye legyen most a gondunk, hanem az ország veszedelme! Menjetek vissza hadaitokhoz, készüljetek harcra! Nyíltan vonulunk tovább a legnagyobb sietséggel, minden utunkba eső nemzetséget magunkkal ragadunk.

TAKSONY

Tudja meg Páratlan Kiválóságod, hogy Taksony herceg ekkor felöltötte egyetlen díszes ruháját sok ékszerrel, és ezüstveretű szablyát kötött, mert nálunk a vezérek harcolni mindig díszbe öltözve mennek. Továbbá meghagyta, hogy Sur vezér besenyőivel Lélnek igyekezzen segítségére sietni, ő maga a többi haddal Bulcsú támogatására, a Rábának fordul majd, mert ott a legnagyobb a veszély. Énrám azt bízta, keressem meg Tormás herceget, hogy a Megyer törzs vitézeit hozza utána tartalék seregnek, és azt is megparancsolta: írjak Horka gyulának, továbbá Örsúrnak, a vereckés kabarokhoz és Patának, az Őrlánc vezérének, hadba hívó nyilakat.

Nem részletezem, hogy miként végeztem el feladatomat, miként indultunk néhány nappal később Taksony után a császár „barátjával”, kit a megyeriek odaértemkor már törzsfőjükké választottak. A Balaton közelében azonban kétségbeesett menekülőkbe ütköztünk, akiktől megtudtuk, hogy az ellenség a tó északi partján Bulcsú úr szállásföldjét dúlja! Odarontottunk tehát, és nagy pusztulást találtunk, bajort is bőven, Bulcsú úr visszavonult seregének azonban nyomát se leltük. Szétvertük az ellenség önhitt, ellenállásra nem is számító seregét, a kisebb csapatokban fosztogatókat pedig összeszedve, rabláncra fűztük. E foglyoktól tudtuk meg végül, kik ellen harcoltunk. Nem a főseregbe vagy annak egy részébe botlottunk bele, hanem egy másik hadba, amely a Mosony nevű fertő – azaz mocsár – vidékén orvul átlopózva, a még Rábán túl csatázó seregeink hátába került, s ott merészen pusztított.

Amíg mi ezen a helyen küzdöttünk, Örsur és Pata népe eljutott Taksonyhoz és Surhoz, úgyhogy mindezek együttes erőfeszítésével sikerült kiverni Henrik hercegnek a nyugati Duna partjaitól délre is meg északra is támadó minden rendű, rangú fegyveres népét. Hanem a hegyek között annyira megvetették lábukat, hogy a régi gyepűföldet még sehogyse tudtuk tőlük visszavívni! Bizony, a hétmagyar országát a bajoroktól ekkor nem választotta el egyéb, mint a hegyeknek néhány szélső vonulata, valamint a Lajta és a Morava folyók völgye.

Taksony kisúr ezekről az új végekről küldött nekünk üzenetet. Egyelőre – hagyta meg Tormásnak meg nekem – ne vonuljunk utána; a had nagy része visszatér, várjuk meg Mosonynál. Hamarosan össze is találkoztunk ott – a harcban részt vett vezérek és hadak – egy nagy rétségen.

A pusztulástól megmenekedett helybeliek és a megjött seregek egyaránt Taksony herceget dicsőítették. Azért is, amiért elsőként hozott, méghozzá tekintélyes segítséget, s azért is, mert a csatákban az itáliai hadjárat vezéréhez méltó vitézséggel és haditudással

verekedett. Még Bulcsú meg Lél is dicsérte őt, hiszen hadaik, sőt életük megmenekülését köszönhették neki, valamint azt, hogy szállásföldjük, vagyonuk sem pusztult el egészen. Mivel pedig ebbe a harcba az ország csaknem minden nemzetsége elküldte vitézeit, Taksony jó híre elterjedt jóformán az egész nép között!

A gyula népe volt az egyedüli, amely nem jelent meg a csatatéren. Igen, Horka úr, a második fejedelem, nem mutatkozott, és egyetlenegy sem az övéi közül! Ez volt a bosszúja, amiért a Duna menti gyönyörű szállásföldeitől megfosztották, megalázták. De külső ellenség támadásakor a közös védelmet megtagadni a mi népünk szemében oly hatalmas vétek, amelyet büntetlenül még a gyula sem követhet el.

Óriási volt a felzúdulás Horka úr ellen.

A nehezen, de szerencsésen kivívott győzelem megünneplésére mi vezérek áldomásra gyűltünk össze. Taksony herceget a bajorok ellen indulásának napja óta ott láttam viszont először. Szorosan körülvették Bulcsú úr hívei. Akkor már hallottam, tudtam róla, hogy a horkával a vállvetve vívott véres harcok közepette valósággal testvéri barátokká váltak. Lél és Sur szintén igen összebarátkozott. S mindnyájan egymással még jobban is akkor, amikor Sur vezér vállalta – Taksony herceg pedig Zolta úr képében megengedte neki –, hogy a maga ötezer lándzsát számláló népével letelepedjen az eddig lakatlan fertővidék nedves mezőin, a határ jobb védelmére. Azt is rebesgették – s utóbb valónak bizonyult –, hogy az évek óta özvegy besenyő vezér és főtáltos feleségül veszi Lél pártában levő nénjét, aminek folytán a kereszt alakú ezüst napjelvény viselője Árpád családjának beházasodott hercege lesz!

Ilyen előzmények után kezdődött az az áldomás, amelynek lefolyása igen meg fogja lepni Kitűnőségedet, Mindenek Felett Elsőként Tisztelt stb. Patrikiosz és Főtisztelendő!

Ekkor már mindenki régen értesült Fajsz haláláról, de mivel a legvészesebb csaták idején következett az be, a vezéreket csak most kezdte foglalkoztatni. Ennek kapcsán pedig kitudódott, ki volt, aki az egész országot hadba hívta. A nagy áldomásivás közepén ugyanis Bulcsú úr így szólt:

– Először, másodszor és harmadszor is Taksony vezérre ittunk, ahogyan kiérdemelte. Azután méltó módon sorban kupát ürítettünk mindannyiunk egészségére, akik a hadban jeleskedtünk. Magyariföld főemberei közül még egyedül a gyuláról nem történt említés. Bizony, Horka nevére lefelé kellene fordítanunk a kupákat, minthogy a vész hírére kisujját se mozdította! De mivel ehhez fogható bűn még soha sem fordult elő, azt kell gondolnom, tán a nagybeteg Fajsz úr részéről történhetett hiba, megtört értelme folytán a gyulát elfelejtette értesíteni…

Ős bő, Pata s még Tormás herceg is itt közbevetette: őket sem

Fajsz úr szólította, hanem annak állapotára hivatkozva Taksony közvetítette Lél üzenetét.

– Taksony?! – bámult Bulcsú (s Lél is hasonlóképpen) –, hát még ezt is Taksony herceg tette?!

– Fajsz úr sem mozdulni, sem beszélni nem tudott már – magyarázta a kisúr. – Emberei pedig nem vehették át az aranyzsinórral átkötött, országos ügy jelét viselő nyilat. Én azonban a gyulához éppúgy küldtem kengyelfutót, mint a többihez!

– De hát, lelkem – esett Bulcsú úr egyik ámulatból a másikba –, honnan tudtad, hogy mi történik Fajsznál? S miképpen pottyantál te a felhőkből ide seregestül?

Taksony felállt, és csendet intett.

– Komoly szavakra figyeljetek! Valahová indultam akkor, ahová csak most érkeztem. Mert tudjátok meg, vezérek, atyám képében a várható fejedelemválasztásra jöttem én, Árpád élő fiának jussát követelni a fegyverek erejével. Minthogy az első fejedelem csakugyan halott, már el is temették, a közbejött háborút pedig befejeztük, most itt áll előttünk a fejedelemválasztás. Ezért mondom, hogy végre megérkeztem!

Nagy csend támadt erre.

De nem komor, csöppet sem haragos hallgatás. Bulcsú úr hahotája törte meg.

– Az égi Atyácska küldött! Dehogy veszünk össze. Ki mást, mint téged választunk meg!

Lél maga elé meredt, aztán felemelkedett.

– Atyád ügye, Taksony, nem rád, nem ránk és nem is a fegyverekre, hanem a szellemekre tartozik. – Azzal eltávozott.

A többi mind azt kiáltozta:

– Taksonyt! Taksonyt!

Az meg egészen elképedve meredt rájuk, és ugyancsak szabódott:

– Atyám képében vagyok itt, ha mondom! A sereget, amely vállvetve harcolt veletek, szintén atyám képében hoztam, az ő serege! A fejedelemségre a juss is az övé! Én számba sem jövök, csakis őt válasszátok!

Felbomlott a hosszú asztal rendje, Taksony herceget szorosan körülvették, ki így, ki úgy igyekezett megmagyarázni neki, lehetetlent kíván. Mén-Marót nem ága Árpád fájának, csupán vadhajtása; a fiatalabb vitézek már a nevét veszítettnek egykori fejedelemségére sem emlékeznek, húsz és hat esztendő telt el azóta; az idősebbek is csak rossz hírét ha tudják; ki hallott róla, hogy a kende-halált valaki megtagadta volna; sosem bocsátanak meg ilyet a szellemek… és így tovább.

Bulcsú vállánál fogva barátságosan megrázta a kisurat.

– Hallod-e, mit akarsz elutasítani magadtól? A nagyföveget? Amit

oly nehéz elérni? Bár lennék magam Árpád házából való, amíg élek, sose jutnál hozzá! Atyád emberöltő óta kérincséli vissza, te meg azt sem engednéd, hogy a fejedbe kalapálják?!

S mert ez sem használt, így próbálkozott:

– Hát a legújabb regösének elkerülte füledet? Arról szól, hogy a dicső Árpád úr utáni fejedelmünket valami ártó megigézte, mitől rest lett varázserejét átadni utódának. Ez erő híján pedig azóta sok bánat, baj szakadt a népre, végül most a bajor is ránk tört, hogy egészen elpusztítson minket. De a kegyes szellemek a bűnöstől elvették a nevét, és nevével együtt a tőlünk megtagadott varázserőt is. A nevet megbabonázták Mén-Maróttá, az erőt pedig a fiába bocsátották. Ki aztán eljött az ország szabadítására, amit véghez is vitt, mert nem más ő, mint Taksony!

– Szófia beszéd! Meg ne halljam, mert kifordítom a regöst a bőréből! – indulatoskodott a kisúr. – Örvendtek nekem, becsültök? Pedig ha atyám akkor a táltosok kezére adja magát, most a világon se vagyok, hiszen hat esztendővel később, Biharban születtem!

– De miért? Azért, hogy az elorzott erő tebenned ölthessen testet!

Ezt Sur vezér mondta, akit Léllel való leendő rokoni kapcsolata és táltos-szíve máris a másik oldal felé vonzott. És így folytatta:

– Atyád képében bár, de te jöttél, Taksony! Te küzdöttél, téged ismertek és szerettek meg a népek. Most aztán az annyi vitézt vesztett seregek egymásnak ontsák vérét, mert nem az apát, hanem az apa fiát, téged magadat akarnak megválasztani? Aztán ki fog engedelmeskedni az összetűzésre adott parancsodnak? Mindenben a világon támogatlak, de ebben az egyben rám ne számíts!

Vége-hossza nem volt a vitának. Még tetszett is, hogy a kiszemelt fejedelem atyját védi önmaga ellen; emiatt még inkább akarták, és mulattak a nem mindennapi ellentéten, Zolta úr igényét pedig egyre kevésbé vették komolyan. A bihari kabar előkelőkön kívül már saját seregünkbeli vezér is alig akadt, aki ne igyekezett volna meggyőzni Taksonyt, hogy ne ellenkezzen.

Aztán egyszerre minden szó és kuncogás elhalt. Lél termett ott táltosöltözetben, mögötte meg kilenc másik javasember sorakozott, mind csapzott, tántorgó, a szellemekkel való fáradságos és félelmetes tanácskozástól. A főtáltos idegen, hörgő hangon hirdette ki:

– Hallgassátok meg a szellemek szavát! Így szól: „Árpádnak nincsen fia, Árpádnak unokája van!”

Bulcsú úr Taksony vállára tette a kezét.

– Látod, a szellemek ugyanazt akarják. Árpádnak már te vagy egyetlen élő unokája.

Semmiképp sem akarván késlekedni, anélkül hogy jelen nem levő tagjaira várakozott volna, másnap a hétvezéri tanács összeült. Csak négyen vettek részt benne: Bulcsú, Tormás, Lél meg Örsúr. És Lél is

önkényesen foglalta el ott az évekkel ezelőtt elhalálozott Huba úr utódának helyét. (Ámbár ezt mindenki megengedhetőnek tartotta, mivel az utóbbi években az északnyugati határnak Lél erősebb nemzetsége vált igazi védelmezőjévé.) Olyan hétvezéri tanács ez, hajtogatták a főemberek a seregek vitézeinek nagy lelkesedésére, amely az országot megmentő hadinépet képviseli – márpedig ki lehetne méltóbb a választásra annál?! Összeültek hát négyen a hét vezér képében, és hamarabb, mint egy cubák megsül a parázson, nagy kürtharsogás közepette kikiáltották: Taksony lett a hétmagyar országának első fejedelme!

Mondanom sem kell, Taksony urat, amint feltette a nagyföveget, egykori ellenségeink közül olyan sokan vették körül, hogy én, ki kiskorától ismerem és támogatom, neveltem, és annyi mindenre tanítottam, befolyását erősítő házasságát kiterveltem és nyélbe ütöttem, hírnevet szerző itáliai hadjáratában óvtam és segítettem – még csak közel se férkőzhettem hozzá. Ráadásul a nagy tábort a következő reggelen oda kellett hagynom. Most mi indultunk harcba Tormással – vezérletem alatt álló Szalán-országiak és Tormás zászlaja alatt a megyeri hadak –, hogy a leszűkült gyepűt kiszélesítsük. És elhatároztatott, hogy tíznaponként nyílhúzással más-más sereget sorsolnak ki, s küldenek támadásra, amíg a gyepűelvét újból ki nem toljuk az Operennsig.

Azt hittem, mire visszatérek, Taksony úrnak hűlt helyét találom. De az előrenyomuló hadakat sűrűn látogatták a Fertő mellől jött kengyelfutók, kiktől megtudtam, ott vár, amíg minden veszély elül.

A gyuláról is érkezett hír. Haja szála sem fog meggörbülni! Horka fia Gyula üzenetet küldött; azzal magyarázkodott ki, hogy a nehéz napokban Horka úr szintén elhalálozván, népe egyáltalán nem értesült a bajor herceg pusztító rohamáról. Mindenki tudja azonban – mert titkos kezekből Taksony és Bulcsú egyaránt kapott megbízhatóbb híradást is –, a hadba szólításkor Horka javában élt még, sőt kárörvendett, csupán annak hírére esett össze, halt meg vértolulás folytán, hogy Mén-Marót fia lett úr fölötte. De a főemberek mégsem akarnak vagy mernek kikötni az új gyulával, inkább elfogadták a magyarázatát…

A gyepűn eközben nagy sikereket értünk el dühödt támadásainkkal. Henrik herceg seregeinek ellenállása egyre gyengül…

A nagy táborba imént tértem vissza, legott jelentkeztem Taksony úrnál. Ahogy fejedelemként üdvözöltem, fintort vágott és legyintett.

– Hagyd ezt. Csak félig vagyok fejedelem. Hiszen tudod, csonka tanácskozáson választottak meg, bárki kétségbe vonhatja méltóságomat, és népgyűlés elé viheti a tiltakozását.

– Azok közül, akik a hét vezér tanácsában nem voltak jelen –

biztosítottam –, Kulán kán semmiképpen sem fog tiltakozni.

– Miért ne, ha én kívánnám? – hunyorított rám Taksony. – Mert ez a félig-meddig fejedelemség, tudd meg, nem kedvem ellen való. Ha Bulcsúék emezért eszelték ki, hogy csonka tanáccsal döntessenek rólam, én meg amazért nem bánom. Mindjárt megmondom, hogy ők miért, és én miért. Hála, barátság, náluk főképp mutatni való. Sokat vesztettek, meggyengültek, ez az igazság. Jól tudták, ha most a fegyverek nyelvén beszélnénk, alulmaradhatnak. Két rossz közül választottak engem, és úgy intézték, hogy alkalmas időben majd elüthessenek. De hátha az idő nekem lesz alkalmas a változtatásra? Alig múlt el tíz nap, s már nem Árpád unokájaként, hanem Mén-Marót fiának emlegetnek engem. Vissza kell szerezni az elvesztett nevet! Atyámnak azt üzentem: „Félig fejedelem vagyok, hogy félig fejedelem lehess!” Az ő fortélyuk egyelőre kedvez nekünk.

E beszélgetés indított arra, hogy tovább nem várva, megírjam e beszámolót. Páratlan Kiválóságodnak módja van megfontolni, vajon az ismertetett körülmények között továbbra is Bulcsút és Lélt vagy ezután a Tormás trónörököst félreszorító Taksony fejedelmet avagy mégis Zolta urat ajánlja-e támogatásra a felséges császárnak. Bizony, zavaros helyzet. Milyen éleslátásról tanúskodott Kegyelmességednek az a konstantinápolyi kijelentése: „Nincsen olyan hatalmasság, aki ezt a népet uralma alatt egyesíteni tudná…”

AZ OROSZLÁN NAGY MACSKA

Lóbőr, öreg barátom! Összeszorul a szívem, szörnyű fájdalom ért! S ki közel állnál hozzám, messze vagy. Messze és hallgatsz. Szóra csupán a nyelved fürge, kezed lusta rá, sohasem küldtél levelet, egyetlen sort, még válaszul sem!

Hat esztendővel ezelőtt Isztimbolimban jártamkor is kis híján elkerültük egymást a restséged miatt, mert bár én odajöttömkor tüstént hívtalak magamhoz, költséget is küldtem, te csak a hazaindulás előtti reggelen érkeztél meg. Ki sem beszélhettük magunkat. Még szerencse, hogy egyáltalán láthattad, megismerhetted Őt. Ugye, azt mondtad, nemes zengésű a hangja?…

Őrizze füled ezt a zengést, mert tudd meg, már nem hallhatjuk többé!

Ha soha, most mégis reméltem, immár előfordulhat, hogy írsz. Hiszen valamit változtál – Nikephorosz „atyaként” láttalak viszont. S bízvást csak adtad a régi kajánt, amikor azzal magyaráztad annyi év utáni elhatározásodat és szívós felkészülésedet a papi rend felvételéhez, hogy így most mindig van ürügyed a lauránkból való kimozdulásra… Csak beszélsz. Az ember igenis változik. Az öregség és a csapások a szent bölcsességek meg a bűnbánat felé terelik. Magam is megint mindennap forgatom a Szent Evangéliumot.

Ám legyen – nem változtál, papi szolgálatod keresztelőn, esküvőn, temetésen csupán alkalom rá, hogy kedvedre megfordulhass a messze környéken, a világi életet élők között. De akkor ennél is jobbat kínálok én. Olyan életet, amely a rendház biztonsága és a csatangolás szabadsága mellé korodat megillető kényelmet is ád. De erről hadd beszélek később…

Most arról szólok, ami jó itt történt (s majd meglátod, örömöm és gyászom egy szálon összefügg). Te tudod, egy cél tölti be a lelkemet, akkora odaadással, akár a szentekét az övék, csak sajna, nem olyan tisztaságban, minthogy közönséges halandó és születésemnél fogva a szívem mélyén tévelygő pogány vagyok. Életem gondja e szilaj nép sorsa, e népé, amelyből származom, és azoké a fejedelmeké, kiknek házát mindhalálig szolgálta Tente apám. Minő szomorúság, hogy mostani személyes gyászom éppen akkor sújt porba, amikor kedves ügyem végre sikerrel kecsegtet, minthogy három esztendővel ezelőtt oly nagy, előre nem látott diadalt arattunk. Tudd meg, ámbár nem a várt, nem Zolta úr, de legalább a fia, Taksony lett első fejedelem a hétmagyar országában!

Azt hittem akkor, annyi fáradozás után ezzel már célhoz is értünk, itt van az, aki a népet egyesíteni kész! De bizony az élet mindig újabb akadályokat állít. Eleinte Taksony úr igen bizonytalankodott. Pedig én

már a legelső napokban ösztönöztem:

– Uram, ne arra gondolj szüntelen, hogy még csak félig vagy fejedelem, abban az értelemben, ahogy mi Árpád példája nyomán a fejedelmet elképzeljük. Inkább igyekezz, hogy ellenfeleiden kifogva, egészen az legyél. Lehetetlenen pedig ne törd fejedet. Hogy a fiú atyjától örökölje a méltóságot, az rendjén való, de hogyan jut eszedbe ennek fordítottja? – (Mert nyilván zavarában, hiszen nem számított fel sem készült erre a méltóságra, oly tervet forgatott fejében, mi szerint alkalmat kerít rá, hogy atyjának adja át a nagyföveget – Az öledbe pottyant uralomról nem lemondanod, hanem azt mindenképpen kiterjesztened kell!

– Értsd meg, ahhoz, hogy igazán hatalmas lehessek – felelte ő –, olyan fejedelemnek kellene lennem, akire tisztelt atyáról szállt rá az uralom. Ezért előbb apámnak kell juttatnom a méltóságot, hogy aztán a maga idején öröklés útján tőle visszanyerjem. Eredj, beszélj atyámmal, mondd meg neki, nem voltam hozzá hűtlen, a választás előtt az ő képében szóltam, megtettem mindent, amit csak lehetett, és még most sem adtam fel a küzdelmet az ő érdekében!

Azt gondoltam, sajnálja atyjaurát, és restelli magát előtte, ami érthető. Ilyen nagy ügyben és kérlelhetetlen körülmények között fejedelmi erély mégsem törhet meg ezeken.

De hát parancsolta, mentem.

Zolta úr megviselten, összetörten fogadott. No hiszen, nem csoda. Keserű félmosollyal, hitetlenül hallgatta küldetésem.

– Csak maszlag, mímelés – mondta –, amit az én fejedelemmé tételemről fecsegett neked. A fő baj az, hogy a szellemek sehogysem bocsátják meg régi, akaratlan vétkemet. Egyik csapás ér a másik után. A mostani minden eddiginél keserűbb. Fiamat játszották ki ellenem!

Magyaráztam: nemcsak tolmácsolom, hanem tanúsíthatom is Taksony úr szavait. Minden úgy esett meg, ahogy ő üzeni, és kettejük helycseréjére is őszintén el van szánva fia, a fejedelem.

Kurtán bólintott rá.

– Akkor is kivihetetlen. Menjen ő a maga útján. Csak jól csinálja! A száműzött megengesztelődik, ha legalább az apa büszke lehet!

Bár én is igen sajnáltam Bihar öreg urát, örvendtem belenyugvásának, s bámultam is érte. Boldogan siettem vissza a fejedelemhez. De Taksony úr nem kapott rajta, hogy atyja felől immár teljesen szabad.

– Mén-Marót fia nem nyerhet itt csatát. Árpád fia Zolta fiává kell lennem mindenáron! Emlékszel-e, hogy egyszer Bihar földjén hétmagyar országából való táltosok a szellemeknek milyen döntését hirdették ki? „Biharország fejedelme Mén-Marót, de ha a hétmagyar országában fejedelem lehetne, úgy megint Zolta lesz!” Számos főember táltosai voltak, kiknek szavát még Lél is kénytelen elfogadni.

Mivel atyám másként Zoltává nem lehet, tehát a hétmagyar országának fejedelmévé kell tennem.

A leszegett állú, makacs – szerintem mégis határozatlan – ifjú fejedelem nem tágított ettől a képtelen, kalandos gondolattól. Hiába noszogattam: a magáét tegye, azon kezdve, hogy legyen igen kemény a hatalomvágyó Bulcsúval szemben (Isztimbolimban mutattam Neked akkor ezt a patrikiosszá tett fényes, vad urat), különben az a lábszíjára fűzi. Taksony azonban nem hajlott semmi szóra.

Több mint két esztendőt arra fecsérelt, hogy valamennyi jószágával, kincsével, fegyveres jobbágyával, ínjével és rabjával, meg természetesen asszonyával és a még pendelyes kisfiával, Gézával együtt kiköltözzön Biharországból, s gazda módján, a legnagyobb körültekintéssel rendezkedjen be új, tágas fejedelmi szállásföldjén. A Duna partján húzódik az, ahogy illik az első fejedelemhez. A Dráva torkolatától nem messze eső Től-révtől a Csepel szigetével szemközti nyári udvarhelyéig terjed a bal parton. Éppen érthető, hogy mielőbb rátette a kezét, de amikor uralmát kellene megszilárdítania, hogyan lehet egyéni gazdálkodásának megalapozása ennyire fő és aprólékos gondja? Különben udvartartását ő is, akár Zolta úr, „marót", azaz: karantán módon rendezte be. Finta, ki csatlakozott hozzá, az ő nádorispánja lett. Vele tartott Berchtold fia Marót is, ki most a kis Géza nevelője.

Mivel töltötte még az időt? A bajor foglyok faggatásával. Egyre arról beszél: Ottónál, a németek királyánál, ki – sajnos – kitűnő uralkodó, nincsen hatalmasabb és veszedelmesebb ellenségünk egy se! Ottó, mivel képes volt engedelmességre szorítani lázongó tartományait, és birodalmában egységet teremtett, semmiképp sem tűri majd, hogy sarcoljuk, rabszíjra fűzzük alattvalóit, felperzseljük birodalmának országait, ötven éven át annyiszor tettük ezt, hogy teljesen kiismerték hadi szokásainkat. Az utóbbi húsz évben a mi harcmodorunkat alkalmazó újfajta seregeik miatt már nagyon ingadozott a hadiszerencsénk. De ha ma még csak ingadozik, az otthonát, vagyonát védő, már többé-kevésbé egyenrangú ellenféllel szemben nemsokára elvész egészen. Mert a kényszer ráviszi Ottó király vezéreit, hogy könnyűlovas-haduk rohamát összeegyeztessék a maguk rendszerű nehézlovasság vasfalának támadásával, s e harcmozdulatoknál ügyesen felfegyverzett és kiképzett gyalognépüknek is alkalmas feladatot adjanak. Ha ezt begyakorolják – amire máris igyekeznek –, akkor a mi vakmerő seregeinkre, hiába vágtáznak a szélnél gyorsabban, hiába ontanak az ellenségre a napot is elsötétítő nyílzáport, egyszeriben szánalmas pusztulás vár majd!

Én csak váltig magyaráztam Taksonynak: ámbár lehet ebben sok igazság, de mivel az imént megcsapoltuk a bajort, és egy időre nyugtunk lesz tőle, törődjön most inkább a belső dolgainkkal. Őt

azonban teljesen eltöltötte a német király erejétől való aggodalom. Annyira, hogy például a szálláshelyét emiatt a Duna keleti partjára tette. Mindenki azt gondolta volna, hogy Árpádnak a Duna jobb partján húzódó legeltetővonalát tartja meg magának, ő azonban azt akarja, hogy nyájait, gabonaföldjeit, földbe vájt hombárait, személyes vagyonát a széles folyam is elválassza a nyugatról várható ellenségtől.

A körmönfont Bulcsú úr bezzeg egészen mást talált ki a nyugati fenyegetés ellen, célravezetőbbet. Udvarhelyére hívta és vendégéül fogadta régi szövetségesünket, a derék Arnulf fiát, a Bajorföldről elűzött, és azóta száműzetésben élő Eberhard herceget. Hasznos úr ez számunkra ma is. A Balaton mellől szoros kapcsolatot tart az Ottó király ellen titokban duzzogó őrgrófi, grófi rokonaival. Zendülés magvait hinti el köztük, Bulcsú úr egy új bajorföldi hadjáratára készítve elő ezzel a talajt.

Nagy üggyel-bajjal keresztülvittem, hogy Eberhard herceg Taksony úrnál is jelentkezzen. De elképedésemre a fejedelem elutasította őt.

– Köszönet, Béld herceg, amiért idehoztad – dicsért mégis utána engem.

– Hát akkor, uram, miért nem fogadtad?

– Így ország-világnak tudomására hozhattam, nem az én emberem. Ha Ottó királlyal egyszer békét akarnék kötni, hivatkozhatom rá: igazán nem támogattam, hogy alattvalói összeesküdjenek ellene.

Magamban már azon gondolkodtam: hadd adja át a nagy föveget; úgy látszik, csak atyjaurának, a múlt hibáin tanult, s így bizonyára kérlelhetetlen országlásából sajátíthatja el egy nagyfejedelem tulajdonságait – amikor váratlanul kitűnt, hogy tanácsaim azért valamit fogtak rajta.

Hirtelen magához rendelt. Igen jóleső szavakkal kezdte:

– Bölcs Béld herceg, tisztes öreg, szívedben magyari, tettekben besenyő módjára mértéktelen, mégis sikeres mindig, ama fondorlatosság folytán, amit Bizáncban szedtél magadra. Most mindezen készségeiddel segíts nekem!

Amióta Itáliában jártunk, és különösen azóta, hogy fejedelem lett, szavát valahogy másképp fűzi, jobb mondatok formálására is képes.

Már csak haragjában használ az ínek fiaival töltött gyermekkorában ráragadt parlagi kifejezéseket. Aminthogy újabban fényesebb öltözetben járni se restell, ámbár a karpereceket, szakállának gyöngyökkel avagy éppen ezüstporral való díszítését – mint bizánci módi szerint most Bulcsú is teszi – még ma sem kedveli.

No, de visszatérek oda, miként mutatkozott meg végre, hogy feladatára talán mégis alkalmassá válhat…

Amit előadott, annak eleje még nem volt biztató. Bulcsú és Lél praktikái az ő kisebbítésére – mondta – kifogyhatatlanok. Minap

Bulcsú Taksony földjén átutazván, csak úgy odavetette neki, hogy Gyula úr udvarhelyéről jön, ahol a hét vezér tanácsot tartott. S hogy ez a gyula kívánságára történt, ki üzente, kérni kíván valamit. Nohát azt kérte, hogy a hétmagyar országának nevében ő mehessen Konstantinápolyba a szerződést megújítandó, mivel a Bulcsú úr által meghosszabbított béke az idén lejár. A hét vezér engedélyt adott erre. „Téged nem hívtunk – tette hozzá Taksony úrnak Bulcsú –, minthogy a gyula úgysem ismer el fejedelemnek, és jobb neked, ha erről elkerüljük a vitát. Hogy pedig ő menjen a bizánci császárhoz, az nekem és Lélnek jó, mert így most ő adja a kezeseket a saját családjából, úgy tudom, öccsének, Zombornak két fiát."

– Remélem, uram, nem nyugodtál bele, hogy nélküled, az első fejedelem nélkül tartottak tanácsot! – estem kétségbe én.

De ő vállat vont erre, és a nyitott sátornyíláson át kimutatott ott lengő, fejedelmi méltóságát hirdető aranyoroszlános zászlajára.

– Azt mondják, magam elevenen nem láttam még, hogy az oroszlán nem valamiféle hatalmas kutya, hanem egy nagy macska. Ezért azt feleltem: pöknék a döntésükre, de mivel nem bánom, ha Gyula úr minél messzebb szaglik tőlem, hát legyen!

Taksony fejedelem ezután váratlanul azt kérdezte tőlem: mit nyomhatnak vajon egy keresztény istenháza aranyból való kegyszerei, ha egy ajándékozó „gazdagon" akarja velük azt elhalmozni? Próbáltam megadni hozzávetőleg a választ, nem feledkezve el róla, hogy a gondos és szép művű munkát is arannyal kell fizetni. A tekintélyes mennyiség hallatán mosolyogva bólogatott.

Majd meg hirtelen – és szintén az előbbivel összefüggés nélkül azt kezdte fejtegetni, kik a hétmagyar országának fejedelmei. Hogy a néhai Árpád úr részéről jóváhagyottan csak kettő van ilyen: maga a fejedelem és Erdőelve helytartó fejedelme. Az utóbbi méltóságot Árpád úr a gyulák elődje, Tétény úr számára hozta létre, így azzal a gyula-család rendelkezik, de most Gyalu bitorolja tőlük.

– Uram, bocsáss meg szavamért – vetettem közbe én –, hogyan nézhetted el Bulcsúnak ilyen könnyen azt a hétvezéri tanácskozást?! És elengedted füled mellett Gyula mondását, hogy nem ismer el téged, ami már lázadásszámba megy?!

– Ideig-óráig sok mindent elengedek a fülem mellett. S igen lelkesít engem az, hogy a gyula majd jó időn át messze tartózkodik. Nekem, tudd meg, Erdőelve kell! Úgy, hogy elvegyem Gyalutól, s valami módon ne adjam vissza Gyulának, hanem… amíg él… Erdőelve fejedelme atyám legyen! A hétmagyar országának egyik fejedelme, érted? Mert így teljesül a szellemek tekintélyes táltosok által kihirdetett szava. Atyám a hétmagyar országában fejedelem lévén, megint Zolta lesz! Visszakapja a nevét!

Ekkor ébredtem rá, hogy végre jó irányban indul el. Hiszen ez

keresztülvihető, és valóban megerősíti hatalmát. Azonkívül Zolta úr számára is nagy elégtétel lehet: nem kell majd Mén-Marótként meghalnia.

– Számíthatsz ebben rám, fejedelmem! – biztattam. Hozzátettem, hogy tudok én is valamit arról az útról. A gyula Hierotheosz atya kíséretében megy a római császárhoz. Ő is meg akar keresztelkedni.

– Hogy mint Bulcsú, patrikiosz legyen – vágott a szavamba Taksony úr. – Vagyis hogy Bizánc tekintélyével támogassa meg családjának gyengülő befolyását. Kaptam én már titkos jelentést erről, még többről is. Fogadkozik, hogy Bulcsúval ellentétben ő valóban keresztény akar lenni. Hierotheosznak megígérte: bazilitákat hozat majd ide, hogy térítsenek, egyházakat emel, és gazdagon elhalmozza őket aranykegyszerekkel!

Még sok mindent elmondott, ami a gyula-család portájáról az idők folyamán s most legújabban tudomására jutott.

Gyulának, ki ifjú korától magába mélyedő, szomorú ember, a sorsa is szomorúan alakult. Későn jutott a gyula tiszthez, és most türelmetlenül szeretne nemzetségéért valami nagyot cselekedni. Szerencsétlenül ütöttek ki a házasságai is. Első, majd második feleségét – kikkel hosszú éveken át élt – végül el kellett küldenie magától meddőségük miatt. Nemrég új asszonyt vitt sátrába, és e harmadiktól egy évvel ezelőtt végre született gyermeke, de lány, majd most egy második is, ám ez megint lány lett. Már korábban elhatározta, ha fiú utódra most sem tesz szert, elindul Konstantinápolyba, nehogy más valaki ebben megelőzze. Vagyis belenyugszik abba, hogy a gyula méltóság tőle öccsének, Zombornak nagyobbik fiára száll majd, kinek az ő hosszú magtalansága miatt születésekor már előre a Gyula nevet adták.

Eddig béke volt a testvérek között, most azonban Zombort kétségbeejtik bátyja Hierotheosz atyának tett ígéretei. A családi kincseket holmi idegen egyházra költeni! Ő inkább a fegyveres jobbágyok számát növelné öt-tízezer lándzsával, a hatalom szempontjából annak volna igazán súlya. Zombor elkeseredése aztán tomboló haraggá változott, amikor kiderült, hogy az ő fiait fogják – a kis Gyulát is a császárnak kezesül adni. Semmiképpen sem akart hozzájárulni ehhez. Gyula úr családfői paranccsal vette el tőle az ifjakat.

S talán Zombor dühénél is nagyobb a sértett feleség haragja! A gyula asszonyáé, aki az oly rég gyermektelennek legalább lányokat szült, és meg van győződve róla, hogy adhatna neki még fiat is. De akárha meddő volna, nincs szavának súlya az uránál. Ha volna, Gyula úr figyelembe venné, hogy irtózik a kereszt felvételétől, sőt azt az égi Atyácska elleni kihívásnak tartja. E nő gőgös, régi törzsfői családból származik, amelynek tagjai egymás között csak az előkelő türk

nyelven beszélnek. Lányainak is türk neveket adott. Azt, amelyik most egyéves, Saroltnak hívják, vagyis Fehérmenyétnek, az újszülöttet pedig Karoldnak, ami fekete menyétet jelent.

Gyula úr távozásával udvara olyan lett, mintha tőzeg izzana a föld alatt, egy kapavágás, és lángra lobban, tomboló tűzvészbe borul. Mert azt mondani se szükséges, hogy Gyula már el is utazott. Bulcsú úr a hét vezér döntését akkor jelentette be, amikor a bizánciakkal való tárgyalással „megbízott" gyula már messze túl jár az országos gyepükön…

– Miként használhatnánk fel a távollétét? – kérdezte mohón Taksony. – Miként tehetnénk máglyává a lappangó tüzet, hogy a magunk pecsenyéjét, atyám erdőelvi fejedelemségét süthessük meg rajta? Semmi se drága nekem érte, semmi kincsemet nem sajnálnám!

Tervem azonnal megfogamzott, hiszen már volt alkalmam kipróbálni, mi mindenre lehet jó a fejedelmek közötti házasságkötés.

– Van egy olyan kincsed, uram, ami Gyula gyulának nincsen, azt hiszem, arra lesz szükség: a fiadra! Ha Géza, ki most ötéves, feleségül veszi a kis Saroltot, ez biztos zálog lehet a gyula-családnak arra, hogy Zolta úr halála után visszakapja Erdőelvét. Hogy pedig addig lemondanak róla? Ez a fizetség, amiért mi szabadítjuk meg őket Gyalutól. Maguk akkor se tehetnék, ha lenne rá erejük. Hiszen ők Szalán-ország, Biharország és a Temes-vidék területén nem vonulhatnak át, így semmiképp sem férhetnek hozzá.

– De vajon az a megrögzött asszony beleegyezik-e?

– A birka is leadja a gyapját, fejedelmem, ha erősen megfogják…

KÜZDELEM ERDŐELVÉN

Zombor orcáit, amikor felkerestem szálláshelyén a vezért, pirosra gyújtotta a fejedelem nevében előadott ajánlatom. Rögtön átlátta, mit jelentene az ő számára. Nem kevesebbet, mint hogy fiának – mire örökli a gyula méltóságot – a gazdag Erdőelve is ölébe hull.

De hosszas gondolkodás után, nyögve annyit mondott:

– Mást kell megkérdezned. Minden az úrasszonyon múlik, Gyula úr feleségén. Először is, mert az ő lánya a leendő mátka. Másodszor, mert Gyula távollétében csak ketten… ő, a feleség és én, a fitestvér közösen… gyakorolhatjuk a családfői hatalmat…

– De te elfogadnád-e? – igyekeztem a nyulat kiugratni a bokorból.

– Én? – tépdeste izgatottan a bajszát. – Hogy én? Máris viszály van bátyám és énközöttem. Ha beleegyeznék ebbe a tervbe, hát örök harag lenne! Ő még mindig Árpád házát szeretné legyőzni, az első fejedelemséget megszerezni a családnak. Méghogy Mén-Marót a mi révünkön kaphassa vissza a dicsőséges nevet?! Megfulladna a dühtől, ha megtörténne! – Ahogy kimondta, Zombor elkezdett mosolyogni. Az juthatott eszébe, hogy a családi kincsek eltékozlásáért, fiainak erőszakos elviteléért éppen ez lehetne a legalkalmasabb bosszú. Felkiáltott: – Miért ne állnék rá?! Hisz viszály úgyis van. És eddig csak én csikorgattam a fogamat!

Nincs égőbb gyűlölség, Lóbőr, mint ha testvérek kerülnek szembe egymással. Legfeljebb egy még: ha férj és asszonya között támad súlyos harag.

Az úrasszony először mégis ellenállt. Hogyan tehetne a férje kedve ellen?! Igaz, Gyula úr megtagadta a szellemeket, és így neki már nem szerelmetes párja, ágyába bizony nem engedi, legszívesebben nem is látná többé! De ura mégis, akitől nem szabadulhat, a haragja elől nem térhet ki! Gyula úr Taksony nevét még kimondani sem engedi, hogyan járulhat hozzá akkor ő ehhez a házassághoz? Életével játszana!

– Taksony úr az ország első fejedelme – vetettem közbe én. – Ez a méltóság vár bízvást Gézára is. Mégiscsak megfontolandó! Saroltot a leendő első fejedelem feleségéül kérik. E lány igen nagy szerencséjévé válhat a családjának, amely az ő révén az unokákban végre eljutna ahhoz a tiszthez és díszhez, amelyet a fiak hiába ostromoltak!

Szavaimra az úrasszony keble hevesen hullámzani kezdett.

– Bizony nem megvetendő a lánygyerek sem – suttogta megindultan. – Ezt én is váltig mondom.

– Éppen ezért – ütöttem a vasat –, a gyula-családnak legalább annyira érdeke, hogy a jövendő ipának atyja, Sarolt apósáé, visszanyerje az Árpád házához fűződő kitüntető nevet!

– Pedig épp itt a baj, égi Atyácska! – sóhajtotta az úrasszony. – Mert ha azt mondhatnám uramnak: nesze, máris tiéd Erdőelve! Akkor megtehetnék bármit… De így…

Zombor itt közbeszólt:

– Gyula úrnak, ha egyébként nem élne szívében gyűlölség az Árpádok iránt, ez mindegy lehetne. Erdőelvével ma még mit se nyerhet, hiszen most nem gazdag ország az, és nem is lesz Szalán úr életében, amíg a sóháború bízvást tartani fog; lévén a kősó az, ami ott az igazi jövedelmet adja.

Én pedig megjegyeztem: Taksony úrnak fontos óhaja, hogy Árpád háza és a gyula-család között végre békesség, sőt szövetség létesüljön. Számára ez legfőbb értelme e házasságnak. A menyasszonynak tehát, amíg felnő, a házassági szerződés kezeseként jövendő férje udvarhelyére kell költöznie – ehhez Taksony úr ragaszkodik –, de mivel még úgyszólván pólyás, aligha szakadhat el anyjától, így együtt kell hogy éljenek ott!

– Sarolt és én is Taksony udvarhelyén? – Az úrasszonynak felcsillant a szeme.

Rövid gondolkodás után egészen másként kezdett beszélni.

Amit Zombor a ma még szegény Erdőelvéről mond, mutatja, hogy annak Zolta úr hátralevő életére való átengedése nem is nagy engedmény. Bárki láthatja, ki cselekszik igazán a családi tekintély érdekében. Az-e, aki hétrét görnyed a bizánciak császára előtt, és kincseivel idegen isten szolgáit szándékszik gyarapítani, vagy a feleség és a fitestvér, kik egy bölcs és méltányos szer kötésével megszabadulnak végre a bitorló Gyalutól, s a családnak fi- és leányágon is egy-egy fejedelemséget szereznek?! Igen, igen! Csakis tiszteletet érdemelhetnek majd ők e tettükért, ha Sarolt Gézának fejedelmi asszonya, a kis Gyula pedig Erdőelvének fejedelme leend! Ami pedig Taksony úr feltételét illeti, legyen akár mind a két leánya kezes, hiszen Karoldot is fel kell nevelni. Hogy ő – az úrasszony – velük tart, az természetes. Asszony nem hagyhatja el urát, még kevésbé azonban gyermekeit, és ha az utóbbi miatt kénytelen férjétől távol lenni, ez nem hűtlenség urával szemben, hanem asszonyi és anyai kötelesség! Az már aztán Gyula úron áll majd, hogy kibéküljön Taksony fejedelemmel, ha családját némelykor viszont kívánja látni. Ámbár megrögzöttségénél és engesztelhetetlenségénél fogva félő, inkább hátat fordít még szeretteinek is…

Hát ez volt a döntő – érthetően – az úrasszony szemében: hogy feldühödött férjével elkerülje a találkozást. Az én szememben pedig az, hogy a Gyalu ellen vonultatott seregben legyen egy had – még ha maroknyi is –, amely a Tétény nem kígyós nemzetségi zászlaja meg a gyula méltóság szövétneket tartó aranyoroszlános lobogója alatt halad, s amely hadacska ott áll a legelső sorban, amikor Zolta urat

kikiáltják Erdőelve fejedelmének. Mert ez bizonyítja majd ország-világ előtt, hogy a gyula-család tudtával, annak nevében és részére vettük vissza az elorzott földet, hogy a család akaratából Zolta úr annak a bitorló utáni első jogos fejedelme. A hazatérő gyula a kötés érvényét így semmiképp sem vonhatja kétségbe.

Meg is egyeztünk szépen. Zombor és az úrasszony – nyilván, mert nem tudtak betelni Gyula úr ingerlésével – még azt is vállalták, hogy követik a Gyalu ellen küldött sereget, és személyesen ültetik Zoltát a helytartó fejedelem székébe.

Röviddel ezután Taksony úr is megérkezett asszonyával és a kis Gézával a gyula udvarhelyére, ahol Zombor nagy tisztességgel fogadta őket. Fényes áldomást ültek, majd megtartották az ötéves fejedelemfi és az egyéves Sarolt kézfogóját. Az ezzel járó dínomdánom után a fejedelem kíséretével visszatért udvarába, a Duna menti Taksonyba, a gyula asszonya a kicsiny menyasszonnyal meg a csecsszopó Karolddal és valamennyi személyes tulajdonával, szolgálójával együtt velük tartott.

Hozzám pedig így szólott az én fejedelem uram:

– Bizony mondom, derék Béld, Kulán veje, megőrzik énekeikben az én regöseim, és ezer esztendőn át sem fog feledésbe menni, hogy Géza és Sarolt között te ütötted nyélbe e sorsdöntő frigyet!

Kulán kán azonban nagyon megijedt a készülő változástól. Amikor a Gyalu elleni hadjáratra nyeregbe akartam ültetni Szalán-ország seregét, maga elé idézett, és Tükört is odahívta, hogy az ő színe előtt halmozzon el szemrehányásaival.

– Micsoda meggondolatlanságra vitte férjedet Gyalu elleni gyűlölete! Bár Gyalut magam is megvetem, azt mégis számon tartom, hogy százszor jobb ő ott nekünk bárki másnál. A bitorló ellen megbocsátják a sóháborút. Ám amannak helyén Zolta úr első gondja a kősó sorsa lesz! A só becses ízén ő akar gyarapodni, és fia, Taksony úr majd bízvást támogatja ebben. A mennyekbéli Apácska mentsen tőlük, ezek már kemény ellenfelek! Sereget Gyalu ellen? Egyetlen szál vitézt sem adok! De ne is kívánjon a vőmuram ilyet! Mondd meg neki, lányom, ha már saját magára nem gondol, hát gondoljon terád!

– Gondol rám – felelte Tükör. – Mert nem ő, hanem én gyűlölöm Gyalut. És kérlek, apám, ezerszer inkább a sóháborút szüntesd meg, semmint hogy az az ember kivonja magát a bűnhődés alól. Magam is elmegyek a haddal. Ott akarok lenni, amikor a gonosz Szőrmók elveszti hatalmát!

A Só Urának erre előbb öregesen tátva maradt a szája, majd úgy fröcskölte Tükör felé a szavakat, mint amikor a macska fúj dühében:

– Őt elveszteni… s nekünk kincset veszíteni… csak azért, hogy te neki is megbocsáss, mint Giládnak?!

– Számára nincs megbocsátás! Lovával akart agyontiportatni

engem.

– Hát Gilád? Ő orvul hadicsákányt emelt.

– Csakhogy nem tudta, kire. Szőrmók meg tudta, mert akkor már elgurult a sisakom.

– Jaj, rég volt ez, Tükör, régen! Mi az, ami még erre emlékeztet téged?

– A fiam. Kétországnyi örökség várna rá, ha Gyalu nincsen! Te tudod legjobban, apám. Ő vette rá Giládot a hármas szövetség tervére és arra, ami ebből folyott: hogy nagykán kívánjon lenni tefeletted. Ha ezt nem vagy kénytelen elutasítani, most Szalán-ország kánságán kívül a Temes-vidéki kánság is Mihályra várna…

– Csak éppen – szóltam közbe felháborodva – nem ez a Mihály volna. Mert ez a *mi* fiunk! Azt meg nem tőlem, hanem Giládtól szülted volna!

Tükör rám meredt, elsápadt, kezét tévetegen emelte homlokához, mint aki azt mondja: „Bolondot beszélek, bocsáss meg…” Szalán pedig – fel se fogva lánya súlyos tévedését – vadul kiáltotta:

– Ostoba teremtés! Ne arra gondolj, hogy mi lehetett volna, hanem hogy mi lehet ezután! Ha ti ketten eszeteket vesztve kockára teszitek is e nagy jövedelmet, én nem! Én soha! És ez az, nem más, ami Mihály fiatok érdekében való!

Bántam is én már a sereget… Amikor arra ébredtem rá, hogy Gilád mégis bűvös erővel fogva tartja a feleségem lelkét!

Nikephorosz barátom, tudd meg! Az én kis Erószom nemcsak megsebző, hanem megsebzett Erósz volt, s maradt mindvégig… Uramisten! Azóta már megbocsátottam neki, hisz könnyű szentnek lennie annak, akit meg sem kísért a Diabolosz, őt azonban mindennap kísértette, mégis hű maradt. Így is hű tudott maradni a mi kettőnk házasságának szentségéhez!

Az örök világosság fényeskedjék neki!

De ez a megbocsátás, Lóbőr, sajnos csak most él a szívemben. Szegény kis bogaram! Akkor felforrott a vérem. Egyre Gilád úr árnyát véltem felfedezni a homlokán, hát látni se akartam őt. Hogy megbékítsen, azt üzente: nem jön a hadjáratra, nem érdekli Gyalu sorsa többé és semmi, ami régebben történhetett volna! Én azonban nem feleltem neki. És elhatároztam, hogy az immár tizenkét éves Mihály fiunkat, aki nemrég felöltötte férfiövét, igenis magammal viszem a háborúba, vitézi próbára, mert azt Tükör körömszakadtáig ellenezte. Hát amikor a Szalán-országi hadak híján csupán saját kíséretem élén indulni akartam, ötszáz görög sisakot viselő fegyveresével mégis megjelent, és csatlakozott hozzánk. Nem mert közeledni, megszólítani engem, írott nyilat küldött: „Engedd meg, hogy szemmel tarthassam, óvhassam a fiamat!” Én nem hittem neki, és ezt a választ adattam át: „Hiába jössz! Sem meg nem bocsáthatsz a Szőrmóknak, sem meg

nem ölheted őt! A fejedelem parancsára élve kell elfognunk, mert Taksony úr a gyula-család kezére kívánja adni.”

Támadó hadaink Biharországban, az Igyfon-erdő határában gyülekeztek: bihari kabarok, kemeji besenyők, a Temes-vidék vitézei, a Zombor által küldött jelképes kis had meg az én ezer és Tükör félezer fegyveres jobbágya. A Szalán-országbeliek nélkül is elegen voltunk. Zombor maga és a gyula asszonya már Zolta úrnál, Bihar várában vendégeskedett, hogy győzelmünk hírére rögtön utánunk vonuljon.

Jól tudtuk, hogy Gyalu hada e pillanatban a földön a leghitványabb sereg. Jóformán csak íj, nyíl a fegyvere, mivel a tizennyolc éve tartó sóháború következtében az itt élő nép előkelői igen elszegényedvén, képtelenek pótolni a be-becsapó besenyők elleni szüntelen csatározásokban tönkrement fegyverzetet. A sójövedelemtől való elesésük csapását pedig Gyalu vétkének tulajdonítják, ezért a nemzetségfőknek csak elenyésző része enged bitorló fejedelmük hívó szavának, a többi otthon marad, s hadinépét se küldi. Ahelyett hogy Gyalut védjék, inkább arra volna kedvük, hogy a honfoglaláskor meghódoltatott népek közösségeire és földjére uruk helyett ők tehessék rá a kezüket, és saját tulajdonukként szakíthassák ki a nemzetségi földből is azokat a területeket, amelyeket maguk vagy ínjeik használnak, valamint mind a használatlanokat. Amint ez a hétmagyar országában és a Zolta úr hatalma alatt álló vidékeken egyre inkább szokássá válik. Vagyis ahogy Gilád kán bukása után Gilád vajda törzsénél is bekövetkezett. Zolta urat tehát Gyalu maroknyi hadán kívül máris egész Erdőelve lelkesen vállalja fejedelmének…

Elsőnek a bihari kabarok hatoltak be a Meszes kapujába, elkergették onnan Gyalu határőreit, és szétrontották a zárat, vagyis eltávolították a szorost elzáró gerendákból és felhalmozott sziklákból emelt akadályokat. A szabaddá tett úton berontva az erdőntúli földre, mindnyájan az Almás vize felé vonultunk. Fürkészőinktől értesültünk, hogy ott akarnak feltartóztatni minket. A bihari kabarok és a kemeji besenyők azon a helyen keltek át a vizén, ahol Gyalu várta a csatát. Mi többiek azonban jóval feljebb tettük meg ezt, és a Kapus patakhoz vonultunk, hogy elvágjuk Gyalu útját, amikor majd a csata után menekül; hiszen csak a Kapus és a Szamos összefolyásánál levő vára felé igyekezhetett.

Úgy is történt. Az Almásnál könnyűszerrel megverték őt, és a kabar-besenyő had többé nem is törődött vele, hanem mindjárt a nem messzi Esküllőre ment, ahol is a Zomborral és a gyula asszonyával együtt hamarosan odaérkező Zolta úr fejedelemmé tétetett. Napokon át fogadta azután az erdőntúli ország minden részéből hozzá hódolni igyekvő főembereket.

A menekvő Gyalu fejedelem pedig egyszerre csak szemben találta

magát a mi seregünkkel. Rögtön belátta, földvárába már nem juthat be, hogy ott elrekessze magát. Tudta azt is: ő, a gyula-család tagja, megcsalt rokonainak kezéből a legkínosabb halálnak néz elébe. Mindezt megfontolván, mivel nem volt gyáva, a vitézi halálra szánta el magát. Megállt tőlünk távolabb, gyülekeztette és gondosan elosztotta kis seregét, hogy minél nagyobb kárt tehessen bennünk, aztán kürtjeit megfúvatva, keményen elindult harci karéjunk közepének, ahol én álltam fiammal és kíséretemmel.

Mielőtt azonban megtűzdelt volna bennünket nyilaival, a mi seregünk oszlopai közötti egyik résen keresztül a tartalékból valami had vágtatott ki, elénk kanyarodva, s ez fogta fel ellenségünk nyílzáporát. Szemünk-szánk elállt; hogyan történhet ilyen képtelen dolog, oldalról belerohanni a nyilazásba? De máris ráismertem a bizánci sisakokra és a törékeny vezérre, ki e szokatlan, esztelen hadmozdulatot nyilván azért vitte véghez, hogy Mihályt saját testével fedezze. De, ó jaj! – alighogy megláttam, és rémülten ismertem fel, megingott nyergében – alázuhant.

A sisakja és mellvértje közötti szűk hézagból kiálló nyílvessző tolla még rezgett, amikor fiammal fölébe hajoltunk, de Tükör már kiszenvedett.

Ami ezután történt, abból csak arra emlékszem, hogy az ellenség egykettőre futásnak eredt, egyedül Gyalu nem tágított a csatatérről, és én, ahelyett hogy bekeríteni igyekeztem volna, kétségbeesett haragomban a fejedelem parancsát feledve, vak dühvel vetettem reá magam. Vagy száz testőre vette körül, énmellettem Mihály, a kíséretem és a görög sisakosok… Mindenkit lekaszaboltunk, aki utunkba állt, míg végre el nem értük a prémekbe öltözött alakot. Letaszítottam lováról, és a földön döftem keresztül lándzsámmal. Ugyenebben a pillanatban még vagy öt lándzsahegy járta át a testét, Mihályé és Tükör – asszonyvezérük haláláért felbőszült – néhány jobbágyáé.

Száraz szóval igyekeztem elmondani a szomorú eseményt. De a szemem nedves. Sejtheted, barátom, mennyire fáj, mennyire furdalja a lelkem, hogy ez megesett, és így esett.

El sem mentem illendően köszönteni Zolta urat, Erdőelve fejedelmét, kit többé senki sem nevezhet Mén-Marótnak, hanem ez időtől fogva Erdőelvi Zoltának mondanak, sem Taksony urat nem kerestem, hogy közös sikerünk fölött együtt örvendjek vele. A csata után sietve felszedtem halottamat, és egyenesen hazavittem a Maros menti „Kulán földjére”, otthonunkba. Apósomnak, Szalán úrnak a gyászhírrel együtt azt is megüzentem, hozzon magával Csongrád várából keresztény papot. Amikor e diakónussal zokogva megérkezett, tizenhárom éven át hű és szeretett asszonyomat, Tükör hercegnőt – kinek, mint Te mondtad: szép zengésű hangja volt, s mint magam

mondhatom: sok egyéb szép és jó tulajdonsága is – tisztességgel és kimondhatatlan fájdalommal letettük a földbe a mi krisztusi hitünk szerint. (Ipam, a kán, pogány tort is ült felette.)

Még fel sem ocsúdtam, amikor besenyő pompával drága testvérbarátomat, Javdi vezért, Erdim törzsének egykori abáját kellett eltemetnem. Igen öreg volt, s a Gyalu elleni hadjáratra már nem is vihettem magammal, mert jó ideje a derékaljat nyomta. Temetésére Tanuz aba ezer besenyő vitézzel jött át a Maroson, és nyolc napig ültük a torát.

De még ezzel sincs vége. Mihály vitéz, a fiam, megszökött. Híre jött, hogy Örsúr, a vereckés kabarok vezére portyára indul az etelközi besenyők ellen, és Mihály erről hallván, vele akart tartani, de én nem engedtem. Anyja azért esett el, mert az ő ifjú életét akarta kímélni, úgy éreztem, Tükör emlékére most nekem kell mindenáron óvnom őt. De egy napon eltűnt a szálláshelyéről, majd egyik rabjával, akit magával vitt Örsúr földjére, megüzente, hogy már túl járnak az északi gyepűn…

S ekkor megtörtént velem, ami még sohasem történt. A sok szomorúság levert a lábamról. Lázban forgolódtam az ágyamon, és nem ismertem meg senkit, semmit magam körül. Házi vajákosom addig itatott gyógyfüvek főzetével, amíg valahogy magamhoz tértem, de még sokáig nem volt jártányi erőm sem. Üzent értem Zolta úr, Taksony úr – ő háromszor is –, országába hazatért apósom, Kulán kán, de hányszor. Egy nyilat megírni se tudtam. Ahhoz se volt kedvem, hogy a visszatérő kengyelfutónak annyit mondjak: beteg vagyok. Átvettem az írott nyilakat, de el se olvasva a sutba hajítottam őket. Tudni sem akartam semmiről, senkiről.

Egyszer görög nyelven írt pergamen is érkezett. Kapva kaptam utána, azt hittem, tőled jött. Aláírása azonban ez volt: „Hierotheosz, Turkia térítő püspöke”.

Fentebb az állt, hogy Hierotheosz atyát Gyula úrral Konstantinápolyban jártakor Theophülaktosz pátriárka felszentelte Magyariföld térítő püspökévé. Az új egyházfő most a gyula udvarából parancsolt rám, mint régi keresztényre és Szalán-ország trónörökösére, hogy mielőbb emeljek egyházat, és hozassak papokat a hit terjesztésére, „a jámbor Sztephanosz testvérünk, a gyula és patrikiosz példája szerint, ki minderről buzgón és gazdag bőkezűséggel gondoskodik…”

Tehát Gyula úr a keresztségben Sztephanosznak, a jeruzsálemi szentnek a nevét vette fel, aki Jézus istenségének hirdetésével a mi hitünk legkorábbi vértanúja volt. Úgy sejtem, azért választotta ő ezt a nevet, mert a magyari népnek akar legelső igehirdetője lenni. Egyebet felőle – miképpen is fogadta például a távollétében Árpád házával kötött szerződést – nem tudok, de jámborságának híre könnyített lelkemen, mivel bizonnyal enyhíti csalódottságát, hogy szenvedésével

és megaláztatásával túlvilági üdve számára sok érdemet szerezhet.

Végül arról, amire levelem elején céloztam… Még egyszer mondom: olyan életet kínálok Neked, ami a biztonság és szabadság mellett korodat megillető kényelmet is ád! Hát jöjj hozzám, barátom, „Kulán földjének” nevezett szálláshelyemre! Telepedj meg itt. Tejben-vajban fürösztenélek, kincsekkel halmozlak el, és megajándékozlak rabokkal. Ha templomot kívánsz, lesz templomod. Ha téríteni akarsz, évente öt ín családnak megparancsolom, hogy kezed alatt megtérjenek. Ne gondold az itteni embereket vadaknak, neked valóban bővérűek és pajzánok ők. De hogy ne rettegj, meg tisztességből is, száz lófőlándzsa kíséretet bocsátok rendelkezésedre. S ha olykor, kedves Nikephorosz atya, szemlélődő magányra volna kedved, van itt sok kies völgy, sötétlő erdő, zúgó vizek, ez a táj is a teremtés csodájára emlékezteti a lelket, nemcsak Bithünia vidéke, ott, az Olümposz tövében.

Jöjj, kérlek, oszd meg velem magányomat. És ha fiam, a vadóc Mihály a kalandozásból hazatér, próbáld őt görög szóra fogni valahogy. Mert ez sem nekem, sem Tükörnek nem sikerült. A betűvel a világ minden kincséért meg nem barátkozott. Hiába beszéltem el neki a Szent Evangélium történeteit, untatták őt, a regösöket hallgatta inkább. De bizonyos vagyok benne, hogy a Te örök jókedved majd az ő szilaj lelkét is magával ragadja, meghódítja.

Bolgárfejérvárba elébed küldök egy görögül tudó embert, ki elvezetne ide. Ugyancsak Bolgárországból hozattam egy építőmestert, hogy kőházat emeljen, hátha az én díszes, nagy kerek sátram nem felel meg a te bizánci ízlésednek.

SZALÁN FUTÁSA

Agrosz Szent Életű Apátja, néhány becses arany- és ezüstkegyszert küldök, hogy lauránkat gazdagítsam. Még majd ennél is többet viszek magammal. De erről később.

Elöljáróban azokról a súlyos megpróbáltatásokról kell szólnom, amelyeket az Úristen mért rám az utóbbi időben, amíg végül a jelenlegi szorongatott helyzetbe jutottam.

Ott kezdem, hogy feleségem váratlan halálától megtörve, egy éven át éltem betegen és teljes visszavonultságban félreeső szálláshelyemen. Ez idő alatt elfordultam a világ hívságos dolgaitól, bánatomban és az azt enyhítő imáimban merültem el egészen.

Egy napon aztán Szalán-földről menekült főemberek toppantak be hozzám döbbenetes hírrel, ami gyászomból és gyengeségemből teljesen felrázott, s bármily nehezemre esett, kénytelen voltam lóra ülni, Taksony fejedelemhez igyekezve égető panaszommal. Hogy odaérjek, apósom egykori országán, amelynek imént még hercege és trónörököse voltam, csak rejtekutakon merészkedhettem át.

Csekély kíséretemmel épségben megérkezvén, a fejedelem urat sikerült otthon lelnem udvarában, így nem is szóltam senkihez, egyenesen sátrához indultam.

– Jelents be – kértem a díszsátor nyílásánál álló ismerős testőrt. – De úgy mondd: „Béld kán van itt!”

– Béld… kán? – kérdezte Taksony úr, miután belépve főt hajtottam előtte. – Kán? – vonta fel csodálkozva a szemöldökét.

– Az, uram. Mert Szalán úr, azaz Kulán kán, nincs többé! Talán nem is létezik már, de országában semmiképpen sincsen. S hogy jogos utódaként most ezt a címet használom színed előtt, panaszom és tiltakozásom aláhúzására szolgál, amiért megátalkodott gazok legázolták Szalán-országot, az én kánságomat, Mihály fiam örökét, s elorozták tőlünk! Tudd meg, fejedelmem, Bulcsú és Lél, a két vakmerő, önkényes és fékezhetetlen vezér merészkedett erre! Ha eddig hiába kértelek, hogy nézz keményen a szemükbe, most kétségbeesetten követelem: büntesd meg e nyomorultakat, kik legodaadóbb hívedet fosztották ki! Szolgáltass nékem igazságot!

Szavaim közben Taksony úr homlokát ráncolta, majd meg ajkába harapott. Végül fakó hangon csak annyit jegyzett meg: aligha ismerhetem pontosan a történteket.

– Már hogyne ismerném! Olyanoktól tudom, akik szintén kifosztva, sőt megsebezve, nagy kerülővel menekültek Maros menti szálláshelyemre, és apróra elmondták az odahaza történt rémségeket. Hogy lásd, mennyire tudom, hát halljad! Lél vezér kirontott seregével a Nyitra mellől, s a Duna mentében előbb kelet felé, majd délnek

haladva, valahol a Megyer-rév magasságában átvágott a pusztákon és erdőkön. Húsz nappal ezelőtt egyszer csak ott állt Szalán földjén, a Tetétlen hegy alatt, a Tisza közelében. Innen aztán erős kísérettel ellátva, útnak indította az évek óta száműzetésben élő és Kulán trónjára áhítozó Nánát, aki végigvágtatva az országon, mint már korábban is tette, a maga pártjára vonta a mohó ispánokat. Ekkor Lél látva, hogy az ország serege nem fog őellene gyülekezni, hanem felzendül saját kánja ellen, elindult Alpár várához, melyet megnyitottak előtte, és ugyanígy történt Csongráddal is. Apósomnak igen nagy számú, főleg görögökből álló testőrsége volt. Annak fedezete alatt a Duna és a Tisza összefolyásánál levő Titelbe menekült, ahonnan átüzent Bolgárországba segítségért. Bolgárfejérvár kormányzója neki édes unokaöccse és a tuzlai só szállításában is némiképpen részestársa lévén, tüstént küldött hadat, amelynek élén Kulán felkészült Lél ellen a harcra. Hanem a csata előtti éjszakán Lél is segítséget kapott, mégpedig Bulcsútól. Ennek serege már sok nap óta útban volt; a Balaton mellől jövet a Dráva-torkolatnál kelt át a Dunán, ahonnan a római sánc mentében haladva, ért Titel közelébe. A másnap reggeltől délig tartó csatában Lél és Bulcsú seregei két oldalról rohanták meg, roppantották össze Kulán kán védelmezőit, úgyhogy azok elvesztve az ütközetet, urukkal együtt Bolgárföldre futottak. Apósom bevette magát Bolgárfejérvárba, mert tudta, hogy üldözői utána nyomulnak. Úgy is történt. A gaz támadók Titel alatt felvonultak a Duna partján, és Lél, főtáltosi arany ivókürtjéből kortyolva, a szellemek segítségét kérte, majd Bulcsú horka zászlóját emelve, megadta a jelt az átkelésre. A túlpartra érve, vad vágtában zúdultak Bolgárfejérvár alá. Annak kormányzója azonban megsokallta a veszedelmet, kiment eléjük, és szigorúan megfogadva, hogy Kulánt többé nem támogatja, sőt nem is engedi vissza országába, rávette őket a távozásra. Bulcsú és Lél ezután visszatérve a Duna és Tisza közére, az összegyülekezett ispánok előtt az országot, amely engem illet és utánam fiamat, Nánának adta!

Taksony fejét ingatva itt közbeszólt:

– Mondtam, derék Béld, hogy nem jól tudod a történteket. Nánának nem adták oda azt az országot. Az én parancsomra tették meg Nánát az ottani nép vajdájának. Mert nem külön ország az többé! És mert törzsfő ott csak Ond vezér közvetlen leszármazottja lehet.

Meghallván, hogy „az ő parancsára”, elállt szemem-szám, kihagyott a lélegzetem. Csak hebegni tudtam.

– Te… uram… elfogadtad, amit Bulcsú és Lél… énellenem…?!

Taksony úr intett, hogy tegyenek alám egy párnát.

– Megengedem, hogy színem előtt leülj, és egy pár korty kumisszal öblítsd le a torkod. Most pedig hallgass ide. Amit elmondok, azt jóval korábban is tudhattad volna, ha megjelensz, vagy csak visszaüzensz

többszöri hívásomra.

– Meghalt az én hites asszonyom, uram, és… – akartam védekezni, de félbeszakított.

– Csak annyit tudtam, hogy Gyalut parancsom ellenére megölted, és eltűntél a csata után. Nem adtál magyarázatot. S asszonyod torára, ha meghalt, meg sem hívtad fejedelmedet? De minderről már kár beszélni. Három hónappal ezelőtt, mivel te nem jelentkeztél, közvetlen kértem Kulánt, szüntesse be a sóháborút, elégedjen meg az erdőelvi só vámjával, úgy, ahogy ez szokás volt azelőtt. Az országban rendet és békességet akarok. És oly hosszú időn át száműzetésben, szükségben élő atyámat azért is tettem meg Erdőelve urának, hogy gazdag népek felett legyen! Kulán azonban nyersen visszautasított. Ekkor üzentem neked másodízben, hogy közvetítésre kérjelek. Mivel ezúttal sem válaszoltál, nem maradt más hátra, mint hogy összehívjam a hét vezér tanácsát, ámbár attól tartottam, hogy Bulcsú és Lél nem fog támogatni engem. Szerencsémre másképp történt. A Zolta név visszaszerzése és Erdőelve meghódítása, úgy látszik, óvatosságra intette őket, hiszen én már a fél ország, a Tiszán túl minden nép hűségére számíthatok. Kapóra jött hát nekik, hogy kiélezzék ellentétemet az eddig pártunkon állt Kulánnal. Azt javasolták: a kívánságommal szembehelyezkedő kánt zárjuk ki a hét vezér sorából. Kulán igen megharagudott ezért, és mindnyájunkat megfenyegetett: tudja, hogy gazdagságára, szerencséjére irigyen el akarjuk veszejteni, de bolgár sereget hív be, és megvédi magát! Midőn eltávozott a tanácskozásról, Bulcsú és Lél így szólt: „Meg kell akadályozni, hogy idegen sereg tegye a lábát a Duna és Tisza közé!” Magukra vállalták a hadjáratot, ha Szalán földje nem lesz külön ország többé, hanem a hétmagyar országához csatolom. Így akarták elérni, hogy ha már Bihar, a Temes-vidék és Erdőelve csak nekem és atyámnak engedelmeskedik, legalább ennek a Tiszán inneni földnek a szövetségét veszítsem el. De nekem ez nagyon is megfelelt, mivel egészen más a számításom, mint ők hiszik. Hát lemondhattam-e a pompás alkalomról, bölcs tanácsadóm? Egyébként még ekkor is hívtalak, hogy megbeszéljem veled.

– Ezt, uram, hogy „pompás alkalom”?!

Nem tudtam ülve maradni. Elöntötte a vér az agyamat. A trónkerevet elé álltam, és ráolvastam hányaveti fejedelmemre: derék, háládatos dolog-e, hogy az legyen az ő számára „pompás alkalom”, amelyben megfosztanak örökségemtől engem, ki támasza és tanítója voltam?!

Komoran tekintett rám. Állát a szokásosnál is konokabbul leszegve, éllel ezt felelte:

– Rossz tanítvány volnék? „Ne törődj semmivel, hogy mindent megnyerhess!”

– E leckét életedben először éppen híveden gyakoroltad?

– Ott, akkor, azon, azért gyakoroltam, amiért kellett. A magyari nép egységéért! Mert a keletről, nyugatról fenyegető veszedelmekkel szemben csak így lehet elég erős! Az új haza földjén csak így vetheti meg a lábát! Hogy nyolc akarat helyett egy akarat uralkodjon, mint Árpád úr idejében! Ez mind tőled való. E célokat, mint a legszentebbeket, te plántáltad szívembe. És most nézz körül. Az ország szétszabdalt arculata immár kezd összeforrni. Az önállócska kánoktól mind megszabadult. Hát az egységet te úgy gondoltad, hogy magad különálló fejedelem lehess?!

– Jól tudhatod, uram, hogy a leghívebb szövetségesed lettem volna!

– Árpádnak az ország gyepűin belül nem volt szövetségese, csak népe, amely egy szálig alávetette magát neki. Te hű szövetségesem lehettél volna… ámbár, úgy látom, egy nekem érdekemben álló, de neked veszteséget és csalódást okozó esemény után a te kitartásod sem rendíthetetlen… ám mit tudhatok a fiadról? És mint tudhatnád te róla, hogy húsz év múltán hívem lenne-e? Hallom, Örsúrral portyázik. S halljad: a vereckés vezér, amióta a besenyők elleni hadjáratai sorban sikerrel ütnek ki, dús zsákmánnyal fizetnek, egyre tartózkodóbb velem szemben! Nem, nincs szükségem e földön belül sem idegen, sem félig idegen országokra!

Magába mélyedt, majd szemét ismét felvetve rám, pillantása megenyhült.

– Lásd be, Szalán-országot nem adhatom vissza. De sajnálom, hogy éppen téged ért csapás miatta. Adok magas tisztet, elhalmozlak ajándékokkal, udvaromban külön díszsátrat állítok neked. Fiadat pedig hozd ide, belső emberemmé teszem, és atyja feledhetetlen érdemeiért egész életén át minden tettét háromszorosan fogom jutalmazni!

Azzal felállt. Tehát nekem ismét főt hajtva előtte, távoznom kellett volna. De nem mozdultam, nem tudtam megmozdulni. És szomorúan hallgattam, minő szavak gördülnek ki az ajkamon.

– Uram, még legutóbb is a gyula-családnál és azelőtt de hányszor a lelkemet tettem ki érted! És nem gondoltál közös emlékeinkre? Nem voltunk-e egymásnak násznagyai? Hát vezértársak Itáliában? Tudod, mi volt a neked tett legelső szolgálatom? Az, amikor huszonkilenc évvel ezelőtt Németföldről hazatért atyádat értesítettem, mi készül ellene, és rávettem, meneküljön. Valamit kérek mindezért. Egyet. Engedj el a szolgálatodból engem.

Kemény tekintettel végigmért.

– No, akkor úgy legyen! – És sarkon fordult.

Hazaindultam hát, még nagyobb bánatban, mint ahogy odamentem. Otthon megint ágynak estem. Már nem az elvesztett kánság fájt, hanem Taksony háládatlansága. Nikephorosz atya, aki,

Szent Életű Apát, a Te kezed alól jött hívásomra, téríteni szálláshelyem népét, éppen e napokban érkezett meg, de még az ő szent buzgalma sem hozott számomra vigaszt: épp csak lábra álltam. Jó ideig voltam otthon, amíg fiam épségben és meggyarapodva vissza nem érkezett Örsúr hadától. Akkor őt meg az atyát egymásra bízva, megint útra keltem, de most kelet felé.

A Nagy-Küküllőnek nevezett folyó közelében találtam meg Erdőelvi Zolta udvarhelyét. Egy sebtében hányt, még egészen el sem készült földvárban, amelyet az itteni nép Váradjának – az ő váracskájának – becéz.

A fáradságos út nemhogy elcsigázott volna, nagy, keserű haragomtól inkább megerősödtem, és oly kemény vágtában zúdultam be a sáncfal hasítékán az udvar letaposott porondjára, hogy a felriadt őrség nekem esett, mint valami ellenségnek. Szerencsémre Zolta úr, élvezvén az őszi napot, kint üldögélt – aranyban, selyemben – egy fatönkön, s felpattanva szólt: nehogy bántsanak! Hozzám sietve, karon ragadott, aggódva kérdezte, mi történt, mi bőszítő hírt hozhatok ily dühödten?

Sérelmem ott helyben úgy buggyant ki belőlem, mint hegyi forrás a földből, hogy rátapasztott markod alól is kivág és szertefröcsköl. Az én jó öreg uram pedig ezt hallgatva, szívére tette a kezét, deres szakállát markolászta, és ajka egyre jobban lebiggyedt együttérző keserűségében.

– Jaj, jaj, hogy veled ilyet tett, teveled! – Majd átfogta vállamat, mintha egyenrangúak volnánk. Látván megilletődött csodálkozásomat, azt mondta hangos szóval, hogy minél többen hallják: – Úgy bánok veled, mint fejedelemmel, hiszen már az lehetnél! Gyalázattal fosztottak meg ettől. Ezért az én szememben az vagy, menekült fejedelem! Aranyszablyát kapsz tőlem.

Rendkívüli jósággal, gyengédséggel és oly őszinte tisztelettel bánt velem, testvérem az Úrban, hogy a Te pogányok között bizony megkeményedett szívű szerzetesednek nem is egyszer kicsordult a könnye. Valóban, aranyveretű szablyával ajándékozott meg, szolgálattevőinek meghagyta, hogy úrnak szólítsanak, tapodtat nem engedett el maga mellől.

A legelső este azt mondta nekem:

– Taksony… tudom, a te segítségeddel… visszaszerezte nevemet. Visszaszerezte nekem… tudom és bánom, hogy a te károdra… a kősó tekintélyes jövedelmét. Azt mondhatná bárki: íme, derék és háládatos fia atyjának! Bizony az is. Remélem. De nem érti a szíveket. Nemrég tárkányt küldött hozzám, fejedelmi megbízottat, azt üzente: engedjem át Biharországot, a fejedelemfinak jár az, így kaptam én is Árpád atyámtól, tehát most Gézáé kell legyen! Mit volt mit tennem? Igaza van. Talán. No de Biharországot elvenni éntőlem?… Tőlem az én

hűséges kabarjaimat…. és az én Tanuz abám vakmerő népét?… Mintha a szívem közepébe nyilazott volna!

Ennyit mondott Taksonyról, s többé nem emlegette a dolgot. Az én dolgomon sem kérődzött. Egyikünk sebét sem érintette ujjal.

Zolta úr ez időben vette számba új országát. Fel-felkerekedett, bejárta az erdőntúli földnek hol ezt, hol amazt a vidékét. Meghallgatta a panaszokat, igazságot tett a vitákban, perekben, tanácsokat és rendelkezéseket osztott. A hófergeteges télen nem mozdult ki, de a tavasz kezdetén ismét útnak indult. Ezúttal azonban a kirándulás hamarosan félbeszakadt. Az egyik nemzetségfő szállásán Taksony egy újabb tárkánya ért utol bennünket, hogy ura rendeletét kihirdesse, mint mondta, először a fejedelem színe előtt, majd az ő engedelmével Erdőelve lakói minden nemzetségénél és a keleti székelység székeiben. A többi országrészben az ispánok már tudomásul vették.

– Hát hirdesd akkor – bólintott Zolta úr, kényelmesen elhelyezkedve.

Így kezdődött: – „Én, Taksony, Árpád fia Zoltának a fia, nagyfejedelmetek, szólok tárkányom szavával, halljátok, és ne felejtsétek!”

Arra a szóra, hogy *nagyfejedelem,* bizony mindnyájan elképedtünk kissé.

– „Olyan eggyé tettem immár az országot, amilyen csak hatalmas nagyapámnak, Árpád úrnak a korában volt! De hogy szét ne eshessen újra, ahol még megvolna, ott is eltörlöm a törzsfői tisztet. Én és kedves ispánjaim között… kik tartsák jól kézben megyéiket… nincsen szükség senki közben lévő hatalmasra. Ebből folyik, hogy senki sem nevezheti magát »úrnak« többé, csakis a fejedelmek. Fejedelem pedig mától ez a három legyen: az ország nagyfejedelme, Erdőelve helytartója és az »ifjabb fejedelem«, aki most a fiam, Géza. A gyula és a horka nem fejedelmek. Hát nem így volt Árpád idején is? Továbbá pedig: a hét vezér tanácsát el kell törülnöm, mert tudtom nélkül hoz döntéseket. Bulcsú vezér és Lél herceg most azért van távol az országtól, mert a hétvezér megkérdezésem nélkül megengedte nekik, hogy hadjáratot vezessenek Bajorföldre. ők ott s mi itt még igen nagy kárát láthatjuk e kalandnak! Ebből folyik: ha sem a hét törzs, sem a hét vezér nincs többé, minek beszéljünk »hétmagyar«, országáról? Minthogy a magyari föld immár teljes egészében egy ország lett, nevezzük »magyariak országának«. Tovább pedig: megszüntetem a horka méltóságot, hiszen annak betöltője az utóbbi években alig látta el a tisztét. De Bulcsú vezér a puszta címet még hadd viselje haláláig. A gyula méltóság ezután nem az egész országra szóló, ahogy Árpád úr sem kívánta annak. Az erdőelvi helytartók címe legyen, kik majd Erdőelvi Zolta fejedelem után következnek. Addig, amíg Erdőelve megnyílik számukra, Gyula vezér és utódai puszta címként hadd

viseljék! A horka és a gyula korábbi feladatát nádor-ispánomra bízom, kit udvartartásom vezetőjéből legitten országos méltósággá emelek; tovább pedig: a táltosok hivatásuk szerint áldozzanak helyi szellemeiknek, és kérleljék nemzetségük őseinek szellemeit, ahogy az öröktől fogva való. De az országnak főtáltosa nincsen, mivel Árpád a kende méltóság eltörlésekor ilyenről nem rendelkezett. Tovább pedig: minthogy Szalán-ország és Biharország az egész nép üdvére visszatért az ország közösségébe, ide térjen vissza Zolta fejedelemtől a Temesvidék is. Az egész országban én parancsolok! Tovább pedig…”

– Tovább pedig most én parancsolok! – szólt közbe Zolta úr, kinek a kihirdetés közben az arca egyre pirosabb lett. Testőreinek intve, rekedten hördült: – Ezt a tárkányt fogjátok le! Kötözzétek lovára, úgy kísérjétek vissza a Meszes kapuján! Uraddal pedig tudasd, te tárkány, hogy ha még valakit küld efféle mondókával hozzám, azt meg is csonkíttatom!

Azonnal visszatértünk Váradjára.

Zolta úr egész úton háborgott. Ilyeneket kiáltott nekem a lova nyaka mellől:

– Mi gond volna… de neki csak egyetlen egy van! Az, hogy fölibém, atyja fölé tolja magát!… Okoskodását se bírom, olyan embert nemzettem, aki még a tiszta vizet is megszűrögetné… Mit hagyott ez nekem? Csak puszta címet meg… igaz… jövedelmet. De azt is a más kárára… „Nagyfejedelem” a lyukas semmire! Még hogy ő parancsol nekem! Nekem?!

Ki sem mozdultunk a földvárból ezután. Azaz csak egyszer, egy betört besenyő hordát kergettünk vissza Etelközbe, azon a szoroson át, ahol betolakodott, de másként Erdőelvi Zoltának már nem volt kedve, hogy törődjön a tartomány ügyeivel. Csak sakkoztunk, olykor vadászni mentünk, hallgattuk a regösöket. Tengtünk ide-oda, mint valaha a körülfogott Biharban. Őriztük rosszkedvünket.

A következő tél elején váratlan vendég érkezett. Szürke kereszt a zászlaján, a mellvértjén ugyanaz vastag ezüstből. Sur vezér – azaz Lél nénjének férjeként: Sur herceg – érkezett száz vitézzel, számos, drágaságoktól roskadozó málhás lovat hozva. Mivel a várkapu már állott, és mindig zárva tartottuk, Sur felkiabált a sánc tetején álló őrségnek:

– Bulcsú úr és Lél úr, a külországi győzelmes hadjárat vezérei, hazatérvén zsákmányukból küldenek ajándékot a fejedelemnek!

A hírre felhágott őrei mellé Zolta úr, és kesernyésen kiáltotta vissza:

– Eltévesztetted az utat! Én nem az a fejedelem vagyok, akinek a zsákmányból rész jár!

Sur, meglátva Zoltát, vagy tíz kürtből hosszú üdvrivalgást

zengetett, azután így felelt:

– Legyél *az* a fejedelem, uram!

Öt napig volt ott Sur. Hol Zolta úrral, hol annak nádor-ispánjával, Ős bővel tanácskozott. Az udvar és minden sátra ezalatt megtelt a külországi hadjáratban fél világot bejárt vitézek csodás elbeszéléseivel. Mindenkinek tátva maradt a szája ekkora diadal és oly töméntelen zsákmány hallatán, mint amiről apróra beszámoltak. Hónapokkal ezelőtt mind fellázadtak a bajor grófok Henrik herceg és Ottó király ellen, még a salzburgi egyházfő, a nagy befolyású érsek is. Sváborság és Lotharingia nagyjai követték a bajor lázadók példáját, és szintén felzendültek a királyuk ellen. De minthogy igen kemény ember az, segítségül hívták Bulcsút és Lélt, kik évek óta maguk is éleszteni igyekeztek az ottani viszályt, és ugrásra készen álltak, hogy beavatkozzanak. Bajorország, Svábföld, Lotharingia bámulta seregük gyorsaságát, erejét, s aki Henrik hercegnek vagy Ottó királynak híve volt, bánhatta könyörtelenségüket és mohóságukat! Ez országokat járványnál, tűzvésznél pusztítóbb csapásként nyargalták végig, Brabantot, Frankóniát, Burgundiát pedig keményen megdúlták, majd útjukkal óriás kört írva le, Észak-Itáliát is végigfosztogatták. Úgy tértek haza a Nyugat és a Dél ezüstjével és aranyával, bársonyaival és brokátjaival, drágaköveivel és három-négy különböző nyelven beszélő, rabbá tett fiaival…

Amikor Sur eltávozott, Zolta úr összehívta legbelsőbb híveit.

– Ha a tavasz felitta a havat, felkerekedünk. Már nem vagyok Mén-Marót, a hétmagyar országában is szabadon járhatok-kelhetek. Igen, felkerekedünk! Meglátogatom Taksonyt.

De eljővén az ideje, nem úgy készülődtünk, mint akik csak látogatóba mennek. Zolta úr útnak indította kincstárát, ingóságát, sátrait, egész udvartartását, valamennyi testőrét, minden meghittjét és szolgálattevőjét, mintha Erdőelvére soha, soha többé nem is akarna visszatérni.

Így kezdődött az a vállalkozás, Atyám, amelyről hiú módon hittem, hogy kivezet sorsunk útvesztőjéből valamennyiünket.

ŐS BŐ VÁRA

És hogyan folytatódott, Szent Életű Atya?

Alighogy a hétmagyar országába léptünk, valahol a gyula területén táltosok jöttek elénk. Elragadtatott arccal csörgették dobjaikat, azt kiáltozták:

– Íme, Zolta fejedelem! Zolta! Zolta! Árpád fia Zolta ez! Éljél hős Zolta, igazságos Zolta fejedelmünk! Te kedves, te vitéz! Szellemek kegyeltje! Te, az ország szellemeinek szövetségese, Zolta úr!

Bárhol értünk szálláshelyet, elsőnek mindig a táltosok fogadtak, ugyanezzel az ujjongással. Látszott, hogy Lél keze messze elér. A mi fejedelmünk pedig boldogan kihúzta magát a nyeregben, úszott az örömben és a dicsőségben. Mi is örvendtünk, mert annyi bántás után, mint amennyi a hamis isten itteni papjaitól érte, bizony megérdemelte most a dicsőítést.

Nyár eleje lett, mire hosszú-hosszú menetünk rengeteg málhájával elért a Duna partjára. A fejedelmi udvar határában maga Taksony fejedelem jött atyja elé.

– A legfelső égben lakozó Atyácska hozott! Örvendek látásodon! – Leugrott a nyeregből, úgy indult feléje.

Zolta úr azonban nem szállt le hozzá, a kezét sem nyújtotta ki. Ezt látva, Taksony úr magához füttyentette otthagyott paripáját, és visszaült rá. De most már feszes tartásban társalogtak – Zolta vasderesének feje Taksony könyöke mellett, Taksony hófehér ménjéé Zolta derekánál, és a két állat is úgy állt, mint a cövek.

– Mély vízbe vetetted hálódat, fiam!

– Mert úgy mondják, apám: víznek öregében fogják a nagy halat.

– De te, amit tövén kellene fogni, a hegyén fogtad. Azt jósoltad, nagy baj lesz Bulcsú hadjáratából, és lett belőle nagy diadal!

– Aki távolról nézi… indulat nélkül… tudja, csak Ottó király kerekedhet felül az országában. Azt hittem, hamarabb fordul így, mielőtt Bulcsúék odaérnek. Ebben elszámítottam magam. De csak ebben. Mára így is fordult ott a dolog. Kitanultam én a német föld állapotát, és ismerem Bulcsú és Lél éhségét is. Amit éles lándzsáikkal segítettek szövetségeseiken, azt elrontották feneketlen iszákjaikkal. Nyomukban kipusztultak, elszegényedtek a vidékek, és az lett belőle, hogy mindenki felhördült a lázadó urak ellen, amiért nem restelltek – ahogy ők mondják – ilyen „kérlelhetetlen pogányokat” bevonni a testvérharcba, saját népük ellen. Ottó levágott hívei helyére kétszer annyi lépett. Most megint a királyé és megint Henrik hercegé ott minden.

– De a töméntelen kincs, a megszámlálhatatlan rab, az itt van. És félelmetes hírünk, amit ők keltettek, oltalmaz bennünket.

Taksony úr végighordozta szemét végeláthatatlan menetünkön.

– Ennyi emberrel, ennyi holmival jössz hozzám? Apám, úgy tetszik, költözködöl.

– Veled is megeshet, fiam, hamarost. Lásd be: kis hanggal túl nagyot kiáltottál. Most én mondom neked, mert mások is így kívánják: cseréljünk föveget.

– Itt tárgyaljunk a mezőn, nyeregben?

– Itt, most. Hisz másképp fogadják a vendéget, mint az urat.

– Tudom, apám, hogy Bulcsú és Lél megint igen erőre kapott. De én is állok már úgy, hogy mindent megnyerhessek, ha te támogatsz.

– Támogatlak egyetlen tanáccsal. Fékezd a gőgöd. Add át a nagyföveget nekem, és várd ki sorodat. Azalatt kitanulod majd, hogy máskor meddig mehetsz.

– Nem úgy. Aki kezdte, az fejezze be. A véka búza kis szemekből áll, ez az én számításom. Nekem az alkalom parancsolja a tettet, akár nagy az, akár kicsiny, mindegyik egy lépés; előre visz. Igaz, ez most a neheze. Vagy kivágom magam belőle, vagy beleszakadok! De nem hátrálok meg semmiképpen, még ha nem támogatsz is. Te csak vigyázz, nehogy ellenségeim keze legyél!

Még egyszer végigtekintett vitézeink, málhás tevéink és lovaink, ernyős szekereink hosszú-hosszú során.

– Atyámként és vendégként fogadlak.

– Uradként nem, Taksony?

– Apámuramként, Zolta úr.

– Akkor hát térülünk innen másfelé.

– Hová? Hisz ispán sincs, aki ennyi népet állatával együtt néhány napnál tovább etethetne.

– Ebben is csalódol. – S Zolta úr parancsokat osztott, hogy menetünk forduljon a Duna partján észak felé.

– Édesatyámként elvárlak, Árpád fia Zolta úr! – erősködött Taksony.

– Nem áhítok arra – fordult el Zolta. – Távozunk.

– De akkor Erdőelvébe vissza – szólt utána Taksony, és a szava most harapós volt. – Hisz ott a helyed.

Zolta úr némán elugratott mellőle, Taksony úr pedig megfordította a ménjét, s a nyeregben felemelkedve, foga közül éles füttyöt eresztett, mire hátrább cövekló testőrsége megmozdult, szintén fordított a lován. Valamennyien úgy elporzottak a fejedelmi udvar irányába, mintha sose jöttek volna vendéget fogadni.

Mi a Duna mentében elérve a Megyer-révet, átkeltünk a folyam nyugati partjára, és Ős bő távoli várának tartottunk, amely ott áll magasan a Séd vize felett. Alig érkeztünk meg, és időztünk ott néhány napig – zsúfolásig megtöltve e helyet a közeli Balaton partjairól meg a messzebbi, de dús Csallóközből megszámlálhatatlan málhás állaton,

szekéren özönlött hozzánk az élelem. Így aztán nem okoztunk túlságosan nagy gondot Ős bő derék fiának, a Sédvárban parancsnokoló Szalóknak.

Egy napon bőkezű ellátóink, Bulcsú úr és Lél herceg is betoppantak. Lél már nem volt olyan torzonborz, szántott arcú, amilyennek korábban ismertem, ellenben szikár termetén most az öve fölött elöl hegyes galambháj púpozódott, hogy ez örökmozgó nyakiglábnak a külsejét mégis megtartsa furának. Őt, némi hátborzongással ugyan, azért kedveltem én, de a pompázó Bulcsútól, nem feledhetvén Konstantinápolyban szegény asszonyomra nyilazott gonosz szavait, igyekeztem minél távolabb tartózkodni.

– Haj, Zolta! – kiáltotta a nyeregből lepattanva Bulcsú. – Haj, derék Zolta fejedelem! Hála a szellemeknek, hogy visszakaptad a neved, s megint te vagy, lehetsz itt az első. Árpád fia, ne tűrd, hogy féltékeny fiad Erdőelvi Zoltaként a sutban tartson téged. Elég volt száműzetésedből. Első fejedelméül kíván téged a nép!

Lél meg így szólt hozzá:

– Tekintélyes, sőt a szellemektől való szenvedtetésed és a velük történt nagy megbékélésed folytán szinte szent rokon, ládd, a hím szarvas is ahányszor a télre leveti koronáját, mindig bokrosabban tűzi újra fel. Most végre nyarad eljővén, te is díszedet újra és dúsabban fogod felölteni!

Aztán a főbbek elindultak Szalók nyomán, ki megmutogatta a vendégeknek Sédvár minden zegét-zugát. Közben arról folyt a szó, hogy az ország különböző részei és a nép főemberei közül hol, ki melyik párton áll majd. – A megyeriek? Immár Taksonyéi. Arra kellett neki a törzsfők menesztése, hogy ezek ne legyenek Tormás kezén. De Nána, hej, Nána meg épp emiatt szőröstül-bőröstül a miénk! Az Őrlánc mindig a székben ülő Árpád-házi fejedelmet támogatja. Örsúr is oda húzott azelőtt, most Taksonyt túl keménynek találja, ő hát vagy a többséghez áll, vagy semleges lesz. Gyula gyulára mi számíthatunk, de Zomborra ugyanezért Taksony. Hát Bihar? A kabarok nem fogják tudni, hová legyenek. Téged imádnak, Zolta, a fiad meg gyerekkora óta kedvencük. Azok majd csak békíteni akarnak köztetek. Tanuz aba most szintén tehetetlen. Mert hiába vőd neked ő, Zolta, és asszonya a te lányod, amikor az az asszony Taksony nénje is, Tanuz húga pedig Taksony felesége! Gilád velünk tart, ami jó is, és rossz is, mert a temesközi ispánok jó fele azt nézi, hogy a Giláddal szemben álló pártra tegyen. Mindent számba vettünk? Nem, ott van még Erdőelve. Azok megszerettek téged, Zolta úr, ugye? De halljátok: mégis semlegesek lesznek, mert a gyula-családnak attól a részétől várják a jövőjüket, amelyik Taksonnyal szövetkezett. No, akkor a választást igyekeznek elodázni…

Bulcsú úr itt megállított minket.

– Látjátok, mit mutat a számvetés? Az egyik párt ugyanolyan erős, mint a másik! Éppen ugyanolyan erős. Itt is annyi, mint amott.

Valaki elnevette magát.

– Hogyhogy ugyanolyan erős? Hát ti? Te Bulcsú, Lél meg Sur? Ti nem számítotok?

– Ez az, hogy éppen mi számítunk! – hahotázott Bulcsú. – Nélkülünk a mérleg vízszintesen állna. A mi révünkön mutatkozik óriási fölény! Mert hogy mi itt vagyunk ezen a párton, és el is döntjük a sorsát, ez csak természetes.

– Minek a számvetés? – kérdezte Ős bő. – Erősebbek vagyunk, úgyis tudtuk. Csak nem fog kenyértörésre kerülni a dolog?

– Nem fog. De csupán azért nem, mert ezt a számvetést Taksony is megcsinálja, és kénytelen belátni, jobb, ha nem támaszt viszályt.

Ugyanennek a napnak a délutánján aranyszállal átszőtt, ékkövekkel és gyöngyökkel díszített bizánci palástban egy szürke hajú és szürke arcú férfi is érkezett. Ha nem látom kíséretének zászlain a szövétneket tartó oroszlánt, mellén pedig a patrikioszi horgonykeresztet, bizony nem tudtam volna, hogy ez Gyula úr. Pedig ifjúkorában találkoztam vele. De oly nagyon görnyedt lett azóta, annyira megviselt és fájdalmas arcú, hogy ki se mondhatom. Nagy szomorúan állt meg Zolta úr előtt.

– Veled szembefordult a fiad. Velem meg családomat fordította szembe. Két megcsalt apa, legjobb, ha összefogunk! – S igazán keresztényi módon sóhajtott fel. – Ó, Jézus isten, szerelmetes mennyei császár, segíts bennünket! – Megölelte és mindkét orcáján megcsókolta Erdőelvi Zoltát, szintén keresztényi módra, mert itt barátjának a barát legfeljebb vállát fogja át, és kissé megszorítja.

Ezzel őközöttük is megtörtént a békekötés, amire bizony soha nem számítottam volna.

Az esti lakoma végén áldomást ittunk Zolta úr ügyének sikerére.

– Tiszta sor, hogy hogyan üssük nyélbe – emelkedett fel az áldomási kupával kezében Bulcsú. – A must rázatlan érik borrá, mi is békésen fogjuk elintézni! Összehívjuk a hét vezért, mégpedig Taksony saját udvarhelyére, hogy emiatt ne legyen panasza. Tudván, mi erő áll a hátunk mögött, nem fog ellenkezni. A hétvezéri tanács tagjain semmit se változtatunk, hát amiből vita lehetne, nem töltjük be Kulán helyét. Így hatan leszünk. A hagyományos sor szerint: Taksony, Gyula, Bulcsú, Tormás, Lél és Örsúr. A gyula előadja, hogy a négy évvel ezelőtti fejedelemválasztói tanács csonkán, őnélküle ült össze, tovább már nem érvényes. Annál inkább, mert Zolta visszakapván fényes nevét, vissza kell hogy kapja a nagyföveget is. Mi – Bulcsú, Tormás, Lél – rögtön hangosan kiáltjuk: Igaz, így legyen! Ez tehát négy szó Zolta mellett, akkora többség, hogy az ide is, oda is húzó Örsúr csakis mimellénk állhat. Öt szavazat Taksony saját szava ellen! Gyula úr,

vállalod-e a feladatot?

– Vállalom! Úgy teszek, ahogyan mondjátok.

– Ládd-e, Zolta! Bizony kikiáltunk! Éljél! Erre igyunk!

Felálltunk, mind ittunk, és lecsaptuk a kiürült kelyhet.

– No, akkor – mondta Bulcsú – most igyunk azokra, Zolta, akik megválasztanak.

– Várj csak – szólt közbe a kipirult Zolta úr. – Ne feledkezz meg az ifjabb fejedelemről, akiről szintén döntötök. Most reá kell inni – nyúlt a Bulcsú úr Balaton parti szőlőinek erős borával újratöltött ivóedényéért.

– Igaz – bólintott Bulcsú. – Tehát a jövendő ifjabb fejedelemre, a te fiadra!

– Micsoda? Hát Taksony lesz az?! – hördült fel Gyula úr.

Bulcsú odakapta fejét, és erősen a szemébe nézett.

– Igenis ő! Sur által Zoltának ezt ígértük. Igyunk rá. Zolta utódaként éljen Taksony!

Lél intett, hogy várjunk.

– Mielőtt innánk rá, valamit meg kell fontolnunk újból. Jó-e így, hogy Tormás ott van a hét vezér között? Mert ha Zoltának nem ő lesz a kijelölt utóda, vagyis ha Tormás herceg a mi pártunktól sem várhat többet, mint Taksonyétól, bízvást inkább a most való fejedelmet támogatja, hisz tőle ezért hálára számíthat. Ha pedig Taksony mellett csak egyvalaki szól is, Örsúr szintén az ő pártjára áll. Három három ellen! Ez kétes eredmény…

– Nem kétes, hanem kétségbeejtő! – rémült meg Gyula úr. – Azt jelenti, nincs érvényes új döntés. Akkor a csonka tanács határozata marad, és vagy belenyugszunk, vagy fegyverhez nyúlunk. De ha az utóbbit tesszük, itt a belháború!

– Márpedig békésen akarjuk – szögezte le újból Bulcsú. – Igaza van Lélnek, hagyjuk ki Tormást a hét vezér közül. Egyáltalán, mi szükségünk nekünk törzsfőkre? Fogadjuk el Taksonynak azt a rendeletét, hogy őket eltörölte. Akkor a hét vezérből öten gyűlünk össze. Három szó lesz Taksony ellen, és Örsúr vagy felsorakozik negyediknek hozzánk, vagy semlegesnek nyilvánítja magát, de mindenképpen csatát nyertünk!

– Így már bízhatunk, és ihatunk Taksony ifjabb fejedelemségére! – emelte Lél elsőnek a maga főtáltosi ivókürtjét.

Másnap a vendégek távozni készültek.

A búcsúlakomán, amikor a kumiszra és vele a társalgásra került a sor, Lél így beszélt:

– Végigtekintek itt a nép elein. Taksony egyedül maradt, márpedig sok kutya: nyúlhalál! Kár, hogy külországi követeink még nem érkeztek vissza, mert amilyen jól áll a szénánk, az volna az üdvös, ha rögtön kitűzhetnénk a hét vezér összehívásának napját.

– Miféle követeket vártok? – érdeklődött meglepve Zolta úr.

– Akiket Ottó királyhoz menesztettünk – válaszolta Bulcsú. – Mert addig nem kezdhetünk vitát, amíg a hátunk fedve nincsen. Ha a német becsap ide, elsőnek és legnagyobb számban Lél meg az én vitézeim pusztulnak, ezt megtanultuk. Ottó odahaza a tél végére megint felülkerekedett, és most fűti a harag, a bosszú ellenünk. Bár aligha érezheti még elég szilárdnak ahhoz az uralmát, hogy kikössön velünk. Azt üzentük: fizessen adót a jövő évre, vagy újra támadunk! Egy évre mindenképpen megfizeti. Akkor addig bizonyos is a béke, és annyi elég, hogy Taksonnyal elintézzük a dolgot…

Ők elmentek, mi meg ültünk Sédvárban tovább nagy szorosságban. Éppen azért szerettük volna mielőbb megtudni, mikorra várhatjuk a szabadulást onnan. Mennyire örvendtünk, amikor néhány nappal később saját szemünkkel láttuk a nyugatról visszatérő követeket, akik Bulcsú úr szálláshelyére tartva, a mi várunk alatt vonultak el, számos jól megrakott málhás lovat vezetve. Megjött az adó!

A rákövetkező este azonban ezzel toppant be Bulcsú úr:

– Ej, fránya, rusnya egy király ez! Küldött, de nem adót, hanem valamelyes „ajándékot”. Bár minden kihívó szót gondosan kerül, az adófizetést nem vállalta. Most aztán érezze az ember biztonságban magát ilyen alattomos uralkodóval szemben! No de nem fog meglepni bennünket! Mi is megcsapoltuk őket, egymást is ők jól megcsapolták, aztán Bajorföldön még most sincs igazi béke, leszámolunk vele! Kár, hogy Eberhard herceg még a tavalyi lázadás előtt meghalt, és még nagyobb kár, hogy öccse, a bajor lázadók vezére, Arnulf gróf Regensburgnál elesett. De Berchtold gróf, a fia, itt van udvarhelyemen, ő majd segít újból felszítani a bajor zendülést. Most nem megyünk hosszú időre, Zolta, csak végzünk, végeznünk kell a király seregével, hogy jó időre elvegyük Ottó bosszúálló kedvét, a hátunk biztos legyen.

– Szóval hadjáratra mentek – mondta ki sápadtan Zolta úr.

– Csak becsapunk Németföldre, már térünk is vissza; a dolgunk elvégzése a nyár közepe helyett mindössze a nyár végére marad.

Nekünk azonban minden nap számított. Unatkoztunk, és a szűk helyen folyton egymásba botlottunk, legfőképpen pedig szerettünk volna zendülésünknek is – hiszen mégiscsak az volt – mielőbb a végére látni. Zolta urat kiváltképp türelmetlenné tette a várakozás. Így bizony nagyon letört bennünket a közbejött nehézség.

Taksony úr is résen volt. Kipuhatol ő mindig mindent. Nyilván ismerte a dolog új fordulatát, mert egyszerre csak írott nyilat küldött Zolta úrnak. Ez állt benne: „Térj vissza a reád bízott országrészbe, s ne fondorkodj énellenem. Fiúi kérésem és fejedelmi parancsom ez!”

Zolta úr vérvörös arccal mutogatta bizalmasainak.

– Kengyelnek néz engem a cenk, amibe csak úgy beleakasztja a lábát! Azzal fenyeget… értem én… hogy még Erdőelvét is elveszi

tőlem! – Első indulatában az volt a válasza, hogy hajlós vesszővel véres csíkokkal pingáltatta ki a szegény kengyelfutót: mondja meg urának, a hátán hozza a feleletet.

De még ennél is meggondolatlanabb tette volt az, hogy amikor Bulcsú, Lél és Sur befejezvén az előkészületeket, a hadba indulás előtt eljött elbúcsúzni, nekik is nagy haraggal megmutatta, mit írt a fia. Mert ezek háborogtak meg sajnálkoztak csak igazán, végképp felbőszítették. Tettek egyebet is, amit bízvást már régen erre a napra tartogattak.

Azt mondta Lél herceg, nagy megütődve:

– Én bánom múltkori tanácsomat, Tormás félretételét. Aggasztó és képtelen dolog, Zolta úr, hogy távollétünk alatt ilyen magadban leszel. Mert bár minélkülünk épp oly erős vagy, mint Taksony, de ne feledd: közeli kutya harap, távoli csak ugat! Megyeri szálláshelyek veszik körül a földváradat, meg az Őrlánc őrségei. Erőszakos fiad könnyen elnyom itt, mielőtt segítséget szerezhetnél. Hiszen a szomszédban, Bulcsúnál más, mint asszony meg vénember, nemigen marad, utána a mi pártunkról kit érhetsz legközelebb? Gyula urat, de hol? A Duna és a Tisza közén, meg Nánát, a messze Tisza partján! Tormás ellenben… ugyan már nem törzsfőjük a megyerieknek, mégis sokat tehetne, hogy fékezze, visszatartsa őket, neked időt nyerjen, ő aztán nincs távol, saját nemzetségével és kíséretével vitézül fedezne! Igen, ő megvédene, ha akarna, és akarna is, ha tudná, nem más, ő maga lesz az ifjabb fejedelem, mert Zolta pártja őt jelöli.

Bulcsú hümmögött, erre-arra nézett.

– Van ebben igazság. Kétség nem fér hozzá. De hát mást ígértünk, és amit ígértünk, ne vonjuk most se vissza. Te döntsed el, Zolta. Mindenki maga ismeri legjobban a fiát. Nem fogsz-e csalatkozni benne? Szörnyű veszélyt vállalsz a nagylelkűségedért. Megérdemli-e?

– Hogy mit érdemel? – Zolta úrnak eltorzult az arca, és az írott nyilat ízekre tördelte. – Leveszem a fiamról a kezem! Szóljatok Tormással.

– No jó, hogy mondod – így Bulcsú. – És jó, hogy még akad valamennyi időnk, ezt nyélbe ütni…

Ős bő riadtan vetette közbe.

– Nem kerül vissza akkor a nagyföveg Taksonyhoz. Neked utódod, Zolta úr, nem fog országolni egy se!

– Hát akkor úgy lesz! – pattogott a mi indulatos urunk, hol elsápadva, hol meg kivörösödve. – Mit tegyen, aki ilyen gőgös fiat nemzett?! Ej, az elkapatott! Még hogy az országot ő egyesítette! Én teszem azt éppen, aki a hajdani legnagyobb ellenfelekkel, Bulcsúval, Léllel, Gyulával tudtam szövetségre lépni!

A hadjáratba induló vezérek, arra hivatkozva, hogy Tormás herceget is fel kell hát keresniük, máris búcsúzkodtak. Sur herceg

azonban nehezen vált meg tőlem. Egy évvel több, mint húsz esztendeje volt annak, hogy Bizánc földjén összetalálkoztunk, és a felséges császárért – Te tudod, Atyám – olyan tettet vittünk véghez, amely az éjszakában akkor magányos fáklyaként világolt, de felkelvén a nap azóta, füstjével a derült eget immár csak sötétítheti… Mi egymás közt mégis – bocsásd meg önhittségünket – büszkék voltunk reá. S még annyi más közös emlékünk tolult a hadba induló Sur vezér szájára, hogy Bulcsú és Lél már rég a nyeregben ültek, amikor ő a lova mellett állva, egyre azokat sorolta.

Nekem eközben – mivel igen szemfüles vagyok, és hallásom öregkorom ellenére hibátlan – megütötte a fülemet az, amiről fejünk felett Bulcsú és Lél beszélt.

– … Erről más táltos kérdezze a legfelső égben lakozót! – suttogta Lél, igen érzékeny és fojtott hangon. – Mondottam már: Egyek ősöm szent hangja énbennem elhalkult. S tudd meg: már elhallgatott egészen! Mert cenk vagyok, Bulcsú! Mérhetetlenül bűnös, amiért nem tiltottam, sőt elnéztem, hogy te meg Gyula idegen istent pártoljatok…

– Eh, nem is kérdeztetem a szellemeket – dörmögte barátját nyugtatva Bulcsú. – Minek? Ottó nem erősebb ma sem, mint tavaly nyáron, mi meg nem vagyunk gyengébbek…

– Én pedig úgyis mi mást tehetnék Egyek engesztelésére – egészítette ki Lél rekedten –, mint hogy bármi áron irtsam Magyariföld ellenségeit…

Surt, amint a kengyelbe hágott, most én tartóztattam egy pillanatra.

– Szellemeid jósoltak-e neked a hadjárat kimeneteléről, derék Surom?

Mellére ütött, az ezüstkeresztre.

– Azt, hogy táltos nemzetségem dicső jelét messzi földön tisztelni fogják! – felelte vidáman.

Ők elvágtattak, minket pedig Sédvárban most már a keserűség is fojtogatott. A bánat és megdöbbenés, amiért Zolta úr kizárta fiát az utódlásból. Ő látva szemünkben a szemrehányást, szótlan lett és ingerlékeny. Ezzel még fojtóbbá vált a levegő körülöttünk.

Ráadásul egyszerre azt láthattuk, hogy a távolabbi dombok tetejéről lovas őrsök tartják szemmel a várat. Az élelmet szállító ínek is beszélték: az Őrlánc vitézei megállítják őket, és megvizsgálják, a sok málha között nem rejtegetnek-e fegyvereket. Bulcsú és Lél seregének eltávoztával így hát valósággal foglyok lettünk. A fogság napjai pedig kétszeresen hosszúak.

Hír is csak egyetlenegyszer, a nyár derekán ért el hozzánk; az Őrlánc vitézei bizonyára elkapdosták a Sédvárba igyekvő kengyelfutókat, és ezt az egyet is csak azért engedték át, mert nemigen volt okunk örvendeni neki. A második fejedelem egy belső jobbágya állt előttünk siralmas állapotban, hogy elmondja: Gyula úr

(azaz, Atyám: Sztephanosz testvérünk, ki ő szent felsége, Kónsztantinosz császár saját keze által megkereszteltetvén, idehaza a szent egyháznak valóban buzgó és bőkezű támogatója lett), váratlanul megboldogult istenében!

A jobbágy úgy magyarázta: bizonyára családi viszálya miatt, mert szerfelett búsult, amiért asszonyát, kislányait nem láthatta többé, öccse is hátat fordított neki, és ez vitte volna el.

E hír nemcsak gyászos volt, hanem másként is igen kellemetlen, minthogy Gyulának elhalálozása folytán utóda öccse, Zombor vezér lett, ki Taksony úr szövetségese. Számolgattuk is mindjárt, hogy a hét vezér tanácsában most majd hárman lesznek Zolta úr mellett, ketten ellene, és Örsúr semleges.

– Lám – villogtatta ránk beesett öreg arcában mélyre süppedt szemét a mi urunk –, ha el nem fogadom Tormás ifjabb fejedelemségét, akkor már mindennek vége. Mert akkor őt a hét vezér közül ki kellett volna hagyni, s most csak Bulcsú meg Lél lenne ott mellettem, Zombor, Örsúr és maga Taksony pedig ellenemben! Alulmaradnánk!

Ezt sokszor elismételte, egyre elégedettebben. Később szemrehányóan hozzáfűzte:

– Pedig ti nem jó szívvel hallottátok döntésemet!

– Elég fájdalmas is – jegyezte meg szomorúan Ős bő.

Zolta úr rámeredt, aztán hátat fordított mindnyájunknak. Hosszú időn át senkit sem engedett színe elé, de gyakran tanúi lehettünk, hogy a sáncfal mentében sétálgatva magában beszél, magyaráz, és nemegyszer annak is, hogy tenyerébe temeti az arcát.

Végül egy napon hívatott minket.

– Taksony… önhitt ifjú vetélytársam – tette hozzá gúnyosan – még segíthetne a dolgán. Engem csak abban köt a szavam, hogy a hét vezér miként döntsön az ifjabb fejedelem felől. De ha nem a hét vezér dönt, hanem Bulcsúék távollétében magát megemberelve, önként adja át nekem a nagyföveget, akkor még megtehetem őt utódomul…

Mi reménykedni kezdtünk, és biztattuk, mielőbb küldjön – hiszen már nyár vége volt – Taksonynak írott nyilat erről. Napokon át törte a fejét, hogy mi álljon abban, de nem fogadott el semmiféle tanácsot. Végül ezt rótta a vesszőre saját betűivel: „Ha fiam vagy, magad adod át azt, ami engem illet, s fiamként utódom leszel. Ha mégsem teszed, nem vagy fiam, és a leszámolás napján ne várd, hogy apád legyek!”

Szent Életű Atya, ha szegény jó Zolta úr nem lett volna pogány, azt mondanám, hogy a leszámolással való fenyegetést a Diabolosz súgta neki. Mert mit várhatott ezután büszke fiától? Taksony úr nem korbácsoltatta meg Zolta úr kengyelfutóját, hanem azzal küldte vissza: amit Erdőelvi Zoltának legutóbb írt, megváltoztathatatlan parancsa!

Zolta úr hófehérre őszült e nehéz napokban, de esze ágában sem

volt, hogy Erdőelvére visszatérjen, és ezt mi sem kívántuk semmiképp. Különösen én nem, ki sértett haragomban elképzelni sem tudtam, hogy Taksony maradjon fölül.

Esténként ezután gyakran fáklyás lovasok – a megyeriek közül való növendék vitézek – nyargalták s zajongták körül a várat. „Marót Zolta, Marót! – kiáltozták. – Marót Zolta, menj haza! Menj el, amíg mehetsz, Marót Zolta, Marót!” Testőr hadunk kicsapott rájuk, de eldobták a fáklyákat, és a sötétségben nyomuk veszett.

Kora ősz lévén, már minden nap várhattuk a hazatérőket. És minden egyes nap vártuk is. Amikor pedig sárgulni kezdtek a falevelek, már minden napszakban vártuk őket. Hajnalban, reggel, délben, délután Zolta úr, Ős bő és én felváltva álltunk a sáncfal tetején, hogy mielőbb megpillanthassuk a hírhozót. Szegény fejedelmünk szürkületkor feküdt, és szürkülettel kelt, mert szentül hitte, a jó hír hozója nappal érkezik, ő pedig azonnal fogadni akarta.

De a hír éjszaka érkezett. Hallgassa meg Kegyességed, mint esett.

A HÉT REGÖS

Tél elejének egyik éjszakáján, Szent Életű Atya, fáklyás lovasok döngettek bebocsátásért. De a lándzsáik zászlócskáin Taksony fejedelmi oroszlánját viselő fegyveresek nem lépték át a kaput, csak kísértjeik. Ezek heten voltak, s mind bűnbánók, mert gyalog, mezítláb, öv nélkül jártak. Mi, számosan éberebbek, a kapunyitás zajára felneszelvén álmunkból, odacsődültünk, s rémülten hőköltünk hátra keresztül-kasul összeszabdalt arcuk elől. Igen, Kegyességed, ez a hét büntetett vitéz a nagy gyásznak a mi pogányaink szokása szerinti megdöbbentő jelét viselte! A fáklyavilágnál aztán azt is észrevettük, hogy valamennyiüknek bagolytollas fövege van, meg hogy tarisznyájuk lebernyege mögül hegedő nyaka mered elő. Vagyis e hét halálhírhozó, azaz gyászvitéz, egytől egyig énekmondó, regös.

– Mi bűnt követtetek el? – kérdezgettük őket.

– A külországba ment had vezéreinek képében jöttünk. Az ő nevükben vagyunk bűnösök, mert csatát, hadat vesztettünk!

El nem lehet mondani, mit éreztünk, Agrosz Szent Életű Apátja! Jajongani kezdtünk, de egymást intve igyekeztünk halkan tenni, nehogy az alvókat, különösképp fejedelmünket felébresszük. Hadd legyen még egy nyugodalmas éjszakája szegény Zolta úrnak.

– S kik a nagy halottak, akiket gyászoltok?

– Az egész had számolatlan elesettei meg a vezérek, akik az ellenség bosszújából mindhárman rútul végezték életüket.

Ős bő és Szalók csendet teremtett, és a sáncfal legtávolabbi sarkába vonultunk, ott faggattuk tovább a hét szerencsétlenségében félelmetes regöst. Hogyan kerültek Taksony vitézei kezébe? Ki mindenki tud már kétségbeejtő híreikről? Azt felelték: Ottó király parancsára német lovagok Őrizete alatt vonszolták magukat a hazai gyepűig. Lábuk csupa véres seb lett, mérhetetlen hosszú ideig tartott az útjuk. A gyepű innenső kapujánál Taksony állította őrséget találtak, így kerültek a fejedelemhez. Ez pedig meghallgatva őket, szigorúan rendelkezett: legelsőként Sédvárba jöjjenek, e helyen végezvén, majd eredjenek Bulcsú udvarhelyére, onnan meg Lélére, Suréra, azután szálláshelyről szálláshelyre, nemzetségről nemzetségre, véges-végig az egész országon, mindig ilyen állapotban, ahogyan érkeztek. És mondják el mindenütt, miként vesztették el vitéz és gőgös vezéreik magukkal együtt egész hadinépüket.

– Mondjátok hát – rebegte Ős bő, és megrendülten vettem észre, hogyan hálózzák be öregen is szép kerek orcáit sose látott redők szarkalábai. – Beszéljetek!

Azok nem beszéltek, hanem énekeltek, helyesebben „éneket mondtak”, ahogyan a regösök teszik. Kik olykor dallamot vegyítenek a

szavukba, olykor meg szavalják az egyhangú, fel-felcsapó, ének és mondás között lebegő melódiát, s közben pendítenek a hegedőn, hol csak egy-egy hangot, hol egész futamot. A szörnyű történet minden részlete, a regösök minden szava, szavuk lejtése most is fülemben cseng. De ahogy én Kegyességednek itt leírom, halvány árnyéka annak, ahogyan ők a vesztes csata történetét színes regösénekükbe fonták.

Megszólalt az első regös:

– Halljátok! Halljátok! Első ének: *A mi vonulásunkról és Berchtold hűségéről való.*

S rákezdte:

– Hatalmas volt a had, amit a fényes Bulcsú és fergeteges Lél a Duna partja mentén idegen földön vezetett; velük volt Sur is, a rettenetes besenyő. Jöttünknek híre Henriket Regensburgban érte, betegágyban, s a gyűlölt herceg ott bezárkózott kövér bástyái mögé. Hadait, melyeknek ő nem állhatott élére, bajának gyötrő kínja miatt, Ottóhoz küldte el, hogy fegyvereikkel segítsék a királyt.

Berchtold gróf, az egykor barát Arnulf hercegnek jó unokája, ki velünk tartott, megpróbálta felrázni, harcba bevonni a Henriket, Ottót oly nagyon gyűlölő bajor, sváb urakat. Kihez maga ment el kis seregével, kinek csak üzent. Ám ezek mind félték már a herceg s a király haragját, nem mertek segítségünkre jönni nekünk, csak örvendtek, de nagyon, a kiújult háborúnak.

Ezalatt a vezérek a fősereg élén feltarthatatlanul nyomultak előre, s ahogy lenni szokott: sok portyázó csapatot küldöttek minden irányban, hogy sarcolva s gyújtogatással rémítsék az egyszerű népet. Bulcsú Léllel és Surral egyetemben Augsburgra vetette magát, lévén ez a Svábföldnek gyepűjén, s elég alacsony fal fogja körül.

Jó Berchtold Ulmnál jár csapatával, s egyszer csak megpillantja Ottó nagy seregét, mint lépi át a Dunát! Hej, vágtat lóhalálában a gróf, hogy hozza nekünk a hírt Augsburg vára alá: hagyjuk az ostromot ott. Kiált Bulcsú nagyot: Jön hát, jön a király! Hagyjuk az ostromot ám. Holnap lesz már a csata. El a vár alól. Viadalra!

Más volt az üteme a regös szavának, Szent Életű Atya, de a méltóságteljes léptetés görög nyelven tolmácsolva ekképp tolult a tollam alá.

Itt a második regös vette át a szót, és ne haragudj, ezt az éneket is csak gyatrán közvetíthetem, hiszen sem az antik *poiétészek* múzsája nem illette soha az én homlokomat, sem pedig – ahogy a regösök állítják magukról – a szellemek nem súgnak nekem. Úgy jegyzem fel, ahogy azon az éjszakán egyszer s mindenkorra zsigereimbe ivódott. Ha álmomból ráznának fel, akkor is elfújnám – zokogva – ez egyszer hallott szavakat magyari nyelven szóról szóra, ám lefordítva csupán ilyen satnyán, amiként itt következik.

A második regös azt mondta:

– Íme, nyissátok ki fületeket a második énekre, *Lél cseléről és Konrád hercegről.*

Emitt a németek városa, Augsburg, úgy is nevezik: „Augusta”. A fürge Lech folyóra tekint keletre néző kapuja. Körülpillant Bulcsú, és kiáltja: Menjünk a Lech vize mellett, e katonákkal zsúfolt vár alól itt délebbre valamelyest, jó vitézek, derék fiaim, amott a ritka fás, tágas síkra ki! Az a nekünk való csatahely, hol érdemes hadakozni. – S vonult a maga seregével a Lech-mezőre legott!

Lél nagyszámú hada más úton indult oda, mint Bulcsúé. Átkelt a folyón, s a túlsó part mentében lovagolt dél felé. Ottó király kora hajnalon érkezett szél lengette zászlók alatt, bajor, sváb, frank sereggel, és cseh népéből is hozott hadat. Lél vezér látva, seregük vége hol áll, a folyón visszaúsztatott. S hogy aranykürtjéből vízáldozatot mutatott be, szólt: Rohamot! – Keményen az ellenség hátába mart legott!

El is fogta az utóvédet meg a málhát, keltvén szörnyű rémületet. Csakhogy éppen Konrád herceg vezette a frank sereget. Ő, ki tavaly segíteni hívott minket, velünk barátkozott, s együtt küzdvén seregünkkel, az átkozott, tőlünk sok fortélyt kitudott. Most ment a királyhoz: – Nem az egész ellenség támad ott, ez csupán cselük! Te mit se bánj, haladj tovább, majd hátra mi, bősz frankok megyünk! – És zúdulva Lélre, tőle mindent visszavett legott!

A harmadik regös állt ki most. Fejcsóválva és nagy szánakozva jelentette be:

– A harmadik éneket *Bulcsú tévedéséről és visszavonulásunkról* halljátok.

Bulcsú vezér arra várva, hogy Ottó ama hátába támadt zajra megriadva, a seregét megfordítja, megfordítja nagy riadva, ama hátul támadt zajra, ő meg él majd e zavarral: mikor német ott áll farral, hátába visz majd sereget…

Nézelődött, nem sietett. Nem sietett, nézelődött. Kicsit azt is hitte, győzött.

Ám Ottó nem mutat hátat, hanem elsőnek ő támad. Bőrvértezett lovas népe árad Bulcsúnak elébe. Árad gyorsan, szinte röppen, a kezében könnyű fegyver. Bulcsú ezt a harcot állja. Ellenségét megcibálja.

Megcibálja, szétzilálja, megszalasztja, vérbe fojtja, sok száz életet, kioltva!

De míg hadát ily jól vezette, a páncélzottakat feledve, nekiment azok vasfalának győztesnek vélt rohamával. Biz győztesnek vélt rohamával páncélosok vasfalának ütközött nagy döndüléssel, elkapatott seregével!

Nyíl nem fogja vastag ércek, itt a lándzsák mit sem érnek!

Összetörnek, kicsorbulnak! Páncélozott lovak fújnak!

Ahogy szemet őröl a kő, seregével őrlődik ő. Őrlik a vasak vadul, s mint a szem, a vitéz úgy hull! De nem kell ma csatát nyerni, a sereget kell menteni! Szól a kürtszó: Elég ennyi. Fordulj vissza! Menekedni!

Csatát nyerni nem kell még ma, újra gyűlünk majd holnapra. Fordulj vissza! – bőg a kürtünk. – Holnap új csatába kezdünk!

A negyedik regös következett.

Felsóhajtott.

– *A csatavesztésről.* Ez a negyedik ének.

Augsburgban Ulrik püspök gondolt egyet, s kiadja a városi seregnek: Ne üljetek itt, menjetek a király elé! – S ahogy a város sok ezer őre indul, mit se sejtve a Lech-mezőre, hátráló hadunk rohan belé! „Haj, regö rejtem!”

Harc hát elöl és hátul! Menekszik sok vakul oldalt, a folyó felé.

Úsztat, de az odaáti magas partra fel a menekvő alig juthat el. A többség ott halálát lelé!

„Haj, regö rejtem!”

Bulcsú, Lél és Sur rendelkezik: Nincs más út, csakis ez itt! Áttörni a város felé! – Áttörtek a fogyatkozottak, s Augsburg fala alatt rohantak. – Itt már átkelhetni. Rajta! – mutat Bulcsú a lapos partra. S enmagát veté az üldözők elé! A többi mentéséért ott foghatták meg Bulcsút a lovagok. A nyű essen belé! „Haj, regö rejtem!”

Az ötödik regös suttogott.

– Az ötödik ének pedig *A menekülésről* való.

Halljátok, kik itt hallgatjátok, megrendült vitézek! Haj, nehéz a menekvés annak, aki mindig győzött. Annak, aki nagy tettre vágyakozott. Aki sok zsákmányra áhítozott. Annak, aki tudja, hogy rengeteg, görgeteg hadnak kis kavicsa volt csak, s most magában kéne szikla lenni! Haj!

Elpusztult, szétszóródott Bulcsú, Lél és Sur hada – hallottátok, de nem akarjátok hinni. Nehéz is ezt! Bulcsú már fogva volt. De Lél néhány százzal még futott. De Sur egy másik kisebb sereggel még menekült. A szél gyorsaságával vágtattak életükért! Haj!

Hanem a menekülő a szélnek gyorsaságával sok kerülőt tesz. Nem tudja az utat, vagy féli az utat. Nehéz szíve is lenyomja. Haj! A királyi kengyelfutó a szélnél is gyorsabb! Neki próbált útja van, neki váltóparipája van. Könnyű szíve is repíti.

Mert ő királyának ezt a szavát viheti: Szétszóródtak a sarcolóink! A rablók megfutottak! A kegyetlenek már kétségbeesettek! Álljátok el előlük az erdők bejáratát! Álljátok el a folyók gázlóit, minden átkelőhelyet! A hegyek tetejéről gördítsetek sziklákat rájuk a völgybe! Már erőtlenek! Várak katonái, minden hadinép, szövetségeseink, ki, ki a falak mögül, elébük! Hajtsátok őket, már riadtak! Fogjátok el őket, már gyengék! Haj!

Lél az ország északi gyepűjét állta sokáig, onnan gyakorta háborgatta a cseheket. Ottó király cseh alattvalói fenik őrá legjobban a fogukat. Sur öt esztendeje települt az északnyugati gyepűre, mennyit háborgatta azóta a bajor herceget! A herceghez húzó bajoroknak őreá fáj legjobban a foguk. Haj!

A reggel sandán virrad a menekülőre, az este feketén szakad rá. Enni nincs mit neki. Aludni vagy a neszektől, vagy a csendtől nem alhat. Mindenütt árnyak követik. Szörnyűek az igazi emberárnyak. Még szörnyűbbek, amiket csak képzel. Lélt meglelték a csehek! Surt megtalálták a bajor pecérek! Ottó, a király parancsa: Minden fogoly vezért vigyetek Regensburgba Henrik herceghez! Henrik szomszédjuk az „ungároknak”, legfőbb ellenségük nekik, és kellőképp kegyetlen. Mivel beteg, még kegyetlenebb. Ő, csak ő mondjon fejükre ítéletet! Haj!

A hatodik regös gyászos hangon szólott:

– *Sur, Bulcsú és Lél halálának való története,* ezt tudjátok meg a hatodik énekből.

Magasan jár-kél fent a nap. Hetedik ég szelleme, be messze vagy!

A leggyorsabb veszte Surnak volt. Az ebersbergi vár ura meglátta a napjelet a vértjén. – Hogyan mersz keresztet viselni, pogány?! – S legott leszakította a szikrázó ezüstöt. – Igazi szent kereszt lesz ebből a treckből![24] Örökétig imádásra való! Ha beöntettem, ha ötvösömmel újraformáltattam, ha papommal beszenteltettem! – S úgy adta Henrik kezébe a kemény Sur vezért, mint a leggonoszabb pogányt, a legelvetemültebb istenkáromlót. – Magasztaljátok fel! – röhintett párnái között a beteg herceg, s a rettenthetetlen jó Sur vezért legott felhúzták Regensburg várának keleti kapujánál.

Zúg a vihar vad vágtája. Magányosan áll egy szálfa…

Bulcsúval szóba állt a herceg, mert igazi kereszt díszítette a mellét, és hallott róla, hogy a görögök császárának is embere.

– Hogyan merészelsz éppen te kegyetlenkedni a keresztényekkel?!

Bulcsú felelt neki:

– Ugyanaz az isten küldött ostorotokul! Amióta kegyetlenül megtámadtál és szorongattál minket… engem is… te ugyan nem szólhatsz! Nem dúltad-e, raboltad-e magad is a mi földünket?! Az én szálláshelyemet?! Ha én nem üldözlek titeket, ti üldöztök, elfogtok és megöltök minket!

– Hazudsz! – kiáltotta a herceg. És azon nyomban meghagyta, hogy Bulcsút és Lélt másnap hajnalban bitófán végezzék ki.

– Lám, hogy te hazudsz! – szólt a jó, fényes Bulcsú, és egy szót se többet, majd haláláig.

Köveket görgetnek a mennyek. Adnátok, szellemek, csak egyet!…

Föld alatti tömlöcében Lél panaszkodott. Nyakánál vaskarikával volt falhoz láncolva, lába is odakötve, de ezt fel se vette. – Nem

bánom én a gyötrelmeket, és nem félem a halált. Csak az a bánatom, hogy nem temettek el méltóságom szerint. Puszta csontjaimat földelitek el. Mit viszek így a másvilágra? Fegyver nem lesz velem, sem a jó áldozókürtöm. Hogyan leszek vitéz és táltos odaát?! – A vezér baját látni sok kíváncsi lovag gyűlt ott össze, meg még valami herceg is.

– Nem leszel hát vitéz, és csúf hited papja se! – gúnyolódtak, hogy még jobban keserítsék.

Lél megharagudott.

– Tévedtek! Hitünk szerint, kit vitézül öltünk meg, előttünk jár, és szolgánk lesz a másvilágon. Hát lesz ott szolgám nekem szép számban, s majd rájuk parancsolok: kerítsenek mindent, ami kell!

– Te túlvilági csodacsináló! – vihogtak a lovagok. – A földön is tudsz csodát tenni? – Az egyik odahozta a Léltől elvett aranykürtöt, és az a herceg, aki ott volt, felmutatta neki.

– Ez a csatakürt az emlegetett varázsszerszámod? – Szájába vette a végét, meg akarta fújni, de nem boldogult vele. – Hogyan szólal meg, amikor lyukja sincsen?

– Ha idehozod, megmutatom – mondotta Lél, és amikor a herceg a kezébe adta, úgy tett, mintha szájához akarná venni, de csak azért emelte fel, hogy a herceg koponyájára sújtson vele. Szörnyet is halt az menten.

– Előttem jársz, és szolgám leszel a másvilágon! – kiáltotta a jó Lél, a fergeteges. Őrzői legott kivették a vaskarikából, és mindjárt vitték őt is elveszejteni.

A hetedik regös zokogva állt elő.

– Már csak az utolsó ének van hátra, a *Megsirattatás.*

Mi, kevély Bulcsú, vad Lél, szilaj Sur vezérek, ezüstben, aranyban jártunk elébben, most alig fedi testünk némi ruhafoszlány. Regensburg várának itt függünk a falán! Szemünket holló csőre rontja, testünk keselyűk hada marcangolja, csontjainkat fehérre szikkasztja a nap! Hatalmas seregünk vitézi porladnak, rabbá lettjeink bot alatt sorvadnak! A szellemek segéljék szegény családjainkat. Hej, hogy várnak minket! No hiszen, várhatnak!

Nem szabadult senki, csak hét regösünk. Hogy elmondják majd a keserűségünk. Megkeresték őket, megszámolták őket, Ottó királyhoz elvezették őket. A király meg beszéle ekként nekiök: Halljátok, halljátok, maradék regösök! Heten megmaradtok, heten hazamentek, elvinni hírét hét vezériteknek, elvinni hírét Hétmagyarországba, miként esett Bulcs, Lél szomorú csatája. Miként esett Bulcs, Lél szomorú csatája, szomorú csatában szörnyű elbukása, szörnyű bukta után csúfos elmúlása!

Itt abbahagyta az éneklést, és egyszerű szavakkal folytatta:

– Más regösöket nem kíméltek, hogy éppen heten legyünk. Nem

adták vissza, csak a hegedőnket. Késért… hogy amint illik, arcunkat vele megillessük, orrunkba hasítsunk, fülcimpánkba messünk… könyörögnünk kellett, mivel nem értették célját. Magyaráztuk nekik:

– Nálunk így tesznek nagy gyászban! – Azt se tudták, hová legyenek, úgy elképedtek, és kiáltozni kezdtek: – Hunnen! Hunnen!

– Hogy mi hunok volnánk… Mert ilyen bolondok ott azok. Amikor a gyász jelét felvettük, magunkban átkot mondtunk annak okozóira, és bizony fogott. Az a vitéz, hamis Konrád herceg, az a tavaly barát, idén ellenség… tudjátok-e, szegény gyötrődők itt… meghótt ám! Meg bizony, és még sok előkelő német lovag, kiket nem sorolunk. Hanem ama leggonoszabb, a Henrik herceg, az is ugyan sorvad! Mindenki mondja, hogy a halálnak megy elébe igen rövidesen! Hatott az átkunk, mert mi azt is bitófán holt vezéreinknek a nevében mondtuk. Ti meg itthon ne feledjétek híven megülni a szegény szenvedettek torát! Ez az intelmünk tőlük.

A hét regösök még együtt kivertek a hegedőkön egy észvesztően gyászos futamot, aztán elhallgattak.

Nagy, üres, döbbent csend támadt. Észvesztően gyászos csend! Valakinek mélyen szívéből szakadó, keserves sóhaja vert visszhangot benne. Aztán kemény zuhanást hallottunk. Odavilágítottunk a fáklyákkal a hátunk mögé, és – Szent Életű Atya, elmondani is szörnyű – a mi öreg jó urunk, maga Zolta feküdt ott a földön, hanyatt, kinyúlva! Lám, mégis felneszelt a zajra, odajött észrevétlen, és mindent-mindent megtudván, szörnyethalt fájdalmában, kétségbeesésében, fia előtti nagy szégyenében!

Testvérem az Úrban, úgy felkavarodik bennem a döbbenetes emlék, hogy alig tudom folytatni az írást. De hát be kell fejeznem…

Búcsút vettem a halottól, és csekély kísérettel éjnek éjszakáján azonnal menekültem. Csak azt éreztem, el onnan, a kudarcból, a bűnhődés elől! Öreg vagyok, megrokkantam, lauránk nyugalmára vágyom. Van otthonom nekem, ahol a világ szörnyűséges hívságairól Istenben vigasztalódva lemondhatok.

Ős bő ott maradt kiterített urunkra vigyázni. Szalók Taksonyhoz indult, hogy megjelentse neki atyjának halálát. A többiek pitymallatkor nyeregbe szállva, ki akartak törni valamerre, hogy Taksony úr zendülésünk miatti büntetését elkerüljék. Nem jutottak messzire, Bánhidánál az Őrlánc serege elvágta útjukat, ők harcba szálltak, de leverettek.

Ezt csak hírből tudom, mert addigra én már átkeltem a Dunán. Nappal rejtőzködve, éjszaka haladva, jutottam el Maros menti szálláshelyemre. De fiamat nem leltem ott (mert Örsúr udvarhelyén tartózkodott éppen), csak Nikephorosz atyát. Gyorsan magamhoz véve minden mozdítható kincsemet – s fiamhoz kengyelfutót menesztve –, az atya kíséretében még azon éjszaka Haram vára felé

vettem az utat, és néhány nap múlva e helynél szerencsésen átkelve a Dunán, a bolgárok földjén, ahol már nem foghatnak el, sátrat ütöttem.

Itt várom Mihály érkezését, egyetlen maradékomét várom, hogy utoljára lássam. Nikephorosz atya szerint ugyanis senki sem tudja rávenni a fiút a görög szóval való barátkozásra, mert csak a vitézi élet érdekli. Így hát Mihályom aligha jön velem Bizáncba. De legalább „Kulán földje”, immár egyetlen öröksége, nem marad gazda nélkül. Különben Nikephorosz testvérünk is visszatér oda, nem tudván elszakadni a pogányságban tévelygő lelkektől, kiknek jó útra vezető pásztoruk szeretne lenni…

Ó, Szent Életű Atya, porban fekszik a te méltatlan testvéred! Aki, ím, visszavedlik Panteleémon baráttá, és Hozzád vezekelni megy!

AZ UTOLSÓ LEVÉL

– Ráfér a vezeklés a hazugra! Vagy arra, ki a létét kitalálta! – tört ki az országbíró Székesfejérvár ítélőtermében, és türelmetlenül intett: – Satis![25] Befejeztetett!

– Hátravan még az utolsó pergamen… – nyögte meglepve és rémülten a felolvasó szerzetes.

– Mondottam: satis! Éppen eleget hallottunk, eleget tűrtünk. Ez most mindennek betett! Hogy Taksony és Zolta, apa és fiú, király urunknak egyenes ősei, egymással mentek volna ölre az uralomért… Szégyenteljes, valótlan állítás! Királyhűségünk e rágalmat visszautasítja!

– E levelek a hűtlenség bűnében vétkesek. Való igaz! – lelkendezett kipirultan Kalán bíboros. – Hogyan lett volna a diadalmas Árpádnak dicsőséges fia, Zolta fejedelem szánalmas száműzött? Uralom után csak áhítozó? És úgy halt volna meg, hogy a nagyfejedelmi jogar a kezébe se kerül? Endre urunk ősei mielőtt királyok lettek, bizonnyal valamennyien dicső nagyfejedelmek voltak! Említém már azt a kódexet, amely tudósul és autentikusan adja elő ama kor históriáját. Abban hitelt érdemlően ez áll: Árpád után nem volt Taksonyig más fejedelmünk, csak Zolta, és ő sok diadaltól övezetten hosszú időn át uralkodott, mígnem három esztendővel halála előtt önként… nem pedig azért, mintha amaz elragadta volna tőle… át nem adta országát szerelmetes fiának, Taksonynak. Elfogadom, hogy a baziliták igazul juthattak a levelekhez, de ismét leszögezem, maguk a levelek bűnösek király úr iránti hűtlenségben! Egyrészről. Másrészről hamisak Kulán birtokának jogára nézve bennük foglalt állításaikban! Ha az országbíró kívánja, ezt bővebben is kifejthetem.

A bíboros szava egyre vontatottabb lett, elhalkult, s végül is elhalt elégedett mosolyra húzódó szája sarkában. Mert miközben beszélt, az országbíró intésére az egyik benediktikus szerzetes az asztal túlsó végéhez lépve, a bazilita barátok elöl felmarkolta a felolvasott levelek tekercseinek halmazát, a falnál álló testőrtiszt pedig kinyújtotta értük a kezét, átvette őket, és peckesen csörgetve sarkantyúját, kivitte magával. A baziliták elképedten meredtek az eltűnő fóliók után. Tekintetük riadt lett, fejük reményvesztetten görbedt a mellükre.

– Elfogadtuk főtisztelendőséged fejtegetését – vetette oda az országbíró, és felemelkedett székéből. – Térdepeljetek le. A Szentháromság és oszthatatlan egysége nevében! Ítéletet hirdetek!

Megvárta, amíg a felállással járó zaj elül. Ekkor keresztbe tette mellén a karját, és fejét kissé meghajtva, szólott:

– Endrének, e néven másodiknak, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország, Ráma, Szerbia, Galícia és

Ladoméria királyának, mi országló urunknak képében íme, halljátok! Az előttünk felolvasott pergamenek átkozottak, mert hazugul kisebbítik elődeink nagyságát, fényét, hatalmát, egységét, felségeik iránti odaadását és alázatát. Kalán bíborosnak rendeljük tehát, hogy ellenfelei eme állítólagos bizonyítékának csalárdságáról László szent király sírja fölött esküvel tegyen tanúságot. Ha ez megtörténik, és a szent által is elfogadtatik, e pergamenek bűnössége s vele a Bár-Kalán nem birtokjogát kétségbe vonó minden állításuk hamis volta beigazolódott, a vétkes írások oly módon büntettetnek, hogy senki orcáinak pirulását többé ne okozzák! A pörös felek Várad várába való kísérésére, eme ítélet végrehajtására, az eskü letételének és a pergamenek bűnhődésének tanúsítására, a szávaszentdemeteri rend költségén és király urunk nevében poroszlót rendelek, ki tíz királyi vitéz felett fog parancsnokolni. Endre királynak ítélete ez! Halljátok és féljetek! – Rövid imát mormolt latinul, s keresztet vetett a jelenlévőkre. – Az Úr Jézus segedelmével. Ámen.

A hosszú utat Váradra, az ország másik felébe, Kalán bíboros ékes paripán, néhány fényesen öltözött familiárisa kíséretében, a bazilita rendfőnök és a felolvasó barát pedig zötyögő kordén tette meg. A királyi vitézek minden megálláskor mélyen a kancsó fenekére néztek, kurjongattak; aprójószágok eltűnése, kutyahalál maradt a nyomukban. A poroszló menet közben igen jól érezte magát a bíborosnak és kísérőinek előkelő társaságában, a lóváltó helyeken pedig a vendéglátók szolgálólányai panaszkodtak utána. A barátok egész úton a breviáriumból zsolozsmáztak. A bíboros olykor kissé hátramaradt, hogy magában legyen, és ilyenkor elmélázott a pergamenekből hallottak felett. Egyre jobban megerősödött a hite, hogy e levelek sok meggyőzően hangzó részlete csak a világ elé hamis tükröt tartó Ördög incselkedése folytán születhetett. Márpedig mi lehet istenesebb, mint útját állni a Sátán hatalmának?!

Elérték végre a Sebes-Körös partján úti céljukat. Várad várának ötszögletű udvarán emelkedett Szent László bazilikája, melynek sírboltjában porladtak a nagy király testi maradványai, szent lelke pedig azok felett és a mennyek között lebegett. A bazilikában aztán Kalán kardinális teljes hittel és hévvel megesküdött, hogy a peres ellenfelei által elé tárt levelek hűtlenek és hamisak, Isten őt úgy segélje. Semmi sem mutatta, hogy a sírjában nyugvó és a sírja felett tisztaságában sugárzó néhai vitéz király, az egyház szentje, ez eskü ellen tiltakozna. Amit gondosan megállapítván, a poroszló kihirdette a templom kapujában: az iratok bűnössége beigazolódott, a birtokper is eldőlt!

A két görög rítusú szerzetesnek, kik bár ártatlanul, ám szerencsétlen módon érintkeztek a bűnös pergamenekkel, vezeklőruhában, mezítláb, hajadonfőtt kilencszer kellett megkerülniük

az udvart, imáknak mondása közepette. Majd térden állva végignézniük a gonosz pergameneknek egy halom hasábfára tételét és azt, hogy a királyi vitézek alájuk gyújtanak. Az átkozott fóliók egymás után feketén összetekeredtek, összezsugorodtak a tűzben. Néhány közülük félig égetten legurult a máglyáról, de maga a poroszló csípte fel vasfogóval, és engedetlenségük megfékezésére egyenesen beletartotta a tisztító lángokba őket. Végre elhamvadt valamennyi. Hamvuk összekeveredett a fahasábokéval. A királyi vitézek az elegyes hamut a vár fokára vitték, és szerteszórták a szélbe. A poroszló ezután várt, amíg a két bazilita meggyónt és megáldozott, aztán úgy, ahogy voltak, a vezeklők öltözetében útjukra bocsátotta őket.

Mire kivánszorogtak a várkapun, a kardinális díszes kíséretével már messze járt. Kalán mielőbb vissza akart térni Rómába; azért is, mert idehaza a gonosz pletyka miatt égett lába alatt a talaj, de azért is, mert a bíborosoknak a pápa közelében kell tartózkodniuk. A baziliták szűk ösvényeken, toronyiránt baktattak egy, a Körös partja mellett lévő útelágazásig. Amíg arra várakoztak, hogy lassú kordéjük a várat megkerülő úton utolérje őket, s a rajta levő kámzsáikhoz, saruikhoz is hozzájussanak, leültek a folyó partjára, és megmosták lábukat.

– A birtokra a jogunk éppen az utolsó levélből világlik ki a legjobban – szomorkodott a felolvasó barát. – Király úr országbírája meg se hallgatá…

– Hej, birtok, birtok! – sóhajtotta a rendfőnök. – Annál is többet ért volna, ha megtudja ország-világ, hogy a mi egyházunk, a keleti, már Zolta, Taksony idejében itt volt… A mi kereszténységünk vala itt az első!

– Vászollyal mi történt? Hát Péter idején mi minden…? Még hogy a király úr őseinél mindig minden olyan dicsőséges, diadalmas lett volna! Meg aztán…

– Meg aztán a birtok is, testvérem! Ha én tehetek itt esküt, miénk lenne. Lelki üdvömre, hogy a szent király az ellen se szól! S akkor valahol Titelnél vagy Csongrád alatt a Bár-Kalán nem birtokán még egy esküt kellett volna tennem. A kiperlett földbe mélyen beásott gödörben állván, fedetlen fővel és mezítláb s fejem fölött a jobb kezemben abból a földből egy maroknyit tartva. Tiszta szívből, lelki üdvömet mit se féltve mondtam volna el: „Ha hamisan esküdnék, csalárdul tettem volna, ez a föld engem nyeljen el, rendemnek és az e földön munkáló embereknek gyümölcs és termés helyett dudvát teremjen!” Bizony mondom, testvérem, hogy nem termett volna dudvát! Isten bocsásson meg békétlen szavaimért…

Lábuk már megszáradt a napon. A felolvasó barát lassan elővonta a pergamen lapot, az utolsó, a megmaradt levelet, hogy még egyszer átfussa.

– Dobd a folyóba, testvérem – mormogta a rendfőnök fájdalmasan.

– A többit tűz pusztította el, ez hadd vesszen vízbe.

… Ej, Lóbőr-Nikephorosz, bezzeg Te nem írsz! Most se írsz, pedig tudhatnád, elepedek hazai hírekért.

Engem letepert a korom. Néha a gyengeségtől lábra állni se tudok, máskor kezem reszket annyira, hogy az íróeszközt nem forgathatom. Most is, igen nagy erőlködéssel, csupán végső szükségben teszem, de alig akarnak a szavak olvashatóra sikeredni, ezért a sok áthúzás, újraírás. És már a szemem is… No, de hagyjuk.

Tudd meg, Taksony nagyfejedelem nádor-ispánja Konstantinápolyban járván (s ez ám nem keresztelkedett meg!), üzent érettem Agroszba. Urának szavait akarta volna átadni nekem! Én azonban, szerencsétlen elaggott, nem mehettem. Akkor is éppen a derékaljat nyomtam.

A szent életű atya – ismered végtelen jámborságát – alkalmat kerített, hogy odautazzon helyettem. Jó hírrel tért vissza. Taksony úr nem tart haragot irányomban. Sőt, emlékezvén korábbi hűségemre, szívesen megjutalmazna engem és utódaimat. Azonkívül ígéri, hogy Kulán kán szálláshelyeit egytől egyig a kezünkre adja, hiszen nem Nánát, hanem házasságom révén – és Kulán ismert akaratából – engem illetnek azok! Csakhogy kérnem kell ezt tőle, különben nem szólíthatja fel Nánát az ínek és a földek visszaadására. Meg azért is – amint Taksony úr üzente –, mert tudja ő: más kívánni, és még trónjára is segíteni a nagyfejedelmet, és más, hogy aki hatalmas volt, szívből alávesse magát neki! Kérjem hát hűségfogadalommal, személyesen vagy írásban.

De én innen a Duna mellé, bármint szeretném, már nem juthatok el, mivel útnak többé nem indulok más alkalmatosságon, mint Szent Mihály lován. Hozzád fordulok, Lóbőr! Kísérd Mihályt a nagyfejedelem színe elé, és odajárulva, mondd el az alábbit az én nevemben:

„Köszöntelek, én uram, Taksony nagyfejedelem, kit ismerek, szeretek, szolgálok születése óta! Bizony amikor utoljára találkoztunk, te voltál bölcs, és én balga, ha százszor is én neveltelek eszessé. Az apátunk hozta hírekből tudom, hogy nagy ellenfeleid pusztulása óta hatalmad immár Árpádéval vetekszik. S hogy atyádat zendülése ellenére fiúi hűséggel, méltó módon temettetted el. Sőt elrendelted, hogy a mondákból és regösénekekből hagyják ki Szabolcs és Fajsz országlásának valamennyi nyomát, mivel nem voltak Árpád akarata szerinti törvényes fejedelmek, mint – mindvégig – Zolta úr. Nagy elégtétel ez az én sokat szenvedett fejedelmemnek! Mint ahogy hallatlan kegy részedről elbitangolt hívednek az, hogy én is kérhetem Nána által elorzott vagyonomat. Megbocsátó jóságod fényében belátom ellened való haragom igaztalanságát, és boldogan halok meg, mert diadalmadban immár felismerem népemért melengetett saját

ügyem győzelme beteljesedését! Neked dicsőséget, uram! Nekem jó emlékezetedet!”

Olvasd ezt fel neki Lóbőr. Mihály pedig hajtson fejet előtte, álljon be udvarába. Örsúr előbb-utóbb oly nagyra nő, hogy összerúgja Taksonnyal a patkót, és ki más győz akkor, mint a nagyfejedelem. De győzzön is ő mindig!

Nagy ember! Ő a várt és keresett, akit gőgömben, én vak, nem ismertem fel mindjárt. A sír szélén is újból szolgálni kívánom. Megmondom hogyan, de tartsd magadban.

Te tudod, hogy lauránk patrónusa, Kónsztantinosz császár évtizedek óta kódexeket irat. Emlékezhetsz rá, úgy volt, hogy a legelső ilyennek a készítésében én is részt veszek. De épp abban az időben ért itt engem Gabriél klérikosz hívása, amely monostoromból annyira kimozdított, hogy harminc esztendő elmúltával tértem ide vissza. Bár a császár végül is ötvenhárom gyűjteményt hozott létre, addigra már valamennyi elkészült, csak az utolsók még nem kerültek el innen a császári bibliothékába.

Nos, a szent életű atya, amikor beszámolt arról, amit Taksony küldöttével beszélt, megemlítvén, hogy a nagyfejedelem eltörölte a Zolta úr idején volt fejedelmek emlékét, elém tette azt a gyűjteményt, amelynek címe *A birodalom kormányzásáról,* és felütve egy lapját, ahol Bulcsú és Tormás konstantinápolyi utazásáról esik szó, mosolyogva jegyezte meg:

– A görbén járt igazságot emberi szóval nem lehet kiegyengetni. A megtörtént dolgok hatalmasabbak minden nagyfejedelemnél! – Azzal rámutatott arra a sorra, amelyben örök időkre feljegyezve áll, hogy Fajsz úr volt az időben Turkia első fejedelme.

Én, Lóbőr, uramért és Zolta úr híréért, és hogy legalább az emberek képzeletében éljenek úgy a dolgok, ahogy az életben kellett volna lenniük, ha erőm engedi még: kész vagyok titokban megsemmisíteni a Fajsz nevét viselő lapját a kódexnek! Azért, hogy a mi Taksonyunk olyan hatalmasság legyen, ki még a megtörtént dolgok felett is győzedelmeskedik!

De jaj, hisz már az írás is teljesen kifáraszt!…

Pedig szükséges még, hogy kérve kérjelek: ne feledd, életem utolsó reménységét, családom jövő befolyásának támkövét bízom reád és újra lángoló hűségem bizonyságát! Ha életben vagy még – és életben kell lenned e szolgálat kedvéért ugye, pogány lagzijaink és csökjeink mozgalmasságában sem fogsz ügyemről megfeledkezni? A Taksony udvara felé vezető úton is magadba töltheted a jó borokat, mézsöröket, kumiszt, amelyek annyira odafűztek az én hazámhoz téged.

Köszönet, cimbora, hogy segítségemre leszel! És köszönet az együtt töltött életért, mert habár az utolsó harmincöt évben alig láttuk

egymást, és Te nem is írtál nekem soha, mégis mindig velem voltál!

Még rá kell térnem egy sor dologra. De hideg marok szorítja össze a szívemet. A kalmár is itt vár türelmetlenül topogva, ki a levelemet magával viszi.

„Kulán földjén" hogyan állnak a dolgok? Erről alább majd részletezem kérdéseimet. Az én kis bogaram sírjára egy…

Mihályomnak meg mondd meg, hogy én Tente atyám nyomdokában… és ő is az én…

IDŐREND

907 – Árpád halála, Zolta a fejedelem (Anonymus szerint)
914 körül – Arnulf bajor herceg száműzöttként Magyarországon
918 – Arnulf magyar segítséggel ismét bajor herceg
924 – A szászországi Werlaon váránál elfogják a magyarok „egyik fejedelmét” (Widukind szerint), kilencévi béke a németekkel? Gabriél klérikosz bizánci követsége Magyarországon
931 – Taksony születése (Anonymus szerint)
933 – Lejár a német béke. Merseburgi vereség
934 – Arnulf herceg halála. Utóda Eberhard. Magyarok és besenyők közös portyázása Bizánc földjén
937 és 938 – Nyugati hadjáratok Eberhard támogatására
938 – Eberhard bajor herceg elveszti hatalmát. Bizánci hadjárat. Theophanész patrikiosz öt évre adóval váltja meg a békét
943 – Bizánci hadjárat. Újabb ötévi béke
944 – Romanosz császárt fiai eltávolítják a trónról
945 – Bíborbanszületett Kónsztantinosz tényleges bizánci császár
947 – Taksony itáliai hadjárata
948 – Bulcsú és Tormás Konstantinápolyban. Ez időpont körül Fajsz a magyarok fejedelme
951 – Henrik bajor herceg megtámadja Magyarországot
953 (?) – Gyula Konstantinápolyban Hierotheosz Magyarország térítő püspöke
954 – Bulcsú és Lél sikeres nyugati hadjárata
955 aug. 9. – Augsburgi csatavesztés. Bulcsú, Lél és Sur halála

Utószó
A ZOLTA TITOK ÉS AZ ANONYMUS-ÓRA ELŐREIGAZÍTÁSA

EGY SZÁL A GOMBOLYAGBÓL

Az Árpád utáni kor regénybeli képe talán meglepi az olvasót. Honnan vettem az anyagomat? – kérdezheti.

Nagyon is jogosan. Hiszen a honfoglalás utáni fél évszázad Magyarország történetének leghomályosabb korszaka. Az idegenben lezajlott kalandozásokon kívül, amelyekről külföldi krónikák meg valamelyest a mieink is megemlékeznek, alig tudunk róla valamit. Épp arról a legkevesebbet, ami ez időben az ország határain belül történt, a kor alakjairól pedig jóformán semmit sem. Ezzel szemben az *Árpád után*ban pl. az olvasó ráismerhet néhányra Anonymus művének szereplői közül, és a regénybeli Kalán bíborossal együtt csodálkozhat: miképpen kerültek ide?

Természetesen költői szabadság nélkül nincsen történeti regény, de a *csak* vagy *elsősorban* költői szabadság teremtette regény minden lehet, csupán történeti nem. Még kevésbé ma, amikor az író-olvasó találkozókon oly erősen firtatják a részletek történeti igazságát, vagyis amikor az olvasói ízlésnek, igényeknek megfelelően e műfaj darabjainak valamilyen fokon dokumentum irodalomnak kell lenniük.

Egyelőre beszéljünk a nehézségekről (és csak azután arról, hogyan gázoltunk ki belőlük). Próbáljuk meg csokorba kötni az Árpád halála utáni időkről való ismereteinket. Pár sorban elfér az egész.

Árpád utódának idején „országának főemberei valamennyien egy értelemmel és közakarattal egyeseket országbírákul rendeltek a vezér (értsd: a fejedelem) alá” – írja *Anonymus.* A kortárs Bíborbanszületett Konstantin *A birodalom kormányzásáról* c. gyűjteménye sokkal nyersebb valóságról tájékoztat. Szerinte ez időben a magyaroknak első fejedelmükön kívül másod- és harmadfejedelmük is van (a gyula meg a horka), de fejedelmek a törzsfők is, és mindezek csak külső támadás esetén tartanak össze. Kétségtelen tehát, hogy a kende intézmény eltörlése után egyeduralkodóvá, nagyfejedelemmé lett és a laza törzsszövetség egységes néppé kovácsolását betetőzni látszó Árpád halála után a hatalom erősen megingott.

Anonymus szerint Árpádot a fejedelemségben fia, az egészen fiatal Zolta követte, ki hosszú országlás után maga adta át a hatalmat Taksonynak. Zolta fiatalságát Árpád halálakor, alátámasztja

Konstantin felvilágosítása: apjának legkisebb fia volt. De szintén Konstantin hiteles feljegyzése egy olyan esztendőben, amikor Anonymus szerint már Taksonynak kellene uralkodnia, a magyarok fejedelmeként azt a Fajszot jelöli meg, akiről a magyar hagyomány nem őrzött meg semmit.

Különben Anonymus kivételével krónikásaink Zoltát csak Árpád fia- és Taksony apjaként említik, hallgatva arról, hogy fejedelem volt-e. Újabban alaposnak látszó indokokra támaszkodva a hét honfoglaló vezér egyikének ismert Szabolcsot is Árpád utáni fejedelemnek tartják.

Bizánci krónikákból hitelt érdemlő adataink vannak még Gabriél klérikosz követségéről és a keleti egyháznak – különösen a magyar főemberek között – végzett térítőtevékenységéről.

Tegyük mindehhez hozzá a csak sejtettet is. Valószínű, hogy ebben a fél évszázadban szűnt meg végleg a törzsi szervezet. Nyilván a közösségi tulajdonból ekkor kezdenek kialakulni a magántulajdon bizonyos átmeneti formái. Nyelvünknek egy délszláv nyelvből származó egyes szavai arra utalnak, hogy – lévén ebben a korszakban intenzív érintkezésünk a karantánokkal – a fejedelmi udvartartás frank mintájú berendezkedését ekkor vehettük át az ő közvetítésükkel, és az ő papjaik révén a nyugati kereszténység is ez időben kezdett valamelyest terjedni az ország nyugati felében.

Mindez igen drámai képet fest elénk, de nem egészen világosat és megfogható részletek, konkrét alakok nélkül valót. Ilyen csekély poggyásszal nem indulhattunk volna el.

A karvalyos zászló c. regényemben is legendák ködébe burkolózó időkről, Levedi, Álmos és Árpád fejedelem koráról írtam, de az újabb kutatások sok felismerése elegendő fogódzót nyújtott e távoli évszázad regénybeli újjáteremtéséhez. Az Árpád utáni időről való fenti ismereteink azonban sehogy sem kínálták azt a szálvéget, amelynél fogva e sűrű és átláthatatlan gombolyag felfejtésével megpróbálkozhattam volna.

Új adatokat tárt fel *A honfoglaló magyarok települési rendjéről* c. tanulmány. Györffy Györgynek, a magyar őstörténet kitűnő tudósának sikerült megállapítania, hogy a nevükről elnevezett téli és nyári szállásuk között nomadizáló ősi magyar főemberek milyen rendszer szerint helyezkedtek el az ország területén. E rendszerből a vezető réteg tagjainak rangsorára is következtetni lehet. Az új felfedezés pl. a belső viszonyoknak egy jellemző adatát tárja elénk. Árpád halála után Tétény, vagyis a gyula-család magához ragadta a hajdani kendének Óbudától Csallóközig terjedő szálláshelyét, amelyet Kurszán halálakor Árpád a magáéhoz csatolt. De a gyula-család e rendkívüli előretörésének lendülete is hamarosan megtört, mert a fejedelmi rangú partvonalat valamikor Horka idejében ők is elvesztették.

Az én problémámat e fontos és érdekes felismerések sem oldották

meg. Azonban ebben a tanulmányban mégis ott volt a szálvég! Váratlanul bukkant elő.

A települési rend vizsgálata többek között kimutatta, hogy Salán, Galád és Gyalu[26] élő emberek, történeti személyek, *honfoglalás utáni* és *magyar* törzs- és nemzetségfők voltak. A fenti nevek viselőit eddig Anonymus közel nyolcszáz évvel ezelőtt írt művéből, a honfoglalás történetével foglalkozó *Gesta Hungarorumból* ismertük, de ott éppen a honfoglaló magyarok ellenfeleiként, az ország különböző részeit birtokló és. Árpád vitézei által végül is legyőzött idegen fejedelmekként szerepelnek.

Az első kérdés, amellyel a gombolyagot fejteni kezdhettem, magától adódott: Salán, Galád és Gyalu *történetét,* a róluk szóló *mondákat* dolgozta-e fel vajon Anonymus, vagy csupán nevüket kölcsönözte ki maga alkotta elbeszélésekhez?

Györffy tanulmánya hangsúlyozza: „Anonymus Gyalu országát a legyőzött (István-kori) Gyula országa mintájára konstruálta, s ennek ugyanúgy magyar országrészek voltak az előképei, mint Mén-Marót bihari, Galád Temes vidéki, Salán Tisza-jobbparti és Zobor nyitrai országának.” Egészen természetes, hogy a honfoglalás *előtti* viszonyok szempontjából honfoglalás *utáni* körülmények, történeti személyek szerepeltetése csak téves, hamis lehet, és hogy ebből a szempontból továbbra is fennáll a kutatás eddigi, Anonymus honfoglalás előtti országait kitaláltaknak minősítő álláspontja.

Az én kérdésem azonban arra irányult, nem illik-e Salán, Galád és Gyalu története az Árpád *utáni* körülmények közé? Hátha Anonymus az e személyekről szóló mondák anyagát valamilyen oknál fogva átplántálta az előző korszakba?

Egy már nem élő történettudósunk, Molnár Erik, az Árpád halála utáni társadalmi problémákat elemezve, a következőt jegyezte meg: „Lehetséges… hogy egyes harcok, amelyeket Anonymus a IX. századvégi honfoglalással kapcsolatban szerepeltet, így a Mén-Marót, Galád elleniek, a valóságban magyar törzsfők között később lejátszódott belső háborúk emlékeit őrzik. Az sem kizárt, hogy a X. század folyamán egyes magyar népréskek az Alsó-Tisza vidékén, besenyőkkel elkeveredve bolgár uralom alatt éltek.” (Ez utóbbi Salánra vonatkozik.)

Molnár Erik szerint a honfoglalás utáni évtizedekben törvényszerűen bekövetkező átalakulások belső harcokra vezethettek, úgyhogy a Gláddal és Salánnal kapcsolatos küzdelmek anonymusi *elbeszélései* nagyon illenek e későbbi korszak viszonyaira. Györffy meg a *személyekről* állapította meg, hogy valóban ekkor éltek.

Már ez felhatalmazott arra, hogy Árpád után játszódó regényemhez Anonymusból is meríthessek.

AZ ÓRA HÁTRATOLÁSA

De azért a szálvégről ekkor még nem tudhattam, hogy igazán az-e. Valóban hogyan került mindez Anonymusnál a honfoglalás idejébe? Mert nyilvánvaló: ha valami kényszerítette arra, hogy a későbbi eseményeket a korábbi időszakba tegye át, akkor a megnevezett személyek valóságos történetét igyekezett beolvasztani gestájának cselekményébe. Míg ha nem „tolta hátra az órát”, akkor csak az történhetett, hogy kitalált honfoglalási kalandok szereplőinek kölcsönzött neveket.

Erre a kérdésre, én úgy gondolom, nem nehéz megtalálni a választ. Mindenki ismeri a hét honfoglaló vezér kétféle névsorát. Nézzük meg a krónikáét, azután Anonymusét. Az előbbiben a 907-ben meghalt Árpád együtt szerepel a 955-ben kivégzett Léllel és Bulcsúval meg a 970 körül meghalt Örssel. Egy nemzedék helyett háromnak a tagjai foglalnak helyet egymás mellett. Honfoglalás-korabeli vezérek összekeverednek honfoglalás utániakkal.

De gondoljuk csak meg: a hősi énekek nagyrészt egyes szám első személyben szóltak, mintha a hős maga beszélne önmagáról; nem időhöz, hanem személyhez kötődtek. A személyek születésének, halálának idejét legfeljebb családjuk tudta számon tartani. A családi hagyományokban egy idő múlva – s nyilván a regösénekekben is gyakran – a későbbi belső háború csatáit honfoglalási csatáknak tüntették fel, hogy fényesebbeknek tűnjenek. Érthető, ha a két egymást követő korszaknak az ország területén folytatott harcai az emlékezetben összemosódtak, és az utódok végül azt hitték, hogy Árpád után, a honfoglalás után, már csak külországban hadakoztunk.

Éppen Anonymus az, aki megpróbál ésszerű rendet teremteni. Átdolgozza a honfoglaló vezérek névsorát, és az első nemzedékből próbálja összeállítani. Lél helyére például Tast, az apját teszi. Bulcsút, Örsöt kihagyja, s a valóban honfoglaláskori Onddal, Hubával helyettesíti stb.

A szándék nyilvánvaló. Az anyag azonban (mint Tas szerepeltetésénél is látható) ellenáll a korabeli tudás kezdetleges eszközeinek.

Anonymus a vezérnévsorból kihagyott Bulcsút és Lélt is részelteti a honfoglalásból (a honfoglalók fiatalabb nemzedékéhez sorolva őket), azért, mert az Inn melletti ütközetet összetévesztvén az augsburgival, azt hiszi, egy emberöltővel korábban éltek. Az adatok összefüggése további zavarokra vezet. Felteszem, adata lehetett rá, hogy Salánt Bulcsú és Lél verte le, tehát ezekkel együtt Salán története is a honfoglalás idejére került. És így tovább… Szerepet játszhatott ebben Anonymusnak az a vágya, hogy minden tárgyához kapcsolható

eseményt megragadjon. (Ami azonban szintén arra mutat, hogy nem kitalálásokkal akarta megkönnyíteni a feladatát.)

Egy bizonyos: Anonymus tolta hátra az órát akaratlanul. Éppen azzal az igyekezetével, hogy abból, ami addig lazán, homályosan, „honfoglalási" volt, különválassza a szorosan a honfoglalás korára esőt.

Salánról egyébként – erről még beszélünk – volt írott forrása is. Egy régebbi történészünknek, Márki Sándornak meg Galádról tűnt fel, hogy Anonymus előadása szerint a magyarok véres harcban verik le, mégis meghagyják törzsfőnek, amit idegennel aligha tennének. Ez az ellentmondás érzésem szerint, vall arról, hogy Anonymus Galádról szólva szintén meglevő történetet, és nemcsak nevet vett át.

Gyaluval talán másképp áll a dolog. Györffy tanulmánya így fogalmazza meg történészeinknek erről alkotott jelenlegi álláspontját: „Anonymust Gyaluvár neve ihlette meg, mely hasonlított az erdélyi Gyula nevéhez, s így született a minden történeti realitást nélkülöző erdélyi Gyalu vezér legendája."

A magam részéről azonban ebben kétkedem, mert úgy vagyok vele, mint a csillagászok, amikor valamely bolygó pályazavaraiból következtetnek egy még ismeretlen bolygó létezésére, esetünkben ez éppen Gyalu lehetne. A gyula-család Erdély feletti uralmában ugyanis két nemzedéknyi űr mutatkozik; Anonymus Téténynek Erdőelve urává választását érezhetően korabeli regösénekből vette át, s e közlése hitelesnek látszik, de valójában csak Tétény dédunokája, Gyula áll Erdély élén. Ha azonban – mint ezt joggal feltehetjük – Tétény Árpád rövidesen bekövetkezett halálakor visszasietett Pannóniába, hogy elfoglalja az országos gyula tisztet (ennek a méltóságnak és a gazdag Erdélynek a birtokában méltán versenyre kelhetett Árpád utódjával), távollétében pedig – mondjuk, Gyalu – egy idő után elbitorolta a gazda nélkül maradt Erdélyt, akkor nemcsak a fenti űrt érezhetjük kitöltve, hanem részben arra is magyarázatot lelünk, hogyan rendülhetett meg Tétény halála után oly váratlanul a gyula-család tekintélye. Egyébként, ha Árpád elhunyta után a Tisza jobb partja mentén és a Temes vidékén élő törzs – mint, lám, valószínű – idegen hatalomnak vetette alá magát, Pannóniában a gyula-család annyira el volt vágva Erdélytől, hogy ott ilyen fordulatnak szükségszerűen be kellett következnie.

Az Árpád utáni időszakba tehát Gyalu annyira beleillik, hogy, mint mondani szokták, ha nem volna, ki kellene találni. Ezért még ha Anonymus valóban csak kitalálta volna, én is őt, Gyalut találtam ki a hiányzó személy helyére. Egy regényben ekkora történeti távolságból mondának (mondai eredetű közléseken kívül másra alig támaszkodhatunk), de még a közel nyolcszáz esztendővel ezelőtti gesztaíró kitalálásának is van jelentősége, történeti fedezete, hitele, egyszóval: dokumentumértéke.

Ezzel a szerencsés szálvég jóvoltából a regény számos szereplőhöz és eseményhez jutott, de azon az áron, hogy az anyag birtokbavételéhez előbb a hátratolt órát előre kell igazítanom, vagyis vissza, a maga eredeti idejére. Ehhez pedig két dolgot kell tisztázni:

1. Mit és milyen formában fogadhatnék el az anonymusi anyagból?
2. Hogyan illeszthetők ezek a részletek a helyükre?

ANONYMUS

A kutatóknak fenntartásaik vannak Anonymus adatainak történeti hitelét illetően. „Inkább prózában írott epikus költemény – írja a *Gesta Hungarorumról* Mályusz Elemér –, mint olyan történeti mű, amely a valóságnak megörökítésére törekszik.” De e művet mégis mindenkor a magyar őstörténet egyik legfőbb kútforrásaként használták és becsülték. Számos, másutt nem található adatot őrzött meg, többbek között az elveszett legelső krónikából, a XI. századi ún. „ősgesztából”. Anonymus rendkívül jártas kora honfoglalóktól származó előkelőinek családi hagyományaiban, aminek – nem utolsó sorban az ősi nemzetségeknek a honfoglalás korában volt szálláshelyeiről való – hiteles tudósításait köszönhetjük. Királyi jegyzőként tájékozódásában régi iratok is segíthették, és a még élő szájhagyományból sok mindent átmentett.

Végtére hát ki is, milyen is Anonymus?

A magát „P. mesternek”, a néhai Béla király jegyzőjének nevező (s ezért Névtelen = Anonymus) gesztaíró, akiről feltételezik, hogy III. Béla királynak a nótáriusa lehetett, valószínűleg a XII. és XIII. század határán élt. Nagy műveltségű papi ember volt. Írói képesség tekintetében felülmúlja többi krónikásunkat. A trójai háborúról is írt egy – sajnos elveszett – elbeszélést. A *Gesta Hungarorum* évszázadokon át lappangott, csak a XVIII. század közepén vált ismertté, azóta foglalkozik vele a tudomány.

Eleinte a mű minden szavára esküdtek. A kialakuló Anonymus-kritika azonban mind több ponton cáfolta a gesztában előadottak hitelét. Ez igen serkentően hatott a tudomány fejlődésére, mert a mérlegelő munka során kutatóink rengeteg új, önmagában is érvényes igazságot fedeztek fel, sikerrel oszlatták az őstörténetünkre boruló homályt.

Maga Anonymus azt állítja, hogy a valóságot akarja megörökíteni „különböző történetírók példája” szerint. Ennek jelentőségéről, feltételezhető jelentéséről azonban később szólok.

Tekintsünk csak végig Anonymus fő tévedésein. Kétségtelen: a honfoglalás nem úgy zajlott le, ahogyan ő bemutatja. Sok mindent olyannak képzelt el a honfoglalás korára nézve, amilyennek a maga idejében látta. Pl. azt hitte, hogy Magyarország lakosságának nem magyar elemei ugyanazokból a népelemekből álltak, mint a XII. század végén. A honfoglalás előtti „idegen fejedelemségeket” a maga korabeli országszerkezet mintájára írta le. Nem ismerve a nemzetségi társadalom viszonyait, úgy vélte, hogy Árpád birtokokat adományozott vitézeinek magántulajdonul, mint ahogy a kialakult feudális rendben saját királya tette. Ezek azonban Anonymusnak nyilván természetes –

mert kora történetismeretének gyengeségében rejlő – tévedései.

Naiv etimológiái (hogy pl. „Hung várá”-ból származtatja a „hungarust”), s hogy némely leírásában kész szövegrészeket vesz át korában klasszikusnak számító művekből, megmosolyogtató. Pedig ezekben csak a maga ideje ma már tudákosnak ható tudományos elképzeléseit, szokásait követte.

Viszolygunk fölényeskedésétől, amikor a regösénekek, paraszti mondák említésekor (amelyek közül pedig de szeretnénk egyet is ismerni!) sosem hagyja el gúnyos jelzőit, hogy „csacsogók”, hogy „hamisak”. De itt figyeljünk fel Szűcs Jenő fejtegetésére. A jeles történész arról beszél, hogy az európai műveltségen belül az egyházi kultúra mellett megszületett a lovagi kultúra, mely keresztény ugyan, de mégis világi. Magyarországon, ahol lovagság nem volt, ez a folyamat így nem jött létre, de „aki az első két évszázad egyházi szigorával szakítva ehhez az anyaghoz hozzá mer nyúlni, óvatosan: Anonymus… Ez a világias szellemű pap mégis nagyon merész: végre hozzákezd a pogány őstörténet lovagi jelmezekbe öltöztetéséhez, ki meri mondani, hogy a magyarok története nem Szent Istvánnal kezdődik, elméleteket gyárt, »racionálisan« magyarázza meg a hatalom eredetét”. Megérthetjük: a regösénekeknek, paraszti mondáknak megvető fanyalgó hangon való emlegetése védekező póz csupán, merő félrevezetés. Hiszen éppen az azokban megtartott pogány mondai anyagot igyekszik művében átmenteni. Gesztájába regösének-töredékeket lop be, két sort latin fordításban idéz is. Egy helyen aztán elszólja magát, a lebecsülő jelzők mögül tragikomikusan tör ki, mennyire nagyra tartja a régi dicsőségnek e tanúit. „Ha e lap írott betűinek nem akarjátok elhinni – írja –, higgyétek el a regösök csacsogó énekének meg a parasztok hamis meséinek, akik a magyarok vitézi tetteit és háborúit mindmáig nem hagyják feledésbe menni!”

S ezzel a felismeréssel talán elesik művének műfaja, a „regényes geszta” miatt hangoztatott kétség, az, hogy célja költői, nem pedig krónikási. Hiszen e műfajjal az egyházi megkötéseken igyekszik lazítani, hogy a korabeli újnak, világi mondanivalóinak nyithasson utat. S nem arra kell neki a műfaj adta nagyobb szabadság, hogy adatait – amelyeket éppen e műfaj védelme alatt dolgozhat fel – ne vegye elég komolyan. Különben a *Gesta Hungarorum* legfeljebb retorikus szárnyalása miatt nevezhető költőinek.

Én mindenesetre úgy éreztem, hogy Anonymus „az óra hátratolásánál” Salán, Galád esetében – és talán Gyaluéban is – tévedése ellenére, igazolta történetírói törekvését. A zavart éppen az okozza – véleményem szerint –, hogy egyéni koncepciója van, hogy értékel (mint azt maga is megmondja), miáltal a puszta adatok kihámozása nehezebbé válik. Még nehezebbé pedig azáltal, hogy nem

vagyunk – ma már alig is lehetünk – eléggé birtokában a kellő megértéséhez szükséges kulcsoknak.

Felkiáltását – „most is rómaiak legelnek Magyarország javaiból!" – mi is megértjük. És kiérezhető a saját uralkodójának szóló célzás az Árpádról mondott ilyenfajta ismétléseiből: „… amint hát szokásuk a jó uraknak híveiket megajándékozni", „amint hát szokásuk a jó uraknak, hogy híveiket szeretik".

Az pedig már nyílt beszéd, amikor Álmos és vezértársai így esküsznek nála: „Azok a fejedelmi személyek (értsd: a honfoglaló vezérek), akik a tulajdon szabad akaratukból választották Álmost urukká, sem ő maguk, sem fiaik soha, semmi esetre ki ne essenek a vezérek tanácsából és az ország tisztségeiből."

Nem irodalmi célból akarja a regényes gesztát itthon meghonosítani. Világos a *Gesta Hungarorum* mondanivalója, amit maga szögez le az *Előbeszéd*ben. „Magyarország királyainak és nemeseinek származását" kívánja megírni, magában a műben pedig azt fogalmazza meg, hogy a királyok és a nemesek származása elválaszthatatlan egymástól és a honfoglalástól. Szerinte az ősi magyarság élén álló hét „fejedelmi személy" között a későbbi magyar királyok (és az ő uralkodójának) őse, Álmos, ill. Árpád csak első volt az egyenlők között.

Anonymus nem konstruál Árpádnak egyetlen hősi tettet sem. Saját uralkodójának őse csak üzeneteket meg hadakat küldöz, e hadak vezéreinek győzelmét lakomával ünnepli, és ajándékokat, főleg „birtokokat" oszt ki a hősök között. A csatákat azoknak az ősei vívják, akik közé nyilván Anonymus is tartozik: a származásukat a honfoglalásig visszavezető *nobilisek*éi. Arra céloz Anonymus: a nobilisek dolga, hogy részt vegyenek az államügyek harcos vagy békés intézésében, tegyék, amit kell, a királyé pedig, hogy legfőbb híveit „szeresse".

Gesztaírónkat politikai indulat fűti, hogy a pogány múlt példáit elővegye. A korabeli előkelőknek a honfoglalóktól származó, de a legmagasabb tisztségek betöltésétől hátrább szorult, emiatt zúgolódó rétegét képviseli. Műve Bánk bán mozgalma politikai előfutárának is tűnhet, ő maga az Aranybullát megelőző évtizedek nemesi elégedetlenségén belül egy szűkebb elégedetlen réteg szószólójának.

A *Gesta Hungarorum* – ahogy én olvasom – a királyt szeretné meggyőzni, hogy mindenekfölött ezt a réteget illetné a hatalomban való részesedés. A honfoglaló – pogány – hősöktől való származásban látja a kiváltságok elosztásában és az ország vezetésében való részvétel jogi forrását. Az előjogokat ugyanis az ő korában már a vagyon alapján előtérbe került nagybirtokos arisztokrácia kerítette a kezébe. „Akkorra már – írja Mályusz Elemér – kialakult Magyarországon a feudális nagybirtokrendszer, amely a

királyi hatalom rovására egyes családoknak igen jelentős vagyont, a birtokaikon élő lakosság felett egyre erősödő földesúri jogkört, az állam sorsának intézésében pedig növekvő befolyást biztosított.”

Nos, ha Anonymus a pogánykori fényes múlt tényeire jogokat akart alapozni, az adatokkal nem bánhatott könnyelműen. Ismerték azokat mások is. Közlésükkel célja jelentős mértékig az volt, hogy szalonképessé s így meggyőzővé tegye az ismert mondavilágot. „Ha az oly igen nemes magyar nemzet *(értsd: nemesség)* az ő származásának kezdetét és az ő egyes hősi cselekedeteit a parasztok hamis meséiből vagy a regösök csacsogó énekéből mintegy álomban hallaná, nagyon nem szép és elég illetlen dolog volna. Ezért most inkább az iratok biztos előadásából meg a történeti művek világos értelmezéséből nemeshez méltó módon fogja fel a dolgok igazságát.” Én azt értem ki ebből, hogy a nemesek számára a régi dicső történetek afféle álomvilágból valóknak tűnnek, mert a megvetett köznép és a pogánysággal fertőzött regösök ajkáról nem illik azokat komolyan venni. Ő azonban iratok alapján, történetíróilag értelmezve adja elő e dolgokat, s így már nem méltatlanok a nemesség figyelmére. Feltétlen hitt a pogány mondák igazságában, és elfogadtatásuk formáját igyekezett megteremteni. Az iratokra, a történeti művekre való hivatkozás nyilván csak fogás. Az ő „iratai” – írott forrásai – legfőképpen azok az énekek, mondák voltak, amelyeket saját maga akart írottakká tenni. Hitte, hogy így is történetírói küldetést tölt be, s valótan éppen ezáltal töltötte be ezt a szerepet.

Meggyőződésem, hogy Anonymus nem közöl légből kapott adatokat. Ez természetesen korántsem jelenti azt, hogy mindenben hitelt adhatnánk neki. Számtalan okból – akaratlanul – torzítja a valót. Az ábrázolt kor társadalmi viszonyainak nem ismerését már láttuk. Torzításra vezet politikai koncepciója is. Pl. a birtokadományozás kedvéért a megajándékozandó hőst a megfelelő csata színhelyére kellett elvinnie. Erre az adatot az elfogult családi hagyományokból már bizonyára készen is kapta. A hitelesség szempontjából legveszélyesebbek az értelmezésből eredő torzításai, ezek aligha követhetők eléggé. A *dicsőséges* múlt keresésének igénye egyfelől számos dolog elhallgatására, másfelől kiszínezésre késztette. No és történeti hitel szempontjából már alapanyaga – a mondák világa – sem teljesen megbízható. Mégis e távoli korból az övé a csaknem egyedüli híradás, amire építhetünk. Regényt építhetünk reá.

Néhány példát mégis arról, hogyan kezeli Anonymus az anyagát. A honfoglalás „fehér ló”-mondáját annyiszor variálja, ahányszor csak elbeszélése folyamán új terület elfoglalása kerül sorra. Szerinte a magyarok diadalmas csaták közepette Kijeven át jönnek be Pannóniába, miközben az erős és harcos néphez a kunok is csatlakoznak. (Konstantinnál igazolódik a kabarok csatlakozása, és

ma már tudjuk, Anonymus korában a *kun* a pusztai népek összefoglaló neveként kabart, besenyőt éppúgy jelentett, mint kumánt.) Anonymus nem gondol arra, hogy talán a korábbi, az etelközi honfoglalással kapcsolatos az, amit e regösök Kijev egyszer volt elfoglalásáról énekelnek, ő a sokféle elbeszélésből szent hittel válogatta ki a legdicsőségesebbet. (Ámbár az etelközi csapásról más krónikásaink se szólnak, legfeljebb átvitt értelemben, mindent ellepő sasok elől menekülésként.) Hogy „Álmost Erdőelvén megölték, minthogy nem volt szabad bejönnie Pannóniába", ez nem volt dicsőséges, ennek nem adott hitelt. Miután pedig Kijeven keresztül északkeleti irányból vezet az út Magyarországra, elvetette az erdélyi bejövetelre utaló adatokat.

Számadásom végső tanulsága mégiscsak az volt, hogy Anonymus elbeszélései a korában ismert mondákban gyökereznek. Hogy azok magvát megtalálhassam, és a valószínűt belőle rekonstruálhassam, próbáltam tekintettel lenni az említett torzítási lehetőségekre. Köztük arra a korábban említettre is, hogy minden erőfeszítése ellenére honfoglalási történetében honfoglalási és honfoglalás utáni mondaanyag egy gomolyagba került.

Honfoglalási réteghez tartozónak vélem Huba és Bors hadjáratait, Tétény erdőelvi fejedelemmé választását, a Dunántúl elfoglalásával kapcsolatos részeket. Zobor „cseh herceg" alakját Anonymus kétségtelenül honfoglalási tárgyú, de helynevet megszemélyesítő népmondából vette. Érzésem szerint Szovárd és Kadocsa szintén a régebbi rétegből való, Galád ellen csak azért vonultatja fel őket, hogy a Temes vidékéről nyíljon útjuk a Balkánra, a Csaba-magyarok Vardar melletti letelepedéséhez.

Nem lehet irányadó a történet anonymusi sorrendje sem, mert ő – különben igen következetesen – az északkeleti bejövetelhez tájolja az eseményeket: északkeleti, északnyugati részek, Duna-Tisza köze, innen keletnek a Temes vidéke, nyugatnak pedig a Dunántúl a hódítások útja. Az így minden oldalról körülzárt Bihart utoljára hagyja. Nyilván, mert Biharnak egyszer körülzárt voltáról van adata, s ő ezt a helyzetet csak a honfoglalás idejében tudja elképzelni.

Így véltem megtalálni azokat a szempontokat, amelyek figyelembevételével az anyagnak a *Gesta Hungarorum*ra támaszkodó részével gazdálkodhatok.

A ZOLTA TITOK

A „mit?” és a „milyen formában?” tehát ilyen módon – legalábbis regény számára – tűrhetően tisztázódott. Csakhogy miképpen illeszkedjenek az Árpád utáni korba az így-úgy rekonstruált töredékek? Hol találhatom meg az események fővonalát? Mi mást gondolhattam, mint hogy erre nézve Zolta fejedelem története adhat iránymutatást. Igen, ha részletesebben ismernénk. Csakhogy nem ismerjük.

Keresni kezdtem hát Zolta fejedelem gyér nyomait.

A *Képes Krónikában* elég zavaros összefüggések közé beágyazva találni egy utalást, amely reá vonatkozhat. Arról van itt szó, hogy amikor I. István király Gyulától elvette erdőelvi országát, majd seregével a bolgárok és szlávok kánját is legyőzte, „ide helyeztette egyik dédapját, név szerint Zoltánt, aki utóbb ama erdélyi részeket örökös tartományként bírta, ezért köznyelven Erdőelvi Zoltánnak nevezték”.[27] (A *Képes Krónika* Árpád fiát, tehát az anonymusi Zoltát, következetesen „Zoltán”-nak mondja.)

Minthogy ez 1002-ben történne, Zolta ekkor a százéves kort is meghaladná, kizárt, hogy I. István korában esett volna meg. A krónikás is magyarázkodik: „Elélt a szent király idejéig, és igen öreg volt, ezért tette őt a király a gazdag nemzetek fölé.” Inkább azt a magyarázatot várnánk, hogy ez a Zoltán nem István dédapja, Árpád fia, hanem egy későbbi azonos nevű férfi volt, de a krónikás, úgy látszik, tudja, hogy nem a személy téves, az időpont furcsa.

Itt megint – úgy érzem – egy Gyalu személyét, szerepét feltételező „pályazavarral” állunk szemben. Mert ha az Árpád utáni fél évszázadban Erdélyben Gyalu, másutt egy kán ellen (s ilyen kánra majd utalunk) háborút viseltek, akkor ez a Zoltára vonatkozó adat időben elfogadható helyre kerülhet. Vajon nem Gyalunak vélt honfoglalás előtti és idegenkénti szerepeltetése – vagyis tényleges korából és szerepéből való anonymusi eltüntetése – okozta-e a zavart? Ez az esemény sokkal jobban elképzelhető Taksony fejedelemmé válása után. Nem dédunokája, saját fia lehetett az, aki Zoltát Erdőelve uralmába helyezte.

Anonymus szerint Zolta, miután átadta a hatalmat Taksonynak, még három évig élt. Ebbe a három esztendőbe éppen belefér, hogy Erdőelve ura tegyen.

Konstantin császár gyűjteménye viszont beszámol róla, hogy 948-ban a Konstantinápolyba látogató Bulcsú horkát Fajsz fejedelem képviseletében Tormás, Árpád dédunokája kísérte el, ki ott „A Császár Barátja” – rendkívül magas – kitüntető címet kapta, ami bizonyára ritkán járt ki egy „barbárnak”, ha országának nem volt fejedelme vagy trónörököse legalább. Konstantin most következő adatai nyilván

Bulcsútól és Tormástól származnak. Az áll itt: Árpádnak egyetlen fia sem él már – tehát Zolta se –, de unokái: Fajsz (a fejedelem), Tas (kinél elképzelhető valami súlyos akadályoztatás – betegség –, mert csaknem ezzel egy időben eltűnik a porondról) és Taksony élnek. Kissé különös, hogy Fajsz „rezsimje” Árpád dédunokáját téteti meg a „császár barátjává”, holott Árpád unokája, Taksony, mindenképpen megvan.

És az is különös, hogy Bulcsú és Tormás tájékoztatása szerint Zolta már nem él, amikor Anonymus szerint – és a *Képes Krónika* megjegyzéséből szintén következtethetően – Zolta Taksony fejedelemmé tétele után is még létezett. A *Képes Krónika* idézett szövegéből egyébként az is kitetszik – és hangsúlyozásra méltó valami kárpótlásféle volt a számára –, hogy Erdőelve urává tették.

Tagadhatatlan: Zolta körül valami titok lappang. Az Anonymusén kívüli krónikák talán ezért is hallgatnak egész korszakáról. Meglehet, hogy 948-ban fia, Taksony e titok miatt marad ki abból a megtiszteltetésből – és megtiszteltetésnél is többől –, hogy ő legyen a bizánci császár „barátjává”. Sőt még az is feltehető, hogy a konstantinápolyi látogatás idején a Fajsz-rezsim Taksony helyett Tormást kívánta s tekintette trónörökösnek.

De menjünk tovább.

A szász Widukind krónikájában találni egy adatot: 924-ben Werlaon váránál Henrik király katonái fogságba ejtették „a magyarok egyik fejedelmét”. Márki Sándor ebben a „fejedelemben” Zoltát gyanította, mert kiváltásáért, felfogása szerint, a magyarok szokatlanul nagy engedményt tettek: kilencévi békére álltak rá, bár adófizetés ellenében. Az adófizetéses béke inkább előnynek tűnik, de éppen adódhatott olyan helyzet, amikor mégis engedményszámba ment (pl. ha a német királynak ez idő alatt túlságos megerősödésétől kellett tartani). Hogy azonban fennállt-e olyan ok, ami miatt akkora engedményt jelentett volna (pl. mert az adó is csak képletes volt), ami miatt a kiváltottban egyenesen az első fejedelmet kellene sejtenünk, azt ma már lehetetlen eldönteni.

Én magamban megfordítottam a kérdést. Milyen következményekkel járt volna, ha valóban maga Zolta az elfogott fejedelem?

A fejedelmet (vagyis az „első fejedelmet”) a kor pogány magyarjai a szellemek szövetségesének, jólétük varázserejű letéteményesének hitték, tehát bármi áron ki kellett őt szabadítaniuk. Viszont a népet ért minden balszerencsét – döntő ütközet elvesztését, nagy állatvészt avagy a fejedelem öregkorát – szentségének megfogyatkozásával magyarázták. Márpedig a fejedelem fogságba esése legalább annyira balvégzetű esemény, mint a felsoroltak. Az ilyenkor szokásos eljárást kazár uralkodókról jegyezték fel, de hogy nálunk is gyakorolták, azt

Álmos megölése mutatja, és egyes kutatóink hasonló indítékúnak tartják Vászolynak az öreg István király elleni merényletét.

A fogságból hazatérő Zoltát a sámánok minden bizonnyal „bűbájos" erejében megfogyatkozottnak nyilvánítják. Kénytelen alávetni magát a maradék varázserejét utódába átmentő rituális gyilkosságnak. Ezek szerint Zolta 925-ben meghal. Hacsak meg nem szökik. De vajon ez utóbbi feltehető-e ebben a mágikus gondolatvilágú korban?

Minthogy huszonegy évvel azután történnék ez, hogy Árpád egyszerűen eltörölte a mágikus papfejedelem, a kende funkcióját, és huszonhárom évvel azelőtt, hogy a vérszerződési mágikus vér-bor áldozatok szertartásmestere, Bulcsú, e hitéletet érintő országos tisztének ellenére Konstantinápolyban megkeresztelkedik, aligha lehetetlen. Nem a nép emberéről van szó, aki még mindig az ősi hiedelmek bűvöletében él, a hatalmasok, a legfelsőbb réteghez tartozók személyes érdekeiket már rég elébe helyezik a babonás hitnek. De Zolta a kor körülményei között, ha a selyemzsinóros szertartás elől megszökik, akkor is halott lesz, nem fizikailag, hanem erkölcsileg.

A kérdésre kapott választ most már a Zolta körüli ellentmondásokkal egyeztetve, az derül ki, hogy a werlaoni kudarc súlyos következményeinek utóbbi változata alkalmas a problémák áthidalására. Ha Zolta elmenekült, és erkölcsi halott, megszűnt fejedelem lenni, miáltal tér nyílik a hagyományainkból tudatosan kigyomlált Szabolcs és Fajsz uralma számára. Taksonyra árnyékot vet, hogy az ősi önkéntes áldozatot megtagadott fejedelem fia. Érthető tehát, ha Tormás, a dédunoka, annak ellenére, hogy Árpád fia és unokája is életben van, rovásukra előtérbe kerül. És Konstantin írnokát Tormás és Bulcsú joggal tájékoztathatja a közfelfogásnak megfelelően – különben sem akarva részletesen kiteregetni a fejedelmi ház szennyesét – úgy, hogy Árpádnak egyetlen fia sem él már. Taksonynak pedig, amikor mégis fejedelemmé lesz, nemcsak módja van rá, hanem elegendő oka is, hogy öreg édesatyját kárpótolja.

Most emlékezzünk vissza arra, hogy Anonymus tudott Bihar területének jó időn át körülzárt voltáról. Ez aztán nyilvánvalóan összekapcsolható egy fogságból hazatérő Zolta fejedelem körülményeivel.

Közbe kell azonban vetnünk, hogy a kutatók véleménye Anonymus bihari országáról az, hogy szerzője a saját korában fennállt bihari dukátus, a trónörökös birtokában lévő terület mintájára alkotta meg. De ez a vélemény is abból a kiindulópontból született, hogy a honfoglalás *előtt* létezhetett-e „idegen" Biharország. S az valóban nem létezhetett. Most azonban az óra előreigazításánál tartunk, a bihari dukátus pedig a honfoglalás után már Árpád idején is fennállt. Eredete arra vezethető vissza, hogy az etelközi idők óta a trónörökös a kabarok ura. Minthogy

Anonymus szerint Árpád még életében megtette Zoltát ifjabb fejedelemnek, Bihar első urának éppen Zoltának kellett lennie.

Hová mehetett a mágikus önáldozat elől megszökött Zolta, ha nem a gyermekkora óta neki alávetett Biharba, amelynek keresztény, muzulmán és zsidó vallású kabarjai nem sokat hederíthettek a sámánoknak az ország más részeiben hallatlan tekintélyű szavára? (Azt a másik lehetőséget, hogy idegenbe ment volna, könnyen elvethetjük. Puszta életén kívül fejedelemségét is meg akarta tartani, ha akár az ország egyetlen kis darabján is megtehette. Ha pedig a lábát bárhol megvetette, nyilvánvalóan régi hatalmát is szerette volna visszaszerezni.) így aztán Bihar csakugyan külön országgá válhatott, amelyet minden oldalról körülfogtak, s amit Szabolcsnak és Tasnak támadnia, Zoltának pedig mindenáron védelmeznie kellett.

A Szabolcs és Tas által létesített földvárak, erősségek csakugyan körülveszik Bihart, úgyhogy annak sakkban tartása is egyik céljuk lehetett. A katonai segédnépeket az ország határára volt szokás telepíteni, így besenyőknek a kemeji részeken való jelenléte a Maros északi partján húzódó országhatárra mutat.

Az a feltevés tehát, hogy Zolta lett volna a szomorú werlaoni kaland szereplője, eddig használhatónak bizonyult.

Csakhogy Anonymusnál nem Zolta Bihar eredeti ura, hanem egy bizonyos Mén-Marót vezér. Szokatlanul viszontagságos műhelymunkám során itt kerültem a legtekervényesebb probléma elé.

MÉN-MARÓT

Mén-Marót nem lehetett Bihar eredeti ura, mert az Zolta volt. Zolta nem juthatott Biharhoz Mén-Maróttól nyert hozományként, mert mint fentebb mondtuk, egészen más jogcímen nyerte.

Anonymus adatai Mén-Marótról a következők: Marót unokája, a magyarok mondják „Mén”-nek, mert több asszonya volt, földjét kazárok lakták. Magyarázatként: marótoknak a morvákat hívták az ősi magyarok, a Marót e népnév megszemélyesítéseként keletkezett mondai személynév, s krónikáinkban Árpád vélt ellenfelének, Szvatopluknak[28] apjaként szerepel. Szvatopluk nevét kimutathatóan a későbbi krónikások iktatták be, az ősgeszta a honfoglaló magyarok ellenfelének még Marótot tartotta, és Anonymus az eredeti forrásra támaszkodhatott, mert művében Szvatoplukot ő sem említi. A Bihar kazár lakosságára vonatkozó utalás a „Mén” név „többnejű” értelmezésével áll kapcsolatban, ugyanis a kazár uralkodóról az volt elterjedve, hogy huszonöt feleséget tart. Különben az anonymusi elbeszélésben Mén-Marót bemutatásán kívül sem népének kazár voltáról, sem többnejűségről többé nem történik említés, sőt Mén-Marót egynejűnek tűnik.

Mindebből, érzésem szerint kitetszik, hogy itt a mondai képzelet elemeivel összekeveredett több rétegű, azaz régen keletkezett és hosszabb idő alatt kialakult történetről van szó, amelyet ilyen ellentmondásos tartalommal Anonymus csak készen vehetett át valahonnan. Hogy maga alkotta volna, azért is eleve kizárt, mert a történet befejezése szerint Mén-Marót, a honfoglalók által legyőzött idegen fejedelem, lányának kezét Biharral együtt Zoltának adja, s a mennyegzőt meg is tartják. Ami azt jelenti, hogy Anonymus uralkodójának vérében ősi anyai ágon Mén-Marót vére csörgedez! Ilyet pedig – pláne, hogy nem valami dicső fejedelemről van szó – Anonymus semmiképpen sem találhat ki, ha ez az Árpád-ház hagyományaiban nem szerepel!

A történet alapjaként feltételezhetnénk egy olyan mondát, amely szerint a honfoglalás után Mén-Marót valami Gyalu-féle bitorló volt, aki ellen a bihari dukátus törvényes ura, Zolta sokáig harcolt, s végül kompromisszumként elvette a lányát feleségül. Igen ám, de ilyen tartalmú mondát Anonymus nem vihetett volna át honfoglalási történetébe, mivel Zolta csupán a honfoglalás idején született, őróla nem gondolhatta, hogy korábban élt. Biharnak még Zolta *fiának* ifjúkorában is Zolta kezén lévő külön országnak kellett lennie, mert a kemeji besenyők minden valószínűség szerint Taksony „kun” lánnyal kötött házassága kapcsán és minden bizonnyal a házasság időpontja körüli években kerültek ide.

Most akkor az merülne fel, hogy a Mén-Marót-elbeszélés talán mégiscsak a honfoglalási réteghez tartozik? Anonymus forrása, azzal, hogy a honfoglaláskori Marót *unokájának* mondja, eleve a honfoglalás utánra „időzítette” Mén-Marótot. Továbbá Marót onnan kapta a nevét, hogy morva, Bihar azonban a honfoglalás előtt sem állt morva fennhatóság alatt. Mén-Marótot nemcsak „Mén”-nek „mondták a magyarok”, hanem „Marótnak” is minden bizonnyal a magyarok „mondták”, lévén ez magyar szó. Vagyis nemcsak a Mén volt valami gúnynévféle, hanem a Marót is.

De végtére Taksony fejedelem anyai nagyapjáról van szó! Igazi neve az Árpádok hagyományaiban sem maradt volna fenn, hogy azt tudassák a regösökkel? Gondolom, okuk lehetett rá, ha egyik ősük nevét gúnynév formájában akarták fenntartani.

E név titkát a legkézzelfoghatóbban a morva-marót összefüggés alapján lehet megfejteni. Anonymus Mén-Marótot gyakran nevezi egyszerűen „Marót vezérnek”. Ha Zolta feleségét Marót lányának mondják, ezt a mondai képzelet logikájának figyelembevételével oly módon értelmezhetjük, hogy Zolta marót lányt (ebből könnyen alakul ki, hogy „Marót lánya”), vagyis morva hercegnőt vett feleségül. Ennélfogva magát Zoltát mondhatták „Marótnak”, morva asszonya miatt ugyanúgy, ahogy kun felesége és a kunok iránti vonzalma miatt, IV. László királyt „Kunnak”.

S ezzel a Mén-Marót történet az én képzeletemben vallani kezdett a kialakulásáról…

Először megszületett a valóságot tartalmazó „illetlen” elbeszélés arról, hogy Zolta fejedelem gyáván Biharba menekült, és a nép szemében „Mén-Marót” lett. Ilyen és ilyen küzdelmeket vívtak vele Szabolcs, Tas és mások, de nem tudták lebírni, sőt végül a fia kerekedett felül. Bizonyos, hogy a Szabolcs és Fajsz uralmának emlékét is eltörlő, féltékeny, erélyes dinasztia üldözte a Zoltát „káromló” éneket. De ahogy pl. később regölő mondókáink keresztény vallásos elemekkel rejtik a tiltott ősi sámánisztikus szövegeket, nyilván ekkor is megkezdődött a tiltott ének átköltése. Annál is inkább, mert abban, hogy Zolta marót lányt vett feleségül, eleve két mondaképző elem is volt adva. Az egyik – a már említett –, hogy a marót lányból Marót lánya legyen, a másik, hogy ezt a Marótot a morva fejedelmet megszemélyesítő Maróthoz kapcsolják. Mivel pedig Taksony korában még nem olvadt össze a honfoglalás előtti idő emléke az Árpád halála utáni időkével, Mén-Marótot csak Marót unokájának képzelhették, hogy lánya egyidős lehessen Zoltával, ki legkisebb fiúként Árpádnak inkább unokája lehetett volna. Az átköltött mondában ekkor még nincs szó többnejűségről, tehát kazárokról sem, hiszen Anonymusnak ez a szövege: „Mén-Marót *feleségével* és lányával az Igyfon sűrűibe tette át lakását” – magán viseli a nyomát Mén-Marót kezdetben volt

„egynejűségének”.

A „Mén” gúnynév azonban – így okoskodtam tovább – úgy látszik, valamiképp még mindig az eredetiről árulkodott, talán átvitt értelemben a megfutamodókat csúfoló szó lehetett, magában is emlékeztetett Zolta gyászos elszáguldására, tehát később a „Mén”-nek más, a többnejűségre vonatkozó jelentést tulajdonítandó, hozzátoldották a kazárokra való utalást. De ez is oly régen történhetett, hogy Anonymusnak a kazárok és a többnejűség összefüggéséről már nincs is fogalma.

Az ősgeszta szerzője a honfoglalás után mintegy százötven, a belső harcok időszaka után kb. száz évvel élhetett. Ő még tudhatott valamit arról, hogy Zolta korában, Zolta személye körül súlyos bonyodalmak voltak. De hogyan is szólhatott volna erről? Ha Taksony és Géza idejében a fejedelmi család számára a pogány önáldozat megtagadása volt szégyellni való, I. Endre korában, amikor az ősgeszta szerzője élt, – s a friss kereszténységben még jó ideig – a királyi dinasztiának a „többnejűtől” való származás lehetett diffamáló. Anonymus idejében azonban az ország oly magától értetődően éli keresztényi életét, hogy már lehet érdeklődni a pogány kori emlékek iránt, és a dinasztia egy többnejű pogányt – legalábbis az ősanyák ágán – írott műben is vállalhat.

A dinasztiát védő mondában tehát Mén-Marót, a gúnynév leválasztódott Zoltáról, külön életre kelt. Nem történhetett azonban ehhez hasonló a fejedelem bihari támaszaival, előkelő kabar és magyar nemzetségek őseivel, Taksony és Géza idején, az ő legjobb híveikkel. Azok Zoltához tartoztak, és továbbra is őhozzá kellett tartozniuk. Ahhoz azonban, hogy ebben a mondában eredeti helyzetüket, pozitív magatartásukat megtarthassák, szerepet cseréltek, és a negatívvá lett Mén-Marót ellenfeleivé váltak. Ebből a megfontolásból én Zolta bihari híveit Mén-Marót mondabeli ellenségeiben, „legyőzőiben”, Ős bőben, Velekben, továbbá a kabar Vajta vezérben véltem felfedezni.

AZ ÖREG MARÓT

Azonosíthatóságuk folytán Zoltát a forrásokban most már Mén-Marót vagy csak Marót néven is kereshettem. Találni is egy meglehetősen erőltetetten elhelyezett beszúrást a *Képes Krónikában.* A vénség által megtört Marótról, „Szvatopluk apjáról" van szó, aki Veszprém várában annak hírére, hogy fiát megverték a magyarok, szörnyethal. „Fia pedig még csak nemrégen uralkodott."

Szvatopluk honfoglalási vereségéről, tudjuk, szó sem lehet. Összetéveszthették azonban Szvatoplukot Mojmirral, és Marótot Szvatoplukkal, s valamit tudván arról, hogy egy nem régen uralkodó morva fejedelem vesztett csatát a honfoglaláskor, talán a honfoglalás előtt meghalt Szvatoplukból csinált a monda továbbélő apát. De miért Veszprémben?

Veszprém a nevét csak István korában kapta, ezért a korábban itt állt földvárnak a regényben Sédvár a neve. Ős bőnek – Zolta hívének – a váráról van szó. S emiatt az itt tartózkodó Marótban én Zoltára gyanakszom, akinek a fia, Taksony, ekkor szintén még csak nem régen uralkodik. Az eredeti Mén-Marót-monda talán nem a házassággal, hanem apa és fia szembenállásának újabb szégyenével végződött. Az átköltött – a dinasztia védő monda pedig avval, hogy Mén-Marót hunyt el Sédvárban (nem Zolta).

Anonymus megelégedett annak megjegyzésével, hogy Zoltát fejedelemmé emelték, és ezt követően Mén-Marót két év múlva meghalt. Zoltáról meg azt mondja, hogy Taksony fejedelemmé tétele után három évvel halt meg. A hármas szám egyébként mondai hangulatú, aligha kell egészen pontosnak tekinteni.

Henrik bajor herceg támadó hadjárata az ország számára félelmetes megrázkódtatás lehetett. Felteszem, hogy Taksony e fejedelemválasztási viszálykodásra nem alkalmas, vészterhes időpontban lett mégis fejedelem. Tehát 951-ben. Az ezt „három" évvel túlélő Zolta halálának időpontja eléggé összevág a 955-i csatavesztéssel. Egyszóval, ha nem csak a vénségtől, még inkább egész sorsától megtört Zolta ül hívének, Ős bőnek Bulcsú szálláshelyéhez közeli várában, alighanem a fejedelemséget magának követelni jött Erdőelvéből, és éppen „még csak nemrégen uralkodó" fia ellenében való utolsó reményeinek szertefoszlása, az augsburgi csatavesztés az, ami a szívét megszakasztja.

Zoltának sorsában kifejeződő lélektana – reménytelen küzdelme a fejedelemség visszaszerzésére; az, hogy Taksony fiát a nagyfejedelemségre oly alkalmassá nevelte, amennyire nem alkalmas erre ő maga, és az előkelők gátlástalan versengésének korszaka, amelyben élt – a regény számára mindenesetre szükségszerűen

hordozza magában ezt a befejezést.

BÉLD, KULÁN, GILÁD

E műhelybeszámoló talán már ki is fárasztotta az olvasót. De még el kell mondani, hogy a gyér, töredezett, deformálódott híradások mely mozaikkockáiból összeillesztgetve kelt életre a regény néhány további alakja.

A *Képes Krónikában* találunk egy homályos és bonyodalmas összefüggéseket sejtető megjegyzést. Beliud – mondja –, aki Kulán földjét bírta, adta Géza fejedelemnek a tanácsot és segítséget ahhoz, hogy elvegye Gyula Sarolt nevű lányát. Beliudnak meg Kulán a saját lányát adta feleségül, hogy harcoljon az ő testvére, Keán ellen. Kulán földjét, annak halála után, Beliud örökölte.

A regényben az ősi nevek jelenlegi kiejtésünknek megfelelő alakja szerepel (Tuhutum helyett *Tétény,* Tarmacsu helyett *Tormás,* Glad – Galád helyett *(Gilád* stb.), ezért nevezem Beliudot *Béldnek.*

Béld tehát nagy mestere lehetett a hatalmasok közötti érdekszálak szövögetésének. Az ő korában a hadjáratok mellett a hatalom megerősítésének vagy kiterjesztésének fő eszköze az uralkodók házasságkötése. Ez tehát politika volt. Béld fejedelmi tanácsadó, és kétségtelenül a legelső magyar diplomata, akinek nyoma maradt írott feljegyzéseinkben.

Ahogy a maga házasságát, s ahogy Gézáét nyélbe ütötte, más igen fontos házasságkötéseket is létre hozhatott. (Taksonyét és Tanuzabáét is neki tulajdonítottam.) Mivel azonban ebben a korban a fiatalok helyett az apák, szülők döntöttek gyermekük párválasztásáról, Béld nyilvánvalóan nem Gézának, hanem Taksony fejedelemnek adta az Árpád háza és a gyula-család között István koráig békét szerző házassághoz a tanácsot és segítséget. A regényben erre a legalkalmasabb időpontnak Gyula konstantinápolyi távolléte látszott. Szöget ütött a fejembe az is, hogy Sarolt aligha élhetett hitvalló keresztényként hazatért apja mellett, hiszen csak felnőttkorában, Gézával együtt vette fel a keresztséget.

A krónikai híradás Béldben „alulról jött” embert érzékeltet, aki esze és házassága révén emelkedett a hatalmasok körébe. Annak feltételeként, hogy Kulán lányát elvehesse, vállalnia kellett a harcot Kulán ellenfele, Keán ellen. A krónikákban személynévként kezelt Keánt kutatóink a „kán” címként értelmezik.

Kulánt tulajdonképpen jól ismerjük, azonos Salánnal, mint azt Györffy György *Krónikáink és a magyar őstörténet* c. munkájában a név vizsgálatával kimutatta. A *Képes Krónika* Kulánjának és Anonymus Salánjának (Salanus) névalakja a közös forrásban – valószínűleg az ősgesztában – *Chulan* lehetett, kiejtése pedig helyesen *Csulán* volna. A regény kerettörténetében szereplő,

ugyanebből a családból származó Kalán bíborosra való tekintettel tartottam meg a „Kulán” formát, hogy az olvasó érzékelhesse a két név három évszázadot átívelő azonosságát.

Azonban abban, amit a *Képes Krónika* a maga honfoglalás utáni Kulánjáról és abban, amit Anonymus a honfoglalás előttinek vélt Salánról elmond, látszólag nincsen semmi összefüggés. Én mégis gyanítok valamit. Salán Anonymusnál a Nagy Keán leszármazottja (tehát egy kán utódja), a *Képes Krónika* pedig arról ír, hogy Kulán szemben áll „testvérével”, Keánnal. Salán-Kulán itt is a Keán „családba” tartozó – azaz egyszerűen: kán. Sőt talán a *Képes Krónika* szerzője azért véli éppen Kulán ellenfelét Kulán *testvérének,* mert az is egy „Keán”. Elég bonyolult „fordítói” munka, hogy az ember rájöjjön: e félreértelmezett szöveg eredetijében arról lehetett szó, hogy Kulán kán szemben állt egy másik kánnal.

Országrészeik elhelyezkedése folytán Salánon kívül csak Galád kerülhetett közvetlenebb kapcsolatba a délen szomszédos hatalmakkal. Salánt Anonymus a görög császár alattvalójának tudja, de kán volta a bizonyság, hogy valamilyen formában a bolgároktól is függő helyzetben lehetett. Galádot pedig Anonymus egyenesen Bolgárországból jöttnek mondja, s Molnár Erik bolgár uralom alatt állónak gyanítja Galád országrészét. Ha kán volt Bizánc embere, még inkább kánnak kellett lennie a bolgárok hűbéresének. Vagyis az a másik kán, aki ellen Beliudnak harcolnia kell, Galád lehet. A bizánci meg a bolgár befolyás alatt álló két szomszédos ország szembenállása eleve nyilvánvaló.

A *Képes Krónika* szerzője Géza házasságával kapcsolatban Beliudról akar beszélni, s ezért említi meg mellékesen Kalánt. Anonymus számára Salán a fontos, a Beliud-históriát pedig nem is említi, hiszen mi köze lehetne a – szerinte – honfoglalás előtti Salán vejének Géza házasságához, és hogyan örökölhette volna Beliud Salán földjét, annak halála után, amikor az állítólagos apóst Lél és Bulcsú még életében Bolgárországba kergette?

A Beliud-történetben szereplő Kulán örökölt földje a hozományul kapott föld lehetett, noha bizonyára Beliud örökölte volna Kalán lányának férjeként apósa országát is.

Az említetteken kívül Béldről még csak annyit tudunk, hogy neve (krónikáinkban: Beliud, Beleed) türk eredetű, s a „bölcs” értelmet rejti. Bilüd (Belud, Beleud) formában egy besenyő származásúnak vélt család több nemzedékénél volt használatos, amiért a Bilüdöt a Béld név besenyő formájának gyanítva, tételezem fel, hogy hősömnek a besenyőkhöz is köze lehetett.

Több és konkrétabb adatunk a X. századi diplomatánkról, a regény levélíró hőséről nincsen. De éppen ezért kínálkozott ideális főszereplőnek. Szabadon képzelhettem el az előéletét és további

sorsának számtalan mozzanatát. Az Árpád utáni viszonyok tanújává, cselekvő részesévé lehettem, és olyan emberré, akinek révén fontos külországi színhelyekre is elláthatunk. Hogy pedig élményeit feljegyezhesse, felruháztam bizánci műveltséggel, aminek különben Taksony tanácsadója és a Bizáncnak hódoló Kulán kán veje minden bizonnyal birtokában volt.

Salánról még annyit, hogy Sebestyén Gyula az ő nevét a szláv *szálán* (sós) szóra vezette vissza, nem igazi, hanem díszítő jelzői névként, azt gyanítva, hogy Salán is, akárcsak István korában Ajtony, az erdélyi só vámolója lehetett, és hogy neki is ebből fakadhattak a vesztére vezető ellentétei. Az ország Árpád utáni területi megosztottsága folytán a sóvám miatti vitákat, összetűzéseket szinte bizonyosra vehetjük. Ha nem is éppen a tuzlai főtt só versenyével egybekötve, ami az írói képzeletből való. Közvetlenül a honfoglalás előtt a bolgárok és a morvák között is volt sóháború.

Kál horka szerelmi történetében egy Balaton környékén élő monda elemeire támaszkodtam, amelynek alapanyagát saját lejegyzéséből *Bakó Ágnes* írókollégámnak köszönhetem.

Következtetéseim nem tudományos igényűek. Közlésükkel csak anyaggyűjtő munkámról – ill. annak rendhagyó részéről – igyekeztem számot adni. Történeti tárgyról lévén szó, miképp használtam az írói képzeletet arra, hogy tényszerű elemeket illesztgessen össze, ahelyett, hogy önkényesen csapongana. Így közelíthettem meg leginkább, ha nem is a korabeli tények, de a korabeli *élet* forgatagos valóságát.

A kezdet forgatagos volt, nem pedig egyértelműen diadalmas. A bornak sokáig kellett forrnia. Aminek belátása nélkülözhetetlen a helyes nemzeti önismeréshez.

Földes Péter

Fülszöveg

A honfoglalás utáni legelső nemzedék életéről mélyen hallgatnak a krónikák, a ma történészének is csak ellentmondó, szórványos adatok állnak rendelkezésére. A magyar történelem e fél évszázadából leginkább a zsákmányszerző kalandozásokat ismerjük, mivel azokról megemlékeznek a korabeli külföldi feljegyzések. Pedig idehaza sorsdöntő események történtek. Az elmaradott etelközi életmódhoz ragaszkodó régi törzsi arisztokrácia és a kalandozásokban meggazdagodott, uralomvágyó vezérek ekkor vívták kitartó harcaikat a korszerű berendezkedésre törekvő fejedelmi hatalommal. A regény különös előéletű főhőse az a Béld nevű vitéz, akit egyik hazai krónikánk említése nyomán népünk legelső – ezer évvel ezelőtti – diplomatájának tekinthetünk.

---

[1] *Laura* = görögkeleti rendház
[2] Az ortodox naptár szerinti 6405. év i. sz. 896-nak felel meg
[3] *Koiné* = a bizánci korszak görög köznyelve, amelyből az újgörög kialakult
[4] *Polisz* (görög) = város; Isz-tim-Bolin (koiné) = a Városban
[5] A *böszörmény* eredete: muzulmán. E korban különösen Khorezmból való mohamedánokat értettek rajta, akik szívesen szegődtek idegenbe testőrökül
[6] A bizánci császárnők a palota bíbortermében hozták világra gyermekeiket. Így a „Bíborteremben Született” vagy „Bíborbanszületett” jelző a császári származásra való utalás
[7] Erdőelve = Erdély régi neve
[8] A kende az ősi magyarok papi fejedelme volt. Kurszán kende 904-ben bekövetkezett halálakor Árpád fejedelem a kende tisztet megszüntetve, Kurszánnak a Duna jobb partja mentén Óbudától a Csallóközig terjedő szállásterületét saját – a Pécs melletti Árpád falutól Óbudáig húzódó – szálláshelyéhez csatolta
[9] *Kürie eleizon* = Uram, irgalmazz!
[10] Az ősi magyar nyelvben Egyek „Szentecskét”, Lél „Lelket” jelentett
[11] *Contra* (lat.) = ellen; *nobilis* (lat.) = nemes, előkelő; *concessus* (lat.) = tanács, gyűlés
[12] *Opponál* (lat.) = ellenkező véleményt nyilvánít
[13] *Gesta Hungarorum: A magyarok cselekedeteiről* A „gesta” krónikás műfaj is
[14] *Narratio* (lat.) = elbeszélés
[15] *Távozz tőlem. Sátán!* (lat.)
[16] *Szörnyűség kimondani!* (lat.)
[17] Korabeli bizánci pénz
[18] *Tamga* = szűkebb közösség vagy személy jele a korabeli pusztai népeknél
[19] *Pantokratór* (gör.): Mindenható
[20] A mai Veszprém
[21] *Proscribált* (lat.) = számkivetetté nyilvánított
[22] *Vlaszi:* az „olasz” szó ősi alakja
[23] *Porphyrogennétosz* (gör.): Bíborbanszületett
[24] *Treck* — Dreck (ném.) jelentése itt: mocsok
[25] *Satis* (lat.) = elég

[26] A regénytől eltérően itt a Pais Dezső Anonymus-fordításában szereplő névalakokat használom. Kulán, Gilád helyett: Salán, Galád. A szövegrészeket is ebből a fordításból idézem
[27] A *Képes Krónikából* való részleteket Geréb László fordításából idézem
[28] A honfoglalók tényleges ellenfele nem Szvatopluk (ő röviddel előbb meghalt), hanem fia, Mojmir, akiről krónikáink mit se tudnak